

KÜRESEL PERSPEKTİF

Nisan 2025 / 2. Sayı

Siege Warfare & Starvation:
Gaza Crisis in International Law
Gülsena Çeviriken

The Politics of Memory-Making:
Government Strategies & Social
Media's Role in Shaping Memory
Tugay Deniz Unutmaz

Trump-Zelenskyy Görüşmesi & Değişen AB Güvenlik Algısı

Editörler: K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

The 2025 Serbian Student Protests
A Silent Revolution
in an Unchanging System
Şerif Sav

Gulf Countries' Regional Actorness
Amidst Israeli-Hamas Conflict
Zeynep Yetgin

Dış Politika Enstitüsü: Küresel Perspektif Serisi

ISSN 0378-3855

DPE Başkanı - FPI President

Büyükelçi (E) Hüseyin Diriöz

DPE Akademik Kurul Başkanı - FPI Academic Board President

Prof. Dr. Tarık Oğuzlu

DPE Koordinatörü - FPI Coordinator

Cem Tuna Aksu

Editörler - Editors

Kamile Betül Sınay

Efe Pamukcuoğlu

- 1** **Trump-Zelenskyy Görüşmesi & Değişen AB Güvenlik Algısı**
K. Betül Sınav & Efe Pamukcuoğlu
- 12** **Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikalarında Stratejik Otonomi Kavramı**
Arda Atakan Yiğın / MA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- 21** **Münih Güvenlik Konferansı Işığında Avrupa Güvenliğinin Geleceği**
Dudu Hilal Koç / BA, Galatasaray Üniversitesi
- 31** **In what ways has data diplomacy shaped the foreign policy decisions of the European Union?**
Ertuğrul Altun / MA, College of Dublin
- 41** **The Politics of Memory-Making: Government Strategies & Social Media's Role in Shaping Memory**
Tugay Deniz Unutmaz / MA, KU Leuven
- 51** **EU Accession Criteria Versus Political Realities in the Western Balkans**
Yahya Adow İbrahim / MA, Necmettin Erbakan Üniversitesi
- 61** **İmzalanmasının Ardından 30. Yılında Dayton Anlaşması ve Bosna Hersek**
Acar Boray Bildircin / BA, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- 73** **The Role of Serbia and the Balkans in the US-EU Strategic Security Conflict**
Muhammed Enes Danalıoğlu / PhD, Belgrad Üniversitesi
- 82** **The 2025 Serbian Student Protests a Silent Revolution in an Unchanging System**
Şerif Sav / BA, University of British Columbia
- 93** **Statecraft in the Digital Age: A Comparative Analysis of Estonia & South Korea**
Emre Can Toraman / MA, Yaşar Üniversitesi
- 101** **Uluslararası İlişkilerin En Sevimli Hali: Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Hayvan Diplomasisi**
Selen Çetin / MA, Milli Savunma Üniversitesi
- 112** **Trump'ın İkinci Döneminde Tayvan Politikası: ABD-Çin-Tayvan Üçgeninde Yeni Dengeler**
Ece Önür / MA, Yıldız Teknik Üniversitesi

- 121** **Historical Analysis of Urbanization in Modern China**
Ahmet Çağrı Soylu / BA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- 128** **Strategic Convergence or Strategic Dependency?**
China's Role in Advancing Saudi Arabia's Vision 2030
Dagmar Angelovicova / PhD, Marmara Üniversitesi
- 137** **İsrail-Çin İlişkilerini Kim Şekillendiriyor?**
Çok Uluslu Şirketlerin Gizli Rolü
Cihad Demirbaş / PhD, Ahi Evran Üniversitesi
- 150** **Gulf Countries' Regional Actorness Amidst Israeli-Hamas Conflict**
Zeynep Yetgin / MA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- 157** **Siege Warfare and Starvation: Gaza Crisis in International Law**
Gülsena Çevirken / MA, Utrecht University
- 165** **The Role of Racial Inequalities in the International Refugee Regime**
in Relation to Colonial Legacies
Alperen Gaygısız / BA, Utrecht University
- 171** **Rusya-Ukrayna Savaşı ve Küresel Göç Politikalarına Etkileri**
Fatma Keyifli / MA, Yıldız Teknik Üniversitesi
- 179** **Feminist Dış Politika ve Silahlanma Çıkmazı**
Aşkım Beste Özdoğan / PhD, Marmara Üniversitesi
- 190** **Türk Dünyasında Yenilenebilir Enerji İş Birliği:**
Sürdürülebilir Bir Gelecek Mümkün mü?
Ahmet Alan / MA, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
- 201** **Afghanistan's Long Road to Peace:**
A Half-Century of Conflict, Intervention, and Peacebuilding
Buket Er Akyol / MA, Karl-Franzens-Universität Graz

Trump-Zelenskyy Görüşmesi & Değişen AB Güvenlik Algısı

K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

Giriş

Bu çalışma, Şubat 2025'te gerçekleşen Trump-Zelenskyy görüşmesi ve sonrasında Avrupa savunma politikalarında yaşanan dönüşüm süreçlerini analiz etmektedir. Görüşmenin diplomatik açıdan yarattığı etkiler, Avrupa Birliği'nin "ReArm Europe" girişimiyle bağlantılı olarak ele alınmış; ABD'nin değişen dış politika yöneliminin Avrupa güvenlik mimarisi üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Amaç, hem transatlantik ilişkilerdeki değişimi hem de Avrupa'nın stratejik özerklik çabalarını kapsamlı bir perspektiften değerlendirmektir.

Trump-Zelenskyy Görüşmesinde Ne Yanlış Gitti?

Amerika Birleşik Devletleri ve Ukrayna arasında, basitçe bir maden anlaşması imzalamak için, 28 Şubat 2025 tarihinde gerçekleşen Trump-Zelenskyy görüşmesi aslında iki liderin ve ülkelerinin iş birliğini yansıtmaması gerekiyordu ancak tam tersine, görüşme diplomatik bir felakete evrildi. Avrupa açısından güvenlik politikaları için önemli bir dönüm noktası olan görüşmenin sonuçlarını detaylı incelemeden önce görüşmenin kendisinde neyi yanlış gittiğini anlamakta fayda var.

Görüşme aslında medyanın çoğunluğuna yansıyan 10 dakikalık görüntülerin aksine 1 saat kadar sürdü ve felaket son 10 dakikalık sürede gelişti. Yine de son dakikalara kadar diyalogun iyi ilerlediği söylenemez. Açılıшта Trump, Zelenskyy'i ağırlamanın büyük bir onur olduğundan ve iki ülke için de yararlı olacak maden anlaşması üzerinde iyi bir müzakere süreci yürüttüklerini belirtiyor. Zelenskyy ise ABD'nin büyük bağlılık gösterdiğini ve birlikte çalışmaktan memnun olduğunu söylüyor. Başta verilen bu iyi izlenimin sonrasında gazetecilerin açıkça önceden planlanmış saldırgan soruları, başkanların karşılıklı birbirini yalanlaması ve amaçlarındaki açık farklılık ile adeta pamuk ipliğinde ilerleyen görüşme zaten felakete dönmeye hazır, hatta amaç buymuşçasına son kırılmalara kadar devam ediyor.

Daha görüşmenin ilk dakikalarında başkanlar karşılıklı konuşmaya devam ederken amaç ve öncelik farklarını anlamak mümkün oluyor. Trump'ın Rusya ile iyi diyalog yaptık ve savaşı iki tarafın da istediği şekilde sonlandıracağız demesi, asker kayıplarının durmasını, savaşa harcanan paranın yeniden inşaya harcanmasını istediğini belirtmesi ve Biden yönetimini sürekli kötülemesi önceliklerini ortaya koyuyor. Savaşı ne olursa olsun bitirmek istiyor ve bunu istemesinin en büyük sebebi iç siyasette kazanç sağlamak, aynı zamanda görüşmenin

gazetecilerin soru sorduğu kısmında da kimsenin tarafında olmadığını sadece savaşı bitirmek istediğini söylüyor. Zelenskyy'nin bundan memnun olmadığı doğal ve açıkça ortada. Konuşma sırası ona geldiğinde katil (Putin) ile hiçbir uzlaşmanın olmaması gerektiğini söylüyor, argümanını güçlendirmek içinse Ukraynalı esirlere gösterilen kötü muamelelere ve Ruslar tarafından işlenen diğer savaş suçlarına dair belge sunuyor ancak Trump pek umursuyor gibi gözüküyor. Görüşmenin devamında gelen bir soru üzerine Zelenskyy tekrar Rusya'nın Ukrayna'yı işgal ettiğini ve savaşın yükünü onların sahiplenmesi gerektiğini vurguluyor. Görüşme aynı tonlarda devam ederken toplantının belki de en ünlü sorusu Zelenskyy'e geliyor. Zelenskyy'nin neden takım elbise giymeyerek "saygısızlık" yaptığına dair gelen soru alay konusu oldu çünkü aynı soru Elon Musk'a veya Suud kralına sorulmamıştı. Ayrıca bu soru, görüşmenin Zelenskyy'e saldırmak amacıyla medyaya açık gerçekleştirildiğini bir kez daha gözler önüne serdi.

Trump yine Biden yönetimini kötülemeye devam ediyor ve Zelenskyy ise Putin'in 25 kez imzaladığı anlaşmaları bozduğunu söyleyerek güvenilir olmadığını aktarmaya çalışıyor ama Trump araya girerek kendisiyle hiç bozmadığını söylüyor. Buna karşılık Zelenskyy, 2016 yılında siz başkandınız ve o zaman da bozdu diyerek bastırıyor. Ardından görüşmenin başındaki argümanlarıyla devam ediyor. Diğer bir önemli soru ise Putin'in barış istediğine dair ne garanti verdiği. Trump bu soruyu akademik dille anlatması güç derecede yetersiz cevaplıyor, ben hayatım boyunca anlaşma yaptım ve Putin'i uzun zamandır tanıyorum diyor. Benzer bir soruya daha aynı tutumla cevap veren Trump, Putin'in kendisine saygı duyduğunu eski başkanlara duymadığını söyleyerek anlaşmanın bozulmayacağını iddia ediyor.

Asıl felaket Başkan Yardımcısı Vance'in bir soruyu cevaplamak istemesinden sonra ortaya çıkıyor. Vance, Biden'ın Rusya'ya sert davranarak hata yaptığını ve barış yolunun diplomasiden geçtiğini söylüyor. Bunun üzerine daha önce bahsettiği Putin'in anlaşma bozma alışkanlığına atıfta bulunacak şekilde Zelenskyy "ne tarz diplomasi?" sorusunu yöneltiyor. Başkan yardımcısı ise "ülkenizin yıkımını engelleyecek tarzda diplomasi" şeklinde tutarsız bir cevap vererek Trump yönetiminin amacını tekrar vurguluyor. İlk öncelikleri iç siyasette iyi gözükmek, eski yönetimi kötülemek. İkili, Ukrayna'nın sahip olduğu problemlere dair tartışmaya devam ederken, Zelenskyy'nin ABD'nin okyanuslardan dolayı savaşın etkilerini hissetmediğini ama gelecekte hissedeceklerini söylemesi üzerine Trump da tartışmaya dahil oluyor ve sesler yükseliyor. Trump, hiçbir şeyi dikte edecek durumda değilsin kendini kötü bir duruma soktun, şu anda kartların yok ve 3. dünya savaşıyla kumar oynuyorsun diyor. Trump'ın saldırıya geçmesiyle Vance de ona katılıyor, Zelenskyy'nin (birçok kez teşekkür etmesine rağmen) hiç

teşekkür etmediğini ve Ekim ayında Pensilvanya’da muhalefetin kampanyasına destek verdiğini söyleyerek yine Zelenskyy’e olan bu düşmanlığın iç siyasetten kaynaklandığını gösteriyor. Ardından Trump savaşı kazanma şansları olmadığını ve ABD sayesinde iyi durumda çıkabileceklerini söylüyor. Yüksek sesli tartışma devam ederken bir gazeteci araya girince ortam sakinleşiyor.

Trump-Zelenskyy görüşmesi, yalnızca bir maden anlaşması için yapılan bir görüşme olmanın ötesinde, iki liderin vizyonları arasındaki derin uçurumu ve mevcut küresel güç dinamiklerinin kırılmasını gözler önüne serdi. Görüşme boyunca, Trump yönetiminin önceliğinin Ukrayna’nın güvenliği yerine kendi iç siyasi çıkarlarına odaklandığı reddedilemeyecek şekilde ortaya kondu. Zelenskyy’nin savaşın adalet ve uluslararası hukuk temelinde çözülmesi yönündeki ısrarı ise karşılık bulmadı. Basının yönlendirilmiş soruları, saldırgan üslup ve diplomatik nezaketin hiçe sayılması bu görüşmeyi diplomatik bir felaket örneği haline getirdi. Avrupa Birliği’nin güvenlik politikalarını yeniden şekillendiren bu görüşmenin sonuçları, Ukrayna’nın uluslararası desteği nasıl yeniden tanımlaması gerektiğini ve ABD’nin yeni yönetimiyle ilişkilerinde daha temkinli adımlar atması gerektiğini açıkça gösterdi.

ReArm Europe

Avrupa kıtasının son yıllarda güvenlik mimarisini derinden sarsan son olaylardan birisi ABD başkanı Donald Trump ile Ukrayna başkanı Vladimir Zelenskyy’nin arasındaki problematik görüşme ve dahilindeki ABD başkanının küçümseyici yaklaşımı ve artan hızla değişmekte olan Amerikan tutumu, transatlantik ilişkilerdeki dönüşen düzeni açıkça ortaya koydu. ABD’nin değişen güvenlik vaatleri, Avrupa’nın onlarca yıldır garantide gördüğü güvenlik çözümlerini sorgulamasına sebep olarak, yeni adımlar atmasını öngördü. Trump-Zelenskyy görüşmesinden sonra Avrupa Komisyonu başkanı Ursula von der Leyen’in açıkladığı “ReArm Europe” girişimi, ciddileşen Avrupa savunma planlarının bir kanıtı konumundadır. Bu plan Avrupa savunma sanayisini canlandırma, Ukrayna’ya olan desteğin sürekliliğini sağlama ve 2030 yılına kadar Avrupa’nın güvenliğini artırma hedeflerini içermektedir.

AB’nin güvenlik mimarisini oluşturan NATO güvenlik şemsiyesinin verdiği bir güvenle birlikte, Avrupa savunma stratejileri 2017’den bu yana çeşitli sebeplerden ötürü yoğunluk kazanmış olsa da, üye devletler birliğe savunma alanında çok fazla kontrol vermemek konusunda dikkat gösteriyorlardı; ulusal egemenlik meselesi de bunun en büyük sebeplerden biriydi (Santopinto, 2025). Lakin ABD’nin Avrupa’ya karşı değişen tutumu ve Hint-Pasifik’e kayan odak noktası, ABD’nin güvenlik konusunda güvenilir bir partner olmaya başladığını ve Avrupa’nın kendi güvenliği konusunda sorumluluk alması gerektiğini gösterdi. Başka bir deyişle,

Trump-Zelenskyy görüşmesi ve bu bağlamda gelişen ABD-Rusya diyalogu, üye ülkeleri birliğin stratejik özerklik ihtiyacı konusunda aksiyon almaya itti. Askeri harcamaları arttırmak ve ortak savunma politikalarıyla güçlerini birleştirmek yollarıyla ulusal kontrolün egemen olacağı ortak bir plan oluşturma ihtiyacı doğdu (Santopinto, 2025) (Sharp, 2025).

Bu dönemde, Avrupa Birliği'nin stratejik özerklik yönündeki söylemini somut adımlara dönüştürme çabası, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in öncülüğünde "ReArm Europe" planıyla kurumsallaşmaya başladı. AB'nin yayınladığı "White Paper for European Defence Readiness 2030" (Avrupa Savunma Hazırlığı 2030 Beyaz Bülteni), Avrupa'nın savunma alanındaki eksik kapasitelerini kapatmayı, rekabetçi bir savunma sanayii oluşturmayı, Ukrayna'ya askeri desteği güçlendirmeyi ve savunma için gerekli mali kaynakları sağlamayı hedefliyor. 3 yıldır süren Ukrayna savaşının gösterdiği gibi Avrupa'nın silah ve mühimmat üretiminde yetersiz kalması üzerine, ReArm Europe planı bu sorunu çözmek için ortak bir Avrupa savunma pazarı kurulmasını ve talebin birleştirilmesini öneriyor (Tüma, 2025). Avrupa'nın artık sadece doğudan değil batıdan da gelen tehditlerle karşı karşıya olduğunu söyleyen AB Komisyonu Başkanı, açıklanan planın Avrupa'nın cephaneliklerini, savunma sanayi altyapısını ve genel güvenliğini yeniden inşa etmek için 800 milyar euroya kadar kaynak sağlayabileceğini söyledi. AB, kredilerinden 150 milyar euronun Ukrayna'ya ayrılacağını ve dahası bu desteğin önemli ölçüde arttırılabileceğini vurguladı (Sharp, 2025).

Bu stratejik hedeflere ulaşabilmek için AB, savunmanın mali ve kurumsal altyapısını güçlendirecek çeşitli mekanizmalar geliştirmeyi planlamaktadır. Bu kapsamda, Büyüme ve İstikrar Paketi'nin ulusal kaçış maddesi aktive edilerek savunma harcamalarının GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla)'nin %1,5'ine kadar artırılması ve 650 milyar euroya kadar ek kaynak yaratılması hedeflenmektedir. Ayrıca, SAFE (Security Action for Europe) adlı yeni bir mali araç ile 150 milyar euro tutarında düşük faizli kredi sağlanması öngörülmektedir (Paire, 2025) (The governance and funding of European rearmament Guntram Wolff, Armin Steinbach and Jeromin Zettelmeyer). AB uyum politikası fonlarının savunma yatırımlarına yönlendirilmesi ve Avrupa Yatırım Bankası'nın savunma finansmanındaki rolünün genişletilmesi de planın diğer unsurları arasındadır (Zalewski, 2025). Lakin özel sektör, savunma sektörüne yatırım yapmaktan çekindiği için beklenen finansal destek sağlanamamaktadır. Ayrıca, mevcut planlarda savunma projelerini finanse edecek yeterli kaynağın bulunup bulunmayacağı konusunda belirsizlikler devam etmektedir (Wolff, Steinbach, & Zettelmeyer, 2025).

Ayrıca mevcut durumda Avrupa'nın savunma sanayi kapasitesi önemli ölçüde yetersizdir. Avrupalı savunma sanayi ürünleri Amerikalı muadillerine kıyasla önemli ölçüde geri planda

kalmaktadır (Rough & Kasapoğlu, 2025). Bu durum yalnızca üretim kapasitesiyle sınırlı değildir; Avrupa'nın stratejik kabiliyetlerinde de belirgin açıklar bulunmaktadır. Uzak tabanlı sistemler, ileri düzey İHA'lar, uzun menzilli hassas vuruş kabiliyeti ve havadan yakıt ikmali gibi kritik alanlarda ABD'ye büyük ölçüde bağımlılık söz konusudur (Rough & Kasapoğlu, 2025). Plan ayrıca, 2030 yılına kadar Avrupa'nın savunma kapasitesinin güçlendirilmesi için belirtilen kritik yetenek boşluklarının geliştirilmesi gerektiğini ileri sürüyor: hava ve füze savunması, mühimmat ve füzeler, İHA ve karşı-İHA sistemleri, askeri hareketlilik, yapay zekâ ve kuantum gibi yeni teknolojiler, stratejik kolaylaştırıcılar ve kritik altyapı koruması (Burilkov & Wolff, 2025) (Zalewski, 2025). Tüm bu alanlarda üretim hızının artırılması, maliyetlerin düşürülmesi ve ortak alım mekanizmalarının kurulması önerilmektedir. Ayrıca AB çapında entegre bir savunma pazarının oluşturulması, stratejik rezervlerin inşa edilmesi ve ithalata olan bağımlılığın azaltılması temel hedefler arasında yer almaktadır (European Commission, 2025). Bu doğrultuda planın bir amacı da daha verimli bir pazar sağlamak, maliyetleri düşürmek ve savunma sektörünün rekabet gücünü güçlendirmek için tedarik zincirlerini uyumlu hale getirmeye çalışmaktır (European Commission, 2025) (Euronews, 2025).

'Readiness 2030' ismiyle de bilinen planın asıl motivasyonu stratejik özerkliği sağlayarak Avrupa'yı ABD ve NATO gölgesinden çıkarıp, kendi güvenliğini sağlayan çok yönlü bir aktör haline getirmektir (Monaghan, 2025). Rusya'nın saldırganlığı ve ABD'nin güvenilirliği Avrupa'nın durgunluğuna son vermiş olup, Avrupa'nın stratejik özerkliği hakkındaki tartışmayı "olup olmayacağı" sorusundan "ne kadar hızlı olacağı" sorusuna kaydırmıştır. Eğer Avrupa bu durumu iyi değerlendirebilirse güvenlik tüketicisinden güvenlik sağlayıcısına dönüşecektir.

"White Paper on European Defence Readiness 2030" belgesinde, yapay zekâ, kuantum ve siber güvenlik alanlarında Ar-Ge yatırımlarının artırılması, özel sektörle iş birliğinin ve inovasyon merkezleriyle entegrasyonun hızlandırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Transatlantic Task Force, 2025). Askerî kapasitenin artırılmasında yalnızca teknolojik yatırımlar değil, insan kaynağı da kilit önemdedir. Avrupa ordularında nitelikli personel eksikliği yaşandığı ve bu eksikliğin giderilmesi için maaş artışları, ortak eğitim programları ve modern altyapılarla cazip hizmet koşullarının sağlanması gerektiği dile getirilmektedir (Transatlantic Task Force, 2025).

Avrupa'nın savunma alanındaki dönüşümü ve stratejik özerklik hedefi, Ukrayna'ya yönelik uzun vadeli destek stratejisinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Planda Ukrayna'nın Avrupa savunmasının ön cephesi olduğu vurgulanmaktadır (Paire, 2025). Readiness 2030, Ukrayna'yı Avrupa savunmasının acil ve kalıcı ön cephesi olarak konumlandırıyor. Bu

konumlandırma, Ukrayna'nın Rusya'nın saldırgan politikalarına karşı Avrupa'nın ilk savunma hattı olması, bölgesel güvenliğı sağlamada kritik bir rol üstlenmesi ve Avrupa'nın değerlerini doğrudan sahada savunuyor oluşuyla doğrudan ilişkilidir (Verkhniatskyi, 2025). Bu noktada Avrupa'nın önceliğı Ukrayna'nın askeri kapasitesini desteklemeye devam etmesidir. Ukrayna'ya olacak devamlı askeri yardım, "ReArm Europe" planının amaçlarından da biri de olarak, Ukrayna'yı AB savunma-endüstriyel ekosistemine entegre etmenin temel unsurlarındandır (Paire, 2025). Ayrıca, Ukrayna'nın Avrupa savunma ekosistemine entegrasyonu yalnızca askeri destekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Avrupa'nın savunma kapasitesinin modernizasyonu ve askeri endüstriyel iş birliğinin güçlendirilmesi açısından da kritik bir öneme sahiptir. Ukrayna'nın savunma sanayii, savaşın getirdiğı zorluklar ve tecrübelerle önemli bir gelişim göstermiştir ve bu gelişim, Avrupa'nın savunma sanayi altyapısının yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunabilir. Ukrayna'nın savaş deneyimi, özellikle siber savunma, drone teknolojileri ve yerel üretim kapasiteleri alanında Avrupa'nın savunma stratejilerinin güçlendirilmesine önemli bir katkı sağlayabilir. Böylece, Ukrayna'nın hem askeri hem de savunma sanayi bağlamında Avrupa'yla entegrasyonu, Avrupa'nın stratejik özerkliğini güçlendirmek için daha geniş bir fırsat sunmaktadır. Ukrayna'nın Avrupa'nın doğusunda güvenlik teminatı olarak oynayacağı rol, yalnızca savunma değil, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik stratejilerin bir parçası olarak da önem kazanacaktır. Bu bağlamda, Ukrayna'nın savunma kabiliyetlerini artırmak, aynı zamanda Avrupa'nın kolektif güvenliğini sağlamak ve bölgesel istikrarı güçlendirmek adına merkezi bir hedef olmaya devam etmektedir (Paire, 2025; Verkhniatskyi, 2025).

Ancak bu stratejik yönelime rağmen, Avrupa savunmasının kurumsal ve yapısal temelleri henüz bu dönüşümü hayata geçirecek yeterlilikte değildir. Ukrayna'nın entegrasyonu ve Avrupa'nın savunma özerkliği hedefi, önemli yapısal zorluklarla karşı karşıyadır (The governance and funding of European rearmament Guntram Wolff, Armin Steinbach and Jeromin Zettelmeyer). AB içindeki gerçek uygulayıcılar üye devletlerdir ve ortak AB programları genellikle üye devletlerin ulusal programlarıyla çalışmaktadır. ReArm Europe planının başarılı bir şekilde uygulanması, yalnızca siyasi irade ve ortak stratejilerle değil, aynı zamanda üye devletler arasındaki uyum ve iş birliğine dayalı bir yapının güçlendirilmesiyle mümkün olacaktır. Ancak, ulusal çıkarlar ve egemenlik kaygıları, kolektif savunma hedeflerinin önündeki en büyük engelleri oluşturmaktadır. Bu durum, özellikle savunma harcamalarının ve kaynakların nasıl paylaşılacağı konusunda önemli belirsizlikler yaratmaktadır. Avrupa'nın savunma kapasitesinin geliştirilmesi için gerekli olan finansal kaynakların tahsisi, mevcut bütçe yapıları ve politikaların ötesinde ciddi reformları gerektirecektir. Bu bağlamda, Avrupa'nın savunma stratejisinin sadece

askeri değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi boyutlarını da kapsayacak şekilde kapsamlı bir planlamaya ihtiyaç duyduğuna işaret edilmektedir.

ReArm Europe planı, Avrupa savunma sanayi altyapısının parçalanmışlığını azaltmayı, onu sağlamlaştırmayı ve daha rekabetçi hale getirmeyi hedeflese de, planın uygulanmasında Avrupa Birliği üyeleri arasında çeşitli iş birliği zorlukları ortaya çıkmaktadır. Ulusal çıkar çatışmaları, özellikle ortak savunma alımlarında belirgin bir engel teşkil etmektedir; üye devletler, hangi ülkelerden ve hangi şirketlerden savunma malzemesi alacakları konusunda anlaşmazlıklar yaşayabilmektedir (Pugnet, 2025). Ayrıca, savunma sanayi milliyetçiliği, yerel savunma sanayiinin korunması ve güçlü ulusal çıkar gruplarının etkisi, uluslararası iş birliğini zorlaştırmaktadır. Farklı askeri gelenekler ve mevcut altyapılar da ortak sistemlerin geliştirilmesini engelleyen yapısal sorunlar yaratmaktadır. Tüm bu zorluklar, tedarik zincirlerinin uyumlu hale getirilmesi ve maliyet etkin ortak alım mekanizmalarının oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) kriterleri de savunma sektörüne yapılan yatırımları sınırlayarak, planın uygulanabilirliğini tehdit eden bir diğer faktördür (Santopinto, 2025).

Avrupa savunmasının ortaklaştırılmasında çeşitli yapısal ve siyasi engeller bulunmaktadır. Savunmanın kamusal mal niteliği, ulusal düzeyde karar alıcılar tarafından yeterince dikkate alınmadığı için harcamalar yetersiz kalmakta; bu durum, özellikle sınır ülkelerine orantısız yük bindirmektedir. Bu ülkeler, hem askeri hem de insani destek sağlama sorumluluğu taşırken, ekonomik ve güvenlik kaynaklarını aşan bir baskı altına girmektedir. Bu durum, Avrupa'nın savunma stratejisinin daha dengeli bir şekilde yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Ortak sistemlerin geliştirilmesi, ulusal askeri gelenekler ve mevcut altyapılarla uyum sorunları nedeniyle dirençle karşılaşırken; savunma sanayi milliyetçiliği ve güçlü çıkar grupları da uluslararası iş birliğini zorlaştırmaktadır. Son olarak, maliyetlerin yüksekliği ve ülkeler arası eşitsizlikler, ortak finansman mekanizmalarına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Wolff et al., 2025). Avrupa savunmasının ve finansmanının entegrasyonu sorunları çözülebilir; ancak Avrupa'nın bu konuda şimdiye kadar karşılaştığı problemlerin ulusal egemenlikle doğrudan bağlantılı olması nedeniyle bu çözüm şu an için şaibeli bir konumdadır. Bu nedenle, mevcut sorunların ulusal çabalar, AB düzeyindeki girişimler ve hükümetler arası iş birliği mekanizmalarıyla ele alınması gerekmektedir (Wolff et al., 2025).

Bu bağlamda, Avrupa'nın savunma stratejisinin daha etkili ve sürdürülebilir bir şekilde yapılandırılması için karşılaşılan engellerin aşılması ve gerekli reformların gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Avrupa, Rusya'nın askeri büyümesine karşı önemli askeri boşluklar ve

parçalanmış bir savunma pazarıyla karşı karşıyadır. Avrupa'nın savunma sanayi, düşük üretim rakamları, yüksek parçalanma ve ulusal savunma harcamalarındaki yerel tercihler nedeniyle zayıflamaktadır. ABD'nin Avrupa'daki koruyucu rolünden geri çekilmesiyle, Avrupa'nın bu boşlukları kapatabilmesi için daha fazla iş birliği yapması ve savunma teknolojilerini geliştirmesi gerekmektedir. Ancak, mevcut savunma tedarik zincirinin entegrasyon eksiklikleri, farklı ülkeler arasında uyum sorunlarına ve yüksek maliyetlere yol açmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa'nın savunma sanayii büyük ölçüde ABD teknolojilerine bağımlıdır ve bu bağımlılığı azaltmak için Avrupa'nın savunma pazarında daha büyük bir entegrasyon, birleşik tedarik ve rekabetin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, Avrupa'nın savunma kapasitesini artırmak için gerekli olan finansal kaynakların tahsisi de ciddi reformlar gerektirecek ve Avrupa'nın askeri yeteneklerini güçlendirecek bir stratejinin hayata geçirilmesi için önemli bir adımdır.

Trump'ın Amerika'sının güvenilir bir müttefik olarak algılanmaması, NATO'nun liderlik rolünü zayıflatmış ve Avrupa'yı daha bağımsız bir savunma stratejisi geliştirmeye zorlamıştır. Trump'ın NATO'ya yönelik sürekli eleştirileri, "Ödeme yapmazlarsa, onları savunmam" gibi açıklamaları ve Ukrayna başkanı Zelenskyy'yi rencide etme girişimi, Avrupa'da Amerika'ya olan güveni sarsmıştır (Staunton, 2025). Bu durum, Avrupa ülkelerinin kendi savunma kapasitelerini artırma ihtiyacını daha da ön plana çıkarmıştır. Avrupa, artık ABD'nin sürekli güvenlik garantisi altında olmayacağını kabul ederek, NATO ile uyumlu ancak daha bağımsız bir güvenlik yapısı oluşturma çabalarına yönelmiştir (Paire, 2025). Almanya ve Polonya gibi ülkeler, savunma harcamalarını artırarak nükleer ve konvansiyonel savunma kapasitesine yatırım yapmayı tartışmaktadır (Whitman, 2025). Bu süreçte AB, NATO'nun liderliğindeki boşluğu doldurmak için daha fazla sorumluluk almak zorunda kalmaktadır. Ancak bu özerklik, anti-Amerikan bir duruş olmayıp, NATO içindeki yük paylaşımını daha adil hale getirmeyi amaçlayan bir stratejidir. Avrupa, ABD ve İngiltere ile ilişkilerini sürdürürken, şeffaflık ve karşılıklılık ilkelerine dayalı bir diplomasi ile bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışmaktadır (Geopolitical Monitor, 2025).

Avrupa, güvenlik ve savunma konularında ABD dışındaki ülkelerin kolektif bir şekilde tartışabileceği kalıcı bir yapıya sahip değildir. Son dönemde, Lancaster House Zirvesi ve Weimar+ toplantıları gibi geçici ad hoc buluşmalar artmıştır, bu da Avrupa'nın ortak savunma konusunda bir mekanizma eksikliği yaşadığını göstermektedir. Bu eksikliği gidermek amacıyla Avrupa Güvenlik Konseyi gibi yeni bir yapı önerilmektedir. Bu konsey, özellikle Ukrayna'ya destek ve Avrupa savunmasının geleceği gibi konularda ortak bir strateji geliştirmeye olanak tanıyabilir. G7 gibi bürokratik olmayan, ancak siyasi ağırlığı olan bir formatta olacağı düşünülen

bu yapı, AB dışındaki NATO üyeleri ve Ukrayna'yı da kapsayabilir çünkü bu ülkeler, Avrupa güvenliğinde önemli roller oynamaktadır. Ancak, böyle bir yapının NATO'yu tekrarlamaktan öteye gitmeyebileceği ve Birleşik Krallık gibi ülkelerin Avrupa'nın savunma girişimlerine mesafeli olduğu da bir diğer tartışma konusudur. Yine de ABD liderliğinin zayıflaması ve AB'nin askeri kapasitesinin artmasıyla, bu tür bir yapı daha anlamlı hale gelmiştir. Lancaster House Zirvesi, Birleşik Krallık'ın bile Avrupa güvenliğinde yeni bir yapılanmaya açık olabileceğini göstermektedir (Whitman, 2025).

Avrupa, savunma kapasitesini artırma çabalarına devam ederken, etkili bir savunma entegrasyonu için daha kapsamlı koordinasyon, ortak finansman mekanizmaları ve siyasi irade gerekmektedir. ReArm Europe planı, Avrupa'nın askeri savunma kapasitesini artırmayı amaçlamakla birlikte, bu hedefin başarısı siyasi irade ve ortak hareket kabiliyetine bağlıdır. Ancak, ReArm Europe'un yalnızca ulusal savunma harcamalarını artırması ve koordinasyonsuz bir strateji izlenmesi, bölgesel askeri kapasiteyi zayıflatabilir. Avrupa, bu süreçte daha birleşik ve güçlü bir güvenlik yapısı kurma fırsatına sahip olsa da bu hedefin gerçekleştirilmesi için daha net bir plan, ortak irade ve hızlı uygulama gereklidir. Avrupa, Rusya'ya karşı savunma kapasitesini artırmak için büyük bir askeri çaba sarf etmek zorundadır ve bu, birleşik bir askeri strateji ile büyük finansal yatırımlar gerektirir. Ancak, stratejik kapasite inşası ve "beleşçilik" (free-riding) gibi sorunlar hâlâ çözülmemiştir. ReArm Europe'un en büyük tehdidi, coğrafi değil, prosedürel zorluklardır; Avrupa'nın bürokratik engelleri ve fragmentasyon sorunları, hızlı ve etkili bir uygulama sürecini engellemektedir. Bu nedenle, somut başarılar elde edilmesi, örneğin pan-Avrupa hava savunma sistemi gibi projelerin hayata geçirilmesi önemlidir. Avrupa, savunmada sadece tüketici değil, aynı zamanda üretici bir güç olmalı ve tarihsel bir fırsatı kaçırmamalıdır.

Son yıllarda Avrupa'nın güvenlik tehditlerine verdiği tepkiler, yalnızca savunma kapasitesinin artırılmasına yönelik stratejik adımlar atmakla kalmamış, aynı zamanda bölgesel işbirliklerini güçlendirmek ve uluslararası güvenlikle daha etkin bir rol oynamak için kapsamlı bir strateji geliştirme ihtiyacını ortaya koymuştur.

ReArm Europe girişimi, Avrupa'nın savunma altyapısını yeniden inşa etmeye yönelik önemli bir adım olup, bu süreçte NATO ve AB arasındaki işbirliği büyük bir önem taşımaktadır. Ancak, yalnızca askeri hazırlıkların değil, aynı zamanda savunma sanayi ve teknolojisinin de güçlendirilmesi gerektiği açıktır. Readiness 2030 planları, bu bağlamda Avrupa'nın hızlı ve etkili tepki verebilen bir savunma mekanizması oluşturmalarını hedeflemektedir. Ancak, Avrupa'nın savunma stratejilerinin etkinliği, sadece askeri kapasitenin artırılmasından ibaret değildir. Aynı

zamanda iç ve dış politika dengelerinin, üyeler arasındaki dayanışmanın ve stratejik liderliğin güçlendirilmesi de kritik öneme sahiptir.

Avrupa'nın savunma stratejilerinin geleceği, yalnızca askeri yatırımlar değil, aynı zamanda siyasi irade ve uluslararası işbirliği gerektiren çok boyutlu bir yaklaşımı gerektiriyor. ReArm Europe ve Readiness 2030 gibi stratejiler, Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanındaki bağımsızlık hedeflerine ulaşabilmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak bu stratejilerin başarılı olabilmesi, Avrupa'nın iç politikalarını uyumlu hale getirmesi ve küresel tehditler karşısında ortak bir duruş sergileyebilmesiyle mümkün olacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak, Trump-Zelenskyy görüşmesi yalnızca iki lider arasındaki diplomatik bir anlaşmazlık olarak kalmamış, Avrupa'nın güvenlik stratejilerinde köklü bir değişimin tetikleyicisi olmuştur. ABD'nin güvenilirlik algısındaki sarsılma, Avrupa Birliği'ni kendi savunma kapasitesini artırmaya ve stratejik özerkliğini güçlendirmeye yöneltmiştir. ReArm Europe girişimi, bu yeni dönemin kurumsal ve ekonomik temel taşlarını oluştursa da, Avrupa'nın başarılı bir savunma entegrasyonu için ulusal çıkar çatışmalarını aşması ve daha güçlü bir siyasi irade sergilemesi gerektiği açıktır. Bu süreç, Avrupa'nın gelecekteki küresel konumunu ve güvenlik dinamiklerini belirleyecek kritik bir döneme işaret etmektedir.

Referanslar

Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı. (2025, 13 Mart). *European Group of Five (E5) Defence Ministers' meeting in Paris (12 March 2025) – Joint Statement*.

Burilkov, A., & Wolff, G. B. (2025, 21 Şubat). *Defending Europe without the US: First estimates of what is needed*. Bruegel.

Clapp, S., Höflmayer, M., Lazarou, E., & Pari, M. (2025, 3 Nisan). *ReArm Europe Plan/Readiness 2030*. Avrupa Parlamentosu Düşünce Kuruluşu.

Euronews. (2025, 26 Mart). *Readiness 2030: How is Europe planning to rearm and can it afford it?*

European External Action Service. (2025, March 19). White Paper for European Defence – Readiness 2030. Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği.

European Commission. (2025, March 12). *Introducing the White Paper for European Defence and the ReArm Europe Plan: Readiness 2030*.

Geopolitical Monitor. (2025, Mart 25). *Europe at a crossroads: Promise and perils of the 'ReArm Europe' strategy*.

Johnson, K. (2025, 4 Mart). *Europe gets serious about defense after Trump-Zelensky spat*. Foreign Policy.

Monaghan, S. (2025, 5 Mart). *Europe's trillion dollar opportunity to save Ukraine—and the free world*. Center for Strategic and International Studies.

Paire, M. (2025, 2 Nisan). *EU Defence Series: The White Paper for European Defence Readiness 2030*. Uluslararası Savunma ve Güvenlik Merkezi.

Santopinto, F. (2025, 12 Mart). *The ReArm Europe plan: Squaring the circle between integration and national sovereignty*. IRIS.

Staunton, E. (2025, Mart 6). *A pivotal moment for European strategic autonomy, courtesy of Trump*. Lowy Institute.

Pugnet, A. (2025, Mart 5). *Von der Leyen's 'ReArm Europe' plan and the holes in it*. Euractiv.

Rough, P., & Kasapoğlu, C. (2025, 28 Mart). *European strategic autonomy is an illusion*. Hudson Institute.

Transatlantic Task Force. (2025, Mart 25). *European Defence Readiness 2030: A New Blueprint for Strategic Autonomy*. Beyond the Horizon ISSG.

Tũma, P. (2025, Nisan 1). The EU just released a roadmap to defend Europe. Will member states follow it? *Atlantic Council*.

Verkhniatskyi, P. (2025, Nisan 17). The Ukrainian army is now Europe's most credible security guarantee. *Atlantic Council*.

Whitman, R. G. (2025, 22 Nisan). *Time for a European Security Council?* Royal United Services Institute.

Zalewski, T. (2025, 27 Mart). *The summary of the ReArm Europe Plan/Readiness 2030*. Bird & Bird.

Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikalarında Stratejik Otonomi Kavramı

Arda Atakan Yiğin

Stratejik özerklik/otonomi, yeni bir kavram olmamakla birlikte 21. yüzyılda kullanımı artan bir terimdir. Birçok kurum ve kuruluş için kullanılabilmekte olup, uluslararası arenada bağımsız hareket edebilen önemli bir aktör konumunun yaratılmasında hem araç hem amaç olarak rol alabilmektedir. Avrupa Birliği de stratejik otonomi kavramını yıllar içerisinde bünyesine dahil etmiş bir yapıdır. Bu makalede, stratejik özerklik kavramının; Avrupa Birliği'nin güvenlik politikaları çerçevesince nasıl kullanılmaya başlandığı, sürecin nasıl geliştiği ve AB'nin bir güvenlik aktörü olması tartışılacaktır.

Avrupa Birliği (AB), kendine özgü yapısıyla tarih sürecinde sürekli olarak evrimleşen bir mekanizmadır. Bu evrim, gerileme veya negatife ilerleme olmamakla birlikte genişleme ve gelişme eğilimindedir. AB, bu özelliği ile yıllar içerisinde hedef, amaç, araç, nüfuz, kavramlarını geliştirerek bünyesine entegre etmiş ve kabiliyetlerini genişletmiştir. Öyle ki, AB'nin temeli olarak kabul edilen AKÇT (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu) ekonomik emeller üzerine kuruluyken; günümüz AB yapısı içerisinde dış politika, savunma, güvenlik, insan hakları vb. alanlar bulunmaktadır. Bir diğer deyişle AB, ekonomik hedeflerden yola çıkarak, politik bir uluslararası aktör olarak evrimleşmiştir. Avrupa Birliği'nin bu gelişimi ve uluslararası arenada yer alması, güvenlik politikalarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Balkan bölgesinde yaşanan krizler ardından askerî anlamda gelişmek isteyen AB, güvenlik politikalarını geliştirmek üzere birçok adım atmış ve evrimleşen bir mekanizma olarak “stratejik özerklik” kavramını attığı adımlarla gerçekleştirme girişimlerinde bulunmuştur. Stratejik özerklik, veya başka bir adıyla da kullanılan “stratejik otonomi” 20. yüzyıl içerisinde çoğunlukla askerî terimler ile ilişkilendirilen bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Anlamı itibariyle bu kavram bir devletin veya bir yapının dış politika adımlarında bir veya birden fazla unsurdan bağımsız olarak hareket etme veya karar alabilmesi olarak değerlendirilebilir. Stratejik özerklik, uluslararası arenada önemli bir çarpan olarak tarafların güç, nüfuz ve prestij gibi etmenleri etkilemektedir. Ancak otonomi, egemenlik kavramıyla karışmamalıdır. Çakırca'ya (2025) göre stratejik otonomi halihazırda egemen bir devletin, bu kabiliyetini kullanarak varoluşuna has çıkar, ihtiyaç ve imkanlarını maksimize etme gayretidir. Bu noktada stratejik otonomi, egemenliğin sağlanabilmesinde önemli bir etmen olmakla birlikte belirli dönemlerde azalabilen bir unsurdur (Çakırca, 2025). Derecesine göre kazanılabilen ya da kaybedilebilen nitelikte olan bu kavramın kendi başına alt dalları ve AB çerçevesince tanımı bulunmaktadır. Helwig'e (2020) göre bu kavram kurumsal özerklik, maddi özerklik ve siyasi özerklik olarak 3 ana alt başlık

zeminine konumlandırılmıştır. AB çerçevesi incelendiğinde ise Helwig'in kesin sınırlarla çizdiği 3 tanım, genişlemektedir. Varma'ya (2024) göre Avrupa Birliği'nin stratejik özerklik kavramının en az iki tarafı bulunmakta olup ilki bürokratik ve kurumsal yüzü olmakla birlikte ikinci yüzü uzun yıllardır tartışmalı bir şekilde süregelen güvenlik eksenidir. Bürokratik yüzü, süreç içerisinde AB kurumlarında kullanımını içerirken, güvenlik eksenini ise geleneksel güvenlik anlayışlarından bağımsızca hareket etme alanı oluşturmaktır (Varma, 2024). Helwig'in ve AB genelinde Varma'nın stratejik özerkliğin tanımlamaları haricinde bu kavram, evrimleşen bir mekanizma olarak hayatımızda bulunmakla birlikte artık; salt güvenlik ve kurumsal anlam haricinde teknolojik gelişmeler, ekonomik atılımlar, sosyal politikalar gibi alanlara da yayılmıştır. Ancak, her ne kadar hayatın farklı alanlarında etkisini gösterse de güvenlik kümesi bu kavramın baskın tarafını oluşturmaktadır (Hekimler, 2024).

Bu tanımın ilk kullanımına 1994 yılı içerisinde Soğuk Savaş sonrasındaki Fransa'nın güvenlik hatlarını belirleme ve askerî kapasitesini arttırma amacı taşıyan Beyaz Kitap'ta (White Paper on the Defence of France) yer verilmiştir (Varma, 2024). Aynı tarihlerde Fransa'dan bağımsız olarak 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması), stratejik özerklik kavramının direkt ilişkili olduğu ortak savunma ve güvenlik politikası için önemli bir mihenk taşıdır. Bu noktada AB'nin güvenlik politikalarındaki evrimini incelemek, dolaylı bir yoldan stratejik özerkliğin güvenlik eksenini etrafındaki dolaylı gelişimine ve AB ilişkisine de ışık tutacaktır.

AB'nin güvenlik politikalarının başlangıcı, dış politika oluşum süreci ile temellenmekte olup 1992 öncesine uzanmaktadır. 1969 yılında AET (Avrupa Ekonomi Topluluğu), AKÇT ve EURATOM (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) olmak üzere 3 ana yapıdan oluşan AT (Avrupa Topluluğu)'nin Lahey Zirvesi'ne katılmasıyla siyasal bir bütünlük oluşturulması önerildi ve ardından 1970 yılında AT için yayımlanan Davignon Raporu ile AT'nin dış politikalarında ortak bir tutum sergilemesi için iş birliği gerektiği çağrısı yapıldı (Yığın, 2025). Bu gelişmeler, AT bünyesinde gayri resmi bir dış politika ortaklığı süreci olan EPC (Avrupa Siyasal Topluluğu)'nin kurulmasına öncülük etmiş ve ilk dış politika oluşumunu başlatmıştır (Yığın, 2025). 1986 yılı içerisinde Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasıyla birlikte legal bir statü kazanan EPC; dış politikalarda ortak karar alınması, yapılan görüşmelerin gizliliklerinin sağlanması, üye devletlerin dışişleri heyetlerinin birbirleriyle direkt iletişime geçmesi gibi birtakım uyum prosedürleri içermekteydi (European Union, 1988). Ancak EPC, AB'nin dış politika kurulumu sürecinde eyleme geçme yerine sadece söylev oluşturma ya da ortak bildiri hazırlama gibi dar kapsamlı olmuştur. 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe girerek günümüz Avrupa

Birliği'nin fiili kurucu antlaşmalarından birisi olarak kabul gören Maastricht Antlaşması ile CFSP (Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası) kabul edilmiştir. Üç sütunlu Maastricht Antlaşması'nda ikinci sütunda yer edinen Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası; EPC'nin daha gelişmiş bir versiyonu olarak devletlerarası ortaklık, savunma politikaları ve ortak bir dış politika kapsamında kabul edilmiştir. 90'lı yıllarda Bosna ve Kosova savaşları sonucunda Avrupa'da, güç dengeleri değişmiş ve AB stratejik özerkliği kavramının doğmasına dolaylı yoldan destek olmuştur. Bu değişim NATO, CFSP ve 1954 yılında AB'nin CFSP politikalarından ve NATO'dan bağımsız olarak kurularak Avrupa savunması için bir iştirak olan BAB (Batı Avrupa Birliği) arasında yaşanmıştır. BAB, 90'lı yıllarda Soğuk Savaş sürecinde Avrupa'nın temel savunma mekanizması olarak kabul edilen NATO'nun, Avrupa içerisindeki operasyonlarını yürütme ayağı olarak konumlandırıldı (Mathiopoulos & Gyarmati, 1999). Ayrıca BAB'a kaynak kullanımı sağlanarak NATO denetimi ve izninde askerî operasyon yapma yetkisi verildi (Mathiopoulos & Gyarmati, 1999). Ancak BAB üye devletlerinin AB veya NATO üyeliklerinin olmasıyla ortaya çıkan kurumsal çatışmalar, NATO gölgesinde kalınarak bağımsız kararların alınamaması ve her ne kadar NATO desteği olsa da çeşitli askerî yetersizliklerin olması BAB'ı zayıflatmış, Bosna ve Kosova süreçlerinde etkisiz eleman kılmıştır (Ricketts, 2017). BAB'a benzer bir talihi AB de deneyimlemiştir. Avrupa Birliği'nin sivil bir teşkilatlanma olması, AB çatısı altında hızlı karar alma mekanizmasının olmaması, askerî yetersizlikler, üye devletler arasında savunma ekollerinin bağdaşmaması (Atlantikçi yaklaşım), uzun yıllar boyunca güvenlik alanında NATO'yu merkezileştirme anlayışı gibi nedenler Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası'nın Bosna ve Kosova süreçlerinde etkisiz kılarak NATO müdahalesi gerektirmiştir (Mathiopoulos & Gyarmati, 1999).

AB ve stratejik özerkliğin mihenk taşı ise bu gelişmeler sonrasında 1998 yılında dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Birleşik Krallık Başbakanı Tony Blair arasında gerçekleştirilen görüşme sonrasında duyurulan Saint-Malo Deklarasyonu'dur. Avrupa Birliği'nde stratejik özerklik kavramının başlangıç noktası olarak kabul edilen Saint-Malo deklarasyonu birtakım yeni kararlar alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bunlar arasında AB'nin bağımsız olarak hareket kabiliyetine erişimi olması, askerî kabiliyetlerin arttırılması, Avrupa'da savunma sanayi alanında iyileştirmelerin yapılması ve NATO'nun çıkarlarıyla çatışmadan paralel bir tamamlayıcı yapı oluşturulması gibi hedefler olması gerektiği açıklanmıştır (Shearer, 2000). 1997 yılında imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile CFSP, yerini ESDP (Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası)'ye bırakmıştır. 1999 yılı içerisinde düzenlenen Helsinki Zirvesi ile HHG (Helsinki Headline Goal) kabul edilmiştir. HHG'ye göre Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesince AB'nin, 60 gün içerisinde toparlayabilecek

ve en az 1 yıl aktif olarak sahada tutabileceği 50.000-60.000 kişilik bir hızlı müdahale gücünün 2003 yılına kadar oluşturulması hedeflenmişti (Heisbourg, 2000). Bu kuvvete erişme ilkesi, AB’de stratejik özerkliğin resmen ilan edilmeden uygulanmasındaki ilk adımlara örnek teşkil etmektedir.

2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması ile ESDP’nin kabiliyetleri geliştirilmiş ve 2003 yılına gelindiğinde ise Avrupa Konseyi tarafından ESS (Avrupa Güvenlik Stratejisi) kabul edilmiştir. ESS, genel itibariyle bir doktrin özelliği taşımakta olup AB’nin güvenlik politikalarına yaklaşımı ele alan bir plandır. Quille’e (2004) göre Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB’nin direkt bir askerî güç unsuru olmasına alternatif olarak çoklu tehditleri gözetmesini yani diplomatik, ekonomik ve insanî araçları da kullanarak kapsamlı yaklaşım politikası izlemesi gerektiğini belirtmekte olup, bu tehditlere karşı uluslararası iş birlikleri geliştirmesi gerektirdiğinin altını çizer. Ayrıca ESS, Avrupa Birliği’ne; ABD’nin özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında tekil alınan kararların uygulanmasını içeren tek taraflı (unilateral) yaklaşım politikasına bir alternatif olarak, uluslararası iş birliklerinin gözetildiği çoklu yaklaşım (multilateral) politikasını önermektedir (Quille, 2004). ESS’nin AB’ye, NATO’nun en güçlü aktörlerinden birisi olan ABD’den farklı bir strateji planı sunması ve kendisine has bir yol oluşturması stratejik özerklik girişimi için bir diğer önemli adımdır. Ancak ESS, sunmuş olduğu doktrinle AB’nin NATO’dan uzaklaşma anlamına gelmemekte olup, aksine NATO’nun AB güvenliğinde önemli bir rol üstlendiğini de belirtmektedir (Quille, 2004). ESS programı tanıtımı ardından AB, ilk operasyonlarını icra etmiştir. 2003 yılı içerisinde AB’nin ilk askerî misyonu sayılabilecek "Concordia Operasyonu" günümüz adıyla Makedonya bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Bu, NATO’nun o dönemde Makedonya bölgesinde icra etmekte olduğu "Allied Harmony" operasyonu yerine getirilerek NATO desteği ile icra edilmiştir (Mace, 2004). Yine 2003 yılında icra edilen Artemis Operasyonu ise AB’nin NATO’dan bağımsız olarak icra ettiği ilk askerî operasyondur (Ulriksen et al., 2004). Bu misyonda Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde bölgesel çatışmaların kontrol edilememesiyle BM (Birleşmiş Milletler) çağrısına uyan AB, ESDP kapsamında kendi imkanlarıyla bölgeye müdahalede bulunmuş ve ilerleyen süreçte görevi BM Barış Gücü’ne devretmiştir (Ulriksen et al., 2004). Bu müdahaleyle birlikte AB, çoklu yaklaşım politikasını uygulamış ve dolaylı olarak stratejik otonomi örneği sergilemiştir. Bu otonomi, diğer AB operasyonlarında da gerçekleştirilmiştir. 2003 yılı ve sonrasında AB; Afrika, Asya ve Avrupa bölgelerinde 40’tan fazla denizaşırı operasyonunu tamamlamış ve 2025 Ocak ayı itibariyle 21 adet aktif sivil ve askerî misyonu yürütmektedir (European External Action Service, 2025). 2004 yılında Avrupa’nın savunma yeteneklerini güçlendirme hedefiyle EDA(Avrupa Savunma Ajansı) ve AB sınırlarını koruma için FRONTEX (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı) kurulmuştur.

2007 yılında imzalanarak 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile ESDP, CSDP (Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası) olarak değiştirilmiş ve AB'nin güvenlik kabiliyetlerinde geliştirmeye gidilmiştir. 2011 yılında da EEAS (Avrupa Dış Eylem Servisi) kurularak AB'nin diplomasi ayağı kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.

2013 yılına kadarki süreçte stratejik özerkliğin, AB çerçevesinde çeşitli kanallar ile uygulanması görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki bu tarihe kadar stratejik özerklik AB tarafınca resmi bir amaç olmamış, AB'nin nihai hedeflerinden bağımsız bir şekilde uygulanan politikalar ve alınan aksiyomlarla dolaylı yollardan ilk adımları atılmıştır. 2013 yılı içerisinde ise stratejik özerklik kavramı bir kez daha AB kayıtlarında kullanılmıştır. Brüksel'de gerçekleştirilen zirvede Avrupa Konseyi, Avrupa'nın savunma kabiliyetlerini geliştirmek ve sürekliliği sağlamak için inovatif, entegre ve rekabetçi bir endüstriyel mekanizmaya(merkez) ihtiyaç olduğunu, bu merkezle birlikte stratejik otonominin arttırılabileceğini ifade etmiştir (General Secretariat of the Council, 2013). Stratejik otonomi her ne kadar anlam itibarıyla bağımsız hareket etme kabiliyeti olsa da buradaki kullanımı farklıdır. Brüksel Zirvesi'ndeki stratejik otonomi, askerî teknolojilerdeki uluslararası iş birliklerini destekleyen bir anlam taşımakla birlikte, AB'nin NATO gibi diğer Avrupa merkezli kuruluşlarından kopması gerektiğini belirtmemektedir (Varma, 2024). 2014 yılına gelindiğinde; meydana gelen Kırım meselesinin, yani uluslararası hukuka göre Rusya Federasyonu tarafından Kırım'ın ilhakı, AB tarafınca güvenlik endişelerini arttıran bir süreç olmuştur. Bu süreçte AB, askerî bir girişimde bulunmamış, ancak ticari ambargolarla Rusya'ya karşı önlem almıştır. 2014 süreci sonrasında AB, güvenlik stratejilerinin revize edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Zandee et al., 2020). Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında yaşanan Kırım meselesi ardından Avrupa Birliği kritik bir adım attı. 2016 yılında Avrupa Komisyonu Zirvesi'nde EUGS(Avrupa Küresel Stratejisi) kabul edildi ve AB'nin güvenlik ve dış politikasında 2003 yılı içerisinde kabul edilen ESS'den daha geniş, daha kapsamlı ve tutarlı hedefler belirlendi (Barbé & Morillas, 2019). Ortak görüş, ortak eylem ilkesi ile daha koordineli bir AB yapısını benimseyen EUGS, sadece güvenlik politikaları yerine ticaret, kalkınma ve enerji gibi sektörlerin; bütünsel olarak tek bir strateji altında değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Barbé & Morillas, 2019). Ayrıca EUGS, ESS'de betimlenen güvenlik anlayışının aksine AB dış politikasında daha da arttırılmış bir güvenlik yaklaşımı benimsemiştir (Barbé & Morillas, 2019). Bu çıkarım, EUGS raporunda AB ve stratejik özerklik kavramına birden fazla değinilmesiyle yapılabilmektedir. Raporda, Avrupa Birliği'nin içinde ve dışarısında barışı ve güvenliği muhafaza etmesi için stratejik özerkliğe ihtiyacı vardır ibaresi bulunmaktadır (European External Action Service, 2016). Ayrıca EUGS'de AB'nin korunması evde başlar ifadesine yer verilmiştir (European External Action Service, 2016). Bu ifadeleri takiben, 2017

yılının Eylül ayında Sorbonne Üniversitesi'nde dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Avrupa üzerine bir konuşma yaptı. Yaptığı konuşma Avrupa'nın ekonomisi, göç politikaları, güvenlik politikaları, ekolojisi ve egemenliği gibi konulara yer veren Macron; AB'nin, NATO'yu tamamlayıcı bir unsur olarak bağımsız operasyonel yetenekleri sağlaması gerektiğini ifade etti (Macron, 2017).

Macron'un bu konuşması ardından yine aynı yıl içerisinde PESCO (Kalıcı Yapılandırılmış İş birliği) kuruldu. PESCO, 25 AB üyesi devletin iştirakiyle Avrupa güvenliği için kurulmuş bir yapıdır. PESCO, NATO ile rekabet ortamına girmeden, AB üyesi devletler arasındaki savunma sanayisinin güçlendirilmesini öngörüyordu (Biscop, 2018). Birçok devletin askerî teknoloji alanında ortak projeler geliştirmesi ve bilgi paylaşımı yapması stratejik özerkliğin arttırılmaya çalışılmasıdır (Biscop, 2018). 2017'den beri PESCO, AB'nin savunma sanayii sektöründeki güçlü girişimlerden birisi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. 2017 yılında AB'nin güvenliği için bir diğer önemli girişim olarak Avrupa Komisyonu tarafından kurulan EDF (Avrupa Savunma Fonu) bulunmaktadır. Avrupa Savunma Fonu, savunma alanındaki Ar-Ge projelerini finans ederek teknolojik ilerlemeyi teşvik etmek, AB üyeleri arasındaki iş birliklerini kolaylaştırmak ve AB'nin dışa bağımlılığını azaltmak gibi hedeflerle ancak 2021 yılında aktif hale gelmiş ve 2027 yılına kadar 7,953 milyar avro gibi ciddi bir bütçeye sahip olmuştur (European Defence Agency, n.d.). Devam eden süreçte 2019 yılında Avrupa Komisyonu Başkanı olarak göreve gelen Ursula von der Leyen, AB'nin güvenlik kapasitesi arttırma için çalışmalar yapmıştır. 2021 yılı içerisinde de EPF (Avrupa Barış Tesisi) kurularak güvenlik alanında yardım ve fon hizmetlerinin sağlanması hedeflenilmiştir.

2022 yılında Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya savaş açması, AB'nin güvenlik yaklaşımı için birçok değişikliğe öncülük etti. Savaşın ilk sürecinden beri AB üyesi olmayan Ukrayna'ya tam desteğini açıklayan Avrupa Birliği, Rusya'ya birçok önlemler almıştır. Bu önlemlerin çok büyük bir kısmı Rusya'ya karşı uygulanan geniş çaplı ekonomik, ticari ve turizm alanlarındaki yaptırımlardır. Ayrıca uluslararası alanda Rusya'yı yalnızlaştırma politikaları uygulamıştır. Genel olarak AB, 2014'te olduğu gibi yine Ukrayna'ya desteğini sağlamıştır. Ancak Kırım olayından farklı olarak bu kez AB tarihinde ilk defa öldürücü ekipman tedariki gerçekleştirilmiştir. Bu tedarik, 2021'de kurulan Avrupa Barış Tesisi'nin Ukrayna kuvvetlerinin savaş sürecinde desteklenmesi için aktif edildikten sonra gerçekleşti. Konuyla ilgili olarak AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, AB tarihinde bir ilk yaşandığını ve üçüncül bir ülkeye öldürücü ekipman tedarik edildiğini açıkladı (Council of the European Union, 2022). Ayrıca AB, sadece Avrupa Barış Tesisi kapsamında Ukrayna'ya 6,1

milyar avro, üye devletler aracılığı ile 43,2 milyar avro destekte bulunarak birçok Ukrayna askerini eğitmiştir. (Council of the European Union, 2025). AB'nin Ukrayna'ya yüksek ölçekli yardımlarda bulunması, onu bir güvenlik aktörü konumuna taşımıştır.

Savaşın başlamasından 3 yıl geçmesine rağmen AB, Ukrayna'ya olan desteğini sürdürmekte, hatta savaş devam ederken Ukrayna'yı AB aday ülke statüsünde müzakere süreçlerine başlamıştır. Bu noktada Avrupa Birliği savaşa dahil olmamış ve operasyon düzenlememiştir ancak NATO'nun müdahale edemediği bir noktada stratejik otonomi örneği gösterilerek asker göndermek haricinde birçok girişimde bulunulmuştur. Stratejik otonominin artırılması için yapılan en önemli çalışmalardan biri de Rusya-Ukrayna savaşından sonra AB tarafından yayımlanan AB Stratejik Pusulası'dır. Güvenlik ve savunma alanları için oluşturulan bu pusula AB'nin gelecekteki yıllardaki yol haritalarına destek olmak amacıyla hazırlanmıştır. AB Stratejik Pusulası'nın stratejik otonomi ile ilgili değindiği alanlar ise bağımsız karar alma süreçlerinin hızlandırılarak güçlendirilmesi, NATO ile uyumlu hareket edilerek tamamlayıcı bir rol üstlenilmesini, AB'nin teknolojik ve ekonomik bağımsızlığı ve küresel alanda AB'nin bir güvenlik aktörü olarak güçlenmesidir (European Union, 2022).

Özetle, stratejik özerklik kavramı hakkında kesin çizgilerle tanımlamaların olmamasıyla birlikte ortak bir anlamsal kabul de bulunmamaktadır. Güvenlik sektörünün ağır bastığı stratejik özerklik kavramının, Avrupa Birliği içindeki gelişimi de kesin bir anlamsal bütünlüğün olmadığını göstermektedir. İlk olarak 1994'te değinilen stratejik otonomi, 2013'e kadar güvenlik çerçevesince AB'nin izlediği politikalar doğrultusunda kimliğini oluşturma evresinden geçmiştir. 2013 ve devamında ise AB, altyapısını dolaylı yollardan hazırladığı stratejik otonomi kavramını aktif bir biçimde ifade etmeye başlamış ve bünyesine almıştır. Peki AB, bu kavram ile ne ölçüde başarılı olmuştur? Kesin tanım sınırları olmayan ve derecesine göre belirli bir seviyede korunan veya kaybedilebilen bir kavramın AB için başarı ölçütü olmayabilir. Ancak evet, AB; bu tanım ile bünyesinde birçok kurum ve kuruluşu organize etmiş, güvenlik ve savunma politikalarında attığı adımlarla da pozitif olarak kendisini evrimleştirerek diğer Avrupa merkezli kurumlardan tamamen ayrılmadan bağımsız hareket etme ortamını yaratmayı başarmıştır.

Referanslar

Barbé, E., & Morillas, P. (2019). The EU global strategy: the dynamics of a more politicized and politically integrated foreign policy. *Cambridge Review of International Affairs*, 32(6), 1–18.

Biscop, S. (2018). European Defence: Give PESCO a Chance. *Survival*, 60(3), 161–180.

- Burak akırca. (2025). ÇOK KUTUPLU ULUSLARARASI SİSTEMDE STRATEJİK OTONOMİ KAVRAMI VE ÖNEMİ. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(1), 323–345.
- Council of the European Union. (2022, February 28). *EU adopts new set of measures to respond to Russia’s military aggression against Ukraine*. [Www.consilium.europa.eu](http://www.consilium.europa.eu).
- Council of the European Union. (2025). *EU military support for Ukraine*. Consilium.
- European Defence Agency. (n.d.). *European Defence Fund (EDF)*. [Eda.europa.eu](http://eda.europa.eu).
- European External Action Service. (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy*. European Centre of Excellence for Civilian Crisis Management.
- European External Action Service. (2025, January 30). *Missions and Operations | EEAS Website*.
- European Union. (1988). *European Political Cooperation*.
- European Union. (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence*.
- General Secretariat of the Council. (2013, November 20). *European Council conclusions*. Council of the European Union.
- Heisbourg, F. (2000). Europe’s strategic ambitions: the limits of ambiguity. *Survival*, 42(2), 5–15.
- Hekimler, O. (2024). Atlantikçi mi Avrupacı mı Olmak? Avrupa’nın Stratejik Özerklik Arayışı. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2024(1), 15–31.
- Helwig, N. (2020). EU strategic autonomy: A reality check for Europe’s global agenda. *Finnish Institute of International Affairs Working Paper*, 119.
- Mace, C. (2004). Operation Concordia: developing a “European” approach to crisis management?. *International Peacekeeping*, 11(3), 474–490.
- Macron, E. (2017, September 26). *Speech on new initiative for Europe*. Initiative for Europe.
- Mathiopoulos, M., & Gyarmati, I. (1999). Saint Malo and beyond: Toward European defense.

- The Washington Quarterly*, 22(4), 65–76.
- Quille, G. (2004). The European Security Strategy: a framework for EU security interests? *International Peacekeeping*, 11(3), 422–438.
- Ricketts, P. (2017). The EU and Defence. *The RUSI Journal*, 162(3), 30–38.
- Shearer, A. (2000). Britain, France and the Saint-Malo declaration: Tactical rapprochement or strategic entente? *Cambridge Review of International Affairs*, 13(2), 283–298.
- Ulriksen, S., Gourlay, C., & Mace, C. (2004). Operation Artemis: the shape of things to come? *International Peacekeeping*, 11(3), 508–525.
- Varma, T. (2024). European Strategic Autonomy: The Path to a Geopolitical Europe. *The Washington Quarterly*, 47(1), 65–83.
- Yığın, A. (2025). *Avrupa Birliği'nin güvenlik politikaları kapsamında Rusya-Ukrayna Savaşı*. Calameo.com; Middle East Technical University Northern Cyprus Campus International Relations Society.
- Zandee, D., Deen, B., Kruijver, K., & Stoetman, A. (2020). *European strategic autonomy in security and defence Now the going gets tough, it's time to get going* Clingendael Report.

Münih Güvenlik Konferansı Işığında Avrupa Güvenliğinin Geleceği

Dudu Hilal Koç

Avrupa, iki dünya savaşının getirdiği yıkımın izlerini silmek, refahı inşa edebilmek ve bu savaşların tekrar ortaya çıkmasını engellemek için özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir mücadele vermiştir. Bu mücadelenin sonucunda Avrupa'da bugün bilinen toplum ve demokratik devlet mekanizmaları ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ise güvenliği ve istikrarı sağlayacak birçok kurum inşa edilmiştir. NATO ve Avrupa Birliği (AB) bu kurumların en bilinenlerindendir. Kendi aralarındaki anlaşmazlıkların yeni bir savaşa neden olmasını engellemek amacıyla kurulan AB ise, zamanla bir güvenlik aktöründen çok bir refah projesine dönüşmüştür. Son yıllarda ise Avrupa, 1940'lı yıllardan beri sıkça karşılaşmadığı birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum savaş sonrası kurulan birçok kurumun ve ittifakın yeterliliğinin ciddi şekilde sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu yazıda geçtiğimiz şubat ayında gerçekleştirilen Münih Güvenlik Konferansı ışığında daha görünür olan güvenlik sorunları ve bunların olası çözümlerine yönelik çalışmalar ele alınacaktır.

Avrupa, 2. Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte güvenlik anlamında NATO'ya ciddi bir bağımlılık oluşturmuştur. Dış tehditler konusunda NATO'ya, dolayısıyla transatlantik ilişkilere verilen önem gittikçe artmıştır. Yakın döneme bakıldığında Arap Baharı ile başlayan mülteci krizi, tüm Avrupa'nın Sovyetlerin dağılmasından sonra karşılaştığı en ciddi sorunlardan birisidir. Milyonlarca insanın kıtaya gelmesini engellemek için AB yine öncelikle NATO ile iş birliğini arttırmaya odaklanmıştır. Bu amaçla NATO ile FRONTEX güvenlik tatbikatları yapılmıştır (European Parliamentary Research Service, 2019). Ancak mültecilerin kıtaya girişinin engellenememesi Avrupa güvenliğinin geleceğine yönelik ciddi endişelere neden olmuştur.

2020 yılında patlak veren Covid pandemisi ise Avrupa güvenliğiyle ilgili kaygıları en çok arttıran olaylardan birisidir. Bu dönemde AB üyeleri beklenen dayanışmayı gösterememiş ve bunun sonucunda ittifak kendi içerisinde yeterliliği üzerinden ciddi şekilde sorgulanmıştır. Bu dönemde, üyelerin kendi aralarında sınır kapatma uygulamalarının olması bu durumun kanıtlarındandır (Balleix, 2018). Devamında ise 2022 yılında Ukrayna'da başlayan savaş, Avrupa'nın tüm güvenlik endişelerinin zirveye çıkmasına ve son birkaç yıldır transatlantik ilişkilerin geleceğine yönelik yapılan sorgulamalara neden olmuştur. Son olarak, 2024 yılının sonunda yapılan başkanlık seçimlerini Donald Trump'ın kazanması, transatlantik ilişkilerde ve dolayısıyla Avrupa'nın güvenlik meselelerinde önemli bir kırılma olarak kabul edilebilir.

Avrupa'nın son 10 yıldaki güvenliğini ilgilendiren başlıca olayların kısa değerlendirmesinden sonra son Münih Güvenlik Konferansı'nın detayları ve Avrupa güvenlik

mimarisi açısından önemi daha detaylıca ele alınabilir. Münih Güvenlik Konferansı ilk ortaya çıktığı 1963 yılından beri içinde bulunulan dönemin öne çıkan krizleri hakkında fikir alışverişinde bulunmak ve çözüm yollarını tartışmak için önemli bir platform olmuştur (Münih Güvenlik Konferansı, t.y.). Konferansın genellikle öne çıkan konuları transatlantik ittifakın da öncelikli konuları olmaktadır. Bu konferans içinde bulunulan dönemin etkilerinin anlaşılması için de önemli olmaktadır. Örneğin, 2020 yılından itibaren bakıldığında konferanstan sonra yayınlanan raporlarda Covid pandemisi, enerji krizi, gıda güvenliği gibi konular öne çıkmıştır (Bunde vd., 2020). Ayrıca bu raporlarda ülkelerin hangi tehditlere ne kadar öncelik verdiğine dair araştırmalar da yayınlanmaktadır. Bu sayede dünyanın çeşitli coğrafyalarının hangi sorunları önceliklediklerinin yıllara göre değişimini de anlamak mümkün olmaktadır. Münih Konferansı'nın 2025 yılındaki tartışma konularına bakarken son birkaç senedeki konulara da bakmak gerekli olacaktır. Böylece daha sonra bir karşılaştırma yapılarak ülkelerin güvenlik anlamındaki kaygılarının hangi başlıklarda toplandığı daha iyi analiz edilebilir.

Pandeminin etkilerinin devam ettiği 2021 raporuna bakılırsa özellikle G7 üyelerinin dünyada artan otokratik rejimleri öncelikle ele aldığı görülmektedir (Bunde vd., 2021:17). Buna karşın liberal demokrasilerin küresel çaptaki krizlere karşı etkin olabilmekten uzaklaştığı ele alınmıştır. Bu otokratik rejimlerin yükselişinin ve liberal demokrasilerin yetersiz kalmasının özellikle pandemiyle başlayan süreçte sıklıkla tartışıldığı bilinmektedir. Bu durumda özellikle Batı'nın covid pandemisinde yetersiz bir dayanışma örneği göstermesinin etkisi olduğu savunulabilir. Bu durum, liberal dünyanın en önde gelen kurumlarından birisi olan AB'nin düşünüldüğü kadar güçlü ve krizlere karşı hazırlıklı olmadığını ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan 2021 raporu Merkel ve Macron gibi önemli liderlerin iş birliğinin arttırılmasını vurguladığından bahsetmektedir (Bunde vd., 2021:9). Özellikle o dönemki ABD başkanı olan Biden'ın kendisinin başkan seçilmesiyle birlikte kullandığı "ABD geri döndü" ifadesinin liberal Batı için yeni bir umut olduğundan bahsedilmektedir (Bunde vd., 2021:9). İlk Trump döneminde bozulmaya başlayan transatlantik ilişkilerin Biden dönemiyle canlandırılmasının umut edildiği açıktır. Nitekim liberal demokrasilerin yükselen otokrasiler karşısında daha fazla iş birliği yapması bu raporun ana fikrini oluşturmuştur. Bu iş birliği vurgusunun altında özellikle Çin'in yükselmesi yatmaktadır, çünkü raporda Çin'in etki alanının artmasının küresel rekabeti etkileyeceğinden bahsedilmiştir (Bunde vd., 2021:70). Bu durum ÇİN – ABD rekabetini arttırırken, özellikle transatlantik ilişkilerin zayıflaması, liberal demokrasiler için olası bir tehdit olmuştur. Ayrıca bu raporda Avrupa'nın komşuları olan Rusya'nın saldırgan tutumu ve etki alanı olan Belarus'un da Avrupa ve liberal demokrasiler için yarattığı tehditlerden de sıklıkla bahsedilmiştir (Bunde vd.,

2021:63). Görüldüğü üzere 2021 Münih Konferansı otokratik – liberal devletler çekişmesi ve liberal ülkeler arasındaki iş birliğini arttırma hedefi etrafında şekillenmiştir.

2022 yılındaki rapora bakıldığında ise küresel tedarik zincirindeki olası kesintiler dikkate değer şekilde endişe verici bulunmuştur (Bunde vd., 2022:22). Elbette ki 2022 yılında Ukrayna'nın doğusunda yükselen askeri gerginlikler bu endişelerin başlıca kaynağı olmuştur. Avrupa'nın başlıca doğalgaz tedarikçilerinden olan Rusya ile ilişkilerin kötüleşmesi enerji krizi endişelerini arttırmıştır (Bunde vd., 2022:102). Özellikle jeopolitik açıdan sorunlu tedarik kaynaklarının, enerji ve hammadde tedarik zincirinde tekelleşmesinin rekabet döneminde nasıl sorunlar yaratabileceği vurgulanmıştır. Bu durumun hem Batı'yı alternatif enerji kaynakları konusunda daha fazla yatırım yapmaya teşvik etmesi beklenmiştir. Ayrıca 2021 ve 2022 yıllarında Afganistan, Sahel ve Kızıldeniz bölgelerinde yükselen güvenlik sorunları 2022 raporunda yer bulmuştur.

2023 yılındaki konferans ise artık fiili olarak Ukrayna'da devam etmekte olan savaşın gölgesinde geçmiştir. Bununla bağlantılı olarak, savaşın neden olabileceği enerji krizi de görüşmelerin öne çıkan konularından olmuştur. Bu raporda ise öncekilerden farklı olarak Rusya'nın saldırganlığının liberal demokrasileri fiili olarak da bir araya getirdiği ve daha fazla dayanışmaya teşvik ettiği belirtilmiştir (Bunde vd., 2023, s.25). Önceki raporlarda belirtilen liberal demokrasiler ve yükselen otokrasiler arasındaki rekabetin artık Ukrayna'nın doğusunda başlayan savaş nedeniyle kesin olarak güvenlik krizlerine neden olduğu görülmüştür. Üstelik artık fiziksel bir hale dönen savaş Ukraynalı mülteci kavramını ortaya çıkarmış ve bu Avrupa üzerinde yeni bir baskı kaynağı olmuştur. 2023 yılının raporunda Rusya'nın jeopolitik olarak kritik bir aktör olması nedeniyle Latin Amerika, Afrika ve Asya'dan birçok ülkenin Rusya'nın yayılmacılığına karşı güçlü bir ses çıkaramadığı vurgulanmıştır (Bunde vd., 2023, s.9). Buradan anlaşılabileceği üzere Rusya'nın etki alanında kalan birçok başka otokratik yönetim Batılı devletler için bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Bu raporun en belirgin özelliklerinden birisi artık enerji güvenliğinin potansiyel bir tehlikeden somut bir kriz konusuna dönüşmüş olmasıdır. Raporda Rusya'nın fosil yakıtları bir silah olarak kullanarak özellikle Avrupa'yı zor durumda bırakmaya çalıştığının altı çizilmektedir (Bunde vd., 2023, s.11). Bu durumdan hareketle otokratik ülkelerin enerji tedarikinde tekel haline gelmiş olmalarının Avrupa açısından zorlayıcı sonuçları olduğu anlaşılmıştır. 2023 yılındaki konferansta öne çıkan bir diğer risk faktörü ise nükleer silahlar olmuştur. Gerçeğe dönüşme ihtimalinin düşük olduğu belirtilmekle birlikte Rusya'nın bu dönemde Ukrayna'yı sık sık nükleer silahları kullanmakla tehdit ettiği ifade edilmiştir (Bunde vd., 2023, s.116). Bu tehditlerin nükleer silahların kullanılmasının

engellenmesine yönelik hedefler için zorlayıcı bir durum olduğu açıktır. Yine bu bağlamda Çin'in de üçüncü bir nükleer süper güç olarak ortaya çıkmasının yaratacağı sorunlar ele alınmıştır (Bunde vd., 2023, s.119). Bu noktalardan hareketle enerji krizinin ve nükleer tehdidin 2023 yılıyla birlikte net olarak Avrupa'nın güvenlik kaygılarını şekillendirdiği savunulabilir.

2024 yılının raporunda ise jeopolitik krizlerin giderek artmasının küresel anlamda bir karamsarlık yarattığı göze çarpmaktadır. Nitekim 2024 yılındaki raporun “Kaybet – Kaybet” başlığı altında yayınlanması da bunun bir göstergesidir. Bu durumda Ukrayna'daki savaşın 2. yıla girmesine rağmen transatlantik ittifakın Rusya'ya karşı caydırıcı bir diplomasi izleyememesinin etkisinin olduğu savunulabilir. Ayrıca bu konferansta bir önceki yıldan farklı olarak, sadece Ukrayna'daki değil, 7 Ekim 2023 tarihinde şiddetlenen Filistin – İsrail çatışmalarının da ciddi bir endişe kaynağı olarak öne çıktığını söylemek mümkündür. Ortadoğu her ne kadar genel olarak çatışma potansiyeline sahip olsa da 7 Ekim olaylarının bir kırılma noktası olarak görüldüğü bilinmektedir (Bunde vd., 2023, s.63). Bu yüzden ABD başta olmak üzere Batı bu tarihi ikinci bir 11 Eylül olarak görmektedir (Nakhoul & Saul, 2023) . Bu çatışmanın İsrail ve Hamas arasında başlasa da daha geniş çaplı bölgesel bir krize dönme olasılığının olması, 11 Eylül retoriğinin arkasında yatan nedenlerden birisi olarak kabul edilebilir.

Münih Konferansı raporlarının içeriğindeki bir diğer önemli içerik ise ülkelerin çeşitli risk faktörlerini ne kadar öncelediklerini gösteren Endeks belgeleridir. Bu belgelerde belirlenen bir grup ülkenin kamuoyunun çeşitli risk faktörlerini ne kadar önemli algıladıklarıyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır (Bunde vd., 2023, s.28). Böylece farklı güvenlik krizlerinin farklı ülkeleri aynı derecede etkilemediği gözlemlenebilirken aynı zamanda bir ülkenin kamuoyu algısının da yıllara göre ne kadar farklılaştığı gözlemlenebilmektedir. Örneğin 2024 yılındaki Münih Güvenlik Endeksi incelendiğinde Ekim – Kasım 2023 dönemine ilişkin Brezilya, Güney Amerika, İtalya, Japonya, Fransa, Almanya, Kanada, Birleşik Krallık, ABD, Hindistan ve Çin'in hangi risk faktörlerini nasıl bir sırada önemseddiği görülebilmektedir (Bunde vd., 2023, s.30). Örneğin Brezilya için aşırı sıcaklar ve orman yangınları, iklim değişikliği, doğal varlıkların tahribatı gibi konular öncelikli gelmektedir. Güney Afrika için en önemli risk faktörü enerji arzında oluşabilecek sorunlarken bu durum Hindistan için en önemli sorunlardan biri olmaktan uzaktır. İklim değişikliğine bağlı olarak kitlesel göç Fransa ve Almanya için öncelikli sorunlardan birini oluştururken Kuzey Kore bu ülkelerin kamuoyunda öncelikli bir tehdit olarak algılanmamıştır. Ancak jeopolitik denklemde Kuzey Kore, Japon kamuoyundaki öncelikli tehdit unsurlarından biri olarak ön plana çıkmıştır. Bu veriler kadar önemli bir diğer veri de aynı endeks üzerinden risk algılarının ülkeler açısından bir önceki yıla kıyasla nasıl değiştiğidir. Çarpıcı bir

şekilde Rusya, 2023 yılının sonunda bir önceki yıla kıyasla daha az risk teşkil eder hale gelmiştir (Bunde vd., 2023, s.31). Bu dönemde savaşın ikinci yılına yaklaşmasının ve gündemde daha az yer etmesinin etkisi olduğu düşünülebilir. Aynı mantıkla Ortadoğu’da şiddetlenen çatışmaların çalışmadaki AB ülkelerinde ve Birleşik Krallıkta radikal terörizm endişesini güçlendirdiği görülmektedir (Bunde vd., 2023, s.31). Sonuç olarak artık gündemi daha az meşgul eden pandemi senaryoları, nükleer silah tehdidi ve Rus yayılmacılığı gibi konular endekse katılan ülkelere 2024 yılı itibariyle bir önceki yıla kıyasla daha az öneme sahiptirler.

Bu noktadan sonra hem Münih Konferansı’nın 2025 raporuna hem de bu yılın endeks verilerinin nasıl değiştiğine daha detaylı bakılabilir. 2024 yılındaki ABD başkanlık seçimlerinin transatlantik ilişkilerin geleceğinde nasıl dönüştürücü bir rol oynadığı bu sayede daha iyi anlaşılabilir.

Bu sene de şubat ayında gerçekleştirilen Münih Güvenlik Konferansı’nın odak noktası çok kutupluluk olmuştur. Soğuk Savaş yıllarının iki kutupluluğunun aksine yeni aktörlerin güçlenmesini içeren çok kutupluluk doğrultusunda bir kutupsuzlaştırma temasıyla ele alınmıştır (Bunde, Eisentraut & Schütte [Ed.], 2025, s. 11).

Konferansın raporuna bakıldığında öncelikli olarak ABD dış politikasındaki değişimler ele alınmaktadır (Bunde, Eisentraut & Schütte [Ed.], 2025, s. 55). Bu değişimlerdeki en büyük etkenin Trump’ın 2024 yılının sonundaki başkanlık seçimlerini kazanarak 2025 yılının ocak ayında görevine başlaması olduğu savunulabilir. Trump ilk başkanlık döneminde de NATO üyelerinin savunma bütçelerinin yetersiz olduğunu dile getirmiş ve bütün yükün ABD’ye bırakılmasını eleştirmişti (Herszenhorn, 2017). İlk döneminde bu anlamda çok etkili olamamış olsa da artık artan jeopolitik tehditler Avrupa’yı savunma anlamında daha fazla katkı vermeye zorlamaktadır. Geçtiğimiz yıldan itibaren başkanlık seçimi kampanyaları esnasında Trump sık sık NATO üyelerinin kendi gayri safi milli harcamalarının yüzde beşi oranında savunma harcaması yapmaları gerektiğini dile getirmiştir (Sharp, 2025). Özellikle AB ülkelerinin de son yıllarda savunmada kendi kendilerine yeterlilik oranlarını arttırmak istedikleri bilinen bir gerçek olmakla birlikte %5 gerçeklikten uzak bir orandır. Nitekim NATO Genel Sekreteri Mark Rutte de bütçe konusunda henüz kesin konuşmanın olanaksız olduğundan bahsetmiştir (Posaner, Kayali, Brinkmann, & Noyan, 2025)

2025 Münih Konferansı raporu özellikle Biden – Trump döneminin farklılıklarına değinmektedir. Biden’ın Trump’ın ilk döneminde çıktığı anlaşmalara geri dönmesiyle transatlantik ilişkileri canlandırdığı ifade edilmektedir (Bunde, Eisentraut & Schütte [Ed.], 2025, s. 55). Ancak Trump’ın ikinci döneminin belirsizliklerle dolu olduğu gözden kaçırılmaması

gereken bir gerçektir. Bunun temelinde ise Trump'ın öngörülmesi zor bir karakter olması yatmaktadır. Trump'ın sürekli ABD'nin kendi sorunlarıyla daha fazla ilgilenmesi gerektiğini vurguladığı bilinmektedir. Bu sebeple özellikle Avrupa'nın güvenliği konusunda birçok endişe ortaya çıkmaktadır. Zira Avrupa'nın uzun yıllar boyunca askeri harcamalar yapmaktan kaçındığı ve güvenlik konusunda özellikle NATO'ya yani dolayısıyla transatlantik ittifaka güvendiği bilinen bir gerçektir. Ancak yeni Trump dönemi ile birlikte Avrupa'nın yeni bir güvenlik mimarisine ihtiyacı olduğu da ortaya çıkmıştır. Trump'ın göreve gelmesinden kısa bir süre sonra gerçekleşen Münih Güvenlik Konferansı da bunu kanıtlamaktadır. ABD'yi temsilen konferansa katılan Başkan Yardımcısı Vance'in Avrupa ülkelerine karşı olan söylemleri konferansa damga vurmuştur. Vance konuşmasında Avrupalı liderlerin aşırı sağ partilere karşı olan önyargıları yıkmaları gerektiğini söylemiştir (Bernard, Maad, Romain, & Audureau, 2025). Bu durum özellikle Avrupalı liberal değerlere karşı da bir saldırı gibi gözükmektedir. Ukrayna Savaşı'na değinmeden Avrupalı demokrasilere karşı sert ifadeler kullanması, Avrupa ve ABD arasındaki gerginliğin açığa çıkmasını sağlamıştır. ABD ve Avrupa'nın dış politikadaki kopuşunu anlamak için konferansa damga vuran bu gelişmeleri iyi anlamak gerekmektedir. ABD ve Avrupa'nın dış politikada ayrıştıkları diğer bir konu da Ukrayna'ya verilen destektir. Geçtiğimiz mart ayında Trump yönetimi, Ukrayna'ya verilen askeri yardımı askıya almıştır (Roth & Holmes, 2025). Böylece ABD, artık Ukrayna'nın koşulsuz destekçilerinden birisi olmaktan çıkmıştır. Buna karşın, Rusya'ya karşı verilen mücadele liberal Avrupa için otokrasilere karşı verilen bir mücadele niteliğindedir. Bu açıdan Avrupa bunu kendi değerleri kapsamında yorumlamaktadır. Biden yönetimi de her ne kadar Avrupa'nın bu fikrine yakın olsa da Trump'ın bu yönden Avrupa'yı desteksiz bırakacağı düşünülmektedir. Bu açıdan ele alındığında da Avrupa kendi güvenliği için daha somut adımlar atmak mecburiyetindedir.

Bugüne kadar Avrupa; 1990'lı yıllarda yaşanan Bosna Krizi, 2015'te yaşanan mülteci krizi gibi konularda çareyi NATO ile iş birliğini arttırmakta bulmuş olsa da artık NATO, Avrupa için koşulsuz güvenilecek bir yapı değildir. Bu durum son yıllarda Avrupa'nın güvenlikte kendi kendine yetebilme hedefinin önemini arttırmaktadır. Rapora bakıldığında ikinci Trump dönemi ile birlikte özellikle G7 ülkelerinde ABD'nin yarattığı risk algısı artmıştır (Bunde, Eisentraut & Schütte [Ed.], 2025, s. 37). Buna ek olarak yukarıda bahsedildiği gibi 2024 yılında Rusya'ya karşı olan risk algısı azalmışken bu sene tekrardan birçok ülkede bu algının tekrar arttığı gözlemlenmiştir (Bunde, Eisentraut & Schütte [Ed.], 2025, s. 37). Bunda hem ABD'nin Avrupa'yı yalnız bırakacağı hem de ABD – Rusya ve arasındaki rekabetin daha da artacağının düşünülmesi etkili olmuş olabilir.

Avrupa'nın güvenlik anlamındaki risk algıları ele alınırken bahsedilmesi gereken başka bir gerçek de bulunmaktadır. Raporda bahsedilen 2025 Endeks verilerine bakılırsa geleneksel olmayan risklerin hala kamuoyundaki en önemli riskler olduğu görülebilmektedir (Bunde, Eisentraut, & Schütte, 2025: 32). Örneğin çevre sorunlarıyla ilgili 3 risk faktörü ülkelerin hepsinde en yüksek riskler arasında değerlendirilmiştir (Bunde, Eisentraut, & Schütte, 2025:36). Yine geleneksel olmayan bir risk faktörü olarak siber saldırılar da genel olarak en büyük risk faktörlerinden birisi olarak değerlendirilmiştir (Bunde, Eisentraut, & Schütte, 2025: 32). Diğer bir ifadeyle ABD, Çin, biyolojik silahların kullanılması gibi savaş tehditleri genel olarak toplumların en öncelikli endişe kaynakları arasında yer almamaktadır.

Son yıllarda Münih Güvenlik Konferansı'nı etkileyen konuların değişimi ele alındığında güncel olan krizlerin o yılın güvenlik endişelerinin temelini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunlar zamanla daha ön plana çıkmakta ya da önem sırasını kaybetmektedir. Bu bağlamda zaman zaman değişse de Avrupa'nın güvenlik endişelerinin başında otokratik devletlerin yükselişinin olduğu söylenebilir. Üstelik bu durumun enerji ve hammadde tedarikinde neden olabileceği sorunlar da oldukça fazladır. Bununla birlikte iklim değişikliği gibi konular belirli bir yıla bağlı kalmaksızın çözüm bulunması gereken endişelerin başında gelmektedir.

Bahsedilen raporlardan da anlaşılabileceği gibi Avrupa'nın güvenlikle ilgili birçok sorunu, transatlantik ilişkilerin zayıfladığı dönemlerde daha endişe verici bir hal almaktadır. İlk Trump döneminden sonra Biden yönetiminin göreve gelmesi Avrupa'nın kaygılarının geçici bir süre azalmasına neden olsa da yeni Trump döneminin belirsizliklerle birlikte geri gelmesi Avrupa liderlerini kesin ve kalıcı çözümler aramaya itmektedir. Zira ülkelerdeki belirsizliklerin artması istikrarın da bozulmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum Avrupa siyasetini de etkilemektedir. Uzun süredir Avrupa'da aşırı sağın yükseldiği bilinirken Almanya'nın son seçim sonuçları da insanların hızla merkez partilerden uzaklaşma eğiliminde olduğunu göstermiştir.

Bu durum Avrupa'daki birçok mevcut yönetime karşı toplumların güveninin azaldığını da göstermektedir. Başka bir ifadeyle, toplumların ülkelerinin istikrarına ve güvenliğine yönelik endişeleri artmış, bu da onların oy verme davranışlarını etkilemiştir. Bu metinde de bahsedilen birçok soruna karşı Avrupa'nın en önemli kurumlarının yetersiz kalması Avrupa'daki güven algısının da giderek azalmasına neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren savunma harcamalarını geri planda bırakan ve güvenlik konusunda büyük oranda NATO'ya dolayısıyla transatlantik ittifaka güvenen Avrupa'da durum artık değişmektedir. Bu durum da Avrupa'nın mevcut güvenlik mimarisinin yetersizliğini göstermektedir. NATO'nun

Avrupa güvenliğinde gelecekte taşıyacağı rolün transatlantik ilişkilerdeki çatlağa bağlı olarak belirsiz olması nedeniyle Avrupa ülkelerinin yeni arayışlar içerisinde olduğu bilinmektedir.

Öncelikle ABD'nin artık öngörülebilir bir partner olmaktan çıkmasıyla birlikte Avrupa'nın, NATO'ya ve ABD'ye bağımlılığının azaltılması gerektiği açıktır. Bu bağlamda Avrupa'nın kendisine yeni partnerler bulması da gündemdedir. Sık sık dile getirildiği gibi bu partnerlerden birisinin Türkiye olması beklenebilir çünkü hem NATO'nun hem de Avrupa'nın en güçlü ordularından birisine sahip olan Türkiye'nin güvenlik bağlamında önemli bir katkı sunabileceği açıktır. Buna karşın, Türkiye'nin özellikle 2019 yılından beri AB ile ilişkileri oldukça sorunludur. Bununla birlikte, Türkiye'deki mevcut siyasal sorunlar AB'nin Türkiye'ye bakışını olumsuz etkilemekte ve olası bir iş birliği ihtimalini düşürmektedir.

Avrupa için yeni bir güvenlik mimarisinin gerekliliği açık olmakla birlikte bunun nasıl gerçekleştirilebileceği henüz belirsizdir. Ülkeler şu anda NATO'dan daha güçlü bir güvenlik iş birliği gerçekleştirememiş olsalar da önümüzdeki süreçte özellikle AB'nin Avrupa güvenliği için daha net adımlar atması beklenmektedir. Kısa ve orta vadede bu amaçla önce savunma bütçelerinin arttırılması ve orduların güçlendirilmesi beklenebilir.

Sonuç olarak, transatlantik ittifak artık her iki taraf için de Soğuk Savaş ve öncesinde olduğu kadar güvenilir değildir. Bunda yeni ABD yönetiminin sert tutumu ve Avrupa'nın liberal değerleriyle çatışmaya başlamasının etkisi büyüktür. Tüm bunlar ise Avrupa'nın güvenlik mimarisinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Önümüzdeki süreçte de Avrupalı ülkelerin dış politikalarında bu ittifakın zayıflamasının sonuçlarını görmek çok olasıdır. Bu sebeple ülkelerin giderek güvenlik odaklı politikalara yönelmesi beklenebilir. Ancak bu politikaları, yıllardır askeri yatırımları geri planda bırakmış Avrupa toplumlarında uygulamak kolay olmayacaktır. Uzun bir dönem boyunca savunmadan çok ekonomik iş birliğine ve sosyal refaha yatırım yapmaya odaklanmış Avrupa siyasetinde, savunma harcamalarını arttırmak için gerekli kaynağın nasıl oluşturulabileceği ve vergi mükelleflerinin buna nasıl tepki vereceği konusunun önümüzdeki dönemde siyasetin yanıt arayacağı konulardan olması da muhtemeldir. Böylece, Avrupa iç siyasetinin yakın gelecekte tartışacağı konuların yeni inşa edilmesi planlanan Avrupa güvenlik mimarisiyle de doğrudan ilişkili olduğu ortadadır. Bu tartışmalarla birlikte, Avrupa'nın transatlantik ittifaktan bağımsız bir güvenlik inşasının mümkün olup olmadığı veya mümkünse nasıl gerçekleştirileceği de netlik kazanacaktır.

Referanslar

Bergmann, M. (2025, 14 Şubat). The transatlantic alliance in the age of Trump: The coming collisions. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*.

Bernard, P., Maad, A., Romain, M., & Audureau, W. (2025, 21 Şubat). Behind the words of JD Vance's historic Munich speech. *Le Monde*.

Bunde, T., Carr, R., Eisentraut, S., Erber, C., Hammelehle, J., Hartmann, L., Kabus, J., Stärk, F., & Voje, J. (2020, Şubat). *Munich Security Report 2020*. Munich Security Conference.

Bunde, T., Eisentraut, S., Hartmann, L., Carr, R., Hammelehle, J., Kabus, J., Miehe, L., Pfeiffer, S., Stärk, F., & Mudie-Mantz, A. (2021). *Munich security report 2021: Between states of matter – Competition and cooperation*. Munich Security Conference.

Bunde, T., Eisentraut, S., Knapp, N., Carr, R., Hammelehle, J., Kump, I., Miehe, L., & Mudie-Mantz, A. (2022, Şubat) *Munich Security Report 2022: Turning the tide – Unlearning helplessness*.

Bunde, T., Eisentraut, S., Knapp, N., Schütte, L., Hammelehle, J., Kump, I., Mudie-Mantz, A., & Pauly, J. (2023, Şubat). *Munich Security Report 2023: Re:vision*. Munich Security Conference.

Bunde, T., Eisentraut, S., & Schütte, L. (Eds.). (2024). *Munich Security Report 2024: Lose-Lose?* Munich Security Conference.

Bunde, T., Eisentraut, S., & Schütte, L. (Eds.). (2025). *Munich security report 2025: Multipolarization*. Munich Security Conference.

European Parliamentary Research Service. Frontex budget. (s. d.). European Parliamentary Research Service. C

Gönültaş, B. (2025, 18 Ocak). Trump'ın NATO'da savunma harcamalarını yüzde 5'e çıkarma isteği tartışma konusu. *Anadolu Ajansı*.

Herszenhorn, D. M. (2017, May 25). Trump makes forceful NATO debut. *POLITICO*.

Hopkinson, W. (2001). European security. In *Enlargement: A New NATO* (pp. 11–20). European Union Institute for Security Studies (EUISS).

Ifri. Migrations : L'Europe à l'épreuve de la crise italienne. (2018).

International Crisis Group. (2025). Europe's Emerging Order. In *Ukraine and Beyond: Shaping Europe's Security Future* (pp. 29–35). International Crisis Group.

Kanat, K. B. (2025, January 9). The second Trump administration and its implications to the global order. *Insight Turkey*, 26(4), 37-56.

Kayali, L., Barigazzi, J., Detsch, J., & Posaner, J. (2025, February 13). Trump pressures NATO allies to increase defense spending. *Politico*.

Koenig, N., & Schütte, L. (2025). *European Union: A perfect polar storm. Munich Security Report 2025: Multipolarization* (pp. 79-89). Munich Security Conference.

Münih Güvenlik Konferansı. (t.y.). *Münih Güvenlik Konferansı Hakkında*. Münih Güvenlik Konferansı.

Nakhoul, S., & Saul, J. (2023, 9 Ekim). How Israel was duped as Hamas planned devastating assault. *Reuters*.

Oğuzlu, T. (2025, February 18). *Münih Güvenlik Konferansı neden önemli?* Fikir Turu.

Puglierin, J., Varvelli, A., & Zerka, P. (2025, February 12). Transatlantic twilight: European public opinion and the long shadow of Trump. *European Council on Foreign Relations (ECFR)*.

Roth, A., & Holmes, O. (2025, 4 Mart). US suspends all military aid to Ukraine in wake of Trump-Zelenskyy row. *The Guardian*.

Sharp, A. (2025, 6 Mart). *What Trump's 5 Percent Defense Spending Proposal Means for NATO's Military Capabilities*. Foreign Policy.

Slakaityte, V., & Surwillo, I. (2025). Baltic States' Synchronisation With The Continental Grid: The Last Step Towards Energy Independence? Danish Institute for International Studies.

Sundar, A. (2025, February 12). Transatlantic drift: UK-EU defence cooperation in the second Trump era. *European Council on Foreign Relations (ECFR)*.

In what ways has data diplomacy shaped the foreign policy decisions of the European Union?

Ertuğrul Altun

The continual growth of technology has resulted in an increasing variety of diplomatic techniques. A decade ago, diplomacy was solely defined by a state's participation in peaceful negotiations. Diplomatic statements, such as those issued by Kissinger and Sir Ernest Satow, describe the experiences gained during difficult negotiations and specify the key characteristics required of diplomats. In recent years, this perspective has shifted dramatically. Diplomats today must have expertise that goes beyond the scope of history. Diplomats are no longer involved in the negotiation process, which is now overseen by leaders. As a result, data diplomacy has grown in importance, providing negotiators such as presidents and ministers with better understanding of foreign policy (Jacobsan et al. 2018).

During the evolution of the digital era, it would be frightening to witness new engagement in life. When the telegraph was discovered, British foreign secretary Lord Palmerston declared, "Oh my god, this is the end of the world (Hocking et al., 2015)." However, new technology advancements might occasionally lead to an improvement in diplomacy rather than the completion of it. Accordingly, data diplomacy is a crucial aspect in reaching out to an audience, gathering information, and communicating with one another, as well as breaking down the barriers that limit us. Data diplomacy is a broad strategy that includes digital diplomacy, social media diplomacy, and so on.

Thus, data comprises of statistics and facts that provide specific information to improve comprehension or predicting precision. According to Thierauf (1999), "unstructured data and statistics have negligible impact on the typical manager." Furthermore, for data to become information, it must be contextualized, classified, processed, and synthesized (Yakel, 2000). Information provides a comprehensive perspective; it includes facts with meaning and purpose (Bali et al 2009). It may reflect an environmental tendency during a specific timeframe. Information is primarily gathered by responding to inquiries prompted by phrases like who, what, where, when, and how many. Knowledge is inextricably tied to action, encompassing both skill and knowledge. An individual's knowledge is developed via personal experience and includes the criteria used to assess incoming information from the environment (Yakel, 2000). Consequently, data assists policymakers in generating more exact conclusions. Furthermore, it

has the potential to change global geopolitical power relations and function as an emergency observation tool.

As a result, this article will highlight the benefits of using statistics in foreign policy. Furthermore, we will first look at the progression of diplomacy from traditional to theoretical framework and practical implementations of data diplomacy, and then we will describe the tools that are used in data diplomacy. Finally, we will look at the European Union's strategy to data diplomacy.

Traditional Diplomacy to Data Diplomacy

Diplomacy is the fundamental aspect of international relations. This subject, which dates back to the dawn of human history, has been utilized to settle disagreements between individuals. With the formation of states, there are occasionally unilateral, multilateral, or bilateral approaches to resolve disputes between them. As a result, without diplomacy, we could not discuss world relations or even the existence of international institutions, and the world would be in a constant state of conflict and destruction (Ameri, 2009).

For these reasons, diplomacy is one of the most crucial aspects of our existence. According to Ameri (2009), diplomacy is the most essential aspect of the modern period since nation states employ soft power to reflect and influence other states for their own aims and interests. Diplomacy, on the other hand, has received widespread criticism. Morgenthau mentions in his 1946 article that diplomats have normal intelligence and are untalented. While he believes diplomacy is as old as the profession itself, he presents a contrasting view founded on 19th-century liberal philosophy (Morgenthau, 1946). He also argues that conscious planning, which involves aligning national, economic, and historical development with political intent, is similar to diplomacy and would continue to exist as long as the political aspect remains dominant.

Furthermore, manipulative and hence hidden diplomacy could exemplify the merely political aspect of human connections. Not only that data diplomacy, while it is utilized to obtain knowledge to increase diplomatic alternatives, but it can also be employed as a manipulative and state-interest perspective. However, many would consider this as a vestige of an overly political past, and society would move away from politics in favor of fundamental principles of behavior that transcend and incorporate politics. Thus, the concept of diplomacy and its definition persist

in contemporary society, shaped by historical experiences. Due to this experience, Henrikson (2005) asserts that diplomats should be politically intelligent and possess the authority to engage in inter-societal dialogue.

As technology advances, ambassadors are increasingly involved in guiding states on appropriate conduct during crises, including matters of their own security. How should diplomats acquire and utilize information? The paramount form of diplomacy that addresses this inquiry is data diplomacy. Data diplomacy enables diplomats to accurately acquire information and effectively contextualize it for political purposes. Data diplomacy, which facilitates the management and utilization of information, might propose more predictable policies associated with the availability of data and offer clearer solutions to environmental challenges.

Furthermore, Cukier et al. (2015) demonstrate that data enables us to make more accurate predictions about the future. For instance, if we had been able to analyze the explanations that emerged through the use of the internet and the sentiment of social media share or academic perception, we might have been able to observe the developments related to the beginning of the Syrian civil war more clearly during the process that began with the Arab Spring. This would have been possible if we had been able to observe the events that occurred during the Arab Spring. It is possible that this incident may have had a more direct impact on geopolitical studies in the Middle East, thereby supporting regional states in making decisions and handling the situation, as well as determining how the migrant issue would develop. According to Cukier et al. (2015), making use of big data could help us explore questions such as why something occurred, what occurred, and why it did not occur.

To elucidate further, while data is characterized as the fossil fuel of the internet era, this explanation prompts to consider the origins of the vast knowledge present in the socio-economic realm and the outcomes that may arise from its utilization (Jacobson et al., 2018). In the realm of foreign affairs, ministries have predominantly utilized big data for consular matters, where the administration of extensive databases is crucial. Citizens are increasingly demanding user-friendly, digitized service delivery from their governments, placing pressure on consular departments to modernize their services. Big data can provide significant value in areas such as e-visas, monitoring nationals abroad, and delivering timely assistance in emergency situations (Jacobson et al., 2017).

How can we utilize big data in foreign policy? The inquiry has been addressed by Graham Nelson, the founder of the UK's Foreign Policy Open Source Unit, who elucidates that the organization assists governments globally in utilizing data to resolve their most significant challenges (GovInsider, 2024). The significance of the challenges lies in the utilization of data for early warning systems, consular affairs, humanitarian assistance, and the potential to delineate bilateral relations, multilateral resolutions, and networks of the Ministry of Foreign Affairs (Jacobson et al., 2017). For instance, we can illustrate hypothetically by generating a random occurrence. Country A is experiencing a dispute with neighboring Country B. The Foreign Minister of Country A has requested diplomats to facilitate a meeting between the two nations to seek a resolution. Prior to the meeting, they were instructed to analyze the public perception from B. The Diplomat has been assigned to analyze Twitter and Facebook to assess perceptions of the potential mutual benefits provided. Thus, they initially utilize Python programming to create bot accounts that can be employed promptly, facilitating the study of reactions during the communication procedure. Secondly, they employ the Twitter API to collect data with the hashtag #PeaceBuildingMeeting. Thirdly, they utilize "Transformer" language. The Transformer is included in the Python library. It facilitates sentiment analysis. Ultimately, they employ Tableau to visualize the data, facilitating the creation of an effective report for their superiors following the visualization process. This example illustrates a fact applicable in data diplomacy. Nevertheless, what constitutes data diplomacy? Jacobson et al. (2018) define that data diplomacy is an emerging concept that merges principles from data science, technology, and computing with social science, international relations, and diplomatic negotiation, thereby providing a novel diplomatic instrument that enhances both global and local relationships.

We should now concentrate on the knowledge that is acquired through data collection. Utilizing knowledge is a crucial component of data diplomacy. Knowledge can be employed for both benevolent and malevolent purposes. Similar to that if the country exhibits a Machiavellian attitude, it may possess the capacity to manipulate information. This underscores the necessity of applying information and expertise in diplomatic contexts whether for strategic advantage or adaptive decision-making. In data, knowledge assists diplomats in preparing for challenging and uncertain situations. However, in traditional diplomacy and data diplomacy, distinct categories of knowledge are employed. Traditional diplomacy restricts general knowledge to the academic credentials of diplomats. They concentrate on the areas in which they wish to specialize and develop their own political ideologies or policies based solely on this knowledge. Through their experiences, they acquire experiential knowledge. For instance, they ascertain the social situation

and perspectives on the conflicts in the Democratic Republic of Congo solely through their observations during their time in the region or by consulting international literature. (Kurbalija, 2002). Therefore, the scientific structure and increased linearity of knowledge are established in data diplomacy through the integration of additional information or knowledge. This situation also demonstrates a more linear regional functioning framework in the production of diplomatic policy. Consequently, diplomats can generate more effective output for the state in which they are stationed by employing a variety of technological tools, including artificial intelligence analysis and data mining, in addition to conventional information. For instance, in order to possess comprehensive knowledge of a region that is not available through conventional education, a diplomat now should exist in the digital realm which enables them to be more proactive in the system that is characterized by uncertain international order. Thus, currently, knowledge can encompass anything due to the Internet. Any specific information may be valuable for the data storage system utilized by MFAs. Furthermore, data collection and analysis have been essential to improving societal operations. Advancements in calculus, probability theory, and statistics during the seventeenth and eighteenth centuries created new opportunities for analyzing social developments (Jacobson et al., 2018).

Simultaneously, as we exist in the digital era, we generate an immense volume of data and knowledge annually. In 2016, we produced more information than in the entirety of human history through Google searches and article writing. So, we have to be careful when dealing the massive data. As Tim Berners-Lee, the architect of the World Wide Web, is frequently cited as stating, 'Data is not information, information is not knowledge, knowledge is not understanding, understanding is not wisdom.' Considering this statement, we can regard data as the foundational elements of our knowledge. While raw data may lack inherent insights, organizing and aggregating it can yield valuable information. Through the analysis of information, we can acquire knowledge, which in certain instances can be transformed into wisdom. This triad of data, information, and knowledge is frequently depicted as a pyramid, with data positioned at the base and knowledge at the apex (Jacobson et al., 2018). Data encompasses numerical values, characters, and visual representations. Information refers to data that is organized in a meaningful manner, wherein significance is derived from aggregation or abstraction. Knowledge is constructed from data and information, embodying a theoretical or practical comprehension of a subject or situation that is extensively synthesized and oriented towards problem-solving (ibid).

Providing an example might enhance our comprehension of data science. A notable example is the American MFA's strategy on data diplomacy employed during Hillary Clinton's tenure. American data diplomacy has been significantly influenced by Jared Cohen and Alec Ross. Their engagement with social media rendered them the most renowned individuals following Obama. This scenario was not coincidental; they introduced a novel approach on diplomacy. For instance, they disseminate information pertaining to politics, such as their visit to Syria and consumption of Frappuccino, which was perceived as superfluous; yet, they continued to share all pertinent content (New York Times, 2016). In the 2009 Iranian election, the opposition leader announced that Twitter would be closed during the election time; nevertheless, Ross contacted Twitter and requested that it remain operational. It was considered that the USA interfered in Iran's domestic affairs, and some analysts asserted that such involvement would aid the administration rather than the opposition. However, the State Department asserted that "that technology is not going anywhere." We can either dread our inability to control it and disregard the situation, or we can acknowledge our lack of control while recognizing our capacity to impact it.

Moreover, the phrase "Maybe we cannot control it but we can influence it" is the crucial term to be considered in data diplomacy. Turkish Foreign Minister Mevlut Cavusoglu wrote on Twitter in response to the Pope's defensively tweet about Armenian Genocide. His prompt response was recognized by the international community and disseminated widely (Melissen et al., 2015). Utilizing social media and collecting information to present knowledge about events enables MFAs to respond swiftly to any crisis situation or advocate for their country.

The inquiry pertains to the utilization of effective data diplomacy, particularly within social media platforms. The response is provided by Cornelio Bjola, author of "Getting Digital Diplomacy Right." In his article, Bjola (2016) asserts that listening is a fundamental stage, indicating that actively monitoring online interactions is crucial for cultivating effective digital diplomacy. Quantitative measurements can identify emerging trends and significant debate issues, but qualitative research can reveal influential networks pertinent to diplomatic goals. The subsequent phase, prioritization, is essential as no digital strategy can thrive without clearly articulated short-term and long-term objectives (ibid). Nonetheless, as previously said, the context of the digital activity predominantly determines the type of the aims one should endeavor to achieve. Complex operations involving extensive and diverse audiences over extended durations are more suited to incremental, output-based assessments rather than overarching and

ambitious long-term aims that are challenging, if not unattainable, to achieve. Ultimately, engagement is a significant advantage of digital diplomacy, as it enables direct communication with extensive audiences in real-time. Engagement, however, may range from basic information dissemination to more complex kinds of diplomatic advocacy. Quantitative measurements can monitor the immediate effects of digital engagements, whereas qualitative methodologies can uncover patterns that foster the establishment of enduring digital connections, relationships, and networks.

In conclusion, data diplomacy serves as a significant diplomatic instrument that offers a comprehensive perspective and aids in the advancement of the Ministry of Foreign Affairs under contemporary circumstances. The proficient application of this by MFAs is the paramount analysis that may assist nations' foreign policies, particularly regarding distributing power and the effective resolution of crises they may encounter. The subsequent subsection will elucidate the nature of the study conducted by the European Union on this topic.

The EU's Data Diplomacy Approach

The evolution of technology has concurrently altered societal existence. Mazur et al. (2024) asserts that contemporary virtual communities exist, prompting a corresponding evolution in state policies. Digital diplomacy has initiated the dissolution of distinctions between boundaries.

Due to this fact, the European Union has initiated the data embassy project in collaboration with Estonia. Digital diplomacy allows states to devise answers to international occurrences, yielding reciprocal benefits in geopolitical and economic contexts through data exchange facilitated by mutual agreements (Rashica, 2024). A significant illustration of this is the accord between the European Union and the Latin American and Caribbean regions (European External Action Service, 2023). The objective of these accords is to empower the European Union economically on other continents and enhance its connections with various states, while concurrently creating cybersecurity policies and establishing digital alliances. Another illustration of this is the establishment of the EU-India Trade and Technology Council, which addresses significant trade, technological, and security challenges. The EU-Japan Digital Partnership enhances collaboration on digital matters to stimulate economic growth, enable digital trade, and promote a human-centric digital transformation grounded in shared values. The

EU-Republic of Korea Digital Partnership fosters collaborative efforts in semiconductors, next-generation mobile networks, quantum and high-performance computing, cybersecurity, artificial intelligence, platforms, data, and skills. The EU-Singapore Digital Partnership entails a mutual commitment to collaborate on essential domains including semiconductors, reliable data flows, data innovation, digital trust, standards, digital trade facilitation, and workforce digital skills (Rashica, 2024).

Moreover, the Data Embassy, established following Estonia's 2015 cyberattack that compromised numerous state data and diminished governmental authority, exemplifies the advancements in data diplomacy, particularly through Estonia's agreement with Luxembourg to create a data embassy there. Nonetheless, the primary criterion for such initiatives is that the nation hosting the data embassy is trustworthy and adheres to the VCDR. The VCDR is an accord that grants immunity to data sent between nations while maintaining its mutual protection.

As a result, the proactive utilization of European Union data seeks to sustain economic advancement by fostering bilateral or multilateral interactions among nations, while simultaneously implementing measures to counteract encountered cyber threat through the formation of a security alliance. Ultimately, The EU endeavors to advance development by adhering to technological advancements throughout various sectors.

Conclusion

Data diplomacy has been distinctly different from conventional diplomacy. This article has summarized the effective utilization of data through appropriate context, processing, and interpretation to formulate a crucial diplomatic strategy and crisis management plan. In today's public relations landscape, diplomacy has involved the vigilant monitoring of social media and the utilization of Python, APIs, sentiment analysis, and AI-driven tools to assess public perception, as contemporary diplomacy relies heavily on technological infrastructure for efficacy and precision.

The European Union has exemplified the strategic implementation of data diplomacy via the EU-LAC Digital Alliance, digital partnerships with key stakeholders, and Estonia's pioneering Data Embassy. These have endeavoured extend beyond cultivating geopolitical relations and economic cooperation. They have also sought to improve cybersecurity and data

protection while promoting ethical digital transformation. By creating dependable digital ecosystems and facilitating has secured cross-border data exchange, the EU has positioned itself at the vanguard of people-centric, value-driven digital governance.

In summary, its application in diplomatic practice has allowed states to more effectively address emerging challenges, protect national interests, and promote collaboration. Data diplomacy has transitioned from a peripheral issue to the core of contemporary foreign policy.

References

- Bali, R. K., Wickramasinghe, N., & Lehaney, B. (2009). *Knowledge management primer*. Routledge.
- Bjola, C. (2016). Getting digital diplomacy right: What quantum theory can teach us about measuring impact. *Global Affairs*.
- Boyd, A., Gatewood, J., Thorson, S., & Dye, T. D. (2019). Data diplomacy. *Science & Diplomacy*, 8(1).
- Cukier, K., & Mayer-Schoenberger, V. (2014). The rise of big data: How it's changing the way we think about the world. In *The best writing on mathematics 2014* (pp. 20–32).
- European External Action Service. (2023). The EU and its Latin American & Caribbean partners leverage the responsible use of data.
- European External Action Service. (2024). Cyber diplomacy and shifting geopolitical landscapes.
- European External Action Service. (2024). Guyana formally joins EU-LAC Digital Alliance.
- GovInsider. (2024). UK Foreign Office's Open Source Unit & the rise of the data diplomat.
- Henrikson, A. K. (2005). The future of diplomacy?: Five projective visions. *Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'*.
- Hocking, B., & Melissen, J. (2015). *Diplomacy in the digital age*. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations.
- Jacobson, B. R., Höne, K. E., & Kurbalija, J. (2018). *Data diplomacy: Updating diplomacy to the big data era*. DiploFoundation.
- Kurbalija, J. (1999). Diplomacy in the age of information technology. In J. Melissen (Ed.), *Innovation in diplomatic practice* (pp. 105–120). Palgrave Macmillan.

Kurbalija, J. (2002). Knowledge management and diplomacy. In *Knowledge and diplomacy*. DiploFoundation.

Lichtenstein, J. (2010). Digital diplomacy. *The New York Times*, 16.

Mazur, V., & Troitiño, D. R. (2024). Digitalization, neofunctionalism, and integration in the European Union. In *E-Governance in the European Union*. Springer.

Lubinski, G. L. (2024). *Data diplomacy: Unlocking influence through interest groups in the EU*

Mazur, V., & Troitiño, D. R. (2024). Digitalization, neofunctionalism, and integration in the European Union. In D. R. Troitiño (Ed.), *E-governance in the European Union*. Springer.

Morgenthau, H. J. (1945). Diplomacy. *Yale Law Journal*, 55, 1067.

Rashica, V. (2024). Data embassy in the European Union: The digital diplomacy. In *E-Governance in the European Union*. Springer.

Schmidt, D. (2024). Data diplomacy. *The World of Music*, 13(2), 5–10.

Sending, O. J., Pouliot, V., & Neumann, I. B. (2011). The future of diplomacy: Changing practices, evolving relationships. *International Journal*, 66(3), 527–542.

Steiner, B. H. (2004). Diplomacy and international theory. *Review of International Studies*, 30(4), 493–509.

Thierauf, R. J. (1999). *Knowledge management systems for business*. Bloomsbury Publishing USA.

Troitiño, D. R. (Ed.). (2024). *E-governance in the European Union*. Springer.

Yakel, E. (2000). Knowledge management: The archivist's and records manager's perspective. *Information Management Journal*, 34(3), 24–30.

The Politics of Memory-Making: Government Strategies & Social Media's Role in Shaping Memory

Tugay Deniz Unutmaz

1. Introduction

The politics of memory has emerged as a compelling field of study in recent decades, which showcases how collective remembrance is shaped by actors and institutions. With this, the study of how governments and/or elites play a part in shaping historical narratives to construct national identities, legitimise power and influence public perception has become ever more crucial. Thus, memory was recognised not only for its role in influencing and engaging societies, but also as a powerful tool for legitimising political agendas, and by so, transforming international politics (Assmann & Shortt, 2012). The strategic manipulation of collective memory by political actors and elites became increasingly sophisticated, employing a range of institutional mechanisms and narrative control tactics to curate public perceptions of the past (Wertsch & Roediger, 2008). It became evident that memory, being a purely human construction, was highly present in the world of politics.

The recognition of memory as a tool has coincided with the rapid evolution of digital technologies and social media platforms, which introduced a new landscape for the development of collective remembrance. These digital spaces emerged as both battlegrounds for competing historical narratives and catalysts for grassroots memory activism, challenging traditional state monopolies on historical discourse (Garde-Hansen et al., 2009). The interplay between government-sanctioned memory creations and the decentralised, often chaotic nature of social media memory practices has created a complex ecosystem where the past is continually negotiated, contested, and reimagined (Hoskins, 2018). More importantly, governments and elites became aware of a new arena in which misinformation could be leveraged, thereby strengthening the legitimacy and influence of their ideas and perspectives.

With this, it has become crucial to understand how governments and elites employ strategies to shape public perception and manipulate information in the digital age. Therefore, this paper aims to explore the memory building strategies of governments in social media. Government actors engage with wider audiences through their use of social media and thus; have a higher area of effect. Moreover, by utilising themselves as real and legitimate entities, in an area where there is more fake than real, they predominantly solidify their positions to transform the past and present. This paper, while outlining the theoretical basis of memory politics, will also follow through with contemporary example of China which will demonstrate how governments and elites, effect and transform memory through their use of social media.

2. Theoretical Basis

This section aims to introduce the many theorems that have built the foundations of the study of memory politics. By examining concepts such as collective memory formation, the politics of remembrance, and the role of digital media in shaping historical narratives; it aims to lay the groundwork for understanding how and why governments employ memory-making strategies.

2.1 Collective Memory as a Political Tool

Collective memory, as conceptualised by Maurice Halbwachs (1925), is not merely the embodiment of individual recollections but a socially constructed phenomenon shaped by shared frameworks of understanding (Russel, 2006). Halbwachs (1925) argued that memory operates within "social frameworks" (*cadres sociaux*), where institutions, ideologies, and power structures filter how groups recall the past (Russel, 2006). Halbwachs also makes the distinction that collective memory is shaped accordingly with the needs and interests of the group (Halbwachs, 1925 in Erll, 2011), highlighting the potential of collective memory to influence societies. Later Pierre Nora (1989) expanded this concept through his theory of *lieux de mémoire* (sites of memory), emphasising how physical and symbolic spaces—monuments, archives, rituals—anchor collective remembrance to serve national identity. These spaces were further distinguished between *communicative memory* (informal, lived experiences transmitted orally) and *cultural memory* (formalised through texts, monuments, and institutions), which underlined the formations of memory through different elements (Assmann, 1995 in Erll, 2011). With this, while communicative memory allows the solidification of memory through historical engagement, cultural memory is more open to change and transformation (Ali, 2015), becoming more prone to memory manipulation through selective remembrance.

Selective remembrance involves curating historical narratives to emphasise events that legitimise the ideas and visions of the social or political actors (Korycki, 2023). For instance, authoritarian regimes often glorify "positive landmarks" (e.g., Soviet memorials celebrating industrial achievements) while erasing traumatic events (e.g., China's suppression of Tiananmen Square discourse) (Steadman, 2024), in order to further legitimise their narratives and positions. Moreover, this case can be seen in democratic states as well, with institutional forgetting, the system itself could downplay certain parts of history while uplifting other elements (Connerton, 2008). The example of this can be seen in the postwar period, where nations such as France practiced "willed amnesia" about colonial violence to foster postwar unity (Ali, 2015), marginalising its colonial past which still can be seen today.

It is evident that memory's political utility also manifests as soft power. Through such strategies like controlling educational curricula and commemorative practices, governments shape citizen identities and international perceptions (Henderson & Grant, 2023). Misztal (2005) also adds on to this argument, by observing that even democracies selectively memorialise events that bolster national pride (e.g., WWII victories) while marginalising divisive histories (e.g., colonial exploitations). These strategic steps solidify societal hierarchies and legitimises governance, transforming collective memory into a "traditional" narrative that stands strong to resist counter-memory actions and practices.

2.2 Memory Through Social Media

The rise of social media has disrupted governments' traditional memory-making strategies, by creating a third dimension in which traditional and mainstream narratives clash. Social media platforms such as Instagram and X (formerly Twitter) created an ecosystem allowing for *grassroots participation*, which enabled marginalised groups to challenge government-controlled histories (e.g., #BlackLivesMatter reframing colonial legacies) (Boulianne & Hoffmann, 2024). However, these platforms also fostered *algorithmic curation*, where engagement-driven algorithms prioritised engagement over true facts, leading to *viral ephemerality* - the rapid dissolution of memory elements (Ben-David et al., 2024). With this, states have become to recognise how the system of social media works. If governments want to truly affect and shape collective memory through social media, they needed to be on top of this digital memory wars, where they competed to dominate historical discourse. Which this, some regimes have started to employ impressive systems of bot network and deepfakes in order to strengthen their social media presences (e.g., Russia's WWII revisionism on TikTok) (Ben-David et al., 2024). This was evidently due to how social media platforms functioned and engaged with its users. The study by Henig and Ebbrecht-Hartmann (2022) has further underlined this process, as they have identified a paradox in this matter where while social media democratised memory-making, they simultaneously hindered cohesive remembrance, through their engagement-based algorithms. They did not uplift the truth, rather they amplified the one with the most clicks, creating a perfect environment for powerful actors to engage.

Moreover, the concept of *viral ephemerality* further complicates remembrance. Unlike physical monuments, digital memories are fragile as 73% of viral historical content becomes inaccessible within six months due to platform decay or censorship (Ben-David et al., 2024). This highly promotes fragmented remembrance where algorithmic trending cycles replace sustained and legitimised engagement with the past. Although, it should be mentioned here the

steps taken by X to introduce “community notes” to help identify misinformation. With this method, certain individuals could now leave a note under a certain claim to identify its legitimacy. Moreover, users were also encouraged to rate these notes so that it can stick to that post. However, although this system sounds promising, these notes are still highly engagement-based, which introduces several challenges and potential biases. The reliance on user engagement to determine the visibility and credibility of fact-checking notes lead to issues such as popularity bias, where notes that receive more likes or shares are prioritised regardless of their accuracy or depth. With this, it is evident that social media users are increasingly hungry for legitimate “facts,” which they often seek from legitimised and powerful actors, such as government officials, media outlets, or influential figures, who are perceived as authoritative sources of information. That is why, social media has emerged as a battleground for memory politics, where political actors and elites regularly use their legitimate powers to affect collective remembrance.

3. Governmental Memory-Shaping Strategies

This section explores the diverse strategies governments employ to influence collective memory and shape public perceptions of the past. Through institutional mechanisms, governments solidify their narratives of the past, and with social media as a powerful agent they state-sanctioned interpretations to broader audiences.

3.1 Institutional Mechanisms

States deploy institutional mechanisms to form collective memory through education, commemoration, and legal framework. Education systems serve as primary tools for memory-building, as states design curricula to promote state-approved narratives, that become the source for indoctrination. For example, the European Union actively promotes its post-WWII reconciliation efforts in history textbooks while, in effect, marginalising the past colonial exploitations of its member states (Paulson et al., 2020). Similarly, the United Kingdom’s National Curriculum has been criticised to prioritise a “national story”, which frames British history as a linear progression of greatness while sidelining its imperial past of assimilations and atrocities (Smart & Harnett, 2009). Education presents itself as an active site for memory production, where states, through their education systems, aim to create and transform collective memories.

Commemorative practices embody memory through monuments, museums and rituals. States seek to materialise their national narratives by embedding them in physical monuments or emotional symbols, designed to evoke and shape the collective emotions of their citizens.

For instance, many Soviet-era memorials of workers and Soviet leaders were erected to glorify the regime's achievements while aiming to overwrite people's memories of Soviet oppression (Paulson et al., 2020). However, it is also important for states to recognise the fact that the influence of said symbols, heavily rely on public cultural identification. This was clearly seen in ex-Soviet states where Soviet monuments and symbols were quickly de-legitimised, demonstrating how symbols lose potency without collective ownership (Zubrzycki and Woźny, 2020). In contrast, The Vietnam Veterans Memorial showcases how states blend official and vernacular memory: while the monument itself reflects state-promoted patriotism, grassroots rituals like leaving personal mementos create a hybrid remembrance (Paulson et al., 2020); thus, strengthening ownership of state narrative.

Legal frameworks enforce historical narratives through punitive decisions. Memory laws such as EU's criminalisation of Holocaust denial reflect states' willingness to further scrutinise and de-legitimise a part of history (European Parliamentary Research Service, 2021). In contrast, in recent years, states have intensified efforts to combat misinformation, often blurring the line between legitimate fact-checking and selective promotion of state-approved narratives. This trend has manifested in a surge of legislations targeting false or misleading information on social media platforms. It has been noted that while some legislations aimed to enhance platform transparency and digital literacy, many focused on criminalising the creation and distribution of "fake news," potentially damaging press freedom and reinforcing state-sanctioned historical interpretations (Lim & Bradshaw, 2023). Thus, legal frameworks are deeply intertwined with states' national identities and political agendas, often serving as mirrors of state values and power structures. States deploy these frameworks to legitimise their preferred historical narratives, sometimes to acknowledge and prevent past atrocities, but also, more problematically, to fulfil the ideological needs of political elites. This dynamic underline the complex relationship between law, memory, and power in shaping collective remembrance.

3.2 Strategies Governments Employ for Memory-Making on Social Media

With social media becoming a new battleground in memory politics, governments have started to leverage its legitimacy and algorithmic dynamics to promote state-approved narratives in order to shape collective memory. Governments employ various strategies, including the use of official and bot accounts, targeted campaigns and algorithmic manipulation, to establish the dominance of their narratives. Official government accounts on platforms like X or Facebook serve as modern-day "memory agents", that take part in the promotion of state-approved narratives to shape public understanding and remembrance. Governments use these platforms to

commemorate national holidays or anniversaries, which play a part in establishing their interpretations of history in the digital arena. However, their influence is frequently amplified through the deployment of social media bots, which artificially boost engagement. This tactic not only increases the visibility of official posts but also creates the illusion of widespread public support, further legitimising the narratives being promoted (Howard & Bradshaw, 2019). This strategic combination of official accounts and amplification tactics ensures that a certain population that trust government sources are consistently exposed to state-sanctioned information, effectively reinforcing official narratives within these receptive audiences.

The algorithms of social media platforms that uplift posts with high likes, shares, or comments create a feedback loop that reinforces dominant narratives while suppressing alternative perspectives. With this, governments often employ engagement-based advertisements and hashtag campaigns to ensure their narratives reach specific demographics. For example, during the 2019 Spanish elections, the far-right VOX party utilised social media to amplify the medieval trope of "The Reconquest," framing it under the need to defend Spanish Catholic identity (Couperus et al., 2023). This strategy not only mobilised supporters but also reconfigured historical memory within a nationalist framework. Moreover, authoritarian regimes exploit social media's affordances to control memory through censorship and surveillance. For this context, China's case exemplifies this strategy by demonstrating the governments' blocking of access to politically sensitive topics like the Tiananmen Square protests, while promoting state-sanctioned narratives on platforms like WeChat (Ng, 2015). These strategies demonstrate how social media serves as both a tool for memory-making and a battleground for contested histories, where states actively play a role in shaping what is remembered and forgotten.

4. Case Study

On the night of June 3 and early morning of June 4, the People's Liberation Army stormed Tiananmen Square with tanks and armed troops, killing hundreds of peaceful protesters, including students and workers demanding political reforms. These events echoed throughout the world, giving space to widespread criticism to the dealings of the Chinese government. This case study explores how the Chinese authorities have attempted to erase and reframe the events of June 4, 1989, from public consciousness through a combination of traditional suppression tactics and sophisticated digital censorship mechanisms.

4.1 China's Handling of The Tiananmen Square Protests

The Chinese government's approach to managing public memory of the 1989 Tiananmen Square protests on social media platforms provides a concrete example of how governments

employ memory-making strategies in the digital arena. Every year, as the June 4th anniversary approaches, the Chinese government intensifies its efforts to clear the mentions of the event from popular social media platforms like Weibo and WeChat. In 2019, on the 30th anniversary of the protests, it was revealed that there was a significant increase in censorship activities. The Citizen Lab at the University of Toronto found that WeChat blocked 42 combinations of keywords related to the event, up from 11 in previous years (Knockel et al., 2020). This method was and still is one of the main tools of the Chinese government in their efforts to control and shape public remembrance. Moreover, many more examples exist that show how the Chinese government does not hold back on its use of censorship in the digital arena.

In 2013, when a Weibo user shared an image of "Tank Man" - the iconic photo of a lone protester facing down a column of tanks - the censors responded by blocking not just the term "Tank Man" but also the word "big yellow duck" (Ramzy, 2013). This seemingly bizarre action was a response to a viral meme where users had replaced the tanks in the image with rubber ducks to evade detection (Ramzy, 2013). Due to the viral usage of censorship, the Chinese users were left in a position where they had to adapt to the situation and combat it in a different way. Thus, this case is just one of many that resembles a cat-and-mouse game, in which Chinese netizens attempted to bypass the restrictions of the government and preserve their memory through creative methods. Despite thorough controls and restrictions, it can be seen that Chinese netizens do try to resist these government actions. In 2020, a group of Chinese activists launched a blockchain-based project to preserve articles about the Tiananmen protests that had been censored on WeChat. By embedding these articles into the Ethereum blockchain, they created an inalterable record beyond the reach of government censors (Greenberg, 2017). With this, they were able to create a digital archive in which the memory of the protests can be safely kept beyond the reach of government censorships (Greenberg, 2017) and ensuring its perseverance for future generations. This innovative method demonstrates how digital tools can be leveraged to challenge government methods in the digital arena. The Chinese case illustrates the complex interplay between state-driven memory politics and grassroots resistance in the digital sphere. While the government deploys state-centred censorship and narrative control strategies on social media platforms, activists and netizens leverage innovative methods and creative workarounds to preserve historical narratives. This struggle over memory-making and remembrance highlights both the power of authoritarian control and the resilience of digital resistance in shaping public discourse about contentious historical events through social media.

5. Conclusion

In conclusion, the interplay between memory politics and social media has become ever more evident in recent years. While the study of memory through a political lens has gained traction in recent decades, rapid digitalisation has opened up a new frontier in which collective memory has been put to test. As discussed throughout this paper, many actors have played a part in shaping, transforming and solidifying memory through use of many strategies. Within this context, governments undoubtedly play a huge role in which they utilise a range of strategies, from institutional mechanisms like education and legal frameworks to digital tools such as algorithmic manipulation and social media amplification, to promote state-sanctioned narratives. These efforts are not only aimed at legitimising national identities but also at consolidating political power by controlling public discourse around historical events. Within this context, the Chinese case, highlighted how authoritarian regimes leverage censorship, surveillance, and algorithmic mechanisms to enforce selective remembrance while repressing dissenting and marginalised voices. The case highlighted how the Chinese government, through its engagement in social media platforms like Weibo and WeChat, has demonstrated its ability to suppress politically sensitive topics and memories, while simultaneously promoting state-approved pasts and presents. However, the case also presented hope, as it showed how grassroots actors found innovative ways to resist state-controlled memory-making processes. From blockchain-based preservation projects to creative uses of memes and coded language, individuals and activist groups have found ways to challenge censorship and keep collective memories alive.

Ultimately, in the realm of memory politics, governments often engage in memory-making to effect and/or change collective remembrance, may it be for national unity, social stability or political gain. This results in memory wars as grassroots memory actors engage with government-affiliated actors in a complex interplay of narrative construction and contestation within digital spaces. As the broad topic of memory politics evolves, it is evident that the digital realm has become a crucial battleground for shaping collective remembrance, with social media platforms emerging as powerful tools, underscoring the need for critical engagement with how digital technologies influence our understanding and preservation of historical memory in an increasingly interconnected world.

References

- Ali, N. (2015). Collective Memory as Political Instrument. *The Lincoln Humanities Journal*, 3, 49–60.
- Assmann, A., & Shortt, L. (Eds.). (2012). *Memory and Political Change*. Palgrave Macmillan.
- Boulianne, S., & Hoffmann, C. (2024). Digital Inclusion Through Algorithmic Knowledge: Curated Flows of Civic and Political Information on Instagram. *Media and Communication*, 12, Article 8102.
- Bradshaw, S., & Howard, P. N. (2019). *The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Working Paper 2019.2. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda.
- Connerton, P. (2008). Seven types of forgetting. *Memory Studies*, 1(1), 59–71.
- Couperus, S., Tortola, P. D., & Rensmann, L. (2023). Memory politics of the far right in Europe. *European Politics and Society*, 24(4), 435–444. <https://doi.org/10.1080/23745118.2022.2058757>
- Erll, A. (2011). *The Invention of Cultural Memory: A Short History of Memory Studies*. In: *Memory in Culture*. Palgrave Macmillan Memory Studies. Palgrave Macmillan, London.
- European Parliamentary Research Service. (2021). *Holocaust denial in criminal law: Overview of legal frameworks in selected EU Member States* (Briefing). European Parliament.
- Garde-Hansen, J., Hoskins, A., & Reading, A. (2009). *Save As... Digital Memories*. Palgrave Macmillan.
- Greenberg, A. (2017). Someone put the Tiananmen Square 'Tank Man' image in the Bitcoin blockchain to troll China. *Vice*.
- Henderson, A., & Grant, S. (2023). Education in commemoration: The Australian curriculum, commemoration and memorials. In *A possession forever: Understanding museums and museology* (Chapter 6). USQ Pressbooks.
- Henig L and Ebbrecht-Hartmann T (2022) Witnessing Eva Stories: Media witnessing and self-inscription in social media memory. *New Media & Society* 24, 202–226.
- Hoskins, A. (2018b). Memory of the multitude: The end of collective memory. In A. Hoskins (Ed.), *Digital Memory Studies: Media Pasts in Transition* (pp. 85-109). Routledge.
- Knockel, J., Ruan, L., Crete-Nishihata, M., & Deibert, R. (2020). *WeChat, They Watch: How International Users Unwittingly Build up WeChat's Chinese Censorship Apparatus*. The Citizen Lab, University of Toronto.

- Korycki K (2023) Political parties. In: Gutman Y. and Wüstenberg J. (eds) *The Routledge Handbook of Memory Activism*. London: Routledge, pp. 159–162.
- Lim, G., & Bradshaw, S. (2023, July 19). Chilling legislation: Tracking the impact of “Fake news” laws on press freedom internationally. Center for International Media Assistance.
- Misztal, B. A. (2005). Memory and Democracy. *The American Behavioral Scientist*, 48(10), 1320–1338.
- Ng, J. Q. (2015, August 26). *Tracking censorship on WeChat’s public accounts platform*. The Citizen Lab.
- Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*, 26, 7–24.
- Paulson, J., Abiti, N., Bermeo Osorio, J., Charria Hernández, C. A., Keo, D., Manning, P., ... Shanks, K. (2020). Education as site of memory: developing a research agenda. *International Studies in Sociology of Education*, 29(4), 429–451.
- Ramzy, A. (2013, June 5). 'Big Yellow Duck' a Banned Term in China After Tiananmen Meme. Time.
- Russell, N. (2006). Collective Memory before and after Halbwachs. *The French Review*, 79(4), 792–804. <http://www.jstor.org/stable/25480359>
- Smart, D., & Harnett, P. (2009). The history curriculum in England: Contested narratives. In S. Aktekin, P. Harnett, M. Öztürk, & D. Smart (Eds.), *Teaching History and Social Studies for Multicultural Europe* (pp. 99-114). Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Steadman, H. (2024). The forgotten wars: Exploring the roles of collective memory, historical narratives, and political agendas in war remembrance and neglect. (Senior Thesis). California State University.
- Wertsch, J. V., & Roediger III, H. L. (2008). Collective memory: Conceptual foundations and theoretical approaches. *Memory*, 16(3), 318-326.
- Zubrzycki, G., & Woźny, A. (2020). The Comparative Politics of Collective Memory. *Annual Review of Sociology*, 46(1), 175–194. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-121919-054808>

EU Accession Criteria Versus Political Realities in the Western Balkans

Yahya Adow Ibrahim

The European Union membership application is known for its stringent set of accession conditionalities. These criteria known as the Copenhagen criteria defines the key requirements for EU membership, including legal, political and economic standards that applicant countries must meet to qualify for European Union Membership. However, the implementation of these standards in the Western Balkans has faced substantial impediments often conflicting with the realities on the ground.

The Western Balkans comprises of Albania, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro, North Macedonia, and Kosovo*¹, and are at the centre of the European Union's enlargement policy in its Eastern Borders. This region is characterized by a history of conflict, political instability and economic challenges which have led to the rise of weak institutions and political polarization. Yet, despite years of engagement, financial investment and reforms, the dream of EU membership for these countries appears bleak and stalled. The reason for this delay stems from both the EU's rigorous accession criteria and the complex political realities of the region. Governance issues, rule-of-law deficiencies and historical disputes have all played critical roles in prolonging the accession process thereby exposing the tensions between the EU's ideals and the region's challenges.

Considering these dynamics, this study will be exploring European Union's rigorous accession criteria and the length it took each applicant countries to move from one phase to the other. Additionally, the challenges faced by candidate countries in meeting the set criteria will also be discussed in this study. The study also considers the role of public perception since there is a growing disillusionment among the public in the region as they are yet to become integrated into Europe two decades after membership application. This is leading them to seek and justify external partnerships.

From a wider geopolitical perspective, the geopolitical configuration of the Western Balkans reflects a shift in regional power alignments. EU's expansion into its immediate neighbourhood is further impeded by the encroachment of external actors like Russia and China in its sphere of influence. This challenges its authority and credibility in the Western Balkans.

¹ This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

The EU's Rigorous Accession Criteria

The Western Balkans were declared eligible for EU membership following the Thessaloniki Summit in June 2003. Twenty-two years later, only Croatia was able to become an EU member state in July 2013. However, the EU enlargement process gained momentum in 2024 with Albania and Montenegro making progress on their accessions. As per EU officials, there is a possibility of Montenegro and Albania closing their accession talks by 2026 and 2027 respectively. Other Western Balkan states are facing difficulties in meeting the conditionalities for accession. For instance, in Bosnia and Herzegovina, the political polarization and her ethno-political structure is an impediment to its accession to the EU. Its accession talks with the EU was opened in March 2024 with a condition that it meets the requirements and conditionalities put in place by the Commission.

Table 1: Western Balkan countries, EU accession progress

Country	SAA: entry into force	Membership application	EU candidate status	Decision to open accession negotiation	Status of accession process, April 2024
Albania	2009	2009	2014	2020/2022	Initial phase
Bosnia and Herzegovina	2015	2016	2022	2024	Preparatory stage
Kosovo	2016	2022			
Montenegro	2010	2008	2010	2012	Advanced
North Macedonia	2004	2004	2005	2020/2022	Initial phase
Serbia	2013	2009	2012	2013	Partly advanced
Croatia	2005	2003	2004	2005	EU member since 1 July 2013

Source: Bruegel based on Council of the EU, European Commission, Steinbach (2024), Dabrowski (2014), Dabrowski and Myachenkova (2018).

Table 1 shows the main stages and timeline of the accession process of Western Balkan countries and Croatia.

The table demonstrates that Western Balkan states had to wait longer as compared to Central and Eastern European states that joined the European Union in 2004 and 2007. The blame for this slow pace is on both the EU and the Western Balkan countries.

The first stage consists of the negotiation, signing and ratification of Stabilisation and Association Agreements (SAAs) between the European Union and applicants (Dabrowski, M. and L. Moffat, 2024). As for the Western Balkans, Croatia and North Macedonia completed the first stage early. However, it took much longer for other Western Balkan states to complete the Stabilisation and Association Agreements (SAA).

Croatia was the first Western Balkan country to gain EU membership on 1st July 2013. The rest except Kosovo* have candidate status. Kosovo*² has failed to secure candidate status since five EU countries (Cyprus, Greece, Romania, Slovakia and Spain) do not recognize Pristina. Accession negotiations have been opened earlier with Montenegro and Serbia in 2012 and 2013 respectively. Accession negotiations were also opened with Albania and North Macedonia in July 2022 and with Bosnia and Herzegovina in March 2024. Kosovo*³ submitted its EU membership application in December 2022. Montenegro is the leading candidate country and most advanced for EU membership, followed by Albania, North Macedonia and Serbia. However, veto misuse by EU member states is impeding their accession progress.

European Union's Revised Enlargement Methodology (REM) adopted in 2020 (European Commission, n.d.) at the demand of France slowed down continuing negotiation process for over a year. Albania and North Macedonia were affected by the Revised Enlargement Methodology. Apart from France, Bulgaria and Greece have also used their veto powers which caused delays in the negotiation process. Greece had a name dispute with the then Republic of Macedonia and was resolved when it changed its name to North Macedonia in 2018 after signing the Prespa agreement. Bulgaria also challenged North Macedonia in regards to its preamble of the Constitution where Bulgaria is demanding for recognition of its influence on Macedonian language and history.

² This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

³ This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

Weak Institutions and Political Polarization

One of the most significant challenges for the Western Balkans is governance. Rule of law and trust in institutions is barely existent in this region as it grapples with persistent corruption. Western Balkan Countries rank lower on the Transparency International's Corruption Perceptions Index, demonstrating gap in public accountability.

Elections and legal frameworks are used in the Western Balkans as a front for democracy, this however doesn't transform into authentic democratic governance(Kmezić, 2020). Instead, meaningful reform is undermined by political elites who take advantage of these structures.Democratic backsliding and inadequate power of external actors like the EU in providing motivation towards continued democratization demonstrates the return of competitive authoritarianism (Bieber, 2018).

Political polarization further strains governance for instance in Bosnia and Herzegovina, where ethnic division is rife and has crippled governance. The country's power-sharing system often leads to stalling of domestic and international issues. Visa liberalization for Kosovars visiting Bosnia and Herzegovina (BiH going forward) was vetoed by the leaders of Republika Srpska.This and other instances of political polarization in BiH paralyzes governance which delays its accession to the EU. Similarly, in Montenegro, political instability has almost halted reforms as successful governments have difficulty in maintaining public support while balancing diverging domestic and international pressures. Despite these challenges, Montenegro is the front runner in terms of accession to the EU. Albania has put in place significant judicial reforms while North Macedonia has resolved its name dispute with Greece hence avoiding veto from Greece and opening the way for EU accession agreements. Although Albania and North Macedonia have met the criteria for membership, they are yet to become EU member states.

Rule of Law in the Western Balkans: Backsliding, stagnating or improving?

The EU has recurrently emphasized on the rule of law and this shows its belief that strong governance and legal systems are key for democratic governance and economic development. Western Balkan countries still face challenges in this sector. The EU-Western Balkans enlargement framework of 2018 demonstrates the need to strengthen the rule of law and put an end to corruption as a cornerstone for EU accession (Hoxhaj, 2021).This initiative is one of the wider attempts to make sure candidates state align with EU standards, which are not only legal reforms but also the creation of accountable governance structures(Ognjanoska, 2021), However,the success of these initiatives has been scrutinized,with experts insisting that the

present approach often fails to address the underlying causes of state capture, which remains a serious impediment to genuine reform (Hogić, 2020).

According to the European Commission, Albania has greatly improved in its fight against corruption. Albania has been closely monitoring judicial and police officers in order to combat corruption in those areas. Albania's process of vetting of its judicial officers is part of the reforms needed for EU accession and was effective in fighting corruption but also demonstrated the depth of corruption in the judiciary (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, 2024).

In Serbia, the EU has shown concerns about media freedom and individual liberties (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, n.d.-e). Similarly, in Kosovo*⁴ the judicial system is crippled by limited resources thus limiting its ability to deliver justice in an effective manner (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, n.d.-c).

Bosnia and Herzegovina (BiH) faces similar systemic problems arising from ethnic divisions that spilled over to its judicial system. BiH has failed to create an operational state-level supreme court which has led to a gap in the judicial hierarchy of the country. The lack of a fully functional and unified judicial framework as well as political interferences has made it impossible to prosecute high level cases involving organized crimes and corruption (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, n.d.-a).

In North Macedonia, unjustified political interference is still rife in the judiciary. Blue Print Group made a review of North Macedonia's criminal justice system and concluded that reforms were implemented although deadlines were being merely met. Media pluralism greatly improved as political influence decreased and objective news has increased (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, n.d.-d).

Montenegro, a front runner candidate in EU accession, seems to be straying from its European integration as there are concerns raised over judicial transparency and accountability (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, n.d.-b).

⁴ This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

The EU's method of promoting the rule of law has led to friction between stability and democratization. The EU's emphasis on stability often comes at the expense of absolute progress, leading to absence of meaningful reforms in the Western Balkans (Smith et al., 2021). This dilemma is exacerbated by the historical legacies of conflict and the continuing influence of the political class who benefit from the status quo (Halili 2019). Consequently, the EU's conditionalities, while intended to reinforce reform, may inadvertently strengthen existing rigid power structures (Shehaj, 2020).

Bilateral Disputes as Barriers to Accession

Bilateral disputes have emerged as another significant obstacle to EU accession for Western Balkan countries. The region's history of conflict has left a legacy of unresolved territorial and ethnic disputes which continue to impede progress.

The European Union emphasizes bilateral conflicts to be resolved between its candidates and Member States. This demand is a serious issue for Western Balkan leaders as many of these disputes are politically sensitive and complex (Petrovic & Wilson, 2021). For example, Montenegro's maritime border dispute with Croatia is an impediment to its EU membership. The EU's emphasis on resolution of bilateral disputes before membership put candidates at crossroads thereby stalling their EU integration (Petrovic & Wilson, 2021).

The Kosovo*-Serbia dialogue, facilitated by the EU, remains one of the most intractable issues. While some progress has been made, such as the signing of the 2013 Brussels Agreement, the normalization of relations has stalled in recent years. Strained relations between the two remains a fundamental roadblock in their EU path with both sides engaging in periodic escalations that undermine trust.

There are other disputes that further complicate the accession process. North Macedonia's negotiations with the EU were delayed for years due to a name dispute with Greece, which was only resolved in 2018. However, the country's progress is now blocked by Bulgaria which has raised objections related to historical and linguistic issues. These disputes highlight the limitations of the EU's ability to mediate effectively and underscore the region's deep-seated divisions.

Balancing ambition with Realism

The EU's Western Balkans approach demonstrates a complex balance between ambition and realism. On one hand, the EU views the Western Balkans as a very strategic region for its enlargement which could act as a buffer zone against external powers like China and Russia. On

the other hand, stalled reforms and political instability in the region has led to lack of conviction among EU member states, causing calls for a more careful approach to the enlargement of the European Union.

This ambivalence is demonstrated in EU's mixed signals to the region. The EU has reiterated its dedication to enlargement but delays in opening accession negotiations with Albania and North Macedonia despite their significant progress has undermined the credibility of the European Union. Additionally, the EU's Western Balkans enlargement strategy has come under criticism by experts who cite inconsistency and lack of clarity of the enlargement strategy. The EU-Western Balkans enlargement framework of 2018 is yet to translate into tangible progress for all candidate states (Petrovic & Wilson, 2021).

There seems to be a two-tier system in the EU where member countries like Hungary and Poland have backslided in terms of democracy and the rule of law in which the EU hasn't been able to sufficiently address it hence it raises questions about its consistency in applying democratic standards.

In conclusion, the vagueness of key EU members states, particularly concerning the accession of Kosovo* and Serbia further complicates the situation. The existence of autocratic regimes in the region as indicated by state capture and informal power structures, presents significant impediments to the democratic reform ambitions of the European Union (University of Prishtina & Halili, 2019). This region calls for a more nuanced approach from the EU, one that acknowledges the intricacies of local governance while still pushing for needed reforms.

Growing Disillusionment in the Western Balkans

Western Balkans countries' accession to the European Union has prolonged and this has led to despair among the people of the Western Balkans. While public support for EU integration remains high, dissatisfaction with the slow pace of progress and perceived double standards is evident. The vagueness of key EU member states like France towards enlargement has led to perceived notion of indifference regarding the Western Balkans. This vagueness is reflected in French media and public opinion which shows France's reluctance to admitting more members into the Union (Wunsch, 2017).

The effect of a change in the geopolitical landscape of the Western Balkans and the influence of other external actors has shaped the despair in the region. The EU's perceived hiatus from the region during the Trump administration led to a power vacuum that granted China and Russia a chance to exert their influence (Beshku, 2021). The entrance of Russia and China into

the Western Balkan geopolitical landscape has led to Western Balkan countries to reevaluate their choices and lean towards alternative collaborations that promise a more immediate support and benefits free from conditionalities and lengthy negotiations.

Conclusion EU-Western Balkans relations is a strategic engagement. However, the accession process questions EU's ability to reconcile its stringent conditionalities with the practical realities of enlargement. The Western Balkans region is one that's been ravaged by post-conflict transition and state building, weak institutions, and deep-seated political divisions which presents a challenge that requires a context-specific approach to membership.

Even though EU conditionality mechanism has led to significant reforms, it hasn't been able to address the structural and systemic impediments that stall comprehensive progress. Continued corruption, weak democratic institutions and prevailing ethno-nationalist rhetorics have repeatedly halted reform efforts.

Case studies of Serbia, Bosnia and Herzegovina and North Macedonia highlights the need for the EU to adopt a more balanced approach that considers the unique historical, social and political dynamics of each country. The differences stem from the ethnic heterogeneity, historical legacies and post-Yugoslavia trajectories. For instance, Serbia's delicate balance between EU aspirations and its engagements with Russia and China. Bosnia's struggle with pervasive political polarization, democratic challenges and societal divisions. North Macedonia's struggle with identity politics and bilateral disputes all demonstrates the constraints of a rigorous and technocratic accession framework.

The EU must reconsider its engagement strategy in order to remain a credible and reliable partner for the Western Balkans. This includes not only EU's reaffirmation to its commitment to the region's membership but also tackling inconsistencies from within and external pressures which undermine its influence.

The future of the Western Balkans within the EU framework depends on a delicate balance between upholding the Union's core values and adapting to the political realities on the ground. By adopting a more flexible, context-sensitive approach, the EU can not only facilitate the region's integration but also reaffirm its role as a global actor committed to peace, stability, and prosperity. This is not merely a question of enlargement, it is a test of the EU's ability to navigate an increasingly complex and multipolar world while staying true to its foundational principles. The success of this endeavor will ultimately hinge on the EU's willingness to evolve

and innovate in its approach, ensuring that the promise of accession remains both realistic and attainable for the Western Balkans.

References

Beshku, K. (2021). The EU as a Geopolitical Power. The Case of the Western Balkans Region as the Periphery to the Core. *SSRN Electronic Journal*.

Bieber, F. (2018). Patterns of competitive authoritarianism in the Western Balkans. *East European Politics*, 34(3), 337–354.

Dabrowski, M. and L. Moffat. (2024). *The changing dynamics of the Western Balkans on the road to the European Union membership: An update*, Policy Brief 17/2024, Bruegel (17/2024). Bruegel.

Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (n.d.-a). *Commission Staff Working Document- BiH*.

Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (n.d.-b). *Commission Staff Working Document -Montenegro* (SWD(2024) 245 final).
https://enlargement.ec.europa.eu/commission-staff-working-document-montenegro_en

Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (n.d.-c). *Commission Staff Working Document-Kosovo* (SWD(2024) 243 final).

Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (n.d.-d). *Commission Staff Working Document—North Macedonia* (SWD(2024) 244 final).

Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (n.d.-e). *Commission Staff Working Documents- Serbia* (SWD(2024) 241 final).

Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (2024). *Commission Staff Working Document-Albania* (SWD(2024) 242 final; pp. 1–28). EU Commission.

European Commission. (n.d.). [EC]European Commission, 2020, 2020 Communication on EU enlargement policy, CoM(2020) 660 final, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 6 October,.

Hogić, N. (2020). The European Union's Rule of Law Promotion in the Western Balkans: Building a Rule of Law Constituency. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 16.

- Hoxhaj, A. (2021). The EU Rule of Law Initiative Towards the Western Balkans. *Hague Journal on the Rule of Law*, 13(1), 143–172.
- Kmezić, M. (2020). Rule of law and democracy in the Western Balkans: Addressing the gap between policies and practice. *Southeast European and Black Sea Studies*, 20(1), 183–198.
- Ognjanoska, L. (2021). Promoting the Rule of Law in the EU Enlargement Policy: A Twofold Challenge. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 17(1).
- Petrovic, M., & Wilson, G. (2021). Bilateral relations in the Western Balkans as a challenge for EU accession. *Journal of Contemporary European Studies*, 29(2), 201–218.
- Shehaj, A. (2020). The perils of succor: The European Union's financial role in the Western Balkans during COVID-19. *European Policy Analysis*, 6(2), 264–276. h
- Smith, N. R., Markovic Khaze, N., & Kovacevic, M. (2021). The EU's stability-democracy dilemma in the context of the problematic accession of the Western Balkan states. *Journal of Contemporary European Studies*, 29(2), 169–183.
- University of Prishtina, & Halili, Z. (2019). Western Balkans Integration into European Union: Challenges and Consequences. *Path of Science*, 5(8), 4001–4012.
- Wunsch, N. (2017). Between indifference and hesitation: France and EU enlargement towards the Balkans. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 541–554.

İmzalanmasının Ardından 30. Yılında Dayton Anlaşması ve Bosna Hersek

Acar Boray Bildircin

Giriş

Yugoslavya İç Savaşı'nı bitiren ve Bosna-Hersek devletini kuran Dayton Anlaşması'nın imzalanmasının ardından bu yıl itibariyle 30 yıl geçti. Anlaşma Balkanlar'da etnik çatışmaları ve katliamları durdurarak bölgeye barış getirme gayesi taşıyordu. Nitekim uygulanmasında değişiklikler olmakla birlikte günümüze kadar ulaştı. Bu süreçte anlaşmanın hedef aldığı Boşnak, Hırvat ve Sırp gruplar arasında herhangi bir sıcak çatışma yaşanmadı. Peki bu Dayton Anlaşması'nı gerçekten başarılı bir anlaşma yapar mı?

Dayton Anlaşması Bosna-Hersek devletini kurdu ve anayasasını belirledi. Bugün geldiğimiz noktada dünyanın gelmiş geçmiş en karmaşık yönetim sistemine sahip, merkezi idarenin son derece zayıf olduğu bir Bosna-Hersek var. Karmaşık yönetim yapısı, ülke içinde özellikle Sırp Cumhuriyeti'nden yükselen ayrılıkçı düşünceler ve ekonomik yetersizlikler ülkenin kalkınmasının, AB'ye üye olmak için gerekli reformları devreye almasının önüne geçmektedir. Dayton Anlaşması'nın devamını ve emniyetini sağlama amacıyla ülke yönetimine dışarıdan yapılan sürekli müdahaleler de Bosna-Hersek vatandaşlarının kendi ülkelerinde kısmi bir 'manda' yönetimi altında yaşamasına neden olmaktadır.

Bosna-Hersek dışında Kosova sorunu, Sırbistan'daki iç protestolar ve Rusya'nın bölgeye olan sürekli ilgisi Balkanlar'da istikrarı etkilemektedir ve bölgenin gelecekte de krizlere gebe olduğunu kanıtlar niteliktedir. Dayton Batı Balkanlar'da fiziki şiddeti önlemekten öteye geçememiştir. Özellikle de Bosna-Hersek'e parlak bir gelecek sunmamıştır.

Bir Balkan ülkesi olan Türkiye için Balkanlar'ın istikrarı Orta Doğu'nun istikrarı kadar önemlidir. Osmanlı kültürel mirasını barındırması, Avrupa'ya açılan kapı olması, enerji rotaları üzerinde olması ve ekonomik yatırım olanakları taşıması bakımından Balkanlar Türk dış politikasının önceliklerindendir. Türkiye son yıllarda izlediği politikalarla bölgede varlığı talep edilen bir devlet haline gelmektedir ve bölge ülkeleriyle önemli siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler geliştirmektedir. Tarihi birliktelik ve ortak kimlik bağlamında "kardeş" ülke olarak görülen Bosna-Hersek'te barış ve kalkınma Türkiye'nin başlıca hedeflerindendir.

Bu sebeple Batı Balkanlar'ın siyasi durumunu anlamak ve Balkanlar'ın geleceği hakkında öngörüler geliştirebilmek için bu yazıda Bosna-Hersek'i temel alarak bölgeye ışık tutmaya çalışacağım. Bu amaçla bu çalışmada şu konulardan bahsetmeye çalışacağım:

- Yugoslavya İç Savaşı
- Savaşı Bitiren Dayton Anlaşması'yla Kurulan Bosna-Hersek'in Siyasi Durumu
- Uygulamada Dayton Başarılı Oldu Mu?
- Bosna-Hersek'in Zayıf ve Etkisiz Siyasi Kurumları, Dış Müdahaleler
- Bosna-Hersek'teki Etnik Bölünme
- Bosna-Hersek'teki Güncel Siyasi Kriz (Mart 2025)
- Balkanlarda Türkiye ve Bosna Hersek
- Dayton'un Geleceği ve Türkiye

Yugoslavya İç Savaşı

Josip Broz Tito'nun ölümünden sonra Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloseviç'in 1989 yılında Kosova ile Voyvodina'nın özerkliğini kaldırması, bunun yanında Karadağ yönetimini Belgrad'a bağlamak istemesi, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde fitili ateşledi. Federal yönetimin Yugoslavya'da ağırlığını artırması, diğer federal devletlerde isyana yol açtı (Batı & Tunbul, 2020). Artan etnik çekişmeler, ekonomik bunalımlar ve Doğu Avrupa'daki güç dengelerinin değişmesi nedeniyle yaklaşık 20 yıl süren kanlı bir süreç yaşandı ve Yugoslavya yedi ayrı ülkeye bölündü (Duman, 2022). Dağılma süreci Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle başladı ve Avrupa tarihinin gördüğü en kanlı iç savaşlardan birine dönüştü (Çakmak, 2020). Savaş 1992'den 1995'e kadar üç yıl sürdü ve bu sürede 250 bin kişi hayatını kaybetti, 2 milyon kişi yer değiştirmek zorunda kaldı (Benkova, 2016). Söz konusu bölünmede en sancılı süreç, Bosna Hersek'in kuruluş döneminde cereyan etmiştir. Bu dönemde Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM), Bosna Hersek'in bağımsızlığı için referandum yapılmasını önermiştir. Aliya İzzetbegović önderliğindeki Bosna-Hersek 1992 yılında yapılan referandum sonrasında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bosna Hersek'in bağımsızlığı Avrupa devletleri, ABD ve Birleşmiş Milletler tarafından tanınmıştır (Sole, 2016). Ancak bu referandum, bölgedeki etnik ve dini fay hatlarını tetikleyerek bir iç savaşa evrilmiştir (Duman, 2022). Aynı yıl Bosna Hersek'in hem AB hem de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından tanınmasının ardından, Sırpların lideri Slobodan Milosevic "Büyük Sırbistan" hayaliyle bu sürece karşı çıkmıştır. Ayrılıkçı Sırp Hırvatistan'da Republika Srpska Krajina ve Bosna'da Republika Srpska'yı, Hırvatlar da kendi Hersek-Bosna'sını ilan etmişlerdir.

Mart 1994'te Hırvatlar ve Bosnalılar arasındaki savaş Washington Antlaşması ile son buldu. Lakin ayaklanmalar 1995'te Srebrenitsa Soykırımı'ndan sonra yapılan Fırtına Harekatı'na kadar devam etti (Benkova, 2016). Dayton Görüşmeleri'nin başladığı bir dönemde Sırp Ordusu,

görüşmelerde avantaj kazanmak için Sırp Bayramı arifesinde Srebrenitsa'ya saldırmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en büyük katliam olan “Srebrenitsa Katliamı” gerçekleşmiştir (Duman, 2022). Nihayetinde Hırvat lider Tudjman, Sırp lider Miloseviç ve Boşnak lider Izzetbegoviç'in katılımıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Ohio eyaletindeki Dayton kentinde, 1-21 Ekim 1995 tarihlerinde yapılan görüşmeler sonucunda bir anlaşma metni üzerine mutabakat sağlandı ve savaş sona erdi. Anlaşma 14 Aralık'ta Paris'te imzalandı.

Savaşı Bitiren Dayton Anlaşması'yla Kurulan Bosna-Hersek'in Siyasi Durumu

Savaşı bitiren anlaşmayla aynı zamanda Bosna-Hersek'in devlet sistemi ve anayasası oluşturulmuştur. Anlaşmaya göre Bosna-Hersek kendi parlamentosu ve hükümeti olan iki entiteye ayrılmıştır:

- Federacija Bosne i Hercegovine: Ülke topraklarının %51'ini yöneten, Müslüman Boşnaklar ve Hırvatların oluşturduğu **Bosna-Hersek Federasyonu**. (Bu bölge aynı zamanda Brčko Özel İdare Bölgesi'ni de içine alır.)
- Republika Srpska: Ülkenin %49'unda kurulan ve merkezi bir idareyle Sırpların yönettiği

Sırp Cumhuriyeti.

Hırvatlar, Boşnaklar ve Sırpların bir ülkede kalmalarını sağlamanın tek çaresinin “merkezi olmayan” bir federasyon inşa etmekten geçtiği düşünülmüş, tarafların imzalayabileceği bir anlaşmaya varmak için güç paylaşımı zorunlu hale gelmiştir (Çakmak, 2020).

Resim 1- Bosna-Hersek'in Siyasi İç Yapılanması

Anlaşma yeni kurulan Bosna-Hersek devletinin iç siyasi yapılanmasını da düzenlemiştir. Üç üyeden oluşan Bosna Hersek Başkanlık Konseyi sistemi getirilmiştir. Buna göre her biri Federasyon topraklarından seçilen bir Boşnak, bir Hırvat ve Sırp Cumhuriyeti topraklarından

seçilen bir Sırp, Bosna-Hersek Başkanlık Konseyi'nde 4 yıl boyunca 8'er aylık dönemlerde, eşit bir şekilde dönüşümlü görev alacaktır. Ülkede bu üç etnik kimliğe mensup olmayan hiç kimsenin seçilme hakkı bulunmamaktadır. Bosna Hersek Parlamenterler Meclisi ise 15 üyeli Halklar Meclisi (5 Boşnak, 5 Sırp, 5 Hırvat) ve 42 üyenin yer aldığı Temsilciler Meclisi (28 Üye Bosna Federasyonu, 14 Üye Sırp Entitesi) olmak üzere iki meclisli bir yapıyı içermektedir (長、2022).

Dayton Başarılı Oldu Mu?

“Edilgen” ve “kırılğan” barış” ya da “Bosna-Hersek’e giydirilen deli gömleği” (AA, 2019) olarak anılan Dayton Anlaşması Bosna-Hersek’in sorunlarına çözüm olamamıştır. Ülkede idari yönetimin zayıflığı, işsizlik, yoksulluk ve kayıt dışı ekonomi gibi büyük problemler bulunmaktadır.

Dayton Antlaşması o zaman için tek çözüm gibi görülmüştür. Dayton, soykırım ve tecavüzün ardından barışı getiren zor kazanılmış önemli bir başarı olarak anılmıştır. Anlaşmayı Bořnaklar adına imzalayan Aliya İzzetbegović çok katmanlı, parçalı bir yapıdan memnun olmamasına rağmen, “*Bu adil bir barış olmayabilir, ancak süren bir savaştan daha iyidir.*” demiştir (Halilođlu, 2018). Bosna-Hersek’e barışı getirmeyi hedefleyen Dayton 11 bölümden oluşuyordu ve ülkenin refahı ve kalkınması için geniş çaplı iyi bir ilk adım, bir temel olarak nitelendiriliyordu. Nitekim uluslararası alanda da Dayton’un sadece fiziki çatışmayı bitirmek için olduğu, barışı getirmediği üzerinde bir fikir birliği vardır (Chandler, 2005). Savařtan sonra Dayton savaşın başka yollarla sürdürölmesi olarak görülmüştür. Dayton bölgede çatışmaları geçici olarak dondurmuştur ama hiçbir etnik grubu tatmin edememiştir. (Benkova, 2016). 30. yılında artık modası geçmiş, etkisiz bir anlaşmadır ve değişmelidir. Aksi taktirde Bosna-Hersek’teki ekonomik ve siyasi sorunlar çözülemeyecektir.

Dayton anlaşmasının yürürlüğe girdikten sonra akademik alanda ve medyada 5'er yıl aralarla değerlendirildiği bulgusuna rastlanmıştır. Yapılan çalışmaların Dayton Antlaşması’nın genelde iki başlık üzerinden incelendiği tespit edilmiştir.

Bosna-Hersek’in Zayıf ve Etkisiz Siyasi Kurumları, Dış Müdahaleler

Bunlardan birincisi, Dayton’un Bosna-Hersek’te zayıf ve etkisiz iç kurumlar oluşturmasıdır ve sürekli dış müdahalelerle onları denetlemesidir. Savaş sırasında anlaşmaya

taraf olanlar, bir nevi anlaşmayı imzalamaya zorlanmış ve 'anlaşmanın' içeriği üzerinde çok az söz sahibi olabilmışlerdir. Dayton süreci özünde ABD tarafından yönetilmiştir.

Dayton Bosna-Hersek ve komşuları (Hırvatistan ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti) arasında yapılan bir anlaşma niteliğindedir. Devreye alınması BM Güvenlik Konseyi kararıyla gerçekleşmemiştir. Başlarda Bosna-Hersek'in kendi kendini yöneten bağımsız bir ülke olmasına yönelik bir geçiş süreci gibi görünen Dayton, savaş sonrasında uluslararası güçlerin keyfi müdahaleleriyle dünyada eşi benzeri görülmemiş bir rejimin kurulmasına yol açmıştır. Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra süreci denetlemek amacıyla uluslararası alanda Barışı Uygulama Konseyi ve Bosna-Hersek'te Yüksek Temsilcilik Ofisi (OHR) kurulmuştur. Geçici süreyle Dayton'u uygulamak için kurulmuş bu Yüksek Temsilcilik Ofisi'nin yetkileri zamanla arttırılmış ve Bosna kurumları sadece kâğıt üzerinde varlığını sürdürmüştür (Chandler, 2005). Yüksek Temsilci, Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere Dayton Antlaşması'na uymayan herkesi görevden alma yetkisine sahiptir (Duman, 2022). Bosna Hersek Yüksek Temsilciliği, 9 Aralık 1997 tarihinde Almanya'nın Bonn kentinde yapılan toplantılar neticesinde çok geniş yetkilerle donatılmış ve bu yetkiler, literatüre "Bonn Yetkileri" şeklinde geçmiştir. Söz konusu yetkiler sayesinde Yüksek Temsilci, ülkedeki pek çok sürece açıktan müdahale etmektedir (Duman, 2022). Ülke Dayton sonrası dönemde OHR, EUFOR, BM Uluslararası Polis Gücü, AB Polis Misiyonu, Dünya Bankası, IMF, NATO gibi uluslararası örgütler ve kurumlar tarafından yönetilmektedir (Çakmak, 2020). Bu da Bosna-Hersek vatandaşlarının ülke yönetiminde söz sahibi olmasını engellemektedir. Özellikle 1995'ten 1999'a kadar Bosna-Hersek'te Barışı Uygulama Konseyi'nin (BUK) Yüksek Temsilcilik Ofisi aracılığıyla süreci yönettiğini görmekteyiz. BUK, Bosna-Hersek'teki yeni süreçte yer almak isteyen Avrupa ülkeleri tarafından ABD'ye baskı yapılmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında Dayton süreci Avrupa Birliği'ne devredilmiştir. Avrupa Birliği adaylığı, siyasi ve ekonomik hayattaki reformlar için dış müdahalelerin temelini oluşturmuştur.

Bugün Bosna-Hersek'in iç yönetimde, her birinin kendi idari birimleri, yasama, yürütme ve yargı organları, kendi başkenti, ekonomik ve akademik kurumları olan 14 hükümet ve 12 meclis, 143 belediye vardır. Bu yönetim yapısı ülke GSYH'sinin 3'te 2'sini tüketmektedir (Benkova, 2016). Aynı zamanda Bosna-Hersek'te 5 cumhurbaşkanı, 14 başbakan, 180 bakan, 760 milletvekili ve 1200 yargıç ve savcı bulunmaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan çok başlı durum devlette yönetim krizinin çıkmasına neden olmaktadır (Şahin, 2013, aktaran Haliloğlu, 2018).

Bosna-Hersek'teki Etnik Bölünme

Dayton anlaşmasıyla ülkenin idari-siyasi yapısı etnik kimliklere göre oluşturularak savaş sonrasında huzur ve barışın tesis edileceği düşünülmüştür. Ancak anayasa görevi gören anlaşmanın etnik temelli oluşumu, ülkenin yapısını daha da karışık hale getirdiği için ortak bir vatandaşlık bilinci geliştirmemiştir (Haliloğlu, 2018). Tam tersine, anlaşma Bosna-Hersek'teki etnik ve dini ayrımları keskinleştirmiştir. Dayton Anlaşması, üç etnik grubu da müzakere masasına getirmek için âdem-i merkezîyetçi bir hükümet yapısı oluşturmuştur. Nihayetinde iç savaşın yarattığı etnik-dinsel farklılıkları kurumsallaştırmıştır. Yeni seçim sistemi liyakati değil etnik kökeni merkeze almıştır ve seçmenler bölünmüştür. Dayton, güçlü bir merkezi devletin inşasını engelleyen ve etnik temelli siyasi partilerin politika oluşturma sürecine hâkim olmasını sağlamaya devam eden karmaşık bir sistem yaratmıştır (Çakmak, 2020). Basit bir kanunun çıkarılması bile Sırp, Boşnak ve Hırvat temsilcilerin onayını gerektirmektedir. Dış politika gibi önemli konularda alınacak kararlar, Devlet Başkanlığı Konseyi'nin üç üyesinin de uzlaşmasıyla alınabilmektedir. Üyelerin mutabık kalamadığı hususlarda sistem kilitlenmekte ve somut bir karar alınamamaktadır. Örneğin Bosna Hersek'in AB'ye üyeliği üç kesimce de desteklenmesine rağmen, NATO'ya üyelik Sırlar tarafından desteklenmemektedir.

Bosna-Hersek'te kamuoyu ve medya kuruluşları da Dayton hakkında olumsuz düşünmektedir. Hırvatlar kendi devleti olmadığı için antlaşmayı istememekte, Sırlar ise kendi cumhuriyetlerinin bir garantisi olarak görmektedirler (Benkova, 2016). Uzmanların görüşüne göre, Bosna-Hersek'te bölgesel hakimiyete dayalı etnik parti sistemi terk edilmelidir. Doğru teşvik ya da baskılarla Dayton'ta değişikliklere gidilirse, ülke tek başkan altında merkezi yönetime evrilebilir. Bu da Bosna-Hersek'in AB ve NATO üyeliğine giden yolda güçlü adımlar atmasına temel oluşturabilir (Benkova, 2016).

Son birkaç haftada (Mart 2025 itibariyle) yaşananlar, Bosna'da etnik bölünmüşlüğü ve siyasi krizleri kanıtlar niteliktedir.

Bosna-Hersek'teki Güncel Siyasi Kriz (Mart 2025)

Bosna-Hersek'in yarısına denk gelen Sırp Cumhuriyeti'nin başkanları ayrılık söylemleriyle sürekli ülke bütünlüğü tehdit etmektedir. Yakın zamanda, 2018'de bağımsızlık referandumuna çağrı yapılmıştır. Bosnalı Sırlar, Sırp Cumhuriyeti'nin kendini yönetme hakkı olduğunu ve ayrılmak için oy kullanacaklarını sürekli tekrar etmektedirler. Buna en yakın örneklerden biri de günümüzde yaşanmaktadır.

Geçtiğimiz günlerde Sırp Cumhuriyeti'nin lideri Milorad Dodik, Bosna-Hersek'in yaklaşık yarısını oluşturan topraklarda devlet düzeyindeki güvenlik ve yargı kurumlarının faaliyetlerini yasaklamayı amaçlayan yeni yasalar çıkardı. Bunun üzerine savcılar, Bosna Hersek toprakları içindeki Sırp Cumhuriyeti Başkanı Milorad Dodik ve diğer iki yetkili hakkında 'Anayasa'ya aykırı davranmak' suçlamasıyla tutuklama emri çıkardı. Daha önce ülkenin savcılık makamını tanımadığını söyleyen Dodik, yakalama emrinin geçerliliğini ve tutuklanmasına yönelik her türlü girişimi reddetti ve sorgulama için Saraybosna'ya gitmeyeceğini söyledi (Euronews, 2025).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu tırmanmanın, Bosna Hersek'in anayasal düzeni ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde bir an evvel sonlandırılması ve Bosna Hersek'te geniş tabanlı bir toplumsal uzlaşının hâkim olması için gayret gösterilmesi gerektiğini vurgulayarak, Bosna Hersek'te birlik ve bütünlüğün esas olduğunu, ayrılıkçı yaklaşımların kabul edilemeyeceğini söyledi. Görüşmede, bölgesel ve küresel güvenlik sıkıntılarının arttığı Balkanlarda huzur ve istikrarın korunmasının önemli olduğunu ifade eden Erdoğan, Türkiye'nin, Bosna Hersek'in toprak bütünlüğünün, egemenliğinin ve anayasal düzeninin muhafazasını, huzur ve istikrarının devamını tüm boyutlarıyla desteklemeye devam edeceğini belirtti (AA, 2025).

Balkanlarda Türkiye ve Bosna Hersek

Aynı zamanda bir Balkan ülkesi olması dolayısıyla Balkanlar'da barış ve istikrar Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir. Bu amaçla Balkanlar'da birçok ülkeyle sürekli diyalog sürdürülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devlet kurumları, TİKA ve TSK (EUFOR-Zenica) bölgenin kalkınma projelerinde aktif olarak görev almaktadır.

Soğuk Savaştan sonra Türkiye'nin Balkanlar politikasını incelediğimizde üç çıkarın önemli olduğunu görürüz:

1. Türkiye'nin coğrafi, tarihsel ve kültürel olarak bir Balkan ülkesi olması.
2. Balkanların Türkiye ile Batı Avrupa arasında stratejik bir konumda bulunması.
3. Türkiye'nin Balkanlardaki bazı halkalarla (etnik Türk azınlıklar, Bosnalı Müslümanlar, Arnavutlar ve Makedonlar) Osmanlı Devleti'nden kaynaklanan ortak tarihi bağa sahip olması (Battal, 2021).

Türkiye'nin Bosna-Hersek ile ortak tarihi mirası ve geçmişinin bulunması; Yugoslavya İç Savaşı'nda Türkiye'nin savaşta Boşnakların yanında yer almasına ve savaşın sonlandırılması için aktif dış politika yürütmesine neden olmuştur. Bu durum da uluslararası ortamda “Batılı” kimliği ile kendini kanıtlamak isteyen Türkiye için kolaylaştırıcı bir etken olmuştur (Battal, 2021). Bu gayeyle örneğin Türkiye-Bosna Hersek-Hırvatistan arasında üçlü bir mekanizma hayata geçirilmiştir.

Dayton'un Geleceği ve Türkiye

Barış sıklıkla savaşın yokluğu olarak tanımlanmaktadır. Lakin olumlu ve olumsuz barış olduğu unutulmamalıdır. Olumsuz barışta şiddet doğrudan insanlara uygulanmamaktadır. Lakin yapısal, dolaylı ve potansiyel şiddet vardır. Toplumsal adaletsizlik veya şiddet tehdidi olumlu barışı engeller. (Finch, 2024). Bosna-Hersek'teki siyasi ve ekonomik durum gözlemlendiğinde Dayton'un olumsuz bir barış meydana getirdiği açık ve nettir. Lakin, şu anda Bosna-Hersek'te Dayton'u değiştirme uğrunda bir irade bulunmamaktadır. Taraflar birbirlerinin fikirlerine karşı çıkmakta ve karşılıklı diyalogu reddetmektedirler. Aynı zamanda ABD ve AB gibi güçler statükonun tekrar değişmesinden çekinmektedirler.

Dayton ve AB üyeliği çerçevesinde savaştan sonra Bosna-Hersek'te pek çok siyasi ve ekonomik reform devreye alınmıştır ama meselenin özünde değişiklik olmamıştır. Boşnaklar kendi ülkelerini yönetmemektedirler. Eğer bir değişim ve reform gerçekleşecekse bu, Bosna'nın içinden gelişmelidir ve adım adım uygulanmalıdır. Politik ortam birleşmeli ve Bosna-Hersek vatandaşlarının ortak bir sesi olmalıdır (Benkova, 2016).

Şayet bu gerçekleşecek olursa Türkiye sürece dahil olacaktır. Son yıllarda bölgede arzulanan bir devlet olmasının yanında, Türkiye'nin Bosna-Hersek ile derin bir bağı vardır. Balkanlarda Müslüman Boşnak kimliğini Türklerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Nitekim Bosnalı tanımı, Sırp ve Hırvatlar açısından bakıldığında Müslümanları çağrıştırmaktadır. Boşnakları Müslüman olmalarının yanı sıra “Türk” olarak nitelendirmişlerdir. Bosna Sırp Ordusu Komutanı Ratko Mladić'in söylemlerine bakıldığında Sırpların, Boşnakların etnik kimliğini “Türk” olarak kabul ettiği görülmektedir. Ratko Mladić, Srebrenitsa Meydanı'nda “Nihayet bu alanda, Osmanlılara karşı girdiğimiz ayaklanmanın hatırasına, Türklerden intikamımızı alma vakti gelmiştir.” şeklinde söylemlerde bulunmuştur (Alp: 170, aktaran Haliloğlu, 2018). Bunun yanında, bölgede çıkacak bir krizde en büyük göçü Türkiye alacak (Battal, 2021), önemli ticaret ve enerji rotaları zarar görecektir.

Her haliyle Dayton, barış çalışmalarında incelenmesi gereken bir örnektir. Dünyada çatışmalar olacağı gibi barışlar da olacaktır. Bunun en yakın örneği Suriye’dir. Yakın zamanda da Ukrayna için aynılarını konuşuyor olabiliriz. Herkes için Bosna vakası, barış anlaşmalarının tasarımı ve uygulanması için dersler sunmaktadır. Önemli bir ders, oldukça katı, dışarıdan dayatılan anlaşmaların hem yeterince esnek olmayabileceği hem de geleceklerini yapılandırmaları ve korumaları amaçlanan topluluklar için meşru görülmebileceğidir (Finch, 2024).

Sonuç

1991’de Yugoslavya’nın dağılma sürecine girmesiyle Balkanlar’da barışı ve istikrarı bozan bir iç savaş yaşanmıştır. 4 yıl süren savaşta birçok insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Neticesinde medeniyetin beşiği olarak dünyaya sunulan Avrupa’nın ortasındaki soykırımların ve işkencelerin ivedi olarak önüne geçilmek istenmiştir. Bunun sonucunda da Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar arasında ABD öncülüğünde Dayton Barış Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma 21 gün gibi kısa bir sürede imzalanmış ve çatışmaları geçici olarak durdurma amacı taşımıştır. Antlaşma aynı zamanda Bosna-Hersek Federasyonu’nun anayasasını oluşturmuş ve devleti kuran antlaşma olmuştur. Antlaşmanın uygulanmasının kontrolü de geçici olarak Barışı Uygulama Konseyi ve Bosna-Hersek Yüksek Temsilciliği’ne verilmiştir. Lakin savaş sonrasında bu düzen değişmemiş ve Bosna-Hersek sürekli müdahalelerle dışarıdan yönetilmiştir. Bosna-Hersek oldu olalı Bosna-Hersek vatandaşları tarafından yönetilememiştir. Bugün geldiğimiz noktada Dayton’un Bosna-Hersek’te oluşturduğu iç yönetim mekanizması dünyada eşi benzeri görülmemiş karmaşıklıkta ve son derece etkisiz durumdadır. Mevcut siyasi yapısıyla Bosna-Hersek çok büyük ekonomik bunalımlarla karşı karşıyadır ve Avrupa Birliği, NATO gibi uluslararası kuruluşlara üye olmak için gerekli reformları gerçekleştirememektedir. Bosna-Hersek Federasyonu Dayton’la ikiye bölünmüştür (BiH ve RS) ve ülke içinde etnik ayrım kurumsallaşmıştır. Bosna-Hersek ileride siyasi olarak bölünme riskiyle de karşı karşıyadır. Ülkenin %49’unu oluşturan ve merkezi idareyle yönetilen Sırp Cumhuriyeti’nin (RS) daha önceki zamanlarda da ayrılıkçı söylemleri bulunmaktaydı. 2018’de bağımsızlık için referandum çağrısında bulunan RS lideri Milorad Dodik bu kez de devlet düzeyindeki güvenlik ve yargı kurumlarının faaliyetlerini RS içinde yasaklamayı amaçlayan yeni yasalar çıkardı. Savcıların tutuklama kararı üzerine de ülkenin savcılık makamını tanımadığını söyleyen Dodik, yakalama emrinin geçerliliğini ve tutuklanması reddetti. Bana kalırsa bu olayların sadece başlangıcını oluşturuyor. RS liderlerinin böyle davranabilmesinin ardında RS içindeki Sırp halktan aldıkları destek yatıyor. Bu da ülkedeki etnik ve siyasi bölünmüşlüğü kanıtıyor ve Bosna-Hersek’in bu

durumu Balkanlar’da ve Slav dünyasında halihazırda bulunan diğer sorunlara (Kosova Sorunu, Ukrayna Savaşı) eklendiğinde bölgede statükonun bozulması ihtimali mevcuttur.

Türkiye hem coğrafi konumu hem de tarihi yakınlığı sebebiyle aynı zamanda bir Balkan ülkesidir. Balkanlar Türkiye’nin güvenliğini en çok ilgilendiren bölgelerin başında gelir. Türkiye’den Avrupa’ya açılan bir koridor görevi üstelenerek, lojistik açısından çok önemlidir ve enerji yolları üzerinde bulunur. Bu sebepten Balkanlar’da barış ve istikrar Türkiye’nin öncelikli hedeflerindendir. Türkiye aynı zamanda bölgedeki Türk ve Müslüman kimliğinin koruyucusu ve destekleyicisi konumundadır. Bu faktörler Bosna-Hersek’i Türkiye’nin Balkan politikalarında çok önemli bir noktaya taşımaktadır. Türkiye söylemlerinde her zaman Bosna-Hersek’in toprak bütünlüğü, istikrarı ve refahı için çabaladığını, çabalayacağını vurgulamaktadır. Lakin Bosna-Hersek gözetilirken bölgede hassas dengelere de çok dikkat edilmektedir, edilmelidir. Türkiye’nin bölgedeki çok taraflı ve yapıcı politikalarının sürdürülebilirliği için Bosna-Hersek’in Dayton Antlaşması’ndan arındırılması ve egemen devletler statüsüne çıkarılması olmazsa olmaz durumdadır. Bölgedeki hassas dengelerin bozulmasından korkan Batı ülkeleri Dayton’u değiştirmeye yanaşmazken, tarafların masaya oturtulması ancak Türkiye’nin devreye girmesiyle gerçekleştirilebilir gibi görünmektedir.

Dayton özelinde şu da belirtilmelidir ki, Dayton barış araştırmaları, savaş sonrası imzalanan antlaşmalar ve uluslararası müdahale ile devlet kurma girişimleri incelemeleri için bulunmaz nimettir. Şüphesiz ki dünya bundan sonra da savaşlar ve barışlar görecektir. Barışı kalıcı kılmak ve uluslararası ortamda istikrarı sağlamak için Dayton ve Bosna-Hersek güzel bir ‘‘Yapılmaması Gerekenler’’ örneği sunmaktadır.

Referanslar

- Anadolu Ajansı. (2019). Dayton Anlaşması ve Bosna Hersek'e giydirdiği 'deli gömleği'. 17 Ocak 2019.
- Batı, G. F. (2024). Türkiye Cumhuriyeti'nin Yüz Yılı: Türk Dış Politikasında Balkanlar Siyaseti. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Batı, G. F. & Tunbul, N. (2020) ‘‘Balkanlarda Yugoslavya’nın Dağılması ve Dayton Barış Antlaşması’’. UPA Strategic Affairs 1, (1). 73-84.
- Battal, M. (2021). Konstrüktivizm ve Kimlik: Türkiye’nin Bosna-Hersek Savaşı Politikasının İncelenmesi, Troyacademy. 6 (1), 286-310,

- Benkova, L. (2016). The Dayton Agreement Then and Now. Austria Institut für Europa und Sicherheitpolitik.
- Bıyıklı, M. (2025). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bosna Hersek Devlet Başkanlığı Konseyi Üyesi Becirovic'i kabul etti. Anadolu Ajansı. 14 Mart 2025
- Chandler, D. (2005). From Dayton to Europe. *International Peacekeeping*, 12(3), 336–349.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2021). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Dayton Barış Anlaşması'ndan bu yana Bosna Hersek'te geçmişteki gibi müessif hadiselerin yaşanmasının önündeki en büyük engel Türkiye olmuştur.
- Çakmak Ayan, G. (2020). "Edilgen" ve "Kırılğan" Barış Dayton 25 Yaşında. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*. Analiz Bülteni 2020 Aralık.
- Dakić D. (2024). The Resolution on the Srebrenica Genocide and Dayton Peace Agreement: In Which Direction Is It Heading?. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, 3/2024, 233-247.
- Duman, Ç. (2022). Bosna Hersek'te Yaklaşan Seçimler ve Dayton Rejimi'nin Geleceği. Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Dzogovic, S. (2024). Diplomatic Relations Between Bosnia and Herzegovina and Turkey: An Analysis of Political, Economic, and Cultural Interactions. *Lingua Montenegrina*, 17 (2). 34.
- Euronews. (2025). Bosna-Hersek, Sırp lider Dodik için ülke çapında yeni tutuklama emri çıkardı. 17 Mart 2025.
- Euronews. (2025). Bosna'da savcılar, Sırp lider Dodik için tutuklama emri çıkardı. 12 Mart 2025
- Euronews. (2025). Bosnalı Sırp lider Milorad Dodik'in yeni yasaları siyasi krize yol açtı. 06 Mart 2025
- Ekiz, A. (2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Dayton Anlaşması'nın gözden geçirilmesi şart. Anadolu Ajansı. 17 Ocak 2019.
- Ersavcı, M. E. (2023). Avrupa Birliği, Balkanlar ve Türkiye – Quo Vadis. TEPAV.
- Finch, B. (2024). Future-Making, Bosnia, and the Dayton Accords. *National Interests(s) in World Politics*.
- Haliloğlu, G. (2018). Bosna-Hersek'in İdari – Siyasi Yapısı ve Kimlik Sorunu. *Atlas International Refereed Journal On Social Sciences*. 4 (12), 971-978

- İpek, V. (2020). Kırım Sendromu Bosna-Hersek'e mi Taşınıyor? Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (Türksam)
- Kaya, S. (2024). Türkiye'nin Balkanlar Politikası Dünya Siyasetinde Ezberleri Bozabilir. Türkiye Araştırmaları Vakfı.
- NTV Haber. Sırbistan'da siyasi kriz sürüyor: Başbakanın istifası resmen kabul edildi. 19 Mart 2025.
- Sediroğlu, S. C. (2023). Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlarda Türk Dış Politikası Amaçları ve Bu Amaçlar Ekseninde Türk Silahlı Kuvvetleri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 20(3). 1099–1116
- Sole, S. (2016). Yugoslavya'nın Dağılışı: Bir Devrin Sonu. Stratejik Ortak.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024). No: 47, Bosna-Hersek'teki Son Gelişmeler Hk. [Basın açıklaması]. T.C. Dışişleri Bakanlığı.
- Vural, C. (2024). Bosna-Hersek ve Türkiye: Geçmişten Gelen Bağlar ve Güçlü İlişkiler. Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (Türksam)
- Vural, C. (2023). Türkiye'nin Balkanlar'da Güvenilir Aktör Olarak Rolü ve Etkisi. Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (Türksam)
- 長、有紀枝. (2022) ボスニア・ヘルツェゴヴィナの平和構築再考—デイトン和平合意 25年後の教訓—. 国際安全保障. 50巻. 1号. p. 74-94.

The Role of Serbia and the Balkans in the US-EU Strategic Security Conflict

Muhammed Enes Danalioğlu

The political, sociological, and economic devastation experienced by the European continent on a global scale following the Second World War, along with the protection and design of Europe's internal security by the United States during the war, led to the formulation of transatlantic strategic security policies by the US within the newly established bipolar global system. The fact that Germany — one of the most significant and historic actor in European political history — came under the control of both the United States and the Soviet Union further compelled the U.S. to develop and strengthen a defense strategy known as the "hawkish policy" across the Atlantic. Within the framework of the current "hawkish policy," the United States' strategic focus on the borders of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia — now referred to as the Western Balkans — for the implementation of military and economic collaborations directly impacting the internal security of the European continent, has been defined as a "reactive foreign policy." In the process of developing this reactive foreign policy, the fact that Germany had become entirely ineffective in Continental European politics after World War II paved the way for France, under the leadership of Charles de Gaulle, to formulate the "Europe from Paris to Moscow" policy. Indeed, during the Cold War, official visits made by French President Charles de Gaulle to the Soviet Union — the founding power of the Eastern Bloc and the main opponent of the United States — held significant importance.

In this context, from the perspective of the strategic security of Continental Europe, the United States, situated in a geopolitically critical position, began to construct its transatlantic hawkish European policy through the lens of Albanian sociology and politics. A key turning point for U.S. intervention in European politics came in 1913, when Albanian representatives, dissatisfied with the border decisions made during the London Conference of Ambassadors in the capital of the United Kingdom, responded by establishing *Vatra* — one of the most influential Albanian lobbying organizations operating in the United States. The Albanian diaspora's lobbying institution *Vatra* provided significant geopolitical support to the United States in the development of its hawkish policy toward Continental Europe and the Balkan region after World War II (Gaćinović, 2019, s. 332).

As a result of the strategic security doctrine shaped under the leadership of the Republicans and George H. W. Bush, and under the influence of the Gulf War, the United States partially lost its influence over the shaping of European domestic politics and strategic security policies. The U.S. security strategy, which failed to intervene effectively in the Yugoslav Civil

War—a conflict that lay at the heart of the post-Cold War reorganization of European politics—remained constrained by a unipolar and nationally centered understanding of security. However, after 2000, with the strategic security policies of the U.S. Democrats increasingly becoming central to foreign policy in a conjunctural manner, the United States identified new and significant allies in the Balkan region. (Đukanović, 2020, s. 42).

As a result of integrating the transformative principle embraced by the Republican wing into foreign policy through the mentality of “neoconservatism” formulated during their time in power, the U.S. administration emphasized the necessity of distrusting international institutions. It argued that the prevention of crises was essential, as global political crises posed a threat to the preservation of liberal values (Yalçın, 2017, s. 72-73). Indeed, U.S. Deputy Secretary of State Lawrence S. Eagleburger declared that the crisis emerging in the Balkan Peninsula, originating from Socialist Yugoslavia, constituted a threat to liberal values and democracy. In contrast to the Republicans, the Democrats conceptualized security from a broader perspective. Without aiming to transform the existing international structure, they pursued the objective of artificially generating political crises (Yalçın, 2017, s. 74).

In the context of the Democratic wing’s national security definitions, the principle of achieving liberal objectives through realist means led the United States to reframe artificial crises as opportunities. This approach resulted in a transformation of U.S. foreign policy, particularly regarding its direct interventionist role in the Yugoslav crisis. In an effort to overcome the negative perception of Bill Clinton as a young and inexperienced president, his administration instrumentalized an active interventionist stance—referred to as a “hawkish policy”—over the Balkan Peninsula. This role was utilized as a means for the United States to assert influence over European internal security and political dynamics.

The European Union’s Transforming Ally: The Balkans and Serbia

Following Serbia’s path, the initiation of EU membership processes for Albania, Montenegro, Bosnia and Herzegovina, and Kosovo revealed the evolving role of the Balkan region, which had historically been instrumentalized as a strategic zone and buffer area. Particularly, this new role gained greater clarity after French President Emmanuel Macron emphasized the need for a unified European force in 2016. In response, the United States increased its strategic and destabilizing interventions in the region, prompting the EU to more intensively focus on the ideal of a United Europe.

Thus, the EU began developing new policies aimed at neutralizing U.S. influence in the region, leveraging the Balkans' integration into the EU and the power of a large market—both in terms of consumption and production. Under France's leadership, and especially following the United Kingdom's departure from the Union, the EU inevitably focused on this new strategic objective, aiming to establish a robust integration within Continental Europe.

In doing so, the EU also initiated partially epistemological and discursive policies, replacing the term “the Balkans” with alternatives such as “the Western Balkans” or “Southeast Europe.” This semantic shift aimed to avoid the marginalization of the region and instead promoted its integration into the continent through new, problem-solving strategies. Within this framework, the Stability Pact for South Eastern Europe was established under the EU leadership. Its aim was to strengthen democratic structures in Balkan countries and to construct a socio-economically driven development model for their economic systems.

However, among the primary challenges the EU faced in the Balkans, beyond economic difficulties, were the persistent “conflict-driven, revanchist nationalist tensions.” At the Thessaloniki Summit held in 2003 in Thessaloniki, Greece, the EU explicitly stated that these nationalist tensions posed the greatest threat to the integration of the Balkan states into the Union. From a broader perspective, the Royaumont Process (initiated in 1995) and the EU's Regional Approach Policy (1996), both led by the EU in the aftermath of the Yugoslav Civil War, aimed to foster rapprochement between the Balkan countries that had previously been engaged in violent conflict.

In particular, both policies sought the smooth implementation of the Dayton Peace Agreement, which had largely brought an end to the Yugoslav Civil War. These initiatives successfully promoted the signing of new regional free trade agreements among the Balkan countries. One of the EU's core motivations for insisting on a strong integration framework that included the Balkans was to diminish U.S. influence in the region. Nevertheless, the United States' role as a global rule-setter through NATO, exemplified by NATO's 1999 bombing of Serbia—carried out unilaterally under U.S. leadership—and reaffirmed by the recent dynamics of the Russia-Ukraine War, once again underscored the fact that Continental Europe remains strategically dependent on U.S. and NATO power in matters of security.

Following French President Emmanuel Macron's 2017 speech at Sorbonne University, in which he emphasized that, particularly in the aftermath of the Russia-Ukraine War, the European Union must focus on core issues of sovereignty—such as border control, industrial power, and the development of a security and defense policy independent of the United States—the process

of EU enlargement was accelerated to include the Western Balkans. This expansion also encompassed Serbia, which has held the status of an EU candidate country since 2012 (Molnár & Jakusné Harnos , 2024, s. 99-100). Indeed, the European Union's instrumentalization of the membership process and its positioning of the Balkan countries at the center of its strategic security agenda is particularly notable for how it has used supranational political mechanisms to establish “its own strategic-political testing grounds” within the region. In this context, a significant example is the EU’s implementation of its frequently emphasized model of pluralist governance for the first time as an official political system in Bosnia and Herzegovina through the tripartite Presidency Council system.

Accordingly, the EU attempted to replicate a similar mechanism in Serbia in cooperation with EU institutions. However, this attempt failed, largely due to Russia’s expansionist influence within Serbia and the strategic military partnership policies pursued by the United States. Nonetheless, the most critical obstacle was undoubtedly the EU’s support for Kosovo’s independence. The issue of Kosovo’s statehood and Serbia’s attempts to retain political control over it within the European context significantly undermined public and political trust in the EU within both Serbian domestic politics and society at large.

Serbia, which opposes the European Union’s pressures to recognize Kosovo’s independence and to refrain from obstructing its membership in international institutions in exchange for EU accession—a strategy commonly referred to in the literature as the “carrot and stick” approach—is currently facing significant threats of sanctions from the EU (Semenov & Bašćarević, 2024, s. 114-115). This situation has created a paradox, particularly for Serbia, which has insisted on pursuing a neutral foreign policy since 2022. Serbia has interpreted the current dynamics as evidence that, within the regional context of strategic security conflicts between the EU and the U.S., the European Union has effectively assumed the role of the United States’ “soft power” in the Balkans—particularly in relation to the issue of Kosovo’s independence. (Radojičić, 2025, s. 173)

EU–Serbia Relations in the Aftermath of the Second Trump Administration

Following Kosovo’s declaration of independence and the 2013 Brussels Agreement reached between Serbia, the EU, and Kosovo, EU–Serbia relations have taken a negative trajectory. The European Union’s opposition to the establishment of the Association of Serb

Municipalities—an entity it had itself committed to forming under the Brussels Agreement—as well as its failure to support Serbia on this matter, and moreover, its pressure on the Serbian Government to allow vehicles bearing Kosovo state-emblem license plates to enter Serbian territory, have all contributed to the deterioration of EU–Serbia relations. The instrumentalization of the EU accession process as a means of interference in Serbia’s domestic politics has further exacerbated the negative trajectory of these relations. However, with Donald Trump’s re-election as President of the United States in 2024, a significant shift in these bilateral relations is anticipated. Indeed, during his first term in office (2016–2020), President Trump—representing the Republican Party—adopted a despotic resolution strategy toward the Serbia–Kosovo crisis. In line with the Republican understanding of strategic security, this approach aimed to neutralize various global crisis zones and concentrate on a singular strategic threat. Trump’s return to the presidency signals a departure from "geopolitical idealism," sidelining EU sovereignty and prioritizing swift, action-oriented solutions to the Kosovo–Serbia issue. This is expected to become one of the key roadmaps shaping future developments in the region. (Simić & Zivojinović, 2019, s. 21).

Following Donald Trump’s return to the U.S. presidency for a second term, it is expected that pressure on Serbia to impose sanctions on Russia will diminish. This shift is anticipated to bring Serbia closer to the United States. In contrast, the European Union—pursuing its goal of establishing an “Atlantic-free, independent” European strategic security framework—is likely to define Serbia as its most important geostrategic ally. Indeed, even before Donald Trump officially resumed office, a project led by Germany involving the EU and the British mining company Rio Tinto to open lithium mines in Serbia’s Jadar Basin signaled the EU’s intention to focus on lithium production for its military and defense industries. This initiative is part of a broader effort to strengthen the strategy of building an independent and sovereign European power in the coming period.

As a result, since 2021, Serbia has emerged as the EU’s most significant ally—not only in terms of strategic and autonomous security, but also in relation to economic development (Viola, 2022, s. 7). With the planned opening of a lithium mine in the Jadar Basin near Loznica, the European Union is focusing on the production of lithium-ion (Li-ion) batteries for use in military vehicles, unmanned aerial vehicles (UAVs), radar systems, and mobile defense programs as part of its vision for an “Atlantic-free” and independent European power. Consequently, the critical need for lithium in high-energy storage for military defense systems has made it

imperative for the EU to focus on Serbia within the framework of an autonomous strategic security policy. (Vikström, Davidsson, & Höök, 2013, s. 263).

Indeed, research conducted at the U.S. Army Research Laboratory has demonstrated the significance of lithium-based lithium-ion (Li-ion) batteries—particularly their durability, high-temperature operational capacity, and rapid charge-discharge capabilities—for the development of an independent military power and defense industry within the framework of realist policies in 21st-century international relations (Zhang, 2006, s. 1424).

Conclusion

The strategic security-oriented approach of the United States and the European Union toward the Balkan region has persisted uninterrupted for over two centuries. In this context, the process of gradual independence achieved by Balkan nations following the rise of nationalism in the 19th century transformed the region—due to its geostrategic position—into either a point of integration within European politics or a buffer zone in the U.S.–Russia power equation.

Accordingly, the Balkan Peninsula, which has historically occupied a central place in international power politics—particularly during the First World War, the Second World War, the Cold War, and the Yugoslav Civil War—has once again become the focal point of competing global strategies. Within this region, Serbia, as one of its most politically influential and decisive actors, has been the subject of this study in relation to its position in the strategic security conflicts within the Western bloc.

Based on the data and analyses presented throughout the study, it has been argued that in the coming period, Serbia is likely to play a significant role in short-term stabilization efforts in the Balkans, influenced by the strategic security doctrine of Republican leadership in the United States under Donald Trump. Indeed, in its broader geopolitical agenda—including efforts to end the Russia–Ukraine War—the United States is expected to pursue a policy aimed at achieving stabilization in the Balkans through Serbia. This will also serve the goal of framing the People’s Republic of China as the singular national threat. In this regard, Washington is likely to instrumentalize the perception of Euroscepticism in Serbia, particularly stemming from the Kosovo crisis, to advance its geopolitical interests in the region. (Stanojevic, Vujovic, & Vujic, 2022).

The European Union’s efforts to maximize its strategic security interests by leveraging the transformative power of the Serbian Progressive Party (SNS), which has been in power in

Serbia for the past 13 years, is of great importance in counterbalancing the assertive (hawkish) foreign policy of the United States. In particular, the EU's goal of building an "Atlantic-free," independent, and sovereign European power through significant advancements in military and defense sectors positions Serbia as an indispensable ally.

In this context, Serbia is expected to seek closer alignment with the EU as part of a broader roadmap shaped by several key dynamics: preventing the historical tensions with Croatia from escalating into military conflict; the SNS government's search for a supranational source of legitimacy in the wake of its declining political dominance; efforts to contain Russian expansionism; and the desire to ensure that the demands of Serbs living in the Republika Srpska in Bosnia and Herzegovina do not evolve into a renewed Balkanization crisis (Filipović, 2018, s. 462). From the European Union's perspective, Germany's efforts to maintain its leadership role within the Union and France's pursuit of the ideal of a unified Europe are two defining factors. (Kenar, 2005, s. 458) Additionally, in the post-Brexit context, the possibility that the United Kingdom—facing a dysfunctional and financially strained public service sector—may seek to mediate between the EU and Serbia on the opening of lithium mines, in an effort to rebuild its domestic infrastructure, could pave the way for discussions around the notion of a potential "Breturn."

Within Serbian politics, the Serbian Progressive Party (SNS), as the most stable political actor in the current power structure, has positioned Serbian politics at the intersection of right-wing populism and center-right pragmatism. This orientation is likely to further reinforce a foreign policy approach based on a "win-win" logic. As a result, Serbia may initiate a new phase in regional politics, becoming a stabilizing actor amid the ongoing strategic security competition between the United States and the European Union in the Balkans.

References

- Anisimov, E. V. (2022). Eastward Motion of Peter the Great's Empire. *RUDN Journal of Russian History* 21(3) , s. 312-321.
- Bataković, D. T. (1991). The Great Powers, Serbia and the Albanian Question. *alcanica - Annual of the Institute for Balkan Studies*, (XXII), s. 111-125.
- Binaj, D. (2004). *AN ANALYSIS OF UNITED STATES-ALBANIAN SECURITY RELATIONS IN LIGHT OF THE WAR ON TERRORISM* . MONTEREY, CALIFORNIA (USA): NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL - THESIS .
- Đukanović, D. (2020). *Balkan na Posthladnoratovskom Raskršću (1989-2020)*. Beograd: IMMP.

- Filipović, A. B. (2018). British-Serbian Relations in The 21st Century. A View From Serbia. S. G. Markovich içinde, *British-Serbian Relations From The 18th to The 21st Centuries* (s. 449-466). Belgrade: Faculty of Political Science, University of Belgrade.
- Gaćinović, R. (2019). PRVA PRIZRENSKA LIGA KAO PUTOKAZ. *Vojno Delo* 71(3), s. 326-341.
- Kenar, N. (2005). *Yugoslavya - Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Kotsev, N. (2008). *SERBIA AND THE NATO PARTNERSHIP FOR PEACE PROGRAM . MONTEREY, CALIFORNIA: NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL - THESIS .*
- Leković, D. (1998). Debalkanization of the Balkans. *Review of International Affairs*, No. 1066, s. 12-17.
- Malešević, N. T. (2016). JUGOSLAVIJA I INFORMBIRO. *Vojno Delo* 68(3), s. 302-321.
- Mazower, M. (2000). *The Balkans - From The End of Byzantium to The Present Day*. Modern Library: New York.
- Mitić, A. (2020). Framing Russo-Serbian Cooperation as a “Hybrid Threat”: A NATO/EU. B. Stojanović içinde, *Russia and Serbia in the Contemporary World: Bilateral Relations, Challenges and Opportunities* (s. 149-166). Belgrade: Institute of International Politics and Economics.
- Molnár, A., & Jakusné Harnos , É. (2024). FROM QUASI-SOVEREIGNTY TO FULL SOVEREIGNTY? THE INTERPRETATIONS OF STRATEGIC AUTONOMY AND SOVEREIGNTY IN THE EUROPEAN UNION. *Annals of the Croatian Political Science Association : political science journal*, 21(1), s. 95-116.
- Morritt, J. B. (2015). *Letters Descriptive of Journeys in Europe and Asia Minor in the Years 1794-1796*. London: Sagwan Press.
- Radojičić, M. S. (2025). THE EUROPEAN UNION AND THE KOSOVO ISSUE: AN INTERNATIONAL ETHICAL PERSPECTIVE. *ЗБОРНИК РАДОВА ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА*, 45(1), s. 167-184.
- Schrenk, M., Ardalan, C., & Tatawy, N. A. (1979). *Yugoslavia- Self Management Socialism – Challenges od Development*. Baltimore (USA): The Johns Hopkins University Press, Wolrd Bank Country Economic Report.
- Semenov , A., & Baščarević, I. (2024). Unraveling Incongruence: The EU Proposal in the Belgrade-Pristina Dialogue. *Vestnik MGIMO-Universiteta*, 17(5), s. 100-119.

- Simić, D. R., & Zivojinović, D. (2019). WESTERN BALKANS U. S. POLICY IN THE CONTEXT OF THE PRESIDENT TRUMP'S GRAND STRATEGY. *Српска политичка мисао*, 26(65), s. 13-42.
- Stanojevic, N., Vujovic, S., & Vujic, N. (2022). The causes of the rise of Euroscepticism: a survey of Serbian citizens in 2020. *The Journal of Contemporary European Studies* 30(1).
- Tahirović, M. (2024). The Main Security Challenges and Threats in the Western Balkans and Possible Model for Solving Them in the Process of European Integration. *STUDIES IN EUROPEAN AFFAIRS - Centre for Europe, University of Warsaw*, 28(3), s. 27-55.
- Todorova, M. (2009). *Imagining the Balkans*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Vikström, H., Davidsson, S., & Höök, M. (2013). Lithium availability and future production outlooks. *Applied Energy* Vol.110, s. 252-266.
- Viola, C. (2022). The Rio Tinto case: when Serbian environmentalists become a force for pressure. *KKI Policy Brief*, s. 1-11.
- Wallerstein, I. (1983). *Historical Capitalism*. London: Verso Books.
- WB. (1979). *Yugoslavia and World Bank*. Washington, DC (USA): World Bank.
- Yalçın, H. B. (2017). *Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin*. İstanbul: SETA.
- Zhang, S. S. (2006). An unique lithium salt for the improved electrolyte of Li-ion battery. *Electrochemistry Communications* Vol.8, s. 1423–1428.

The 2025 Serbian Student Protests a Silent Revolution in an Unchanging System

Šerif Sav

“I mi imamo pravo na budućnost!” (“We also have the right to a future!”) – This slogan echoed through the streets of Belgrade in early 2025 as thousands of Serbian students marched in defiance, demanding justice, opportunity, and dignity. Yet, beyond the Balkans, their voices received little attention. Unlike the vibrant headlines that accompanied youth-led protests in Georgia and Slovakia earlier that year, where demonstrators successfully challenged entrenched political elites (Rankin, 2025; Geslin, 2025), Serbia’s mass mobilization unfolded in relative silence.

The movement was sparked by a convergence of long-standing grievances—economic stagnation, widespread corruption, and authoritarian consolidation under President Aleksandar Vučić—but its immediate catalyst was the tragic collapse of a railway station canopy in Novi Sad in late 2024. The incident claimed the lives of over a dozen university students working on a state-funded infrastructure project (De Launey & Gozzi, 2025; Smith, 2025). Public grief turned to fury as student organizations organized coordinated walkouts, silent marches, and faculty occupations, transforming campuses into sites of resistance.

This uprising was not merely a response to one incident but a generational reckoning with systemic decay. Youth who had grown up under hybrid authoritarianism and faced limited democratic channels found in protest a last recourse. Frustrated by stalled EU accession, restricted media freedom, and a culture of impunity, they mobilized outside party structures, organizing horizontally through open assemblies and digital platforms (Kralj et al., 2024; Pedović et al., 2025). Unlike earlier movements led by political opposition, the 2025 protests were moral in tone, rooted in disillusionment rather than ideology. As Slavoj Žižek (2025) aptly observed, the protests represented a “silent rupture”, a collective cry against the collapse of political meaning.

The implications go beyond Serbia. Across Europe and beyond, 2025 has witnessed a resurgence of youth-led resistance to long-standing regimes, from Slovakia's mobilization against judicial corruption to Georgia's mass mobilization over foreign influence and democratic erosion (Geslin, 2025; Millar, 2025). These movements reveal a shared global narrative: young people are rising up not with ideological manifestos, but with demands for basic dignity, accountability, and a future worth staying for. This article argues that the 2025 Serbian student protests, mirroring similar uprisings across the globe, represent not only a national crisis but a

generational rupture. They express the hopelessness and moral outrage of youth against entrenched authoritarian systems, signaling a deeper global shift in how democracy is challenged and reimagined in the 21st century.

Historical and Political Context: Serbia's Pessimistic Trajectory

Serbia's post-Yugoslav development has been marked by recurring cycles of authoritarianism, civic resistance, and democratic stagnation. Following the disintegration of socialist Yugoslavia in the early 1990s, Serbia experienced war, international isolation, and economic collapse under the leadership of Slobodan Milošević. His regime, characterized by ethnic nationalism, political repression, and tight media control, detached Serbia from the wave of democratization transforming Eastern Europe (Spasojević & Lončar, 2023). The economic consequences were severe: GDP fell from \$24 billion in 1990 to under \$9 billion by 2000, leading to widespread poverty and a mass exodus of young people (Mihajlović, 2024; Jovanovic & Sukovic, 2001). Opposition to authoritarian rule took the form of large-scale grassroots protest, particularly among students. The 1996–97 demonstrations, sparked by local election fraud, forced the regime to concede important opposition victories and laid the foundation for future civic mobilization. The defining rupture came in October 2000, when hundreds of thousands of citizens protested against Milošević's refusal to recognize electoral defeat. These protests led to the regime's fall and marked the beginning of a reformist government and a tentative shift toward democratic consolidation (Kralj et al., 2024).

In the years that followed, Serbia made progress toward European integration. The government signed a Stabilisation and Association Agreement with the EU in 2008 and obtained official candidate status in 2012 (Mihajlović, 2024). However, reform momentum slowed after the assassination of Prime Minister Zoran Đinđić in 2003, and the post-Milošević political elite soon reconstituted itself under new leadership. The most significant of these was the Serbian Progressive Party (SNS), led by Aleksandar Vučić, whose rule since the early 2010s has been marked by democratic erosion behind a façade of electoral legitimacy. Serbia's democratic institutions have since become increasingly hollowed out. Freedom House now classifies the country as "partly free," citing a pattern of executive overreach, politicized courts, and media monopolization (Pedović et al., 2025). Despite ongoing EU accession talks, the process has effectively stalled: only 22 of 33 chapters have been opened, and none have been closed since 2021 (Mihajlović, 2024). This stagnation has undermined public confidence in the EU, particularly among young Serbians, many of whom no longer see integration as a credible or transformative path. In this political context, protests have become a recurring feature of public

life. The 2017 “Protest Against Dictatorship,” organized in response to Vučić’s controversial presidential election, drew thousands of students and echoed the spirit of the 1990s demonstrations (Spasojević & Lončar, 2023). Between 2018 and 2020, the “1 of 5 Million” movement demanded fair elections, media pluralism, and accountability, but ultimately failed to prompt systemic reform. As Kralj et al. (2024) note, these movements revealed the resilience of civil society but also the structural barriers to institutional transformation.

It is within this longer tradition of contentious politics that the 2025 protests must be situated. While they were sparked by a tragic infrastructure collapse in Novi Sad that killed more than a dozen students, their roots lie in years of accumulated public frustration. The scandal exposed corruption, cronyism, and regulatory failure, symptoms of a broader decline in governance. What made the 2025 protests unique was the generational profile of the movement and its decentralized, non-partisan organization. Coordinated through student assemblies and social media platforms, the protests spread rapidly across the country. Symbolic acts, like painting red handprints on university buildings and public squares, underscored a powerful message: the state’s negligence had become deadly (Sekularac et al., 2025; Stojanovic, 2025).

This movement did not seek incremental policy change or party-aligned reform. Instead, it emerged as a deeper moral and generational challenge to Serbia’s political status quo. The protesters, many of whom had grown up knowing only hybrid authoritarianism, voiced a collective rejection of the system itself. In this way, the 2025 movement exemplifies what this article identifies as a generational rupture: a break not only from the current regime but from the illusion that meaningful change can come from within existing institutions. However, as history shows, protest alone is not enough to secure transformation. Serbia’s civic movements from 1996 to 2020 have consistently exposed authoritarian tendencies, yet have rarely led to long-term institutional reform. As Spasojević and Lončar (2023) argue, protest culture endures precisely because democratic mechanisms remain too weak to absorb or respond to public pressure. Without reforms that strengthen judicial independence, media freedom, and electoral integrity, protest risks becoming cyclical, periodically interrupting authoritarian governance but never dismantling it.

In sum, the 2025 student protests are both a continuation of Serbia’s civic resistance tradition and a sign of something new: a deeper generational revolt against a system that has consistently failed to deliver democratic accountability or social justice. Unless this rupture is met with structural reform and political renewal, Serbia risks perpetuating its cycle of resistance without resolution—a pattern that defines not only its past, but potentially its future.

Social Change and the Role of Serbian Youth in 2025 Protests

A pronounced generational divide defines Serbia's current political landscape. The youth leading the 2025 protests—frequently referred to as “Generation Vučić”—have spent their entire lives under the increasingly centralized and authoritarian leadership of President Aleksandar Vučić (Allnutt, 2025). Unlike their parents, many of whom witnessed the democratic optimism of the early 2000s or the upheavals of the 1990s, this generation has matured during a period marked by democratic backsliding, cronyism, and disillusionment. Classic generational theory posits that political values are shaped during formative years, and in Serbia, this divergence is stark: while older citizens often express a preference for political stability and skepticism toward mass mobilization, youth are more likely to see protest as the only viable response to a broken system (Kralj et al., 2024; Krstić, 2025). This generational divide is not merely demographic—it is ideological, experiential, and strategic.

Youth activists are acutely aware of this divide and have deliberately framed their movement in ways that transcend generational boundaries. Drawing on the insights of collective action framing theory, student organizers have constructed a shared narrative that links their own grievances with broader national concerns (Snow & Benford, 2000). By referencing past struggles against corruption, wartime trauma, and failed promises of reform, they seek to bridge generational experiences and build coalitions. As Krstić (2025) notes, these appeals have helped expand the protests beyond student circles, drawing in citizens from a wide range of age groups. This intergenerational solidarity is crucial; it counters government narratives that dismiss the movement as youthful rebellion and positions it instead as a national moral reckoning. The youth may have ignited the protests, but they have done so by invoking a collective memory of betrayal and shared aspirations for dignity, justice, and a livable future. This sense of shared betrayal is rooted in widespread disillusionment with Serbia's political class. Youth protesters consistently express distrust not only in the ruling Serbian Progressive Party (SNS) but also in opposition parties, which are often viewed as ineffective or compromised (Allnutt, 2025). Anthropological interviews conducted during the protests found that many young people feel entirely unrepresented by any political faction, describing the political arena as a closed system sustained by patronage and loyalty rather than merit or accountability. Political sociology suggests that such sustained disillusionment—when unmet expectations accumulate over time—can erode belief in democratic institutions and trigger withdrawal or alternative forms of engagement. In

Serbia, the evidence points toward both: a deep erosion of trust in institutions, and a corresponding surge in extra-institutional activism.

Youth perceptions of institutional decay are not unfounded. According to recent reports, public trust in the judiciary, parliament, and state-run media is at an all-time low, with young Serbians particularly skeptical of any institution linked to the ruling party (Allnutt, 2025). Corruption is seen as endemic and structural: jobs, contracts, and even university admissions are widely believed to hinge on political loyalty (Davis, 2022). For many student protesters, the 2024 Novi Sad train station disaster—which killed 15 students due to alleged negligence and corrupt contracting—became the symbol of these frustrations. Protesters described the collapse as “the final straw,” the moment when the human costs of state capture became undeniable. Political opportunity theory (Meyer & Minkoff, 2004) suggests that such “shocks” to regime legitimacy can open windows for collective action. The failure of the government to take responsibility—paired with its attempt to downplay the event—galvanized youth into action and mobilized tens of thousands in what became the largest protests since the fall of Milošević.

Yet this activism is not only about policy failure—it is about futurelessness. A defining aspect of Serbia’s youth disillusionment is the widespread desire to emigrate. Surveys conducted by Serbia’s National Youth Council and the Westminster Foundation for Democracy reveal that over half of young Serbians would leave the country if given the opportunity (Davis, 2022). This phenomenon echoes Albert Hirschman’s classic framework of “exit” versus “voice”: when citizens believe their voice is ineffective, they choose to exit. In Serbia, emigration has become a form of silent political dissent—a rejection of a system that fails to reward talent, offer opportunity, or earn loyalty. For many young Serbians, the choice to leave is not only economic but ethical. They refuse to “play the game”—that is, join the ruling party’s clientelist networks in order to access jobs or benefits. Those unwilling to compromise are left with few options but to seek futures elsewhere. This brain drain has profound consequences for Serbia’s political future. Activists warn that emigration of educated, civically engaged youth drains the country of the very cohort that might press for reform. Protesters have thus coined slogans urging their peers to “stay and fight,” recognizing that while emigration may be rational on an individual level, it diffuses the energy required for collective transformation.

Despite these challenges, Serbian youth are not retreating—they are innovating. Faced with shrinking formal democratic space, they have turned to digital activism and alternative organizing models. This generation has grown up with the internet not only as a communication tool but as a primary space for political engagement. They use social media platforms to bypass

state-controlled media, coordinate actions, and frame their own narratives. The viral spread of the “bloody red hand” symbol—accusing the government of complicity in the Novi Sad tragedy—is a powerful example of visual framing that both unifies and mobilizes (Allnutt, 2025). These digital tools have been essential in scaling up the movement and amplifying its message far beyond university campuses. However, Serbia’s 2025 protests are not a case of digital-only “slacktivism.” Youth activists have shown remarkable capacity to convert online energy into sustained offline mobilization. Using encrypted platforms and strategic messaging, student organizers coordinated mass boycotts, campus occupations, and synchronized rallies across multiple cities (Davies, 2024). At their height, the protests brought over 100,000 people to the streets of Belgrade—a scale of mobilization rarely seen in recent Serbian history. Importantly, the structure of the movement itself reflects innovation: rather than relying on hierarchical leadership or party backing, the protests are organized through decentralized plenums, enabling democratic participation and resilience against state repression.

This model of horizontal, networked organizing reflects what Bennett and Segerberg (2013) describe as “connective action”—a mode of mobilization in which individuals coordinate through digital media, united not by formal membership but by shared values and personalized engagement. It is particularly well-suited to a context like Serbia, where formal institutions are distrusted and protest faces regular delegitimization. By avoiding charismatic leaders and party endorsements, the student movement minimizes the risks of co-optation and allows for flexible, adaptive strategies. At the same time, this decentralization presents challenges: sustaining coherence, managing internal disagreements, and translating protest into policy impact all require long-term commitment and organizational learning. Yet the early months of the 2025 protests suggest that Serbian youth are navigating these tensions with growing sophistication. Daily silent vigils, streamed across platforms, reinforce a collective identity and shared purpose. Meanwhile, ongoing marches, sit-ins, and university blockades apply tangible pressure on institutions. Protesters understand that online engagement alone is not enough; they must occupy physical spaces to force concessions. Their activism thus blends digital agility with embodied defiance, crafting a new model of dissent in an era of democratic erosion.

In sum, Serbian youth have responded to authoritarian drift not with apathy, but with innovation, confrontation, and collective resolve. Their protests are not only a response to the failures of a political regime but a challenge to the idea that this regime represents the limits of possibility. Whether through staying and fighting, emigrating in protest, or reshaping civic action through digital tools, the youth of Serbia have issued a generational indictment of their political

inheritance. The 2025 protests are not only about present-day grievances—they are a declaration that the future cannot be built on a foundation of disillusionment and decay.

Serbia in Global Politics: A State Caught Between East and West

Serbia's political trajectory increasingly reflects a global struggle between democratic ideals and authoritarian entrenchment. While formally pursuing European Union membership since 2014, Serbia has seen its accession process stall due to persistent concerns over democratic backsliding and the erosion of rule of law (Vascotto, 2024). The government's refusal to align with EU sanctions against Russia after 2022, coupled with deepening ties to authoritarian powers, underscores this drift. In 2023, Serbia signed a free trade agreement with China, complementing its long-standing partnership with Moscow. These moves reveal a calculated geopolitical balancing act—one that enables domestic illiberalism while rhetorically maintaining EU aspirations.

Scholars describe Serbia as a classic hybrid regime: one that retains electoral procedures while hollowing out democratic institutions (Freedom House, 2024). The judiciary is politicized, public media serve as government mouthpieces, and opposition parties operate in a structurally constrained environment. Vučić's rule reflects what Carothers (2002) calls "dominant-power politics," where pluralism exists in form but not in function. The disputed 2023 snap elections, marred by media manipulation and opposition boycotts, exemplified this democratic decay (Vascotto, 2024).

Serbia's democratic regression is part of a broader regional and global trend. As scholars such as Lührmann and Lindberg (2019) argue, the world is undergoing a "third wave of autocratization," marked not by coups but by gradual institutional erosion. From Hungary and Turkey to India and Brazil, similar patterns of electoral manipulation, media capture, and civil society suppression have taken hold. Serbia fits this trend while occupying a unique geopolitical position—simultaneously engaging the EU, China, and Russia without full alignment to any.

Economically, Serbia's embrace of Chinese investment has reduced Western leverage. Since 2009, Beijing has poured over \$7.5 billion into Serbian infrastructure, helping fund railways, roads, and industrial projects (Vladisavljev, 2022). Framed as development aid without conditions, these investments boost the regime's legitimacy and undercut EU pressure for reform. Russia, too, remains central—providing energy and diplomatic support on Kosovo. Together,

these powers act as “black knights” (Tansey, 2016), enabling domestic authoritarianism by offering alternatives to democratic accountability.

Serbia now aligns with EU foreign policy in only half of relevant decisions (Vascotto, 2024), raising concerns in Brussels about the risks of admitting another illiberal state. Some EU officials warn that Serbia could replicate Hungary’s obstructionist role inside the bloc, should it be admitted without substantive reform. Thus, Serbia is not merely geopolitically divided—it symbolizes the fragility of the liberal democratic project in Southeastern Europe.

Domestically, this geopolitical ambiguity is reinforced by populist and nationalist narratives. Vučić regularly portrays domestic protests, such as those in 2025, as foreign conspiracies orchestrated to destabilize the country (Hartwell, 2025). These claims mirror tactics used in Russia, Hungary, and Turkey—where civil society is framed as a tool of hostile powers. The irony is stark: while condemning Western influence, Vučić welcomes economic and political support from Russia and China. This selective anti-globalism is common in hybrid regimes seeking legitimacy at home while preserving authoritarian control.

The 2025 protests emerged as a rupture within this context. Sparked by a deadly infrastructure collapse and fueled by anger over corruption and misrule, the protests drew unprecedented numbers to the streets over four months (Savanović, 2025). Their demands—for transparency, accountability, and democratic renewal—directly challenged the regime’s narrative of stability and modernization. More importantly, they embodied a broader generational revolt against Serbia’s geopolitical and institutional drift.

This eruption of discontent mirrors global resistance to democratic erosion—from judicial independence marches in Poland to anti-regime protests in Belarus and Slovakia. Serbia’s protests reveal that even in hybrid regimes with constrained civic space, societal pushback remains possible. As democratic norms erode globally, Serbia illustrates both the dangers of authoritarian entrenchment and the enduring potential of grassroots resistance.

Conclusion

The 2025 Serbian student protests marked a powerful rupture with a political system defined by authoritarian drift, captured institutions, and generational disillusionment. What began as mourning over a preventable tragedy evolved into a civic awakening—one that challenged not just individual leaders but the moral and institutional decay of an entire regime. Yet as political transformation theory reminds us, protest alone is not enough. Serbia’s dominant-

party system has long eroded public trust and created a sense of political powerlessness. The decentralized and leaderless nature of the movement reflects a new mode of activism—creative, horizontal, and digitally connected—but it risks losing momentum unless it translates into sustained engagement and structural reform. This moment must now give way to a long-term strategy. Serbia needs a stronger judiciary, independent media, credible elections, and meaningful anti-corruption mechanisms. Civil society, youth, and academia—so vital in igniting this movement—must be empowered to shape its aftermath. The country’s future hinges on whether today’s anger can become tomorrow’s accountability. The cracks in Vučić’s façade of inevitability have been exposed. Whether they expand into a path for democratic renewal depends on what follows. But one thing is certain: the protests shattered the myth that apathy is destiny. Serbia’s youth have spoken—not in noise, but in resolve. Their silent revolution may yet become the foundation of a freer, more just future.

References

- Allnutt, L. (2025, January 29). *At Serbian Protests, “Generation Vucic” Finds Its Voice*. RadioFreeEurope/RadioLiberty; RFE/RL.
- AP News. (2025, March 7). *Huge marches held in Belgrade and other Serbian cities as anti-graft protests persist*. MyMotherLode.com - the Mother Lode’s Local News, Sports, Weather, Movies, Classifieds, Yellow Pages, Real Estate.
- Benford, R. D., & Snow, D. A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611–639.
- Bennett, L., & Segerberg, A. (2013). (PDF) *The Logic of Connective Action*. ResearchGate.
- Carothers, T., 2002, ‘The End of the Transition Paradigm’, *Journal of Democracy*, vol. 13, no. 1.
- Davies, J. (2024). *The Role of Students in Serbia’s Political Future: Serbia’s Anti-Corruption Protests, EU Disillusionment, and the Cost of Business with China*. Strategic Analysis.
- Davis, A. (2022, April 18). *Brain Drain: Is Serbia Affected?* - Northwest Public Broadcasting. Northwest Public Broadcasting.
- Dmitry Pozhidaev. (2025, February). *The Mystery of Serbian GDP*. Peščanik.

- Dušan Spasojević, & Jelena Lončar. (2023). Facing protests in Serbia: patterns of new competitive authoritarianism. *Democratization*, 30(7), 1380–1399.
- emg.rs. (2008). *Serbia seeks to fill the 90's brain-drainage gap :: EMG :: Business news from Serbia 2010*. Archive.org.
- Eugen Tomiuc. (2003, March 13). *Balkans: Djindjic Killing A Setback For Stability, Democratization*. RadioFreeEurope/RadioLiberty; RFE/RL.
- Freedom House. (2024). *NATIONS IN TRANSIT 2024: A Region Reordered by Autocracy and Democracy*. Freedom House.
- Hartwell, L. (2025, February 13). *On narratives and fairytales: Serbia's authoritarian leader's playbook - New Eastern Europe*. New Eastern Europe.
- Jovanovic, P., & Sukovic, D. (2016). *A Decade Under Sanctions*. Archive.org.
- Kralj, K., Sircar, I., & Danijela Dolenec. (2024). Against Dictatorship, against Backsliding? Examining the Effect of Serbian Anti-Government Protests on the 2020 Electoral Boycott. *East European Politics and Societies and Cultures*.
- Krstic, J. (2025, February 26). *How to Explain to Older Generations Why Serbian Students Are Protesting? - Europe Solidaire Sans Frontières*. Europe-Solidaire.org.
- Launey, G. D. (2025, March 15). Serbia's largest-ever rally sees 325,000 protest against government. *BBC*.
- Laurent Geslin. (2025, February). *EU silent as protests in Serbia gain momentum*. Euractiv; EURACTIV.
- Lührmann, A., & Lindberg, S. I. (2019). A Third Wave of Autocratization Is here: What Is New about it? *Democratization*, 26(7), 1–19.
- Meyer, D. S., & Minkoff, D. C. (2004). Conceptualizing Political Opportunity. *Social Forces*, 82(4), 1457–1492.
- Mihajlović, M. (2024). *Serbia's Challenging Journey to the EU: Reforms Required for Membership*. European Policy Centre.
- MILLAR, P. (2025, March 20). *Why has the EU kept silent on Serbia's massive protest movement?* France 24; FRANCE 24.

- Pedović, I., Pejičić, M., & Đorić, S. (2025). Predictors of online and offline activism in hybrid regime society – Serbian study. *British Journal of Psychology*.
- PETRONIJEVIĆ, E. (1998). Streets of Protest: Space, Action and Actors of Protest 96/97 in Belgrade. *Polish Sociological Review*, 123, 267–286. JSTOR.
- Rankin, J. (2025, March 15). *Protesters march in Belgrade at huge rally against Serbian president*. The Guardian; The Guardian.
- Saša Savanović. (2025, February 23). *The protests in Serbia are historic, the world shouldn't ignore them*. Al Jazeera.
- Sekularac, I., Aleksandar Vasovic, & Mcallister, E. (2025, February 14). How Serbia's students turned tragedy into a national movement for change. *Reuters*.
- Slavoj Žižek. (2025, February 13). *The New Face of Protest | by Slavoj Žižek - Project Syndicate*. Project Syndicate.
- Smith, H. (2025, February). *Major anti-corruption protests in Serbia add to pressure on President Vučić*. The Guardian; The Guardian.
- Stojanovic, M. (2025, January 24). *Tens of Thousands Join Serbian Protests Amid Nationwide Strike Effort*. Balkan Insight.
- Tansey, O. (2015). The problem with autocracy promotion. *Democratization*, 23(1), 141–163.
- Vascotto, A. (2024, January 29). *Backsliding in Belgrade: The state of Serbia's European future*. ECFR.
- Vladimir Vučković, & Branislav Radeljić. (2024). You are either with us, or against us: the small state of Serbia between domestic ambition and external pressures. *Cogent Social Sciences*, 10(1).
- Vladisavljev, S. (2022, September 2). *Chinese Influence in Serbia*. CEPA.
- Vladisavljević, N. (2025). Serbia's Turbulent Democratization. *Serbia's Turbulent Democratization*, 1(1), 1–14.
- Vukovic, S. (2015). Serbia: Moderation as a Double-Edged Sword. *University of Georgia Press*, 1(1), 364–391.

Statecraft in the Digital Age: A Comparative Analysis of Estonia and South Korea

Emre Can Toraman

Digitalization has become one of the key dynamics transforming the governance models and national identity construction processes of today's states. Digital state practices not only facilitate citizens' access to the state, but also reshape the concept of national identity. Elements such as digital citizenship, e-government systems and cybersecurity policies are redefining states' understanding of sovereignty and their relationship with their citizens (Krimmer et al., 2020). In this context, while some countries adopt digitalization as a participatory and transparent governance tool, others implement it in a centralized and state-driven model (Goede, 2019). This differentiation in the digitalization strategies of states offers an important research area for understanding the impact of digitalization on national identity and governance models.

This study examines Estonia and South Korea to address the impact of digitalization on national identity and governance from a comparative perspective. Estonia is a country that shapes digitalization with a model of global integration and digital citizenship, adopting a transparent and innovative approach. With projects such as e-Estonia and e-Residency, it has created a digital state model not only for its own citizens but also for individuals and businesses around the world (Osula, 2022). South Korea, on the other hand, adopts a more centralized and state-driven digitalization model and sees digital state practices as a means to achieve economic growth, security and strategic advantage. South Korea's Smart Korea policy and digitalization-based development strategy is based on the state's strict supervision and guidance of digital processes (Jin, 2022).

Estonia and South Korea stand out as two important examples that place digitalization at the center of national identity and state-citizen relations, despite having different governance approaches. Both countries are considered pioneers in digitalization and develop policies that shape global digitalization trends (Hess et al., 2023). However, Estonia conducts digitalization with an open, global and individual-oriented model, while South Korea conducts digitalization with strong state control and a national security-oriented approach. This difference provides a worthy ground for comparison in terms of understanding the effects of digitalization on national identity construction and governance models.

This study aims to investigate how Estonia and South Korea's digitalization strategies differ and how these differences are reflected in national identity and state-citizen relations. The main research question of the study is determined as follows: How do Estonia and South Korea's

digitalization strategies differ and how are these differences reflected in national identity and governance? As a hypothesis, it is argued that Estonia deals with digitalization with a more open and global model, while South Korea follows a more centralized and state-driven strategy, and this is decisive on the construction of national identity. This comparison makes an important contribution not only to understanding the digitalization policies of the two countries, but also to grasping the effects of digitalization on the understanding of global governance and sovereignty. Analyzing the differences between Estonia and South Korea's digitalization models will help us understand how the understanding of the digital state is shaped in different socio-political contexts.

Concepts of Digitalization, E-Government and Digital Identity

Digitalization is the process of transforming the core functions of the state through information and communication technologies (ICT). This transformation is not only a technical development but also a structural change that affects political, social and cultural relations (Calderón-Monge & Calderón-Monge, 2023). In this context, the emerging concept of electronic government refers to the migration of public services to online platforms, the interaction with citizens through digital channels and the digitalization of bureaucracy (Hess et al., 2023).

E-government practices mean not only the modernization of services but also the restructuring of the way the state functions. While the transparency, accountability and efficiency of the state are redefined with these systems, citizenship relations are also transformed (Krimmer et al., 2020). At this point, the concept of digital citizenship comes into play. Digital citizenship refers to the relationships that individuals establish with the state not only physically but also through digital platforms. It allows individuals to access, participate and represent public services through digital identities (Goede, 2019).

Digital identity systems are at the center of this structure. A digital identity is the online availability of official identity data that enables an individual to be recognized in the digital environment (Osula, 2022). This system not only provides administrative convenience but also affects the understanding of sovereignty and citizenship. As digital infrastructures become increasingly central to state operations, questions of who owns, manages, and controls these systems have grown more politically salient. State control over digital infrastructure has given rise to the concept of cyber sovereignty. Cyber sovereignty is related to the state's capacity in the digital domain, its control over infrastructure and its dominance over data management (Tan, Chi & Lam, 2023). In this framework, digitalization is no longer just a technological choice but has

also become a strategic element that determines the sovereignty capacity of the state (Carnegie Endowment, 2024).

Theoretical Approach: Constructivist Theory and Ontological Security

Constructivist international relations theory argues that state behavior is shaped not only by material interests but also by identity, norms and social constructs (Wendt, 1999). National identity is one of the fundamental dynamics that determine the position and behavior of states in the international system. In this context, the digitalization process is not only a technological modernization but also a socio-political tool that enables the reconstruction of identity (Jin, 2022). Digital state and citizenship practices allow the state to redefine its identity as modern, innovative, participatory or authoritarian. For example, in some countries, digitalization is presented with a narrative of transparency and democratization, while in other regimes digital systems are used to increase surveillance and control capacity (Mahizhnan, 2023). In this sense, digitalization provides a narrative and a ground of legitimacy in the construction of national identity.

Ontological security theory, on the other hand, argues that states seek not only physical security, but also identity and existential security (Mitzen, 2006). Especially small states use digitalization as a security mechanism to compensate for their fragile position in the international system. By establishing their sovereignty through digital infrastructures, these states also increase their international visibility and prestige (Krimmer et al., 2020). Thanks to digitalization, small states can both integrate themselves into larger networks through global cooperation and strengthen their security by building defense capacity against cyber-attacks (Osula, 2022). In this framework, digitalization is not only a means of modernization, but also a strategic choice that serves to preserve ontological continuity.

Comparative Case Study: Estonia and South Korea's Digitalization Strategies

Digitalization is reshaping the way states construct identity, understand sovereignty and relate to their citizens. Estonia and South Korea are two states that are world leaders in digitalization, but manage this process in different historical, political and structural contexts. In this section, the digitalization strategies of both countries will be compared; similarities and differences will be illustrated with concrete examples; and the effects of these strategies on national identity, sovereignty and state-citizen relations will be analyzed.

First of all, Estonia and South Korea have placed the digitalization process at the center of their state policies, making high public investments in the construction of digital

infrastructures and integrating digital services into the daily life of citizens. Both countries have seen digitalization not only as a technical modernization tool, but also as a means of national development, competitiveness and international prestige (Hess et al., 2023; Jin, 2022). In both states, digital identity systems have become a fundamental element in access to public services. Estonia's ID-kaart systems and e-Residency application play a central role in citizens' authentication and access to digital government services, similar to the mobile digital identity applications in South Korea (Osula, 2022; Toh, 2023). Both countries also use digitalization as part of “national brand” building. Estonia is positioning itself as the “world's first digital state” (Krimmer et al., 2020), while South Korea is promoting its “smart nation” image by presenting its leadership in the digital economy in combination with K-pop and the media industry (Jin, 2021).

Although their digitalization goals may seem similar, there are profound differences between Estonia and South Korea in the way this process is taking shape. These differences are decisive for both the integration of digitalization into the governance structure and state-citizen relations. Estonia's digitalization model is based on open-source software, multilateral data sharing (the X-Road system) and an overly decentralized public infrastructure. Citizens can instantly see with whom their data is shared and hold the state to account digitally (Osula, 2022). Estonia's digital openness is in line with liberal-democratic values and presents digitalization as a means to strengthen civic awareness (Krimmer et al., 2020). South Korea, on the other hand, has implemented the digitalization process in a more centralized structure and developed a strong technology-oriented state model with public-private partnerships (Mahizhnan, 2023). Digital services are generally organized under state control and data sharing is carried out through a more closed system. This shows that digitalization is used as a tool of strict central control and reasserts the authority of the state (Toh, 2023). Moreover, while Estonia presents digitalization as a platform that transcends borders, South Korea has adopted a model that stays more within national borders. Estonia's e-Residency program internationalizes digital sovereignty by offering digital Estonian citizenship to foreign individuals, whereas South Korea does not have such a cross-border understanding of digital belonging (Goede, 2019).

For Estonia, digitalization has been a means of breaking away from post-Soviet identity and building an independent and innovative state identity. e-Estonia and digital citizenship practices have enabled Estonia to present itself as a modern, transparent and integrated actor in the global order (Estonia.ee, 2021; Baltic Urban Lab, 2021). This is an example of the reconstruction of identity through technological practices in line with constructivist theory

(Wendt, 1999). While South Korea uses digitalization in the context of economic modernization and competitiveness, intertwining it with a narrative of national success. Smart Nation and digital infrastructure policies contribute to South Korea's identity as a “rising technological power” (Jin, 2022). The construction of identity here is more state-oriented, centralized and competition-based. From a constructivist perspective, digitalization has become a strategic element that feeds this narrative. From an ontological security perspective, for small states like Estonia, digitalization is not only a service delivery but also an existential strategy that ensures the continuity of identity (Mitzen, 2006). After the 2007 cyberattacks, Estonia's rapid development of its digital defense capacity is a concrete result of this strategy (Osula, 2022). South Korea, on the other hand, positions digitalization more on the axis of security and sovereignty due to cyber threats from North Korea.

Although Estonia and South Korea start with different political and structural frameworks for digitalization and develop similar technological competencies, the purpose of these technologies, their identity projection and the way they relate to citizens are strikingly different. While Estonia has made digitalization the cornerstone of a democratic network society, South Korea has positioned it as a digital tool for state-centric development. This comparison reveals how digitalization is shaped not only by technological infrastructure, but also by political and identity choices.

Policy Recommendations and Practical Implications

The examples of Estonia and South Korea show that digitalization is not limited to technological capacity, but is also a process that directly affects the state's relationship with its citizens and the construction of national identity. Accordingly, several suggestions for different digitalization strategies for both small and medium-sized states can be offered.

First, the case of Estonia shows how digitalization can be used to strengthen participatory democracy and citizen-state interaction. This model is particularly exemplary for states seeking to deepen their democratic institutions. Open-source systems, transparent data management and citizen-oriented digital services are highly effective in reinforcing trust and belonging. Small states should consider digitalization not only as a means of service delivery, but also as a means of global visibility and diplomatic influence.

On the other hand, the South Korean model demonstrates how digitalization can be integrated into state-led development strategies. However, it is clear that this approach needs to be supported by counterbalancing mechanisms in terms of transparency and data security. For

countries with centralized structures, the recommendation is to incorporate citizen feedback and civilian oversight channels into digitalization processes, albeit limited. In this way, digitalization can be sustainable not only in terms of efficiency but also in terms of governance quality.

Finally, the experience of both Estonia and South Korea shows that digitalization needs to be considered alongside national security policies. Protecting digital infrastructures against cyber-attacks should be prioritized for all states, whether small or large. In this framework, states are advised to strengthen their engagement in international cyber cooperation platforms, foster cyber resilience through joint initiatives, and enhance their digital diplomacy capacities to navigate the evolving security environment.

Conclusion

This study aimed to comparatively analyze the effects of digitalization on states' construction of national identity, understanding of sovereignty and relations with citizens through the cases of Estonia and South Korea. Both countries are leading actors in digital transformation processes on a global scale. However, how they define digitalization, through which institutional mechanisms they implement it, and within which political-ideological frameworks they legitimize this process are quite different.

Estonia has used digitalization as a strategic tool to move away from its post-Soviet identity and to establish a new identity integrated with the West and in line with liberal-democratic values. Through open data sharing, the e-Residency program and citizen-oriented digital service infrastructure, Estonia has not only redefined state-citizen relations but also developed a kind of digital diplomacy by constructing a “digital state” identity in the international arena. When this process is evaluated in the context of constructivist theory, it is seen that digitalization has become a symbolic and discursive field that serves the construction of national identity.

South Korea, on the other hand, has positioned digitalization more within the framework of economic development, technological leadership and increasing national competitiveness. The directive role of the state, centralized data management and controlled cyber infrastructure show that digitalization is also constructed as a means of strengthening administrative authority. Despite the high quality and speed of digital services, the limited space for transparency and participation reveals that the South Korean model is based on a politically centralized structure that advances with technology.

From an ontological security perspective, while both countries use digitalization as part of their security strategy, the contexts of these strategies are different. For Estonia, digitalization is the main mechanism for maintaining its sovereignty, building resilience against external threats and ensuring the continuity of national identity. Both NATO cooperation and digital defense infrastructures support this approach. South Korea, on the other hand, has transformed digitalization into a security tool for both defending against external threats and maintaining domestic order, thus turning cyberspace into a kind of strategic control area.

In conclusion, this comparative analysis has revealed that digitalization is not a transformation limited to technological infrastructure, but is closely related to states' historical memories, political cultures and identity narratives. The cases of Estonia and South Korea illustrate how digitalization can take on different meanings in different contexts and how this process can function both as a means of modernization and as an identity and security strategy. Future studies can further expand the analysis in this area by exploring the relationship of digitalization with authoritarian-democratic regime typologies, its impact on civil society, and digital inequality.

References

Baltic Urban Lab. (2021). *Tallinn'deki Telliskivi Yaratıcı Kent*.

Calderón-Monge, E., & Calderón-Monge, M. C. (2023). The role of digitalization in business and management: A systematic literature review. *Journal of Business Research*, 161, 113903.

Carnegie Endowment for International Peace. (2024). *Korea's path to digital leadership: How Seoul can lead on standards and standardization*.

Chong, A. (2014). Small state soft power strategies: Virtual enlargement in the cases of the Vatican City and Singapore. *Cambridge Review of International Affairs*, 27(2), 183–205.

E-resident.gov.ee. (2020). *Estonya çipli ikamet kartı*.

Eriksson, J., & Giacomello, G. (2007). The information revolution, security, and international relations: Threats and opportunities. *International Political Science Review*, 28(3), 255–272.

Estonia.ee. (2021). *Estonya akıllı kenti*.

Goede, M. (2019). E-Estonia: The e-government cases of Estonia, Singapore, and Curaçao. *Archives of Business Research*, 7(2), 216–227.

Hess, T., Matt, C., Benlian, A., & Wiesböck, F. (2023). Digital transformation: An overview of the current state of the art of research. *SAGE Open*, 13(1), 1–15.

Jin, D. Y. (2021). *Understanding the Korean Wave: Transnational pop culture and digital technologies*. Routledge.

Jin, D. Y. (2022). *Digital platforms, imperialism, and political culture*. University of Illinois Press.

Krimmer, R., et al. (2020). *Estonia's digital society: The role of e-Residency and beyond*. Springer.

Mahizhnan, A. (2023). Singapore's digital transformation: Balancing innovation and regulation. *Journal of Digital Economy*, 17(2), 89–106.

Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370.

Osula, A. M. (2022). Digital identity and trust in Estonia: The role of e-Residency. *Journal of Cyber Policy*, 7(2), 177–199.

Tan, K. L., Chi, H. C., & Lam, K. Y. (2023). Analysis of digital sovereignty and identity: From digitization to digitalization. *Proceedings of the International Conference on Digital Governance*, 112–130.

Tilburg University Research. (2023). *Reciprocity and asymmetry in digital diplomacy: Geopolitics of national identity in South Korea-Japan and South Korea-US relations*.

Toh, C. L. (2023). Singapore's digital identity framework: Challenges and opportunities. *Asian Journal of Public Policy*, 18(1), 76–92.

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.

Uluslararası İlişkilerin En Sevimli Hali: Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Hayvan Diplomasisi

Selen Çetin

Hayvan diplomasisi devletlerin kültürel olarak iyi niyetlerini sembolize eden hayvanların veya devletler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi için çeşitli hayvanların kullanılmasıdır (Hughes, 2024). Bir devletin kültürünü temsil eden ve o topraklarda yaşamakta olan belli bir türdeki hayvanın bağların ve ilişkilerin güçlendirilmesi istenen ülkeye armağan edilmesi, bu diploması türünün temelinde olmakla birlikte pek çok ülke tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Hughes, 2024). Dahası, hayvanların bir ülke tarafından bir başka ülkeye hediye edilmesi alışlagelmiş diplomatik araçların dışında olsa dahi devletler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde etkili bir araçtır.

Her ne kadar bu diploması türü çeşitli devletler tarafından geçmişten beri kullanılmakta olsa da bu konuda özellikle de Türkiye’de fazla çalışma yapılmamıştır. Hayvan diplomasisi özellikle yirminci yüzyılın başından itibaren yumuşak gücün bir unsuru olarak sıklıkla başvurulan bir metoda dönüşmüştür. (Hughes, 2024). Kleopatra’nın Jul Sezar’a bir zürafa hediye etmesi ya da Bağdat Halifesi Harun el Reşid’in Şarlman’a bir Asya filini armağan olarak göndermesi bu diploması türünün yüzyıllardır süregeldiğini göstermektedir (Rybka-Iwanska, 2018). Burada belirtilmesi gereken husus, günümüzde hayvan haklarının ihlal edildiğinin öne sürülmesi gerekçesiyle hayvanların hediye olarak takdim edilmesine yönelik bazı eleştiriler ortaya çıkmıştır ve devam etmesiyle ilgili ciddi karşı görüşler vardır (Hughes, 2024). Ancak, yine de hayvan diplomasisi halen devletler tarafından kullanılmaktadır ve bu konunun üzerinde fazla durulmadığından irdelenmesinde fayda vardır.

Diplomaside hediyeleşmenin yeri oldukça mühimdir. Hediyeleşmenin pek çok farklı sebebi olabilir. Hediyeler kimi zaman hiyerarşik olarak güç durumunu yansıtan unsurlar olabilir. Bu gibi durumlarda daha az güçlü taraf güçlü tarafa daha değerli hediyeler ederken üstün olan güç karşı tarafa değersiz hediyeler verebilir ya da kimi durumlarda hiçbir şey vermemeyi de seçebilir. Bu durumda, üstün taraf kendi gücünü ve saygınlığını gösterirken karşı tarafta aşağılanmış olacaktır. Öte yandan, diplomaside kimi zaman taraflar birbirine eş değer kıymette armağanlar vererek karşılıklılık ilkesini yerine getirerek ahlaki değerlerini sergilerken bazen de hediyeler en basit haliyle bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu manada hediyeler muhataba sunulurken asıl amaç karşı taraftan fayda sağlamaktır (Leira ve Neumann, 2016, s. 346).

Bu bağlamda seçilen armağanlar arasında hayvanların olmasının da nedenleri vardır. Bir kere hayvanlar sembolik ve totemik bir öneme sahiptir. Bazı devletlerin ülkelerini belli bir hayvan türüyle tanımladığı ve devletlerini bu hayvan türünün temsil ettiğini düşünmektedir (Fougner, 2023, s. 451). Öte yandan, bazı türler ise diğer ülkeler tarafından belli devletlerle özdeşleştirilmiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin sembolü ve devlet mühründe kullandığı hayvan kel kartalken Rusya Federasyonu'nun simgesi ayıdır. Bu sebeple, bu hayvan türleriyle tanımlanan ülkelerin diplomatları da onlara özel bir önem atfetmiştir (Fougner, 2023, s. 451).

Hayvanların canlı varlıklar olması onları diplomatik hediye olarak eşsiz kılar. Her hayvan kendi nevi şahsına münhasırdır. Bu sebeple, bu hayvanlara denk bir hediyenin seçilmesi zor olduğundan karşılıklılık ilkesinin yerine getirilmesi de kolay değildir. Genelde, egzotik türlerden tercih edilen hayvanlar onları hediye eden ülkelerinin statüsünü, iyi niyetini ve gücünü temsil eder. Bu hediyeler canlı olmalarının yanı sıra özellikle de yeni diplomatik ilişkiler kurmayı sağladıklarından son derece kıymetlidirler (Leira ve Neumann, 2016, s. 346-347).

Hayvanların armağan edilmesinin ilk izlerine antik çağlarda görmek mümkündür. Bir yerleşim yeri olan ve sürekli Mısır ile çatışma halinde olan Nübyeliler'in başkente haraç olarak zürafalar gönderildiğine dair bulgulara yaslanmıştır (Leira ve Neumann, 2016, s. 347). Öte yandan yedinci yüzyılda Asur İmparatorluğu'na atlar, sığırlar ve koyunlar gönderilmiştir. Yine bu çağlarda develerde haraç olarak verilmiştir. Bu zamanlarda çeşitli hediyeler içinde savaşlarda, tarımda ve ulaşımda kullanıldıklarından ötürü atlar ayrı bir değere ve konuma sahip olmuştur. Ancak egzotik hayvanlar hem evcil olarak nitelendirilen hayvanlardan daha değerli görülmüş hem de gücün simgesi olarak değerlendirilmiştir (Leira ve Neumann, 2016, s. 348).

Hediye edilen hayvanlar bulundukları ülkeye has olduklarından o ülkenin kültürünü ve coğrafyasını yansıttığından anavatanlarını da temsil eden canlılardır (Cushing ve Maxwell, 2009, s. 256). Dış görünüşleri ve sadece o bölgede yaşayan varlıklar olduklarından hem seremonik hediyelerdirler hem de ittifak, boyun eğme, rüşvet gibi durumları yansıtmaktadırlar. Önceki yüzyıllarda Avrupa'ya getirilen aslanlar, kaplanlar, filler ve zürafalar özellikle geldikleri ülkenin etki alanını genişletmişler, bu hayvanların sevk edildiği ülkelerdeki halksa daha önce hiç görmedikleri bu hayvanlar karşısında hem şaşırılmışlar hem de bu hayvanların anavatanlarına karşı duydukları merakları ve heyecanları perçinlenmiştir. Bu sebeple hayvan diplomasisi aynı zamanda kamu diplomasisinin bir alt türü olarak da değerlendirilmektedir (Cushing ve Maxwell, 2009, s. 256).

Zürafalardan Köpeklere Hayvan Diplomasisi Türleri

Daha önce değinildiği gibi hediye edilen hayvanların büyük çoğunluğu anavatanlarına has olan sadece o topraklarda habitatı bulunan nadir türlerdir. Bu kapsamda, zürafalar bu diplomasinin önemli başrollerinden biri olagelmışlerdir. Zürafa diplomasisi antik çağlarda da başvurulmuş bir araç olmakla birlikte bu uzun boyunlu yaratıklar Çin ve Kenya ilişkilerini başlatmışlardır.15. Yüzyılda Çin'in sahip olduğu en büyük gemi Kenya'ya demir atmış ve geminin komutanı Zheng He Kenyalı yöneticilere ülkesinin iyi niyetini göstermek amacıyla porselen hediye etmiştir. Bunun karşılığındaysa Kenyalılar Çinlilere iki zürafa vermiştir. Bu paha biçilmez hediyeler, Çin'de büyük bir memnuniyetle karşılanmış, Çin imparatorluğundaki en kıymetli varlıklardan olmuşlardır. Ayrıca zürafalar, Çin'de Zürafa Hanedanlığı'nın doğmasını da sağlamıştır. Böylelikle Asya ve Afrika kıtası birbirleriyle tanışmış ve Çin ile Kenya ilişkileri kurulmuştur (Nartey, 2023).

19. Yüzyılda hayvan diplomasisine damgasını vuran tür, yine zürafalardır. 1820'li yılların sonunda Mısırlı Muhammed Ali Paşa tarafından başvurulmuş zürafa diplomasisi Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasına engel olmak ve burayı imparatorluk içinde tutma çabaları sebebiyle Türkleri desteklemek için Paşa'nın birlikler göndermesi sonucunda başlamıştır. Çünkü söz konusu birliklerin gönderilmesinin Yunanistan'ı destekleyen Avrupalı devletleri rahatsız edeceği düşünülmüştür. Bu yüzden ki, Paşa Avrupa'ya ilişkileri yumuşatmak için üç zürafa göndermiştir (Lebleu, 2016). Bu zürafalardan birisi Britanya Kralı 4. George'a, ikincisi Fransa Kralı 10. Charles'a, üçüncüsüyse Kutsal Roma İmparatoru 2. Franz'a gönderilmiştir (Loske, 2015).

Yirminci yüzyılda, 1943 ve 1947 yıllarında ise Avustralya hayvan diplomasisine başvurarak kendisinin uluslararası arenada görünürlüğünü ve etkisini artırmak için kıtada yaşamakta olan ornitorenkleri kullanmıştır (Cushing ve Maxwell, 2009, s. 256). Bu kapsamda değinilmesi gereken gerçek şudur ki hayvan diplomasisinin öznesi olan tür ne kadar eşsiz ise bu metodun etkili olması da o ölçüde artmaktadır. O halde özellikle biyoçeşitliliğin zengin olduğu ülkeler bu diplomasi için biçilmiş kaftandır ve kuşkusuz diğer ülkelerle karşılaştırıldığında belirgin bir avantaja sahiptir (Cushing ve Maxwell, 2009, s. 257). Bu nedenle de Avustralya bu diplomasi türü için oldukça uygun bir ülkedir. Dünyanın uzak bir köşesinde bulunan ve izole kalmış bu kıta ülkesinde eşsiz hayvan türleri yaşamaktadır. Sahip olduğu ördeği andıran gagası ve su samuru ile kunduz karışımı kürklü bir bedene sahip ornitorenk gönderildiği ülkelere oldukça ilgi çekmiş, Avrupalılar gözünde bu kıta ülkesi tezatlıkların ve ilginçliklerin barındığı

bir diyar olarak belirmiştir (Cushing ve Maxwell, 2009, s. 257). Bu hayvan türü tek başına anavatanını tanıtan bir elçi olmuştur.

Koala diplomasisi de yine Avustralya tarafından kullanılmaktadır. Son yıllarda ornitorenklerin yerini alan koalalar Avustralya'nın yumuşak gücünün ana aktörlerinden biri haline gelmiştir. Yayınlanan bir rapora göre, koala diplomasisinin Avustralya hükümetine 400.000 dolara mal olmuştur (Russo, 2016). Avustralya'ya ziyarette bulunan her politik lider koalaları da görmekten geri durmamış, bu şirin hayvanlara sarıldıkları bir poz da vermiştir. 2014 senesinde Brisbane'de düzenlenen G-20 Zirvesi'nde Jimbelung isimli bir koala tabiri caizse bu uluslararası toplantıya damgasını vurmuş, ABD Başkanı Barack Obama'dan Rus Başkan Vladimir Putin'e her lider bu hayvana sarıldıkları gülümseyen fotoğraf kareleri basına yansımıştır. (Marshall, 2014; Russo, 2016). Zirveden hatırlarda kalan en net anı, dünya liderlerinin koalaya sarılması olmuştur (Donnison, 2014). Liderlerin ziyaretlerinin yansırı koalalar farklı devletlerin hayvanat bahçelerine de gönderilmektedir. Örneğin, 2015'te dört tane koala Singapur Hayvanat Bahçesi'nin yeni sakinleri olmak üzere Avustralya'dan yola çıkmıştır. Avustralya Dışişleri Bakanı Julie Bishop tarafından koala diplomasisi uyguladıkları yumuşak güç stratejileri içinde en iyisi olarak değerlendirilmiş, koalaların “daha güçlü, bağlantılı ve refah dolu bir bölge inşa etmeye” yardımcı olduğunu söylemiştir. Bu sebeple, Avustralya'nın dünyada hayvan diplomasisine önem veren bir ülke olduğunu söylemek mümkündür. Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı'nın yayınladığı 600 sayfalık hayvan diplomasisi stratejisi kılavuzu da bunu destekleyen bir kanıttır (Russo, 2016).

Hindistan'da hayvanları diplomasisinin bir parçası haline getiren ülkelerdendir. Bu kapsamda, ülkenin armağan ettiği hayvanlardan birisi fillerdir. Bağımsızlığını kazandıktan sonraki süre içinde Hindistan, sahip olduğu iyi niyeti ve dostane ilişkiler kurma isteğini sembolize eden bu devasa varlıkları Japonya, Çin, Sovyetler Birliği, ABD, Almanya, Türkiye, İran, Kanada ve Hollanda'daki hayvanat bahçelerine hediye etmiştir. Fillerin hediye edilmesi o kadar yaygın bir uygulama olmuştur ki kimi zaman devletten herhangi bir izin almadan özel kişilerde bu hayvanları başka ülkelere hediye etmiştir. Hindistan hükümeti, filleri özellikle dünyanın farklı bölgelerinde yaşamakta olan çocukların isteği üzerine göndermeye başlamıştır (Menon, 2019).

Fillerin armağan edilmesi özellikle Nehru döneminde vuku bulmuştur. 1953 kışında Nehru'ya Kanada'nın küçük bir kasabasında yaşayan çocuğun gönderdiği mektup fil diplomasisinin en iyi örneklerinden biridir. Peter isimli küçük çocuğun yaşadığı şehrin hayvanat bahçesinde hiç fil olmadığını yazması ve Nehru'dan bir yavru fil istemesi üzerine Hindistan

harekete geçmiş, buraya bir yavru fil göndermiş, küçük çocuksa bunun üzerine yerel bir ünlü haline gelmiştir (Menon, 2019). Hindistan fil diplomasisini sadece Nehru çocukları sevdiği için değil, fakat sömürge sonrası devlet inşası sürecinde olduğu için uygulamıştır. Küçük çocuklara bebek filler göndererek yeni bağımsızlığını kazanmış Hindistan, bu cömertçe jestiyle uluslararası prestijini ve saygınlığını arttırmıştır. Ayrıca, yavru filler ülkenin kendisini uluslararası mecrada tanıtmalarını sağlamış, diğer devletlerin yardımına ihtiyaç duyan, henüz çok genç ve yoksul olan ancak yine de Soğuk Savaş ikliminde bağlantısız kalmaya çabalayan Hindistan'ın olumlu bir imaj geliştirmesini de sağlamış, diplomatik çıkarlarına ulaşmasına yardımcı olmuştur. Her ne kadar Hint yetkililer, 2005 yılında hayvanların başka ülkelere gönderilmesini yasaklasa da, filler Hindistan'ın ulus inşa sürecinde sömürgeci kurtulan ülkelerinin cömert ve dostane olduğunu, diğer devletlerle ilişkilerini geliştirmek istediğini bütün dünyaya göstermiştir (Menon, 2019).

Küçük bir dağ ülkesi olan ve sahip olduğu diplomatik gücü arttırmakta oldukça zorlanan Nepal'de hayvan diplomasisini etkin bir şekilde kullanmaktadır (Amatya, 2024). Uluslararası görünürlüğünü sağlamakta fazla kaynağı olmadığından Nepal'de topraklarında yaşayan bu canlıları bir mekanizma olarak görmektedir. 1947'den önce sadece Birleşik Krallık ile ikili ilişkilere sahip olan bu ülke için sahip olduğu hayvanlar bir kurtarıcı olmuştur (Amatya, 2024). 1985 yılında Nepal, Hindistan'a ve daha sonra da ABD'ye, Birleşik Krallık'a, Almanya'ya, Avusturya'ya, Pakistan'a, Bangladeş'e, Burma'ya, Tayland'a ve Japonya'ya gergedanlar ve 120 tane timsahla timsah yumurtası hediye etmiştir. Katar'a ise filler göndermiştir (Amatya, 2024). Ülke en çok gergedanları armağan ettiğinden buna gergedan diplomasisi adı verilmiştir. Ayrıca 1985'ten bu yana 26 tane tek boynuzlu gergedan armağan eden Nepal'e Hindistan, Tayland ve Myanmar bunlara karşılık olarak fil göndermiştir (Pokharel, 2018).

Nepal, Temmuz 2018'de Çin'e Bhadra isimli bir erkek, bir de Rupasi isimli dişi tek boynuzlu yavru gergedanlar göndermiş, bu yavruların Çin ve Nepal dostluğunu temsil eden sembolik elçiler olduğu söylenmiştir (Kafle, 2023). Bu gergedanların gönderilmesiyle iki ülke arasındaki tarihi bağların daha da güçlendiği, iki ülke arasındaki demiryolları bağlantıları, enerji, turizm, sınır noktaları ve diğer pek çok konudaki diyalogların yoğunlaştığı görülmüştür (Pokharel, 2018). 2016 yılında Çin'e bir çift gergedanın gönderilmesinin ardından Nepal'in Pekin hükümetiyle Tibet ve Katmandu'yu birbirine bağlayan demiryollarıyla ilgili ve bunun yanı sıra başka konularla da ilgili anlaşmalar imzalamasının ardından yine Çin'e bir çift gergedan hediye edilmiştir. Gergedanların Çin'e gönderilmesinin altında yatan en önemli sebeplerden birisi de Nepal'in Çin'den gelecek enerji ve altyapı yatırımlarına fazlaca ihtiyaç duymasıdır (T24, 2018).

Malezya ise kendisinden palmye yağı alan ticaret ortağı ülkelere orangutan hediye etmeye başlayacağını duyurmuştur. Malezya Emtia Bakanı Datuk Seri Johari Abdul Ghani aynı zamanda “ormanın adamları” olarak da bilinen bu primat türün atacakları diplomatik adımının temelinde olmasıyla birlikte ülkelerinin “biyoçeşitliliğin korunması konusundaki sarsılmaz kararlılığını göstermeyi” hedeflediğini söylemiştir. Nesli tükenme tehlikesi altında olan bu ender türün en büyük palmye yağı ihracatçısı olan Çin, Hindistan ve Avrupa Birliği’ne hediye olarak sunulmasının planlandığı da açıklanmıştır (Greenall, 2024).

Egzotik hayvanlar olarak görülmesi de ender cinsteki köpek yavrularının liderlere ve ülkelere hediye edilmesi de hayvan diplomasisinin bir parçası olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Sovyet lider Kruşçev ve Amerikan Başkan Kennedy birbiriyle sürekli iletişim halinde olmuşlar, o dönemde iki dünya arasındaki kızgın rekabet ve düşmanlığa karşın iki lider birbirine hediyeler göndermiştir. Bu hediyelerden birisi de yavru köpek Puşinka olmuştur (Gee, 2014). O dönem iki ülke arasında çok iddialı bir uzay yarışı olduğu da hesaba katıldığında bu hediye daha da anlamlıdır. Zira, bu köpek yavrusunun annesi uzaya ilk kez giden, dünyanın yörüngesinde yaşayan ve ardından dünyaya canlı ve sağlıklı bir şekilde dönen Strelka’dır. İki rakip süper güç tarafından, uzaya taşınan yarış sürerken, yavru Puşinka ABD Başkanı’nın eşinin Viyana’da düzenlenen bir davette Kruşçev ile bir araya geldikleri bir ortamda ettikleri sohbet sonucunda gönderilmiştir. Başkanın eşi ve Kruşçev arasındaki sohbet tıkandığında Amerikan first lady Kruşçev’e Strelka’nın yavrularını sormuş, bu yemeğin ardından geçen birkaç ay sonraysa Sovyetler ABD’ye Puşinka’yı hediye etmiştir (Gee, 2014).

Köpek diplomasisi Rusya ve Japonya arasında 2012 yılında da yürürlüğe konmuştur. İki devlet, İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana Kuril Adaları ile ilgili bir anlaşmaya varamasa da Japonya jest olarak Rusya’ya Akita-uni cinsi köpek yavrusu hediye etmiştir. Bu cins, Japonya’nın milli ve manevi servetlerinden biri olarak değerlendirilmektedir ve çok kıymetlidir. Bu yavrunun isminin “Ume” yani “Umut-Özlem” olması da yine manidardır (Hacıoğlu, 2012). Kuril Adaları meselesiyle ilgili herhangi bir uzlaşmaya varılamasa da bu yavru görüşmeleri yumuşatmış, Rusya Başkanı Putin köpekten ziyade kedileri seven ve Ume’yi kendisine gönderen Akita eyaleti valisine özel Sibiry cinsi bir kedi hediye edeceğini söyleyerek bu jesti aynı şekilde karşılık vermiştir (Hacıoğlu, 2012). 2016 yılında Putin, Tokyo’yu ziyaret etmeden önce Japon gazetecilerle Kremlin’de yapılan görüşmelere Ume’de Rus Başkan tarafından getirilmiştir. Bu sayede Ume’nin çok iyi bakıldığı ve büyüdüğü de basına yansımış, Putin bu görüşmede gazetecilere Kuril Adalarıyla ilgili anlaşmaların çözülmesine dair bir şansın olduğunu belirtmiştir (PBS, 2016). Şüphesiz, köpeğin görüşmede bulunması da Japonya’ya gönderilen bir mesajdır.

Türkmenistan tarafından da köpek diplomasisi yine kullanılmıştır. Türkmenistan Devlet Başkanı tarafından 2017’de Soçi’ye yapılan bir ziyarette Putin’e Orta Asya çoban köpeği Alabay’ı hediye edilmiştir. Bu sevimli yavrunun hediye edilmesinin amacı olaraksa 2016’da Rusya’nın Türkmenistan’dan doğal gaz alımını durdurmasıyla ekonomisi ağır darbe yiyen ülkenin tekrar doğalgazlarını Rusya’ya satmak istemesi gösterilmiştir (Milliyet, 2017).

Kuzey Kore Başkanı Kim Jong Un’da bu diplomasiyi enstrümanlaştırmıştır. 2018’de Güney Kore’ye yavru av köpekleri göndermiş, bunun ardındansa Güney Kore ile trenlerin Kuzey Kore sınırlarına dek sefer yapmasını amaçlayan oldukça önemli bir demiryolları anlaşması yapılmıştır (The Japan Times, 2018). Birbirleriyle uzun süredir kötü ve hasmane ilişkileri olan ve jeopolitik hedefleri çatışan Ermenistan ve Gürcistan’da yine ilişkilerini iyileştirmek için bu diplomasiyi kullanmıştır. 2020’de Gürcistan Başkanı, Ermenistan Başkan’ı Paşinyan’a Tiflis ziyareti esnasında Kafkas bir çoban köpeği hediye etmiştir (Lomsadze, 2020).

Türkiye’de köpek diplomasisini kullanan devletler arasındadır. On binlerce kişinin ölümüne neden olan yıkıcı 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Meksika Türkiye’ye çok kısa bir sürede enkaz altındaki depremzedelerin kurtarılması için arama kurtarma köpekleri göndermiştir. Bu köpekler arasında bulunan Alman çoban köpeği Proteo bir kadını, bir erkeği ve bir çocuğu kurtarmış ancak daha sonra yorgunluk sebebiyle hayatını kaybetmiştir (BBC, 2023). Bunun üzerine, Türkiye 3 aylık Alman çoban köpeğini Meksika’ya göndererek ne kadar minnettar olduğunu bu ülkeye göstermiştir. Yavruya “Arkadaş” isminin verilmesi de bu bağlamda oldukça anlamlıdır (TRT Haber, 2023). “Arkadaş”ı teslim alan Meksika Savunma Bakanlığı da Türkiye’nin bu armağanının ‘insani yardımın sınır tanımadığını’ gözler önüne serdiğini belirtmiştir (BBC, 2023).

Pakistan ise “at diplomasisi” yürütmüştür. Orta Doğu’daki ülkelerle ilişkilerini güçlendirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan Pakistan bu asil canlıları özellikle de rekabet içinde olduğu, kendisi Yemen’deki savaşa birlik göndermeyi reddettiğinden beri Hindistan’ın bölgede daha fazla etkin bir güç olmasını engellemek için seçmiştir. 2017’de Katar Emir’ine bir at hediye edilmiş, daha sonra Birleşik Arap Emirlikleri Abu Dabi Veliaht Prensi Şeyh Muhammed bin Zayid el Nahyan’a içlerinde Arap atlarının da bulunduğu altı hayvan hediye etmeye karar vermiştir (Bhutta, 2017).

Son olarak, belki de en çok bilinen hayvan diplomasisi olan panda diplomasisi Çin tarafından yürütülmektedir. Panda diplomasisi günümüzde manşetlerde yer alsada aslında oldukça eski bir tarihte başlamıştır. Bu diplomasi, iki pandanın 624-705’te Tang Hanedanlığı tarafından Japonlara takdim edilmesiyle hayata geçmiştir. Fakat, modern zamanlarda pandanın

diplomaside kendine yer edinmesi 1950'lilerin sonunda olmuştur. Aynı zamanda pandalar 1958'de Londra Hayvanat Bahçesi tarafından satın alınmış ve buranın en sevilen hayvanlarından birisi haline gelmiştir. O kadar ki, 1961'de kurulan Dünya Vahşi Yaşam Fonu (WWF)'nin logosuna da bu pandalar ilham vermiştir (Buckingham, David ve Johnson, 2013, s. 263).

Oldukça uzun süredir devam eden ve halen devam etmekte olan panda diplomasisi dünyada da oldukça ünlü olduğundan ve sevildiğinden artık bu pandalar “diplomat” olarak da nitelendirilmektedir. Bu çerçevede, 1957'de Sovyet Birliği'ne armağan olarak verilen ilk diplomat pandalar Pingping ve Qi, Qi olmuşlardır. Bu pandalar, Rusya'daki Ekim Devrimi'nin 40. Yıldönümünü de kutlamak için gönderilmiş birer hediye olmakla birlikte Çin Komünist Partisi Lideri Mao Zedong bu değerli hayvanları Kuzey Kore gibi diğer sosyalist müttefiklerine de göndererek bağlarını güçlendirmek istemiştir (Taylor, 2024).

1972'de ABD Başkanı Richard Nixon Pekin'i ziyaret etmiştir. Bu ziyarete müteakip, ABD'ye, Linlin ve Şingşing hediye edilmiş, bu iki pandanın yeni evleri Washington'daki Ulusal Hayvanat Bahçesi olmuştur. İki panda da sadece ilk birkaç ayda 1 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiş, Amerikanların gönlünde taht kurmuştur (Durul, 2017). Buradaki en önemli husus, ABD Başkanı'nın yirmi yıldır iki ülke arasında donuk ve oldukça kötü halde olan ilişkilerdeki buzları eritmek için Çin'e tarihi bir ziyarette bulunması ve Pekin'inde bu ziyareti bu büyük jestle taçlandırmasıdır. Fakat ABD'ye gönderilen ilk pandalarda bunlar değildir. İlk olarak, 1941'de Japonya ile aralarında patlak veren savaş sebebiyle mülteci haline gelen Çinlilere yardı ettikleri için Amerikalılara Çan Kay Şek tarafından teşekkür mahiyetinde iki panda gönderilmiştir (Taylor, 2024).

2012'de Çin, Fransa ve Kanada'ya da pandalar göndermiştir. Pandaların bu devletlere gidişinin zamanlaması da oldukça manidardır. Çünkü, bu hayvanların söz konusu ülkelere varışı, Çin'in bu ülkelerle karlı uranyum anlaşmaları imzaladığı zamana denk gelmiştir. Benzer bir durum İskoçya'da da ortaya çıkmıştır. Pekin hükümeti, somon eti, Land Rover ve enerji teknolojisinin Çin'e tedarikini sağlamak için yapılan müzakerelerde anlaşmaya varılmasıyla eş zamanlı olarak İskoçya'ya Tian Tian ve Yang Guang isimli pandaları göndermiştir (Taylor, 2024). 2014'te 270 Numaralı Malezya Havayolları Uçağı'nın kaybolmasının ardından Çin zeytin dalı uzatmak olarak değerlendirilebilecek bir hareketle Malezya'ya panda göndermiştir Taylor, 2024)

Fakat, Pekin pandaları ilişkiler bozulduğunda geri çağırmaktan da geri durmamıştır. 2010'da Başkan Obama'nın Dalay Lama ile görüşmeye karar vermesinin ardından Çin tepkisini göstermek amacıyla pandalarını geri almıştır (Lamb, 2010). Bu açıdan bakıldığında, Çin'in hayvan diplomasisini ustalıkla kullandığını söylemek mümkündür. Hem dostane ilişkiler kurmak

hem buzları eritmek, hem karlı ticari anlaşmalar yapmak, hem de yeri geldiğinde tepkilerini belirtmek amacıyla bu hayvanları geri almasıyla bu diplomasiyi her yönüyle uygulamaktadır. Yine, bu sebeple de pandalar gerçekten de Çin'in bir diplomatı haline gelmişlerdir. Nihayetinde bu hayvanlar ilişkileri tahsis etmek için yabancı ülkelere gitmekte, anlaşmalar imzalanmasını sağlamakta, oradaki halkla ilişkiler kurmakta ve ilişkiler bozulduğundaysa tıpkı büyükelçilerin merkeze geri çağırılması gibi vatanlarına dönmektedirler.

Sonuç olarak, hayvan diplomasisi dünyadaki pek çok devlet tarafından çağlar boyunca kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Diplomatik hediyeleşme geleneğinin bir parçası olmakla birlikte bu hayvanlar aynı zamanda hem bir yumuşak güç hem de kamu diplomasisi unsurudur. Sevimli ve ilginç görünüşlerinin ardında aslında bu varlıklar ustalıklı ve incelikli kullanıldıkları takdirde, önemli ticari anlaşmaların imzalanmasını, ülkelerinin ekonomisinin olumlu yönde etkilenmesini sağlamaktadırlar. Buna ilaveten, anavatanlarını da dünyaya tanıtmakta, hediye edildikleri ülkelerle anavatanları arasında köprü kurmaktadır. Kimi zaman insanların çabalarına katkı sağlamakta kimi zamansa insanların yapamadıklarını yapmaktadırlar. Hiç şüphesiz, hayvanların sağlığı ve refahı dikkat edilmesi gereken çok önemli konulardır ve hayvan haklarına saygı duyulmalıdır. Ancak, hayvan diplomasisinin etkili bir mekanizma olduğu da somut bir şekilde gözlemlenmektedir. Hayvanlarda kendi anavatanlarını temsil eden birer diplomat haline gelmişlerdir.

Referanslar

Amatya, K. (2024, Mayıs 28). *Nepal's Animal Diplomacy*. Modern Diplomacy.

Bhutta, Z. (2017, 18 Şubat). *Horse diplomacy in full gallop*. The Express Tribune.

Buckingham, K. C., David, J. N. W., & Jepson, P. (2013). Environmental Reviews and Case Studies: Diplomats and Refugees: Panda Diplomacy, Soft “Cuddly” Power, and the New Trajectory in Panda Conservation. *Environmental Practice*, 15(3), 262–270.

Buschschlüter, V. (2023, Mayıs 2). *Dog diplomacy: Turkey sends Mexico puppy after search dog's death*. BBC News.

Cushing, N., & Markwell, K. (2009). Platypus diplomacy: animal gifts in international relations. *Journal of Australian Studies*, 33(3), 255–271.

Dog diplomacy? Putin trots out dog before talks with Japan over territorial dispute. PBSNEWS.

Donnison, J. (2014, Kasım 16). *G20 summit: Koalas and 'shirtfronting'*. BBC.

- Durul, T. (2017, Temmuz 12). *Çin'in 'diplomat pandaları'*. Anadolu Ajansı.
- Fougner, T. (2023). Animals and diplomacy: on the prospect for interspecies diplomacy. *International Relations*, 37(3), 449-474.
- Gee, A (2014, Ocak 6). *Pushinka: A Cold War puppy the Kennedys loved*. BBC.
- Greenall, R. (2014, Mayıs 8). *Malaysia offers trade partners 'orangutan diplomacy'*. BBC.
- Hacıoğlu, N. (2012, Temmuz 28). *Japonya-Rusya arasında kedi-köpek diplomasisi*. Hürriyetcom.tr.
- Hartig, F. (2013). Panda Diplomacy: The Cutest Part of China's Public Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 8(1), 49-78
- Hughes, A.R. (2024, Mayıs 5). 'Disconnected from reality': Why wildlife protection groups want animal diplomacy to stop.
- Kafle, S. (2023, Temmuz 24). *Rhino diplomacy: What are Nepali rhinos doing in China?*. The Annapurna express.
- Kim Jong Un's diplomacy pays off: First the sound of puppy feet, then joint survey of North Korean railway system. thejapantimes.
- Lamb, C. (2010, Şubat 14). *Peevish China recalls panda Tai Shan due to Obama's meeting with the Dalai Lama*. The Sunday Times.
- Lebleu, O. (2016, Ocak 11). Long-necked diplomacy: the tale of the third giraffe. The Guardian.
- Leira, H., & Neumann, I. B. (2017). Beastly Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 12(4), 337-359.
- Lomsadze, G. (2020, Mart 4). *Armenia and Georgia engage in puppy diplomacy*. Euroasianet.
- Loske, A. (2015, Kasım 3). Giraffemania! The live diplomatic gift that started a Georgian craze. The Guardian.
- Marshall, N. (2014, November 16). G20's koala diplomacy: world leaders show their cuddly side – in pictures. The Guardian.
- Menon, N. (2019, Mart 1). *India's history of elephant diplomacy*. The Caravan.
- Minik pati diplomasisi. Milliyet.

Nartey, S. (2023, Şubat 28). *How a gift of giraffes initiated diplomatic relations between African states and China*. Face2FaceAfrica.

Nepal embarks on "rhino diplomacy" with rare gift to China. T24.

Pokharel, U. (2018, Ağustos 3). *Rhino diplomacy*. The Kathmandu Post.

Russo, N. (2016, Haziran 6). *Koalas are Australia's Most Effective Diplomats*. Atlas Obscura.

Rybka-Iwanska, K. (2018, Nisan 3). *Animal Diplomacy*. Global Trends and Diplomacy.

Taylor, M. (2024, Ağustos, 8). *A brief history of 'panda diplomacy' - with new additions to global zoos*. BBC.

Türkiye'den Meksika'ya gönderilen yavru köpeğe 'Arkadaş' ismi verildi. TRT Haber.

Trump'ın İkinci Döneminde Tayvan Politikası: ABD-Çin-Tayvan Üçgeninde Yeni Dengeler

Ece Önür

İkinci Dünya Savaşı sonrasında patlak veren Çin İç Savaşı, 1949 yılında komünistlerin zaferiyle sonuçlanmış ve Çin Milliyetçi Partisi (KMT) yönetimi Tayvan'a çekilerek burada Çin Cumhuriyeti adı altında varlığını sürdürmüştür. O tarihten itibaren Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ile Tayvan arasındaki anlaşmazlık yalnızca iki taraf arasında yaşanan bir gerilim olmaktan çıkmış, küresel siyasetin önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Özellikle ABD'nin bölgeye yönelik stratejik çıkarları, Tayvan'ı Washington'un Asya-Pasifik politikalarının merkezine yerleştirmiştir. 1979 yılı, Tayvan meselesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. ABD, diplomatik olarak Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımış ve Pekin yönetimi, Tayvan'ın uluslararası alanda tanınmasını engellemek için baskısını artırmıştır. Ancak ABD, Tayvan ile resmi bağlarını koparmış gibi görünse de gayriresmî ilişkilerini ve askeri desteğini sürdürmüş, Tayvan İlişkileri Yasası (Taiwan Relations Act) ile adaya yönelik güvenlik taahhüdünü korumuştur.

Çin'in ekonomik ve askeri gücünün hızla artması, ABD tarafından Tayvan meselesine yönelik bakış açısını da etkilemiştir. Pekin yönetimi Tayvan'ı "ayrılıkçı bir unsur" olarak görmeye devam ederken, ABD Tayvan'ı yalnızca bir müttefik değil, aynı zamanda Çin'in bölgesel yükselişini dengeleme aracı olarak değerlendirmiştir. Bu çerçevede, Washington'un "stratejik belirsizlik" (strategic ambiguity) politikası, Tayvan'a doğrudan bağımsızlık desteği vermeden Pekin'e karşı caydırıcı bir unsur yaratma amacı taşımaktadır. ABD'nin bu politikası, hem Tayvan'a yönelik askeri yardımları hem de Çin ile olan diplomatik ilişkileri dengede tutmayı hedefleyen bir strateji olarak görülmüştür (Benson & Niu, 2005). Ancak Çin'in artan askeri kapasitesi ve Tayvan Boğazı'ndaki gerilimler göz önünde bulundurulduğunda, stratejik belirsizliğin sürdürülebilirliği tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Bu bağlamda, Donald Trump yönetimi, seleflerine kıyasla Çin'e yönelik daha sert politikalar izleyerek Çin-Tayvan-Amerika ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasına işaret etmiştir. Trump'ın ilk dönemindeki Amerika-Çin-Tayvan ilişkileri, özellikle Tayvan'a yönelik yapılan askeri ve diplomatik desteklerle dikkat çekmiştir. 20 Ocak 2025'te yeniden başkanlık koltuğuna oturan Trump'ın ikinci döneminde, Tayvan'a yönelik izleyeceği politikalar ve Amerika'nın Çin ile olan ilişkileri, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmeler ışığında daha da belirginleşecektir. Trump'ın ikinci dönemindeki Tayvan politikaları, Amerika'nın Çin'e karşı stratejisinin geleceğini şekillendiren kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Trump'ın İlk Başkanlık Döneminde Tayvan Politikalarının Dinamikleri

Trump'ın 20 Ocak 2017 yılındaki ilk başkanlık döneminde Tayvan'a yönelik politikalarla bakıldığında istikrarsız ve belirsiz bir politika izlendiği görülmektedir. Seçim öncesinde, Cumhuriyetçi Parti'nin platformları, kurumlar ve diğer ilgili kuruluşlar Tayvan'ın ekonomik ve siyasi değerlerini vurgulayarak, Tayvan'ın uluslararası kuruluşlarda tam üye olmasını savunmuşlardır. Bu söylemler, Trump'ın geçiş ekibi ve danışmanlar listesinde de yankı bulmuş; özellikle Tayvan yanlısı mesajlar dikkat çekmiştir. Örneğin, Bush döneminde Dışişleri Bakanlığı'nda görev yapmış olan Randal Schriver, ABD-Tayvan ilişkilerinin iyileştirilmesi gerektiğini açıkça savunmuştur. Seçim öncesi dönemde, Tayvan'a yönelik olumlu ve destekleyici bir söylem ön plana çıkmıştır (Copper, 2017).

Seçim tartışmalarında ise Çin'e dair söylemler karmaşık bir seyir izlemiştir. Çin, ABD iç siyasetinde genellikle “yükselen bir tehdit” olarak tanımlansa da, Trump ve diğer adaylar tarafından ne tam bir düşman ne de stratejik bir dost olarak konumlandırılmıştır. Trump, Çin ile müzakere etmeye açık olduğunu belirtmiş, ancak aynı zamanda gerektiğinde yaptırım ve askeri caydırıcılık gibi sert önlemlerden çekinmeyeceğini vurgulamıştır (Sutter, 2018). Bu yaklaşım, Trump'ın Çin'e yönelik tutumunun pragmatik ama tutarsız bir çizgide olabileceğini göstermiştir. Demokrat aday Hillary Clinton'ın ise Çin ile ilişkiler konusunda net bir vizyonu olmamıştır. Clinton'ın kıdemli danışmanlarından Jake Sullivan, Temmuz ayında, Clinton'ın Tayvan politikasında büyük bir değişiklik yapmayacağını belirtmiştir (Lowther, 2016). Bunun aksine, Trump'ın kampanyasında Tayvan konusu sınırlı bir yer tutmuş ve kendisi bu konuda doğrudan bir vizyon ortaya koymaktan kaçınmıştır. Bu durum, Trump yönetiminin Tayvan'a yönelik politikasının seçim sürecindeki söylemlerden ne ölçüde etkileneceği konusunda belirsizlik yaratmıştır.

Aralık 2016'da Başkan seçilen Donald Trump, Tayvan Cumhurbaşkanı Tsai Ing-wen'den gelen tebrik telefonunu kabul ederek, ABD'nin “tek Çin” politikasını sorgulayan ilk ciddi adımı atmıştır. Bu telefon görüşmesi, sadece diplomatik nezaketin ötesinde, Trump'ın dış politikasında belirsizliği ve öngörülemezliği ön plana çıkaracağına dair bir sinyal vermiştir. Trump'ın, Tsai Ing-wen ile gerçekleştirdiği bu görüşme, Amerikan dış politikasında önemli bir dönüm noktası olmuş ve ABD ile Tayvan arasındaki ilişkilerin yeni bir döneme gireceğini işaret etmiştir.

Trump, bu görüşmeden sonra Çin'in kendisine baskı yapmasına karşı çıkarak, “Başka bir ülkenin bana telefon almayı yasaklaması neden kabul edilsin?” diyerek, Çin'in egemenliği ve etkisini sorgulayan bir duruş sergilemiştir (BBC News, 2016). Ayrıca Trump, Wall Street Journal'a verdiği röportajda, “Her şey müzakere edilebilir, ‘tek Çin de dahil” diyerek Tayvan'a

verdiği desteği daha da güçlendirmiştir (Smilowitz, 2017). Bu sözleri, sadece o zamana kadar yapılan telefon görüşmesinin ötesine geçmekle kalmamış, aynı zamanda ABD dış politikasının temel bir ilkesine açıkça meydan okumuştur. Trump'ın bu yaklaşımını birkaç kez tekrarlaması, Tayvan'a yönelik ABD politikasında bir değişim yaşanacağı ve Tayvan ile ilişkilerin daha güçlü bir şekilde şekilleneceği izlenimi yaratmıştır. Bu durum, Tayvan yanlısı çevrelerde heyecan yaratmış ve özellikle Tsai'nin partisindeki derin yeşil görüşlüler, Tayvan'ın bağımsızlığını destekleyen bir ABD başkanının göreve gelmesini umut etmişlerdir.

Trump yönetimi, Tayvan politikasında çelişkili ve dalgalı bir yaklaşım sergilemiştir. İlk başlarda Tayvan'ı bir pazarlık unsuru olarak kullanarak Çin'le olan güç dengesini sorgulamaya açan Trump, zamanla bu agresif tutumundan geri adım atmış ve daha temkinli bir çizgiye yönelmiştir. Şubat 2017'de Xi Jinping ile yaptığı telefon görüşmesinde, Pekin'in hassasiyetlerine yanıt vererek “tek Çin” politikasını tanıdığını açıklaması, bu değişimin en net işaretlerinden biri olmuştur. Bu hamle, Trump'ın Çin ile ilişkilerde istikrarı koruma çabasının yanı sıra, Tayvan konusunda Washington'un daha bağımsız bir politika izleme ihtimalinin zayıfladığını da göstermiştir. Nitekim Trump, Reuters'e verdiği bir röportajda, Tayvan lideri Tsai Ing-wen ile tekrar görüşmeden önce Xi Jinping ile mutlaka konuşacağını söyleyerek, Tayvan'a yönelik agresif bir politika izlemekten çok, Pekin'le denge arayışında olduğunu açıkça ortaya koymuştur (Boon & Sworn, 2020).

Trump'ın bu denge politikasına yönelmesinin ardında, Çin'in bölgesel güvenlikteki rolü de önemli bir faktör olmuştur. Özellikle Kuzey Kore konusunda Pekin'in etkisini göz ardı edemeyeceğini fark eden Washington, Tayvan meselesini ikinci plana iterek Çin ile iş birliğini önceliklendirmeyi tercih etmiştir (deLisle, 2018). Ancak, bu nispeten ılımlı dönem uzun sürmemiştir. Çin'in küresel ekonomik ve askeri yükselişi Trump yönetimi tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve ABD'nin Çin'e karşı tutumu giderek sertleşmeye başlamıştır. Şubat 2018'de yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi, Çin'i doğrudan bir rakip olarak tanımlamış ve bu doğrultuda ticari önlemler hızla devreye sokulmuştur. Çin menşeli birçok ürüne yüksek gümrük tarifeleri getirilirken, Washington Pekin'e karşı ekonomik baskıyı artıracak çeşitli hamlelerde bulunmuştur (U.S. Department of Commerce, 2016).

Bu gerilim, doğrudan Tayvan Boğazı'na da yansımıştır. Ekim 2018'de bir ABD donanma gemisinin Tayvan'a demirlemesi ve Eylül 2019'da benzer bir girişimde bulunulması, Washington'un Tayvan'ı Çin'e karşı stratejik bir denge unsuru olarak yeniden konumlandığını ortaya koymuştur (Pickrell, 2018). Nisan 2020'de bir ABD savaş gemisinin Tayvan Boğazı'ndan iki kez geçmesi ise Pekin'e yönelik doğrudan bir mesaj niteliğinde olmuştur. Bu askeri

hamlelerin yanı sıra, Trump yönetimi Tayvan'a yönelik silah satışlarını da hızlandırmıştır (Reuters, 2020). Temmuz ve Ağustos 2019'da ABD Kongresi, Tayvan'a toplam 2 milyar dolar değerinde tank, füze ve çeşitli askeri ekipman ile 8 milyar dolar değerinde F-16 savaş uçaklarının satışını onaylamıştır (Mehta & Gould, 2019). Washington'un bu adımları, Tayvan'a yönelik desteğini somut bir şekilde ortaya koyarken, aynı zamanda Çin'le ilişkilerde yeni bir gerilim kaynağı yaratmıştır. Bu gelişmelere karşılık olarak Çin, Tayvan Boğazı'ndaki askeri hareketliliğini artırmış ve Aralık 2019'da Tayvan kıyılarına yaklaşık 1200 kısa menzilli balistik füze konuşlandırmıştır (Olkan, 2021). Pekin açısından Tayvan, egemenlik meselesi ve iç politika sorunu olarak değerlendirilmekte olup, Xi Jinping'in 2 Ocak 2019'da yaptığı sert açıklamalar da bu tutumu yansıtmaktadır. Xi, Tayvan'ın "tek ülke, iki sistem" çerçevesinde ana kara ile birleşmesinin Çin'in ulusal yeniden dirilişi için vazgeçilmez olduğunu vurgulamış, Tayvan'ın bağımsızlığını savunan unsurları ve dış müdahaleleri hedef alarak güç kullanımının her zaman bir seçenek olarak kalacağını belirtmiştir (Chen, 2019).

Öte yandan, 19 Mart 2019'da Amerikan Taipei Enstitüsü (AIT) Direktörü Brent Christensen ve Tayvan Dışişleri Bakanı Joseph Wu, ortak bir basın toplantısı düzenleyerek ABD-Tayvan arasında yeni bir diyalog mekanizması olan "Hint-Pasifik Demokratik Yönetişim İstisareleri"nin başlatıldığını duyurmuştur. Bu girişim, iki ülke arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi ve bölgedeki ortak demokratik değerleri teşvik etmeyi amaçlamıştır (Chen, 2019). Bu girişim, ABD'nin Tayvan'ı yalnızca askeri düzlemde değil, aynı zamanda diplomatik ve yönetim boyutunda da destekleme stratejisinin bir yansımasıdır. Washington, Hint-Pasifik bölgesindeki güç dengelerini Pekin lehine kaydırmamak adına Tayvan'ı bölgesel bir ortak olarak konumlandırırken, bu tür diyalog mekanizmaları aracılığıyla Tayvan'ın uluslararası görünürlüğünü artırmayı hedeflemiştir.

Dolayısıyla Trump yönetiminin ilk başkanlık döneminde Doğu Asya güvenlik meselelerine yaklaşımı, değişken ve çelişkili bir seyir izlemiş ve Tayvan politikası da dahil olmak üzere birçok alanda belirsizliği artırmıştır. Trump, "Önce Amerika" dış politikasını benimseyerek ABD'nin Doğu Asya'daki geleneksel güvenlik taahhütlerinin istikrarına şüphe düşürmüştür. Bu tutum, Tayvan'a yönelik ABD güvenlik taahhüdünde önemli bir aşınmaya ya da en iyi ihtimalle büyük ölçüde artan bir belirsizlik yaratmıştır.

Trump'ın İkinci Döneminde ABD-Çin-Tayvan İlişkileri

20 Ocak 2025'te ikinci kez ABD başkanlığı koltuğuna oturan Donald Trump, göreve geldiği andan itibaren küresel dengeleri yeniden sarsmıştır. Tıpkı ilk başkanlık döneminde olduğu gibi, bu dönemde de "Önce Amerika" politikası, Trump'ın uluslararası ilişkilerdeki temel

yaklaşımını şekillendirmektedir. Bu strateji, müttefiklerden ekonomik ve askeri yükümlülüklerini artırmalarını talep ederken, ABD'nin ekonomik çıkarlarını her şeyin önüne koyan bir anlayışı temsil etmektedir.

Trump'ın son başkanlık kampanyasında Tayvan, söylemlerinde yer tutarken özellikle yarı iletken sektörü ve savunma politikaları önemli başlıklar olmuştur. Trump, Bloomberg Businessweek'e verdiği bir röportajda Tayvan'ı, ABD'den teknoloji ve üretim işlerini "çalmakla" suçlamış, kampanya sürecinde Tayvan'a dair görüşlerini dile getirirken özellikle yarı iletken endüstrisindeki iş fırsatlarına sık sık vurgu yapmıştır (Dorman, 2024). Burada dikkat çeken nokta, Trump'ın Tayvan'a yalnızca stratejik bir müttefik olarak değil, aynı zamanda ekonomik bir rakip olarak da yaklaşmasıdır. Küresel yarı iletken üretiminde Tayvan'ın oynadığı kritik rol, Trump'ın söylemlerini doğrudan etkilemiş ve Tayvan'ı hem korunması gereken bir ortak hem de ABD'nin teknoloji alanındaki üstünlüğüne tehdit oluşturan bir aktör olarak konumlandırmasına neden olmuştur. Bu ekonomik perspektif, Trump'ın Tayvan'ı savunmasına ilişkin yaklaşımına da yansımıştır. Trump yine aynı röportajında Tayvan'ın savunulup savunulmayacağına dair kritik bir soruya verdiği yanıtta, "Tayvan bize savunma için ödeme yapmalı" ifadelerini kullanarak, ABD'nin Tayvan'a sağlayacağı güvenlik desteğinin maliyetinin de paylaşılması gerektiğini vurgulamıştır (The Guardian, 2025). Bu söylem, Trump'ın genel dış politika anlayışında önemli bir yer tutan maliyet paylaşımı ilkesinin Tayvan'a da uygulanacağını göstermektedir. NATO müttefiklerinden savunma harcamalarını artırmalarını talep ettiği gibi, Tayvan'ın da kendi savunmasına daha büyük bir mali yük üstlenmesi gerektiğini savunmuştur.

Tayvan'ın ABD askeri üslerine ev sahipliği yapmaması durumunda, Trump yönetimi Tayvan'ın savunma harcamalarının mevcut GSYİH (Gayrisafi yurtiçi hasıla)'sının %2,5'inden %10'a çıkarılması gerektiğini öne sürmüştür (Chu, 2025). Bu öneri, yalnızca Tayvan'ın savunma kapasitesini artırmaya yönelik bir strateji olarak değil, aynı zamanda ABD'ye olan bağımlılığını daha da derinleştirmeyi amaçlayan bir hamle olarak da değerlendirilebilir. Trump'ın dış politika yaklaşımı, müttefikleri tamamen gözden çıkarmaktan ziyade, onları ABD'nin ekonomik ve askeri çıkarlarına daha fazla hizmet edecek şekilde konumlandırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Tayvan Cumhurbaşkanı Lai Ching-te'nin savunma bütçesini GSYİH'nin %3'üne çıkarma hedefini açıklaması, ABD'den gelen artan baskılara karşı Tayvan'ın savunma kapasitesini güçlendirmeye yönelik bir adım olarak yorumlanabilir (ABC News, 2025). Ancak bu karar yalnızca askeri bir gereklilik olarak değil, aynı zamanda Tayvan'ın ABD ile müzakere süreçlerinde elini güçlendirme çabası olarak da görülebilir. Lai'nin Tayvan'ın "ulusal egemenliğini kararlılıkla koruma" ve "savunma yeteneklerini güçlendirme" vurgusu, Tayvan

yönetiminin bağımsız bir savunma stratejisi oluşturma yönündeki kararlılığını ortaya koymaktadır (Focus Taiwan, 2025). Bununla birlikte, bu açıklamanın zamanlaması da dikkat çekicidir. Trump'ın Tayvan yarı iletkenlerine gümrük vergisi tehdidinde bulunmasının hemen ardından gelen bu hamle, Tayvan'ın yalnızca askeri tehditlere karşı değil, aynı zamanda ABD'nin ekonomik baskılarına karşı da kendini güvence altına alma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Tayvan'ın savunma harcamalarını artırma kararı çok boyutlu bir stratejiyi yansıtmaktadır. Bir yandan Çin'in askeri tehditlerine karşı caydırıcılık sağlamayı hedeflerken, diğer yandan ABD'ye olan bağımlılığı dengelemek ve müzakere süreçlerinde daha güçlü bir konum elde etmek istemektedir.

Trump, aynı zamanda Yabancı Askeri Finansman (FMF) programı dahil olmak üzere tüm dış yardımları 90 gün süreyle dondurmuş, ancak Tayvan'ı bu kısıtlamadan muaf tutmuştur (Tiunn, 2025). Tayvan'a yönelik bu muafiyet, özellikle Çin ile artan gerilimler göz önüne alındığında, ABD'nin Tayvan'a olan stratejik desteğini sürdürme niyetini göstermektedir. Tayvan, ABD için Asya-Pasifik'teki kritik bir ortak olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Tayvan'a yönelik askeri yardımların devam etmesi, ABD'nin Çin'e karşı güç gösterisini sürdürme amacı taşıdığı düşünülebilir. Bu karar, kısa vadede Tayvan'ın güvenliği açısından olumlu bir adım olsa da, uzun vadede ABD'nin dış yardımlarına ilişkin belirsizlikleri artırmaktadır. Trump'ın dış yardım politikalarındaki genel dondurma kararı, ABD'nin küresel sorumluluklarını yeniden değerlendirdiği bir dönemde alınmıştır. Tayvan'a yönelik bu istisna, ABD'nin Çin karşısındaki stratejik çıkarlarını pekiştirme amacını taşıırken, aynı zamanda Çin ile olan gerilimi daha da tırmandırma riskini de beraberinde getirmektedir. Bu gelişmeler, bölgesel güvenlik dinamiklerini ve küresel güç dengelerini etkileme potansiyeline sahiptir.

Öte yandan Trump yönetimi, Çin ile ilişkilerinde ekonomik ve diplomatik dengeleri oldukça karmaşık bir şekilde yönetmektedir. Trump, Xi Jinping ile kişisel ilişkisini vurgulasa da ABD'nin çıkarlarını ön planda tutarak Çin'e karşı sert adımlar atmaktan çekinmemiştir. 1 Şubat 2025'te alınan kararla Çin'den ithal edilen birçok ürüne ek vergi getirilmesi, Washington'un ekonomik bağımsızlık vurgusunu ve Çin'i küresel ticaret sahnesinde baskılama stratejisini sürdürdüğünü göstermektedir (The White House, 2025). Bu ticaret savaşları sadece ekonomik bir çekişme olarak kalmamış, iki ülke arasındaki diplomatik gerilimi de artırmıştır. ABD, Çin'i fentanil ve türevlerinin yasadışı ticaretini engelleyememekle suçlarken, Pekin bu ithamları reddederek iş birliği çağrısında bulunmuştur. Ancak Trump yönetimi, diplomatik baskıların ötesine geçerek ekonomik yaptırımlar yoluyla Çin'e karşı daha sert bir tutum sergilemiştir. Bu gerilime karşılık olarak Çin, 4 Mart 2025'te Devlet Konseyi Gümrük Komisyonu aracılığıyla

misilleme sürecine resmen başlamıştır. ABD’den ithal edilen tarım ürünlerine ek vergiler getiren Pekin yönetimi, tavuk, buğday, mısır ve pamuk için %15, soya fasulyesi, domuz eti, sığır eti, su ürünleri, meyve, sebze ve süt ürünleri için %10 ek gümrük tarifesi uygulayacağını duyurmuştur (Buchwald, 2025). Çin Ticaret Bakanlığı ise, 15 Amerikan şirketini ihracat kontrol listesine eklerken, 10 ABD firmasını daha “güvenilmez kuruluşlar” listesine alarak, bu şirketlerin Çin ile ticaret yapmasını ve yeni yatırımlar gerçekleştirmesini yasaklamıştır (AP News, 2025). Bu kararlar, yalnızca ekonomik bir karşılık verme hamlesi olarak değil, aynı zamanda Çin’in uluslararası ticaret düzenindeki konumunu koruma çabasının bir parçası olarak okunabilir. Bu bağlamda, Trump yönetiminin Çin ile olan ilişkilerinde ekonomik baskılar ve diplomatik gerilimlerin giderek daha derinleştiği söylenebilir. Bu durum, sadece iki ülkenin ticaretini değil, küresel ekonomik düzeni de etkileme potansiyeline sahiptir. Çin’in misilleme hamleleri ve ABD’ye karşı aldığı sert tutumlar, sadece ekonomik dengeyi değil, aynı zamanda iki ülke arasındaki jeopolitik ilişkiyi de şekillendirecektir.

ABD-Çin ilişkilerinin giderek daha karmaşık bir hal almasına rağmen, Trump yönetimi Pekin ile diplomatik bir uzlaşma olasılığını tamamen göz ardı etmemektedir. Trump’ın Xi ile “çok uzak olmayan bir gelecekte” görüşmeyi planladığına dair yaptığı açıklamalar, taraflar arasında büyük çaplı bir pazarlık ihtimalini gündeme getirmektedir (Blanchette, 2025). Trump’ın Xi ile görüşmesi, iki ülke arasındaki gerilimin çözülmesine yönelik önemli bir sinyal olabilir, ancak bu tür bir pazarlığın sonuçları, daha karmaşık bir oyun haline gelebilir. ABD’nin Çin’e yönelik uyguladığı ticaret kısıtlamaları hafifletilebilir ve bu durum sonucunda ekonomik açıdan belirli kazanımlar sağlanabilir. Özellikle Çin’in ABD’ye daha fazla yatırım yapması, yalnızca ticaretle sınırlı kalmayıp, Çin’in küresel ekonomik etkisinin artmasına olanak tanıyacaktır. Ayrıca, Trump’ın Tayvan’a yönelik eleştirilerinden dolayı Tayvan müzakere edilebilir hale gelebilir ve bölgedeki güç dengesi yeniden şekillenebilir. Tayvan, sadece stratejik bir müttefik değil, aynı zamanda küresel yarı iletken pazarında kritik bir oyuncudur. Bu bağlamda, Tayvan meselesi, ABD ve Çin arasındaki ekonomik ilişkiler kadar, jeopolitik güç oyunlarının da odak noktası haline gelecektir. Bu durum, Çin’in Tayvan üzerindeki etkisini artırma çabalarını hızlandırırken, ABD’nin bu durumu nasıl dengeleyeceği, iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğini belirleyecek anahtar bir faktör olabilir. Bu bağlamda, Trump’ın Çin ile olan ilişkilerinde daha stratejik bir yeniden yapılandırma hedeflerken Tayvan meselesinde esneklik gösterebileceği düşünülmektedir. Tayvan’ın, özellikle savunma harcamalarını artırma konusunda ciddi bir baskı altında olduğu bu dönemde, Trump’ın Tayvan’la ilgili bazı tavizler vererek, Çin ile yürütülen ekonomik ve diplomatik müzakerelerde daha avantajlı bir pozisyon elde etmeyi hedeflemesi mümkündür.

Sonuç

Tayvan meselesi, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri arasında önemli bir stratejik çatışma alanı olmaya devam etmektedir. Donald Trump'ın başkanlık dönemi, Tayvan'a yönelik politikaların hem destekleyici hem de belirsiz bir şekilde şekillendiği bir süreçtir. İlk başkanlık döneminde Trump yönetimi, Tayvan'a yönelik askeri ve diplomatik destekle Çin'e karşı stratejik bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu süreçte, stratejik belirsizlik politikası ön plana çıkmış ve Tayvan'a desteğin sürdürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak, Çin'in artan askeri gücü ve bölgedeki gerilimler, bu politikanın geleceğini sorgulamaya başlamıştır. Trump'ın ikinci döneminde, Tayvan'a ilişkin politika daha netleşmiş ve Tayvan'ın savunma kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tayvan, sadece Amerika için bir müttefik değil, aynı zamanda ekonomik ve askeri açıdan kritik bir stratejik oyuncu haline gelmiştir. Tayvan'ın yüksek teknoloji sektöründeki rolü, Trump'ın Tayvan'a olan yaklaşımını şekillendirmiştir. Ancak bu durum, Tayvan'a yönelik Amerikan desteğinin bölgedeki güvenlik dinamiklerini daha da karmaşık hale getirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Tayvan sorunu, Amerika ve Çin arasındaki ilişkilerin geleceğini belirleyen önemli bir konu olmaya devam etmektedir. Tayvan'a yönelik Amerikan desteği, sadece askeri bir mesele olmaktan çıkmış ve küresel ekonomik ve güvenlik dengelerini etkileyecek bir faktör haline gelmiştir. Trump'ın Tayvan politikası, bölgedeki dengeleri ve Çin ile olan ilişkileri derinden etkileyecek şekilde şekillenmektedir.

Referanslar

ABC News. (2025, March 20). Taiwan's president says the defense budget will exceed 3% of GDP in military overhaul.

AP News. (2025, March 4). China slaps extra tariffs of up to 15% on imports of major US farm exports and adds trade limits.

Benson, B. V., & Niou, E. M. S. (2005). Public opinion, foreign policy, and the security balance in the Taiwan Strait. *Security Studies*, 14(2), 283–314.

Blanchette, J. (2025, March 27). China sees opportunity in Trump's upheaval: Beijing's strategy for pursuing a deal while managing the risks of disorder. *Foreign Affairs*.

Boon, H. T., & Sworn, H. E. (2020). Strategic ambiguity and the Trumpian approach to China–Taiwan relations. *International Affairs*, 96(6), 1487–1508.

Buchwald, E. (2025, March 4). China and Canada immediately retaliate against Trump's tariffs. Mexico is next. *CNN*.

Chen, D. P. (2019). The Trump administration's one-China policy: Tilting toward Taiwan in an era of U.S.-PRC rivalry? *Asian Politics & Policy*, 11(2), 250–278.

- Chu, C. (2025, January 15). Difficult days ahead for Taiwan in the Trump 2.0 era. *The Diplomat*.
- Copper, J. F. (2017). Understanding President Trump's Taiwan policy. *American Journal of Chinese Studies*, 24(2), v-viii.
- deLisle, J. (2018). United States-Taiwan relations: Tsai's presidency and Washington's policy. *The China Review*, 18, 13–60.
- BBC News. (2016, December 12). Donald Trump hints US could end 'One China' policy.
- Dorman, J. L. (2024, July 18). Trump's stance on Taiwan could potentially be devastating for the US economy. *Business Insider Nederland*.
- Focus Taiwan. (2025, February 14). Lai pledges to raise Taiwan's defense spending to over 3% of GDP.
- Lowther, W. (2016, July 27). Clinton would not change US' Taiwan policy: Aide. *Taipei Times*.
- Mehta, A., & Gould, J. (2019, August 21). Taiwan F-16 sale officially cleared by Trump administration. *Defense News*.
- Olkan, K. B. (2021). ÇİN-ABD ilişkilerinde güvenlik ikilemi: Tayvan sorunu. *Journal of Business Innovation and Governance*, 4(1), 27–41.
- Pickrell, R. (2018, October 17). A US Navy ship stopped at a port in Taiwan, and China is not happy. *Business Insider*.
- Reuters. (2020, April 24). U.S. warship sails through Taiwan Strait, second time in a month.
- Smilowitz, E. (2017, January 14). Trump on 'One China' policy: 'Everything is under negotiation'. *The Hill*.
- Sutter, R. (2018). American policy toward Taiwan-China relations in the twenty-first century. İçinde, W.-C. Lee (Ed.), *Taiwan's political realignment and diplomatic challenges* (ss. 209–244). Palgrave Macmillan.
- The Guardian. (2024, July 17). Trump says Taiwan should pay the US for its defence as 'it doesn't give us anything'. *The Guardian*.
- The White House. (2025, February 1). Fact sheet: President Donald J. Trump imposes tariffs on imports from Canada, Mexico, and China.
- Tiunn, H.-L. (2025, March 14). Uncertainty and strategic shifts in Taiwan-US defense cooperation under Trump 2.0. *The Diplomat*.
- U.S. Department of Commerce. (2018, February 16). Secretary Ross releases steel and aluminum 232 reports in coordination with White House.

Historical Analysis of Urbanization in Modern China

Ahmet Çağrı Soylu

Introduction

Urbanization emerged as a significant phenomenon during the Industrial Revolution, driven by the transition from agrarian economies to industrialized societies. This period saw a massive migration of populations from rural areas to urban centers, as factories became the new hubs of employment (Kelley & Williamson, 1984). This urbanization trend, which began in Western Europe, gradually extended to other regions worldwide, transforming urbanization into a global phenomenon. However, mass urbanization did not occur immediately in countries outside Europe and the United States. An example of this is that in the 1950s, the urbanization rate in Third World countries was 16% (Ojiako, Nweke, Okoy, & Oju, 2023). During the same period, the total urbanization rate in Europe was around 51% (Our World in Data, 2018). This situation, commonly observed in many developing countries, was also evident in China. In the 1950s, just over 10% of the population resided in urban areas (National Bureau of Statistics of China, 2011). However, this figure has steadily increased over the years, reaching approximately 67% by 2024 (Textor, 2025). This significant transformation can be attributed to various policies implemented throughout China's urbanization process. The aim of this study is to analyze these policies, assess the positive and negative aspects of China's urbanization process, and critically examine the outcomes of modern China's urban development.

The urbanization process of modern China will be analyzed through three distinct phases: the Mao era (1949–1978), characterized by state-controlled urban development; the Reform era (1978–2014), marked by market-driven urban expansion; and the New Urbanization phase (2014–Present), which focuses on sustainable and people-oriented urban development.

1. The Mao Era (1949-1978)

During the Mao period, China took significant steps toward urbanization but diverged from the paths commonly adopted by other developing countries. In the first half of the 20th century, while many developing nations in regions such as South America and Southeast Asia pursued “full urbanization”, China opted for the “under-urbanization” model, drawing inspiration from the Soviet approach (Lincoln, 2021). Full urbanization typically prioritizes rapid industrialization and urbanization, encouraging unrestricted rural-to-urban migration to accelerate urban growth. In contrast, under-urbanization imposes restrictions on rural-to-urban migration to prevent excessive economic and welfare burdens in cities (Chan, 2010). This

approach aims to allow urban areas to develop sustainably with their existing populations, while rural regions focus on agricultural production to support urban populations. In this way, urban centers could concentrate on industrial development, while rural areas ensured food security and resource stability for the growing urban populace. Although the division of labor between urban and rural areas underwent significant changes during the Great Leap Forward, China's overarching urbanization policies remained consistent. The Chinese government implemented two key mechanisms to enforce the under-urbanization policy: the introduction of the Hukou (household registration system) and the establishment of state-controlled work units known as danwei (Chan, 2010).

1.1 Hukou (household registration system)

Hukou is the household registration system introduced in the People's Republic of China in 1958. During the Mao era, the Hukou system played a crucial role in shaping urbanization by classifying citizens as either urban or rural residents based on their household registration, granting them different social rights accordingly. This system effectively restricted migration to cities, preventing excessive population growth in urban centers and shielding the state from unsustainable social welfare expenditures.

During the Great Leap Forward, the government aimed to develop rural areas through collective efforts, reinforcing the strict enforcement of the Hukou system (Davin, 2013). By limiting rural-to-urban migration, the state sought to maintain a balance between industrial and agricultural production without increasing the burden of urban social expenditures. However, this rigid classification created a hierarchical structure within the citizenship system, as urban residents had access to better social services and opportunities compared to their rural counterparts. This divide later became a significant challenge during the reform era, as economic modernization and labor mobility exposed the deep inequalities entrenched by the Hukou system.

1.2 Danwei (Work Unit)

Danwei refers to the system that controlled employment, housing, and social services in urban areas during the Mao period. Under this system, significant privileges were granted to those working in the cities, while rural inhabitants were excluded from these benefits. Coupled with the Hukou system, which restricted the movement of rural populations, this arrangement made it difficult for individuals from the countryside to migrate freely. This approach was part of Mao's strategy for planned urbanization. However, economic setbacks, such as those experienced during the Great Leap Forward and the Cultural Revolution, disrupted the

effectiveness of these efforts. Moreover, the hierarchical structures established by the danwei system left rural citizens vulnerable and deprived of essential social welfare. These disparities led to significant reforms in the post-Mao era, as China sought to address the social and economic imbalances that had arisen (Bjorklund, 1986).

2. The Reform Era

With the onset of the reform era, China underwent a significant economic transformation, shifting from a centrally planned economy to a socialist market economy. This transition brought about a series of innovative reforms aimed at integrating market principles into the economic system. Among the most notable of these reforms was the establishment of Special Economic Zones (SEZs) in key regions such as Shenzhen, Zhuhai, Xiamen, and Shantou. These zones were designed to attract foreign investment by offering a range of incentives, including tax exemptions, flexible production policies aligned with market dynamics, and access to a low-cost labor force. By creating these SEZs, China aimed to stimulate economic growth, foster technological advancement, and integrate more deeply into the global economy (Yeung, Lee, & Kee, 2009).

To facilitate the establishment of Special Economic Zones (SEZs), the Chinese government adopted more flexible migration policies. In contrast to the restrictive measures of the Mao era, rural individuals were permitted to migrate to cities for employment opportunities. This shift aligned with the government's broader objectives, as the SEZs required a substantial labor force to operate factories and fuel industrial growth. Consequently, the urban population began to rise steadily from the 1980s onward (Textor, 2025). However, despite the increased mobility, the Hukou system, remained largely unchanged. As a result, millions of rural Hukou holders who moved to cities for work were unable to access the welfare and social benefits available to urban Hukou holders. This disparity created a pool of low-cost labor, which became a key factor in attracting foreign investment to the SEZs. Migrant workers, often lacking social protections, were frequently employed in factories for minimal wages, highlighting the growing need for reforms to the Hukou system.

By the 2000s, China had evolved from merely hosting foreign capital to becoming a hub for advanced technological production in urban centers. By 2005, the urban population had surpassed 500 million (Macro Trends, 2025). This rapid urbanization also led to a significant increase in the number of rural Hukou holders living and working in cities. As it can be seen in the tablegrowing gap between the de facto urban population and those officially registered with

an urban Hukou highlights the issues between urbanization policies and the realities of migrant labor (Chan, 2010).

Non-agricultural *Hukou* Population, Urban Population and GDP, 1955–2008
(% of National Total)

Year	A	B	C	D	E
	Non-agricultural <i>Hukou</i> Population (NHP) ^a	Urban Population ^b	GDP of Non-agricultural Sectors ^c	=A-C	=A-B
1955	15.2	13.5	53.7	-38.5	1.7
1958	18.5	16.2	65.9	-47.4	2.3
1965	16.7	18.0	62.1	-45.4	-1.3
1970	15.3	17.4	64.8	-49.5	-2.1
1975	15.4	17.3	67.6	-52.2	-1.9
1978	15.8	17.9	71.8	-56.0	-2.1
1980	17.0	19.4	69.8	-52.8	-2.4
1985	20.1	23.7	71.6	-51.5	-3.6
1990	21.1	26.4	72.9	-51.8	-5.3
1995	23.8	31.7	80.0	-56.2	-7.9
2000	26.1	36.2	84.9	-58.8	-10.1
2005	32.0	43.0	87.8	-55.8	-11.0
2006	32.5	43.9	88.7	-56.2	-11.4
2007	32.9	44.9	88.9	-56.0	-12.0
2008	33.3	45.7	88.7	-55.4	-12.4

Notes:

^a This is also called “*chengzhen*” (“urban”) *hukou* population, referring to the population eligible for state-provided, urban-equivalent welfare and social benefits.

^b based on de facto population in urban areas in cities and towns. For details, see indicator N in Table 2 in Chan (Note 17).

^c refers to the combined GDP share of the secondary sector and tertiary sector.

(Chan,

2010, as cited in Chinese Statistical Yearbook, 2010; China Population Statistical Yearbook, 2010)

As China transitions from being the world's low-cost production center to a high-tech manufacturing powerhouse, the demand for a skilled workforce has become more essential than ever. However, the Hukou system, which restricts access to social rights based on one's household registration, has started to create significant challenges for the country's economic advancement. Originally designed to control migration and manage urbanization, the system now stands in the way of fostering the skilled labor force that China needs to maintain its technological growth. Moreover, in the early 2000s, more than half of China's population still resided in rural areas. To address these challenges and facilitate the transition to a more skilled urban workforce, the Chinese State Council introduced the New Urbanization Plan (NUP) in 2014 (Textor, 2025).

3. New Urbanization Plan

Before 2014, the construction sector, which had been one of the primary drivers of urbanization in China, began to lose its effectiveness due to an oversupply of housing. This shift also impacted local governments, as their primary source of revenue came from land sales. Coupled with the existing issues highlighted in this study, these challenges prompted the Chinese government to announce the New Urbanization Reform Program in 2014. The program, which ran until 2020, was designed to address these problems and lay the foundation for a more balanced and sustainable urbanization process. The basis of this reform was to facilitate internal migration by implementing improvements to the Hukou system, promote balanced development by increasing urbanization in China's inland regions, and shift the focus of local governments towards people-oriented development. This approach aimed to prioritize people-centered growth over land-driven expansion, encouraging more sustainable and inclusive urbanization across the country (Chen, Liu, Lu, Chen, & Ye, 2018).

According to Chu (2020), the primary objective of these reforms was to transition China from a production-driven economy to one fueled by domestic consumption. This shift aimed to sustain economic growth while reducing excess supply and dependence on foreign markets. Achieving this required improving citizens' welfare and social security, ensuring they could actively participate in consumption rather than prioritizing savings. To facilitate this, the government announced in 2014 that Hukou restrictions would be eased in cities across China's inland and western regions, encouraging migration to these areas. This strategy aimed not only to stimulate the development of inland regions but also to integrate rural Hukou holders into the domestic consumer economy by granting them greater social rights.

As stated by Chu (2020), while these policies present a logical approach in theory, their implementation has faced significant challenges. Most notably, Hukou reforms have not been extended to major cities such as Beijing, Shanghai, Guangzhou, and Shenzhen, leaving rural migrants in these areas without access to essential services like healthcare and education. Additionally, the shift toward a people-centered urbanization model has progressed more slowly than anticipated, as local governments remain heavily reliant on land-based revenue. This indicates that fostering domestic consumption and expanding social security coverage will require long-term efforts rather than immediate solutions.

In 2021, the Chinese government introduced a 14-year National New Urbanization Plan, continuing its commitment to efficient, inclusive, and sustainable urbanization. Similar to the 2014 urbanization plan, this new framework emphasizes the ongoing reform of the Hukou

system, addressing its persistent shortcomings, and promotes urbanization in less developed regions of China. Additionally, the plan reinforces people-centered urbanization policies, aiming to enhance both economic and social development in line with these objectives (Liu et al., 2024).

Conclusion

China's urbanization has unfolded in three distinct phases, each with its own approach, yet all deeply interconnected. While the Hukou system, introduced by Mao Zedong in 1958, served the economic conditions of its time, its adaptation during the reform and opening period supported cheap labor. However, it has become a significant challenge as China transitioned from a manufacturing hub to a high-tech powerhouse. This shift requires a skilled and qualified workforce, which can only be achieved through a population with access to welfare and social security. The disparities in social rights between rural and urban Hukou holders remain a major obstacle to this goal. Additionally, the land sales-driven growth model adopted by city governments during the reform era has encountered difficulties due to challenges in the construction sector in recent years.

To address these issues, the Chinese government has pursued reforms to the Hukou system, aiming to promote people-oriented urbanization and increase domestic consumption through new urbanization policies initiated in 2014. However, these reforms are long-term and will not yield immediate results. So , the government has set a new target for 2035 with the National New-Type Urbanization Plan, focusing on the period from 2021 to 2035. With the new plan, further easing the restrictions imposed by the Hukou system in small and medium-sized cities is prioritized, aiming to facilitate the full integration of rural migrants into urban life. At the same time, the plan seeks to narrow the urban-rural divide by promoting more balanced regional development. Additionally, the initiatives for building green, smart, and resilient cities, which began under the previous New-Type Urbanization Plan, are set to continue, bringing China closer to achieving its long-term urbanization goals. Despite ongoing challenges, the future remains uncertain, and only time will tell whether China will achieve its urbanization goals by 2035.

References

- Bjorklund, E. M. (1986). The Danwei: socio-spatial characteristics of work units in China's urban society. *Economic geography*, 62(1), 19-29
- Chan, K. W. (2010). In *Chinese Statistical Yearbook (2010) & China Population Statistical Yearbook (2010)*.

- Chen, M., Liu, W., Lu, D., Chen, H., & Ye, C. (2018). Progress of China's new-type urbanization construction since 2014: A preliminary assessment. *Cities*, 78, 180-193.
- Chu, Y. W. (2020). China's new urbanization plan: Progress and structural constraints. *Cities*, 103, 102736.
- Davin, D. (2013). *Mao: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Kelley, A. C., & Williamson, J. G. (1984). Population growth, industrial revolutions, and the urban transition. *Population and Development Review*, 419-441.
- Lincoln, T. (2021). *An urban history of China* (pp. 191–222). Cambridge University Press.
- Liu, S., Jia, L., Zhang, F., Wang, R., Liu, X., Zou, L., & Tang, X. (2024). Do new urbanization policies promote sustainable urbanization? Evidence from China's urban agglomerations. *Land*, 13(4), 412.
- Macro Trends. (2025). *China urban population 1960-2025*
- National Bureau of Statistics of China. (2011). *China statistical yearbook 2011*. The process of urbanization in China since 1949.
- Ojiako, A., Nweke, M., Okoy, S., & Oju, O. (2023). Urbanization and the challenge of city life in third world countries: Trends and implications. *International Journal of Advanced Academic Research*, 9(2), 1-15.
- Our World in Data. (2018). *Urbanization in Europe*.
- Ritchie, H., Samborska, V., & Roser, M. (2018). Urbanization. *Our World in Data*.
- Textor, C. (2025). *Urbanization rate in China 1980–2024*.
- Yeung, Y. M., Lee, J., & Kee, G. (2009). China's special economic zones at 30. *Eurasian geography and economics*, 50(2), 222-240.

Strategic Convergence or Strategic Dependency?

China's Role in Advancing Saudi Arabia's Vision 2030

Dagmar Angelovicova

Introduction

Saudi Arabia's Vision 2030 represents an ambitious national strategy to transform the kingdom's economic structure by reducing its dependence on oil exports and promoting economic diversification, renewable energy, and technological innovation (Bokhari, 2017; Louail, Riache, & Alanazi, 2024). Central to realizing these objectives is establishing strategic partnerships with global economic powers capable of contributing technological expertise, investment capital, and infrastructural support essential for such a significant structural transformation (Chen, 2021). Among these international actors, China plays an increasingly prominent role, primarily driven by its Belt and Road Initiative (BRI)—a far-reaching global development strategy that prioritizes infrastructure connectivity, energy security, and regional economic integration (Chen, Shu, & Wen, 2018; Niu & Wang, 2023).

The convergence of interests between Saudi Arabia and China extends well beyond traditional energy trade, encompassing renewable energy development, technology transfer, joint infrastructure ventures, and broader economic collaboration (Peled, Yu, & Trigkas, 2019; Biazzi, 2022). This alignment serves dual strategic purposes: for Saudi Arabia, it accelerates the realization of Vision 2030 goals; while for China, it expands influence in the Gulf, reshaping conventional geopolitical alignments and affecting regional power dynamics (Lons, 2024; Zavareh & Barzoki, 2018). On an economic level, China's growing role in Saudi Arabia facilitates foreign direct investment (FDI), supports job creation, and stimulates growth in emerging technological sectors crucial to the kingdom's long-term development agenda (Louail et al., 2024; Al-Tamimi, 2012).

As China becomes more deeply embedded in Saudi Arabia's evolving economic landscape, it becomes increasingly important to assess the scale, effectiveness, and long-term sustainability of this partnership, particularly in light of the broader geopolitical shifts it may provoke across the Middle East (Alsulami, 2024; Chen, 2020). This study seeks to explore the extent to which the China–Saudi Arabia partnership contributes meaningfully to Saudi Arabia's transformational aspirations under Vision 2030 and to examine the broader strategic implications of this alliance within regional and global contexts.

Strategic Alignment: Vision 2030 and the Belt and Road Initiative

The strategic alignment between Saudi Arabia's Vision 2030 and China's BRI reflects more than a coincidental overlap of economic interests; it indicates a deliberate convergence shaped by complementary long-term ambitions and shared geopolitical considerations (Chen, Shu, & Wen, 2018; Chen, 2021). Vision 2030 aims to diversify the Saudi economy, significantly reduce dependence on oil revenues, and foster innovation, renewable energy, and infrastructure modernization as pathways to sustainable development (Bokhari, 2017; Louail, Riache, & Alanazi, 2024). Simultaneously, the BRI seeks to enhance global infrastructure, promote regional economic integration, and secure long-term energy partnerships; positioning Saudi Arabia as a strategic node within China's expanding network of influence across the Middle East (Niu & Wang, 2023; Al-Tamimi, 2012).

This alignment is best understood through the dual lenses of mutual benefit and calculated geopolitical positioning. From the Saudi perspective, China offers substantial capital investment, technical expertise, and a willingness to engage in long-term strategic cooperation supporting Saudi Arabia's domestic reform agenda (Chen, Shu, & Wen, 2018; Peled, Yu, & Trigkas, 2019). China's experience with large-scale infrastructure projects, renewable energy deployment, and technological advancement closely matches Saudi Arabia's development needs, enabling more efficient and potentially accelerated implementation of Vision 2030 priorities (Chen, 2021; Zabelin, 2024).

Geopolitically, Saudi Arabia's engagement with China reflects a broader effort to diversify its international partnerships and reduce its overreliance on traditional Western allies, particularly the United States (Al-Tamimi, 2012; Lons, 2024). In this sense, China's expanding influence in the Gulf challenges longstanding Western dominance in the region and creates space for Saudi Arabia to assert itself as a central player capable of navigating multipolar alliances (Alsulami, 2024; Zavareh & Barzoki, 2018). The partnership thus offers Riyadh a mechanism for increasing diplomatic leverage while reinforcing its position as a pivotal actor in regional and global power structures.

However, this strategic convergence is not without its complexities. While China offers critical support in infrastructure and technology, overdependence on Chinese investment and expertise may create new forms of strategic vulnerability, mainly if such reliance compromises Saudi Arabia's economic autonomy or limits its ability to pursue independent policy objectives (Ranjbar, Sour, & Keyvan, 2023; Chen, 2021). Furthermore, balancing domestic economic goals and external geopolitical pressures will remain an ongoing challenge, particularly given the fluid

and often competing interests that define regional politics in the Middle East (Louail et al., 2024; Zavareh & Barzoki, 2018).

Thus, the strategic alignment between Vision 2030 and the BRI offers considerable promise and critical risks. While it creates avenues for economic modernization and strengthens Saudi Arabia's international standing, it requires careful management of geopolitical exposure and economic sovereignty. The success of this alignment will ultimately depend on the ability of both nations to pursue mutual gains while mitigating the structural and strategic imbalances inherent in such a deep partnership.

Energy Transition and Technological Cooperation

The Saudi–Chinese energy partnership has evolved beyond traditional oil trade to encompass renewable energy and technology collaboration—core pillars of Saudi Arabia's Vision 2030 (Chen, 2020; Qian, 2023). This shift reflects a strategic recognition by both states of the long-term benefits of cooperating in clean energy development and technological modernization (Peled, Yu, & Trigkas, 2019; Chen, Shu, & Wen, 2018). China's increasing investment in Saudi Arabia's solar, wind, and hydrogen sectors signals economic engagement and a broader strategy to establish long-term influence in the kingdom's energy future (Biazzi, 2022; Zabelin, 2024).

China's technological capabilities and financial resources address key gaps in Saudi Arabia's domestic capacity, supporting infrastructure development, technology deployment, and skills transfer (Chen, 2021; Baker Institute, 2024). These contributions accelerate Saudi Arabia's progress toward its energy diversification targets and position the country more competitively in global renewable energy markets (Peled et al., 2019; Center on Global Energy Policy, 2024). In this sense, China functions as both a development partner and a strategic actor, advancing its geopolitical objectives economically.

Nonetheless, this partnership introduces strategic and operational risks. Reliance on Chinese technology and investment could lead to long-term dependency, reducing Saudi Arabia's autonomy in shaping its energy policies and managing critical infrastructure (Zavareh & Barzoki, 2018; Ranjbar, Sourì, & Keyvan, 2023). Although the partnership promises access to advanced technologies, challenges remain regarding the localization of knowledge, protection of intellectual property rights, and the sustainability of joint ventures (Louail, Riache, & Alanazi, 2024; Chen, 2021).

A key concern is whether Saudi Arabia can effectively absorb and adapt imported technologies within its institutional and industrial frameworks. Without parallel efforts to strengthen domestic R&D, education, and regulatory oversight, the kingdom risks becoming a passive recipient rather than an active innovator in renewable energy. This dynamic could replicate older dependency patterns, undermining the Vision 2030 goal of building a self-sufficient, innovation-driven economy (Chen, Shu, & Wen, 2018; Biazzi, 2022).

In short, while the energy and technology cooperation between China and Saudi Arabia offers clear strategic benefits, it must be managed with careful attention to long-term capacity building and sovereignty. The success of this partnership will depend on Saudi Arabia's ability to leverage external support while cultivating domestic competence and preserving strategic control over its energy future.

Geopolitical and Economic Implications

The deepening strategic and economic ties between Saudi Arabia and China carry significant implications for regional geopolitics and economic development. Geopolitically, Saudi Arabia's engagement with China reflects a deliberate effort to diversify its international alignments and reduce its traditional dependency on Western powers, particularly the United States (Al-Tamimi, 2012; Lons, 2024). This diversification enables Riyadh to pursue a more flexible and autonomous foreign policy, allowing it to navigate regional rivalries and global power shifts with increased strategic latitude (Zavareh & Barzoki, 2018; Alsulami, 2024).

China's growing presence in the Gulf through the BRI signals a broader shift in regional power dynamics. While China's approach remains primarily economic, its influence challenges the longstanding geopolitical dominance of Western actors, especially in areas such as infrastructure development and energy cooperation (Lons, 2024; Niu & Wang, 2023). This shift affects not only the U.S.–Saudi relationship but also the strategic calculations of regional players such as Iran, the United Arab Emirates, and Turkey, each of which is reassessing its foreign policy approach in light of China's expanding role (Alsulami, 2024; Ranjbar, Souri, & Keyvan, 2023).

For Saudi Arabia, the partnership with China adds valuable diplomatic leverage. By engaging with China while maintaining relations with Western allies, Riyadh positions itself as a central actor in a more multipolar regional order. However, this balancing act is complex. Saudi Arabia must ensure that closer ties with China do not alienate its traditional partners or entangle it in broader geopolitical rivalries, particularly the strategic competition between the U.S. and China in the Middle East and beyond (Zavareh & Barzoki, 2018; Al-Tamimi, 2012).

The economic implications are equally significant. Chinese investment, especially in infrastructure, renewable energy, and advanced technology sectors supports Saudi Arabia's economic diversification goals under Vision 2030 (Louail, Riache, & Alanazi, 2024; Chen, 2021). Increased FDI from China facilitates job creation, technology transfer, and sectoral growth beyond hydrocarbons, contributing to the kingdom's broader transition toward a knowledge-based economy (Biazzi, 2022; Peled, Yu, & Trigkas, 2019).

However, these economic gains come with potential vulnerabilities. Overreliance on Chinese capital, infrastructure, and technological systems may constrain Saudi Arabia's ability to shape its development trajectory independently. Concerns about strategic dependence, especially in critical sectors like digital infrastructure and energy technology, underscore the importance of ensuring that economic partnerships do not limit sovereign policymaking (Chen, Shu, & Wen, 2018; Louail et al., 2024). Managing this risk requires carefully negotiated investment agreements prioritizing knowledge transfer, local capacity-building, and long-term sustainability (Biazzi, 2022; Chen, 2021).

From an analytical standpoint, the Saudi–China partnership reflects the emergence of a more fluid, interest-driven regional order. Traditional alliances based on political ideology or historical ties give way to pragmatic collaborations centered on economic and strategic advantage. While this provides Saudi Arabia with opportunities for economic growth and diplomatic maneuverability, it also increases the complexity of managing its foreign and economic policy agendas in a rapidly changing global context.

Ultimately, the geopolitical and economic dimensions of the China–Saudi Arabia relationship present both strategic opportunities and constraints. If effectively managed, the partnership could enhance Saudi Arabia's role as a regional power while advancing its internal development goals. However, failure to maintain a balanced, sovereign approach could expose the kingdom to new forms of dependency and external pressure that undermine the long-term objectives of Vision 2030.

Critical Reflections and Future Prospects

While the strategic partnership between China and Saudi Arabia offers clear economic and geopolitical benefits, it also raises important questions regarding long-term sustainability, strategic autonomy, and the balance of power in the region. Although China's investments have accelerated key components of Vision 2030—particularly in renewable energy, infrastructure, and technological modernization—the effectiveness of this support depends mainly on Saudi

Arabia's ability to absorb, localize, and independently sustain these developments (Chen, Shu, & Wen, 2018; Biazzi, 2022). Short-term gains in investment and capacity-building are valuable. However, transformative success will require structural reforms that enable the kingdom to transition from reliance on external partners to self-sufficiency in innovation and governance (Louail, Riache, & Alanazi, 2024; Chen, 2021).

A central concern in this context is the risk of strategic dependency. As China becomes more deeply involved in critical sectors of the Saudi economy—particularly energy, digital infrastructure, and technology—the kingdom must ensure that its sovereignty over national policy, infrastructure, and innovation pathways remains intact (Zavareh & Barzoki, 2018; Ranjbar, Sour, & Keyvan, 2023). While diversifying international partnerships is a core tenet of Vision 2030, overreliance on any single partner—however advantageous in the short term—could undermine the broader objective of national autonomy and balanced foreign engagement.

From China's perspective, the growing relationship with Saudi Arabia also involves calculated diplomatic and strategic risk. The Gulf remains a region of high political sensitivity and longstanding rivalries, particularly between Saudi Arabia and Iran. China's dual engagement strategy—pursuing deep economic ties with Riyadh while maintaining relations with Tehran—requires nuanced diplomacy. Missteps could jeopardize China's long-term strategic goals in the Middle East and place it at the center of regional disputes it has traditionally sought to avoid (Alsulami, 2024; Zavareh & Barzoki, 2018; Lons, 2024).

The partnership will likely intensify, particularly in high-priority sectors such as renewable energy, digital infrastructure, artificial intelligence, and hydrogen technology (Peled, Yu, & Trigkas, 2019; Baker Institute, 2024). However, future cooperation must be structured around principles of mutual benefit, transparency, and strategic balance. Investment frameworks should emphasize knowledge transfer, equitable joint ventures, and safeguards that prevent economic entrenchment or technological dependency (Louail et al., 2024; Chen, 2021). For Saudi Arabia, this means strengthening institutional capacity, promoting domestic innovation, and aligning foreign partnerships with clearly defined national interests.

Critically, the success of this partnership will depend on proactive governance. Saudi policymakers must carefully assess the terms of engagement with China to ensure alignment with Vision 2030's long-term objectives. This involves evaluating economic returns and monitoring the broader implications of foreign involvement for domestic policy flexibility and regional positioning. A well-managed relationship can catalyze transformation; a poorly managed one could compromise the autonomy that Vision 2030 seeks to secure.

In sum, while the China–Saudi Arabia partnership has the potential to contribute meaningfully to the kingdom’s development goals, its long-term success will depend on the ability of both parties to manage the complex interplay between cooperation and sovereignty. Strategic foresight, policy coherence, and institutional resilience will determine whether this relationship becomes a model for sustainable international collaboration or a cautionary tale of geopolitical imbalance.

Conclusion

The evolving partnership between China and Saudi Arabia reflects a strategic convergence grounded in mutual economic interests and shifting geopolitical dynamics. As Saudi Arabia pursues the ambitious goals of Vision 2030—centered on economic diversification, renewable energy, and technological advancement—China has emerged as a key partner capable of providing the investment, infrastructure, and expertise necessary to accelerate this transformation (Chen, 2021; Chen, Shu, & Wen, 2018). At the same time, China’s engagement in the Gulf region advances its strategic objectives under the BRI, expanding its influence in a region traditionally dominated by Western powers (Lons, 2024; Niu & Wang, 2023).

The bilateral relationship has produced tangible benefits, particularly in renewable energy development, infrastructure modernization, and FDI. These advances contribute directly to Saudi Arabia’s efforts to reduce its dependency on oil and transition toward a more diversified, innovation-driven economy (Louail, Riache, & Alanazi, 2024; Biazzi, 2022). However, alongside these benefits lie significant challenges. Chief among them is the risk of strategic dependency—on Chinese technology, capital, and infrastructure—which could undermine Saudi Arabia’s long-term autonomy and policy flexibility if not carefully managed (Zavareh & Barzoki, 2018; Chen, 2021).

The future of this partnership will depend on how both nations navigate these complexities. For Saudi Arabia, the priority must be to ensure that cooperation with China remains aligned with national development goals, supports local capacity-building, and preserves economic and geopolitical independence. For China, sustaining credibility as a long-term partner will require sensitivity to the region’s political dynamics and a commitment to balanced, transparent engagement.

Ultimately, the China–Saudi Arabia relationship is emblematic of a broader global trend toward multipolar, interest-based alignments. If managed strategically, it has the potential to contribute meaningfully not only to Saudi Arabia’s national transformation but also to the

reconfiguration of regional power structures. The extent to which it does so will hinge on Saudi Arabia's ability to balance external partnerships with internal development and China's willingness to support that balance in practice and principle.

References

- Alsulami, M. (2024). *The impact of the Saudi development model on the Iranian home front*. Rasanah International Institute for Iranian Studies.
- Al-Tamimi, N. (2012). *China-Saudi Arabia relations: Economic partnership or strategic alliance?*
- Biazzi, R. (2022). *Saudi energy sector developments within the energy transition process: Strategies and geopolitical impact*.
- Bokhari, A. (2017). Economic diversification in Saudi Arabia: Looking beyond oil. *International Journal of Science Commerce and Humanities*, 5(2), 1-12.
- Chen, D. (2021). *China's BRI and Saudi Vision 2030: A review to partnership for sustainability*. King Abdullah Petroleum Studies and Research Center Discussion Papers.
- Chen, J., Shu, M., & Wen, S. (2018). Aligning China's Belt and Road Initiative with Saudi Arabia's 2030 vision: Opportunities and challenges. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 4(3), 363-379.
- Chen, M. (2020). Reflections on new trends in the oil market and China-Saudi Arabia energy cooperation. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(4), 505-515.
- Lons, C. (2024). *East meets Middle: China's blossoming relationship with Saudi Arabia and the UAE*. European Council on Foreign Relations.
- Louail, B., Riache, S., & Alanazi, Y. M. (2024). The interplay between economic diversification, foreign direct investment, and climate change in Saudi Arabia. *Civil and Environmental Engineering*, 20(2), 1174-1185.
- Niu, S., & Wang, D. (2023). 'Three summits' and the new development of China-Arab states relations in the new era. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 17(1), 15-30.
- Peled, H., Yu, T., & Trigkas, V. (2019). The Chinese and the Saudi new energy models transcending into regional energy cooperation. In *The New Silk Road Leads through the Arab Peninsula: Mastering Global Business and Innovation* (pp. 189-202). Emerald Publishing Limited.

- Qian, X. (2023). China-Arab energy cooperation: Construct new energy Silk Road. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 17(2), 201-215.
- Ranjbar, G., Souri, H., & Keyvan, H. (2023). Energy geopolitical developments impact Saudi Arabia's tendency to diversify economic resources. *Geographical Research*, 38(3), 331-341.
- Saudi Arabia's renewable energy initiatives and their geopolitical implications. (2024, October 29). *Center on Global Energy Policy, Columbia SIPA*.
- Shaping the energy transition: Gulf-China collaboration. (2024, December 16). *Baker Institute for Public Policy*.
- Zabelin, D. (2024). *Green Saudi Arabia: The rise of a renewable energy superpower*. Rasanah International Institute for Iranian Studies.
- Zavareh, M. S., & Barzoki, M. F. (2018). China's energy security: IR Iran and Saudi Arabia's role in China's energy diplomacy. *Iranian Economic Review (IER)*, 22(3), 709-721.

İsrail-Çin İlişkilerini Kim Şekillendiriyor? Çok Uluslu Şirketlerin Gizli Rolü

Cihad Demirbaş

GİRİŞ

İsrail- Çin ilişkileri Ortadoğu’da dikkat çeken ve yapısal olarak oldukça farklı devletler arası ilişki biçimini yansıtan bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortak bir ilişki parametresinden veya ortak tarih olgusundan yoksun olan bu iki devlet arasındaki ilişki ilk olarak 1950’li yıllarda Çin ve İsrail’in birbirlerini diplomatik olarak tanınması ile başlamış ve her devletlerarası ilişkide olduğu gibi içerisinde zaman zaman iniş çıkışlar barındırmasına rağmen günümüze kadar olumlu şekilde gelişme göstermiştir.

Yakın döneme gelindiğinde ise İsrail-Çin ilişkileri Çin’in uluslararası ilişkilerde etki kapasitesini artırmaya başlaması ve son dönemde sıkça tartışılmakta olan liberal dünya düzenine karşı bir alternatif sistem arayışına girerek ABD’nin küresel hegemonyasının rakibi olmaya başlaması bu iki devlet arasındaki ilişkiyi de farklı bir yola sokmuştur. Zira Çin’in küresel ekonomik angajmanında Ortadoğu oldukça önemli bir konumdadır ve İsrail bölgede gelişmişlik ve batı eksenli teknolojik gelişmelerin bir üssü olarak kabul edilmekte, hatta İsrail için “start-up cenneti” benzetmesi yapılmaktadır. Dolayısıyla Çin’in ekonomik olarak devamlı pazar arayışında olması ve Kuşak Yol Projesi ile dünyanın her yerini ticari olarak birbirine bağlama gayesi Ortadoğu’yu ve İsrail’i Çin açısından önemli kılmaktadır.

Günümüzde geline nokta İsrail ve Çin ilişkileri yüksek teknoloji, savunma sanayi, askeri teknolojiler ve tarımsal teknolojiler alanlarında yoğunlaşmış olup Çinli şirketler söz konusu alanlarda büyük ölçekli yatırımlar yapmaktadır. Bunun yanı sıra Çinli şirketler İsrail’de stratejik öneme sahip noktalarda önemli altyapı yatırımları yapmakta ve İsrail’in kilit sektörlerinde faaliyet gösteren firmalarını satın alarak veya yüksek yatırımlar yaparak İsrail’i etkisi altına almaktadır. Çin’in bu ticari angajmanı, İsrail’in ABD ile olan “sarsılmaz müttefikliği” düşünüldüğünde esasında pek çok sorunu ortaya çıkarmakta ve çalışmanın da konusunu meydana getirmektedir. Dolayısıyla “Çinli çok uluslu şirketlerin İsrail-Çin ilişkisinde etkisi nedir?” araştırma sorusu ile çok uluslu şirketlerin iki ülke arasındaki ilişkiye olan etkisi araştırılacak ve bunu takiben ABD ile İsrail arasındaki ilişkide çok uluslu şirketler nasıl tehdit oluşturduğu da araştırılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın hipotezi ise “Çinli çok uluslu şirketler İsrail-Çin ilişkisinde ciddi etkiye sahiptir.” şeklinde olmakla birlikte çalışmanın sonucu bağlamında doğrulanacak veya yanlışlanacaktır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak iki ülke

arasındaki ilişkinin tarihsel seyri kısaca anlatılacak ve sonrasında Çinli çok uluslu şirketlerin İsrail'deki faaliyetleri ele alınarak söz konusu şirketlerin iki ülke arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği ve buna paralel olarak ABD'nin bu ilişkideki rolü anlaşılmaya çalışılacaktır.

İsrail-Çin İlişkisinin Tarihsel Seyri

İsrail 1950'de Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıyan Ortadoğu'daki ilk ülke olmasına rağmen iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler ancak Ocak 1992 yılında Pekin'in İsrail'i resmi olarak tanıması ile gerçekleşebilmiştir. İkili ilişkilerin bu şekilde gelişmesinin yegâne sebepleri elbette iki süper gücün rekabeti etrafında şekillenen soğuk savaş koşulları, 1950'deki Kore Savaşı ve Çin'in Arap yanlısı tutumu gösterilmektedir (Eligür, 3:2022). 1955'in başlarına kadar Soğuk Savaş ikliminin ikili ilişkileri şekillendirmesine rağmen Çin'in İsrail'e karşı olan tutumu pozitif olmuştur (Shichor, 1994:188-190). Dahası Çin 1949 yılında komünist rejim etkisi altına girmeden önce Yahudi göç dalgasını ülkesine kabul etmiş ve komünist rejim altında da Yahudi yanlısı bu tutum devam etmiştir (Eligür, 3: 2022). Bolşevik Devrimi'nden kaçan ilk Rus Yahudi göç dalgası 1920'li ve 1930'lu yıllarda Şangay'a ulaşmış ve sonrasında İkinci Dünya Savaşı arifesinde özellikle Nazi tehdidinden kaçan Yahudiler Şangay'a göç etmeye devam etmiştir (Griffiths, 2013). İkinci Dünya Savaşı sırasında Çin yalnızca 20.000 Yahudi'yi kabul etmekle kalmamış aynı zamanda göç dalgasının savaş sonrası İsrail'e ulaşması için transit geçiş görevi üstlenmiştir (Smithsonian Magazine, 2021).

1953'te Kore Savaşı'nın sona ermesi ile İsrail ve Çin arasındaki ilişkilerin adının konması için çeşitli fırsatlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilhassa 1950'lerin ortalarında İsrail bölgesel anlamda sıkışmışlık yaşamış ve bunun üstesinden gelebilmek için Çin'e ulaşma çabası içerisinde olmuştur. Ancak 1955'e gelindiğinde Bandung Konferansı ile Çin, Filistin çatışması sebebiyle İsrail'e karşı olan pozitif tutumunu değiştirmiş ve Arap yanlısı bir tutum sergilemeye başlamıştır (Shichor, 1994:190). 1956'daki Süveyş Kanalı krizi esnasında Çin, Mısır'ı desteklemiş ve İsrail ile bütün bağları koparmıştır. Bunun sonucunda da ikili ilişkiler 1970'lerin sonlarına kadar donmuş şekilde varlığını devam ettirmiştir (Goldstein, 2004:239).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ve özellikle 1970'li yıllardan itibaren ekonomik anlamda dünyaya açılmaya başlaması ile Çin'in Ortadoğu'ya olan ilgisi bir hayli artış göstermiştir. Ekonomik olarak hızla büyümeye başlayan Çin doğal olarak artan biçimde enerji kaynaklarına ihtiyaç duymaya başlamış ve bu bağlamda Ortadoğu'nun önemi Çin açısından giderek artmıştır. Bölgenin artan önemi elbette beraberinde İsrail'in de Çin açısından önemini artırmıştır. Çin, İsrail'i kendi askeri gelişimi ve ekonomik modernizasyonu bağlamında bölgedeki yüksek teknoloji merkezi olarak görmeye başlamıştır. Yine buna ek olarak Çin

açısından İsrail, Çin'in yumuşak karnı olarak nitelenen Uygur Türkleri meselesinde önemli bir partner olarak görülmektedir. Günümüze geldikçe Çin'in küresel anlamda etkisini artırması ve ABD ile rekabet haline girmesi İsrail'in Çin açısından Amerika'ya yakın bir müttefik olarak tanımlanmasına neden olmuştur (Eligür, 7:2022).

İsrail açısından ise Çin ile ilişkileri geliştirmek Asya'ya entegre olma noktasında uzun vadeli önemli bir hedef olarak kabul edilmektedir. Yüksek teknoloji merkezi olarak kabul edilen İsrail, dış pazar çeşitliliğini ABD ve Avrupa pazarının ötesinde çeşitlendirmek ve geliştirmek istemektedir (Evron,2017:829; Inbar,2020: 255-256; Efron et al., 2019:1-2, 123). 2000'li yıllardan bu yana ise ikili ilişkiler oldukça büyük yol katetmiş ve hiç olmadığı kadar iyi bir seyir izlemiştir. Ekonomik bağlar, özellikle tarım, iletişim ve sağlık sektörleri dahil olmak üzere pek çok sektördeki teknolojik inovasyon iş birlikleri ilişkilerin seviyesini biraz daha yukarıya çıkarmıştır (Yellinek, 2:2021). 7 Ekim Saldırılarına kadar olan ikili ilişkilerin tarihsel seyri bu şekildeyken 7 Ekim Saldırıları sonrası iki ülke arasındaki ilişki sıkıntılı bir sürece adım atmıştır. Çin, tarafsız olduğunu belli etmeye çalışmış olsa da Hamas'ı kınamaktan kaçınmış ve Hamas yetkilileri ile yakın diyalog içerisinde olmuştur (Grosman, 2024).

İkili İlişkilerin Oyun Kurucusu “Çok Uluslu Şirketler”

1970'li yıllardan itibaren küreselleşme olgusunun dünyayı sarması ve dünya ülkelerinin ve iş kollarının adeta bir zincirin halkası gibi birbirine bağlanması dünyayı küresel bir köy haline getirmiş ve hem toplumlar hem de devletler birbirlerine yoğun biçimde entegre olmaya başlamıştır. Öyle ki teknolojik gelişmeler bu entegrasyonu daha da perçinleyecek ve dünyanın herhangi bir yerindeki olay coğrafi olarak ilgisi olmayan bir devleti bile etkiler hale gelecektir. Çok uluslu şirketler ise küreselleşmenin önemli bir bileşeni haline gelecektir. İlk örneklerinin M.Ö 2500'lere kadar uzandığı çok uluslu şirketler günümüzde küresel ekonominin ve devletler arası ilişkilerin önemli bir aracı haline gelmiştir.⁵

Günümüzde çok uluslu şirketler bir devletin ekonomik yapısını önemli ölçüde etkileyebildiği gibi dış politikada birer pazarlık veya yaptırım unsuru olabilmektedir. Bugün pek çok devletten daha fazla kaynağı kontrol eden ve toplam geliri birçok devleti geride bırakan çok uluslu şirketler bulunmaktadır.⁶ Dolayısıyla günümüzde çok uluslu şirketlerin önemi oldukça

⁵ Çok Uluslu Şirketlerin ilk örnekleri Eski Asur Krallığı topraklarında Sümerli tüccarların ellerindeki malları dışarıya satabilmek, dışarıdan mal almak veya depolamak için yurtdışında çalışan elemanlara ihtiyaç duymasıyla ortaya çıkmıştır. Bu şirketler Asur Krallığı'nın merkezinde faaliyet gösteren küçük aile şirketleriydi ve zamanla Suriye ve Irak topraklarında şubeler açarak yayıldılar. Daha fazla bilgi için: Yıldırım, G. S.,(2010) “The Evolution Of Multinational Companies” : Turkey Perspective,

⁶ Karşılaştırmalı bilgi için: <https://www.realbusinessrescue.co.uk/advice-hub/companies-worth-more-than-countries>

fazladır. Bu bağlamda İsrail ve Çin arasındaki ikili ilişkilerde çok uluslu şirketler (özellikle Çinli şirketler) oldukça ön plandadır.

Fakat Çinli şirketlerin İsrail’de hangi kritik noktalarda faaliyet gösterdiğini ve ikili ilişkilerdeki yansımaya değinmeden önce İsrail’in neden Çin’in politik hedefleri için önemli olduğunu anlamak gerekmektedir. İsrail, Kuşak Yol Projesi ve yerli yüksek teknoloji yatırımları için ve teknolojik kapasitesini geliştirebilmesi için önemli bir konumdadır. Buna ek olarak Çin’in devlet destekli şirketlerinin İsrail’de altyapı ve teknoloji yatırımlarında bulunması Çin’in Ortadoğu’daki uzun vadeli stratejileri bakımından ve Avrupa ile bağlantısı açısından önemli avantajdır. (Efron vd., 17:2020).

Bir diğer önemli husus ise İsrail, Kuşak Yol Projesi için oldukça önemlidir çünkü bu proje kapsamında Çin yumuşak gücünü bölgede artırabilir ve bölgedeki Arap devletlerine karşı bir denge unsuru olarak kullanabilir. Buna ek olarak Çin açısından İsrail, gelişmiş ekonomisi ve yüksek teknolojiye sahip olması, toplum refahının oldukça iyi olması ve iyi yönetişime sahip olması nedeniyle Kuşak Yol Projesi için kilit bir roledir (Xian,2016).

Çin’in yatırımları genellikle gelişmiş ülkelerde kendisini gösterirken altyapı yatırımları ise gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. Fakat İsrail bu anlamda bir istisna teşkil etmektedir. İsrail hem altyapı hem de yüksek teknoloji alanlarında Çin yatırımlarına ev sahipliği yapmaktadır. Ancak dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Ortadoğu özelinde Çinli şirketlerin İsrail’deki faaliyetleri ek çok soru işaretini ve şüpheyi beraberinde getirmektedir çünkü Çinli şirketlerin başında bulunan yöneticilerden bazılarının Çin Ordusu Mensubu olduğu bilinmektedir.

Bilhassa ABD-Çin rekabeti düşünüldüğünde Çinli şirketlerin faaliyetleri istihbarat ve casusluk bağlamında ABD’yi endişelendirmektedir. Çünkü Çinli şirketlerin inşa etmiş oldukları limanlara, köprülere ve terminallere sensörler yerleştirerek hem askeri hem de coğrafi olarak stratejik öneme sahip veriler toplayabilecekleri iddia edilmektedir (Csis, 08.03.2025). Yine aynı şekilde Çinli şirketler yaptıkları inşaat ve yürüttükleri operasyonlarda kameralara, radyolara ve çeşitli ağlara erişimleri casusluk endişesini artırmaktadır (Efron et al.,2019:7).

Çinli Şirketlerin Stratejik Yatırımları

İsrail’e yatırım yapan teknoloji ve telekomünikasyon şirketleri arasında Huawei ve ZTE özellikle ABD tarafından Çin hükümeti ve ordusu ile olan yakın ilişkileri nedeniyle takip altındadırlar. 2012 yılında Beyaz Saray temsilcilerinin yayınlamış oldukları raporda Çin hükümetinin, Çinli şirketlerin istihbarat toplayabilme potansiyeline sahip yatırımlarına müdahil olduğu belirtilmiştir (Rogers&Ruppersberger,2012). Bu bağlamda ZTE İsrailli Rainbow

Medical'e 5 milyon dolar değerinde yatırım yapmış ve Huawei ise İsraili teknoloji şirketleri olan Toga Networks ve HexaTier'e yatırım yapmıştır (Efron vd., 47:2020).

Overview of Chinese Companies That Have Invested or Built Infrastructure in Israel					
Chinese Entity	Company Information	Ownership	Activity	Israeli Entities or Projects	Area of Risk
Alibaba	E-commerce and internet services company; investments include eight Israeli technology or VC companies	Public	Investment	Visualead, Thetaray, Twigggle, Lumus, Jerusalem Venture Partners, Infinity Augmented Reality, SQream Technologies	Security issues: browsers made by Tencent, Alibaba, and Baidu all contained "strikingly similar security vulnerabilities" that left user data open to potential surveillance and to malicious attackers; ^a censorship concerns related to purchase of Hong Kong newspaper South China Morning Post
Baidu	Web services company that is also doing artificial intelligence research and developing autonomous cars; investments include five Israeli technology companies or VC funds	Public	Investment	Pixellot, Tonara, Taboola, Dynamic Yield, Carmel Ventures	Government connections: national lab for artificial intelligence Security issues: browsers made by Tencent, Alibaba, and Baidu all contained "strikingly similar security vulnerabilities" that left user data open to potential surveillance and to malicious attackers ^a
Chinese Entity	Company Information	Ownership	Activity	Israeli Entities or Projects	Area of Risk
ZTE Corporation	Network and telecommunications equipment company	Public	Investment	Rainbow Medical	Ties to Chinese government and military: a 2012 report for the U.S.-China Economic and Security Review Commission concluded that ZTE has a relationship with the People's Liberation Army (PLA) that involves collaborative research with military and civilian universities, satellite navigation, data link jamming techniques, training active-duty PLA personnel; it is a regular exhibitor and presenter at PLA-sponsored defense industry expositions ^h Business in Iran: sold surveillance and other equipment to Iran in violation of sanctions
China Communications Construction Company (CCCC) and subsidiaries, such as China Harbour Engineering Company (CHEC)	Infrastructure projects worldwide, including Gwadar Port in Pakistan and Colombo Port City in Sri Lanka	State-owned	Construction	Construction of Ashdod port, proposed Eilat-Mediterranean rail line	Military construction projects: CHEC built a satellite ground station for the PLA in Argentina that is suspected of being an intelligence collection site; CCCC Dredging has allegedly been involved in China's island reclamation efforts in the South China Sea

Şekil 1: Çinli Çok Uluslu Şirketlerin İsrail'deki Faaliyetleri, oluşturdukları riskler ve İsraili şirketler ile bağları.Kaynak:Chinese Investment in Israel Technology and Infrastructure, Shira Efron, Karen Schwindt, Emily Haskel

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere Çinli şirketler İsrail'de önemli sektörlerde büyük ölçekli yatırımlar yapmaktadır. Sayısal olarak destekleyecek olursak Çin'in 2002 yılından bu yana İsrail'deki birleşme ve satın alma anlaşmalarının büyük çoğunluğu 9 milyar doları aşmakla birlikte bu miktar sadece yüksek teknoloji içermektedir (TheDiplomat,09.03.2025). Aynı

zamanda Çinli şirketler İsraili pek çok şirket ile ortak yatırımlarda bulunmakta ve iş birliği içerisindeyler. Ancak görüldüğü üzere İsraili şirketlerin bu derece Çinli şirketler ile iş birliği halinde olması Çinli şirketlerin Çin hükümeti ile olan yakın bağları nedeniyle ulusal güvenlik bağlamında önemli bir risk tablosu oluşturmaktadır. Güvenlik riski olarak örneklendirmek gerekirse, Çinli teknoloji şirketlerinin ürünlerinin güvenlik anlamında zayıf oldukları tespit edilmiştir. Örneğin, Çinli teknoloji devlerinden Tencent, Alibaba ve Baidu; GPS verileri, URL ziyaretleri ve WİFİ erişim noktaları kişisel verileri şifreleme noktasında oldukça zayıf bir protokol izlemişlerdir. (Knockel&Mckune&Senft,2016). Dolayısıyla İsraililerin kişisel verilerinin korunması noktasında bu durum oldukça büyük bir güvenlik açığı ve risk yaratmaktadır.

Ayrıca bu risk İsraili şirketler açısından fikri mülkiyet, kaynak kodu ve özel kullanıcı bilgileri gibi korunması gereken bilgilerin Çin hükümeti tarafından izlenebilmesi anlamına gelmektedir. Söz konusu veriler teknoloji yatırımı veya altyapı yatırımları fark etmeksizin toplanabilir (Melman, 2018). Çin'in İsrail'in altyapısına erişimindeki risk ilk kez Ağustos 2021'de Çin siber saldırıları ile ortaya çıkmıştır. Uluslararası siber güvenlik firması FireEye'a göre Çinli bilgisayar korsanları 2019-2020 yılları arasında İsrail hükümetine ve teknoloji şirketlerine ait bilgisayarlara erişmiştir. Rapora göre hedefler arasında nakliye, teknoloji, telekomünikasyon, savunma, akademi ve bilgi teknolojisi alanlarındaki devlet kuruluşlarının yanı sıra özel kuruluşlar da yer almıştır (trendresearch.org, 05.03.2025).

İsrail-Çin ilişkileri üzerinde Çinli şirketlerin rolü ve etkisine dair bir çarpıcı örnek ise Bank of China'dır. Bank of China'nın çeşitli terör grupları için İran kaynaklı paraları akladığı iddia edilmiş ve ABD tarafından dava edilmiştir. İsrail bu davada önemli bir taraf olmakla birlikte Çin, Netanyahu'nun Çin ziyareti için davadaki rolünü sonlandırmasını bir ön koşul olarak ortaya koymuş ve baskılar neticesinde İsrail davaya taraf olmaktan çekilmiştir. Bu sebeple de dava tanık eksikliği sebebiyle düşmüştür (Bob, 2015). Bu sonuç İsrail ile ABD arasındaki ilişkiye de yansımış; Beyaz Saray, Amerikan Kongresi ve Amerikalı Yahudi diasporası Netanyahu'yu Çin baskılarına boyun eğmekle suçlamıştır (Shiffer, 2013).

Çin'in İsrail ile askeri ve teknolojik yatırımlar yapması ve İsraili şirketler ile iş birliği halinde olması bazı güvenlik problemlerine neden olmaktadır. Örneğin, 2011-2012 yılları arasında Çinli siber casuslar İsrail'in hava savunma sistemi olan Demir Kubbe sistemi ile ilgili hassas verileri çalmış ve İsrail Havacılık ve Uzay Sanayi sistemlerini tehlikeye düşürerek Arrow III füzeleri, insansız hava araçları ve balistik füzeler gibi silahların fikri mülkiyetlerini çalmıştır (Reback, 2016).

Çinli şirketler yalnızca yüksek teknoloji alanlarında yatırımlar yapmamakla birlikte büyük ölçekli altyapı yatırımları da yapmaktadır. Kuşak Yol Projesi ile küresel çapta artış gösteren altyapı yatırımları Çin'in bir ülkeye olan angajmanının önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Fakat her ne kadar altyapı yatırımları olarak adlandırılrsa da bu yatırımlar ve inşaatlar Çin'e önemli istihbarat ve veri toplama fırsatı sunmaktadır. Örneğin İsrail'in önemli bir limanı olan Hayfa Limanı'nın 2021 yılında başlayan bir anlaşma vasıtasıyla limanın bir bölümünün 25 yıllığına işletilmesi Shanghai International Port Group'a verilmiştir. Fakat Çinli inşaat işçileri ve operatörlerin bulunduğu fiziki konum, Çinli firmaların yerel iletişim ekipmanlarının kullanımından kaynaklanan güvenlik açıklarından faydalanabilmesine yol açmaktadır. Buna ek olarak Çinli şirketlerin endüstriyel kontrol sistemleri gibi hassas bölgelere erişebilmesi, Çinli işçilerin potansiyel olarak yüksek derecede hassas verilere erişilebilme imkanını sağlayabileceği düşünülmektedir (Efron vd., 70;2020).

Ticari bir perspektiften bakılacak olursa Çinli işçiler günlük görevler hakkında bilgiler toplayarak Çinli şirketlerin pazarlarda rekabet avantajına sahip olmasını sağlayabilir. Askerî açıdan ise söz konusu Çinli işçiler İsrail, ABD ya da başka ülkelerin operasyon tempolarındaki artış ve azalışları, İsrail ya da ABD'li gemilere ilişkin yükleme ve boşaltma işlemlerini nasıl yapıldığını izleyebilirler. Buna ek olarak, Çinli şirketler kendi yazılım ve donanımlarını kullanarak yakınlarındaki askeri limanın tüm faaliyetlerini gözlemleyebilir ya da İsrail'in endüstriyel kontrol sistemlerine siber yollarla erişim sağlayabilir (Efron vd., 71;2020).

Yine bir başka altyapı projesi olarak tanımlanan Aşdod Demiryolu Projesi ve 2014 yılında Çinş, Bright Food Group'un İsrail'in önemli şirketlerinden Tnuva'yı satın alması, Çin devletine ait holdinglerin Çin rejiminin bir uzantısı haline geldiğine dair düşünceler ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Çinli şirketlerin böylesi bir stratejik satın alımları yapmaları ve kaynakları yönetmeleri Çin'in İsrail üzerinde baskı kapasitesini artırabileceğini ortaya koymaktadır (Hasson,2014; Evron,2017:839-840).

Çin-İsrail-ABD İlişki Üçgeninde Çinli Çok Uluslu Şirketler ve Tehditler

Sino-İsrail ilişkilerini ele alırken ABD faktörünü göz ardı etmek bu iki ülke arasındaki ilişkinin ne kadar stratejik bir öneme sahip olduğunu anlama noktasında büyük bir hata olacaktır; zira ABD, İsrail ve Çin ilişkilerine neredeyse 70 yıldan fazladır müdahil olmaktadır (Shichor,2022). ABD'nin Çin ve İsrail ilişkisine müdahil oluşu İsrail'in Çin'i 1950'lerde batı bloğunda ilk tanıyan ülkelerden biri olduğu döneme kadar uzanmaktadır (Sobol, 83-84;2022). Somut olarak bu müdahil oluşun ilk örneği, 2000 yılında ABD'nin Çin'in Tayvan üzerinde kurduğu baskıyı İsrail'den aldığı silahlar aracılığıyla kurduğunu belirtmiş ve İsrail'in Çin'e silah

satışına ilişkin bazı kararlar almıştır. Temsilciler Meclisinden geçen bir karar ile ABD, İsrail'den Phalcon adını taşıyan silah satışı antlaşmasının sonlanmasını istemiş, aksi taktirde ABD, İsrail'e yönelik olarak yardımların azalacağını belirtmiştir. Bunun sonucunda İsrail baskıya boyun eğerek silah satışını durdurmuştur. Yine buna ek olarak ABD İsrail'in Harpy adını taşıyan insansız hava araçlarının Çin'e satışını şiddetli biçimde eleştirmiş ve ikili ilişkiler gerilince İsrail insansız hava aracı satışını durdurmuştur. Bu iki olay ABD'nin İsrail ve Çin arasındaki ilişki üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Yıldız, 3;2020) (Bulut, 372; t.y.) (Feder,2018).

7 Ekim saldırılarına kadar olan sürece kadar Çin ve İsrail arasındaki ilişkiler oldukça iyi seviyede seyretmiş ve ticari olarak önemli ilerlemeler gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak Çin'in İsrail ile giderek gelişen ilişkiler kurması ABD'yi oldukça tedirgin etmektedir (Demirbaş, 200; 2023). Çinli şirketler İsrail'de önemli ihalelere girmekte ve stratejik konumdaki şirketlere ya yatırım yapmakta ya da satın alım gerçekleştirerek İsrail ekonomisi üzerinde baskı oluşturmaktadır. Örneğin Çin, İsrail'in önde gelen silah şirketlerinden biri olan Israel Aerospace Industries ve Rafael ile iş birliği içerisinde. Bu iş birliği neticesinde yerel uçak üretimi kapsamında Çin'in Guandong eyaletine devasa bir Ar-ge merkezi kurulması planlanmıştır (timesofisrael.com,09.03.2025).

Yine buna ek olarak, insansız hava araçları ve uzay teknolojileri gibi yüksek teknoloji alanlarında çalışmalar yürüten İsrail merkezli Elbit Systems ile Çin güçlü bir ilişki içerisinde. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus İsrail merkezli şirketlerin aynı zamanda ABD ile son derece yakın iş birliği içerisinde olmalarıdır. Yine buna ek olarak İsrailli şirketler Raytheon, Lockheed Martin, Boeing gibi ABD savunma sanayi devleri ile yüksek ölçekli proje ortaklıklarına sahiptir (army-technology,02.04.2025). Dolayısıyla ABD, Çinli şirketlerin İsrailli şirketleri ABD'li şirketlere arka kapıdan sızmak için kullanabileceğini düşünmektedir. Yukarıda bahsedilen Çinli hackerların İsrail'in hava savunma sistemi olan Demir kubbeye siber saldırı yapması bunun net bir örneğidir.

Joe Biden döneminde de ABD, 2021 yılından bu yana İsrail'de faaliyet gösteren Çinli şirketlerden rahatsızlığını dile getirmeye devam etmiştir, çünkü bu şirketler Amerikan donanmasının sıkça konumlandığı Hayfa limanı dahil olmak üzere çeşitli demiryolları, tüneller, demiryolları inşaatları, deniz suyu arıtma tesisleri ve 5G ağ altyapısı gibi projeleri üstlenmekte ve aynı zamanda İsrail'in teknoloji şirketlerine (özellikle tıbbi ve gıda teknolojisi, robotik ve yapay zeka) büyük ölçekli yatırımlar yapmaktadır. ABD, Çin ve İsrail iş birliği çerçevesinde kullanılan çeşitli teknolojik araçların hem sivil hem de askeri uygulamalara sahip olması

nedeniyle, Çin'in hassas askeri teknolojilere erişim sağlayabileceği konusunda endişe duymaktadır (Times of Israel, 2021; Magid, 2021).

Çin'in altyapı yatırımlarında bulunduğu ülkelerde çeşitli yöntemler ile casusluk faaliyetlerinde bulunduğu ve hayati öneme sahip verileri sızdırdığına dair çeşitli argümanlar bulunmaktadır. Bunun en belirgin olanı ise Çin'in finanse ettiği ve telekomünikasyon altyapısını Huawei'in üstlendiği Addis Ababa'daki Afrika Birliği binasında yaşanan veri sızıntısı skandalıdır. Birliğin binasından her gece belirli aralıklarla Afrika Birliği'nin önemli verilerinin Çin'deki Huawei merkezine aktarıldığı tespit edilmiştir (Kadiri&Tilouine,2018).

Bu bağlamdan yola çıkarak Çin'in İsrail'in stratejik altyapısını inşa etmesi ve işletmesi yoluyla, ABD'nin ticari ve deniz operasyonlarına ilişkin verilere erişmek için çeşitli siber ve elektronik istihbarat toplama yöntemlerini kullanabileceğine dair endişeler başta dönemin Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ve diğer ABD'li askeri uzmanlar tarafından dile getirilmiştir (Sneineh,2021). Örnek vermek gerekirse bir ABD donanmasına ait bir gemi Hayfa Limanı'na yanaştığında Çin, limanı işleten şirketi sayesinde yaşanan geminin elektronik harp kabiliyetini, yaydığı elektromanyetik imzaları ya da üzerinde taşıdığı radar sistemini tespit edebileceğine dair casusluk senaryoları gündeme getirilmiştir(eurasiantimes.com,03.04.2025) (Corrin, 2018). ABD'nin Çin'in siber casusluk faaliyetlerine ilişkin olarak endişelerine başka bir örnek vermek gerekirse, daha önce bahsedilen Çinli siber casusların Demir Kubbeye yönelik yapmış oldukları siber saldırı sonucu ABD hükümetinin Uluslararası Silah Ticareti Düzenlemeleri kapsamında kontrol edilen fikri mülkiyet (IP) verilerinin ele geçirilmesi gösterilebilir çünkü Arrow III teknolojisinin önemli bir bölümü İsrail yerine Boeing ve diğer ABD savunma yüklenicileri tarafından tasarlanmıştır. Bundan dolayı Çin'in İsrail'in elindeki teknik verileri de ele geçirmiş olması dolaylı olarak ABD askeri sistemlerinin de güvenliğine tehdit oluşturmaktadır (Miller,2014).

SONUÇ

Yukarıda anlatılanlar ışığında görülmektedir ki İsrail-Çin ilişkisi sadece sıradan bir devletlerarası ilişki değildir. Çin ile hararetli bir rekabeti girmiş olan ve liberal dünya düzeninin lideri olan ABD başta olmak üzere batı açısından oldukça stratejik bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Transnasyonalizm'in oldukça önemli argümanı olan çok uluslu şirketlerin küresel ekonomi ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi kendisini burada da göstermektedir. Çok uluslu şirketler günümüzde o kadar büyük bir kapasiteye ulaşmıştır ki küresel ekonomiyi ve buna paralel olarak uluslararası ilişkileri onlarsız düşünmek oldukça zor bir hale gelmiştir.

İsrail-Çin ilişkisi özelinde bilhassa Çinli şirketler, İsrail’de son derece stratejik sektörlerde faaliyet gösterip kritik alanlarda satın almalar yaparak, İsrail’in ulusal güvenliğini tehdit edecek askeri teknolojilere erişerek ve oldukça önemli konumdaki bölgelerinde altyapı projeleri yürüterek, hem Avrupa pazarına girme yolunda pratik kazanmakta hem de ABD ve İsrail’e ilişkin istihbarati veriler toplamaktadır. Çin’in İsrail’deki artan faaliyetleri ABD’yi doğal olarak tedirgin ederken ABD-Çin rekabetine farklı bir safha eklemektedir. Çin’in siber casusluk hamleleri ABD’yi dünyanın her yerinde Çin’e karşı teyakkuz haline getirmiştir ve İsrail de bunun önemli bir parçası olmuştur.

İkili ilişkiler Hamas’ın 7 Ekim saldırıları sonrası farklı bir yöne evrilmiştir. Saldırıları öncesi dönemde iki ülkenin ilişkisi gerek ticari gerek siyasi olarak son derece olumlu bir havada varlığını sürdürmüştür. Çin’in en başından beri Filistin yanlısı bir politika izlemesi ve Hamas’ı kınamaması, hatta Hamas yetkililerini ağırlayarak görüşmelerde bulunması Çin’in bölgedeki arabuluculuk faaliyetlerini şüpheye düşürdüğü gibi İsrail tarafından da Çin’in sorgulanmasına yol açmıştır. Çin’in bu politikasının belki de ana sebepleri arasında İsrail’in NATO ile olan askeri ve istihbarat iş birliği, NATO liderlerinin İsrail’e gösterdiği güçlü destek ve Batı’nın Hamas saldırısını kınaması gösterilebilir. Bir başka neden ise, Çin, mevcut çatışmada İsrail’in yanında yer almanın pek bir avantajı olmadığını düşünüyor olabilir. Buna ek olarak Çin’in Hamas’ı kınamamasının ikinci nedeni, Çin’in İsrail’in güvenliğini ve varlığını koruma yükümlülüğünün olmamasıdır denilebilir. Ayrıca Çin’in İsrail’in kuruluşunda tarihi bir rolü bulunmuyor ve ne Yahudi devletini destekleyen güçlü bir iç siyasi lobisi ne de İsrail’in hayatta kalmasını sağlayacak askeri veya güvenlik taahhüdü bulunuyor.

Çin ve İsrail arasındaki ilişkide ABD, geri planda yönlendirici bir konumda bulunmaktadır. Zira yukarıda anlatılanlar ve tarihsel süreç içerisindeki bazı örnekler ABD’nin İsrail ve Çin arasındaki ilişkiyi yakından izlediği ve tehditlere karşı Çin’i kontrol altında tutmak istediği belli olmaktadır. Bu da mikro düzeyde İsrail-Çin ilişkisinde Çinli çok uluslu şirketlerin önemli bir aktör olduklarını, makro düzeyde ise devletlerarası ilişkilerde çok uluslu şirketlerin etki kapasitesinin oldukça yüksek olduğunu bizlere göstermektedir. Buradan hareketle denilebilir ki; karşılıklı bağımlılığın son derece arttığı ve devletlerin birbirlerine zincirin halkası misali bağlandığı günümüzde, çok uluslu şirketler uluslararası ilişkilerde önemli bir etki unsurudur. Küreselleşmenin zirve yaptığı günümüzde çok uluslu şirketler etkisini sürdürmekte ve gelecekte de hem dünyaya hem de uluslararası ilişkilere yön vermeye devam edecek gibi görünmektedir. Bu bağlamda çalışmanın başında yöneltilen “Çinli çok uluslu şirketlerin İsrail-Çin ilişkisinde rolü ve etkisi nedir? ” sorusu, Çinli şirketlerin İsrail ve Çin ilişkisinin son derece önemli bir

halkasını oluşturduğu ve yalnızca ikili ilişkileri değil, ABD-İsrail ve ABD-Çin ilişkisini de etkilediği şeklinde cevaplandırılabilir. Yine çalışmanın ana hipotezi olan Çinli çok uluslu şirketler İsrail-Çin ilişkisinde ciddi bir etkiye sahiptir hipotezi çalışmada anlatılanlar ışığında doğrulanmış olup, Çinli çok uluslu şirketlerin iki ülke arasında son derece önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır.

Referanslar

- Afrapoli, E. M., & Dashtgard, M. (2023, October 18). Why China has not condemned the Hamas attack on Israel? *Stimson*.
- Bob, Y. J. (2015, November 8). Exclusive: Historic Case Against Bank of China for Millions in Terror Financing Dismissed. *Jerusalem Post*.
- Bulut, Bulut. "İsrail-Çin Halk Cumhuriyeti...", s. 372, t.y
- Corrin, A. (2018, April 30). Can the Navy Protect This Ship from Hackers? *Fifth Domain*.
- Chinese Investments In Israel's Haifa Port "Rattle" The US; Washington Raises Espionage Concerns. Retrieved from eurosiantimes.com
- Demirbaş, C., & Danışmanı, T. (2023). *ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN ROLÜ VE ETKİLERİ: ABD VE ÇİN ÖRNEĞİ*. Karabük Üniversitesi.
- Diplomat, T. (2023). "China's Tech Outreach in the Middle East and North Africa"
- Efron, S., Schwindt, K., & Haskel, E. (2020). *Chinese Investment in Israeli Technology and Infrastructure: Security Implications for Israel and the United States*. RAND Corporation.
- Efron, S., et al. (2019). *The Evolving Israel-China Relationship*. RAND Corporation.
- EliGür, B. (2022). *Chinese-Israeli Relations: Between Opportunities and Constraints*.
- Evron, Y. (2017). "The Economic Dimension of China-Israel Relations: Political Implications, Roles, and Limitations," *Israel Affairs*, 23(5), 828-847.
- Evron, Y. (2019). "The Challenge of Implementing the Belt and Road Initiative in the Middle East: Connectivity Projects under Conditions of Limited Political Engagement," *China Quarterly*, 237, 196-216.
- Feder, R. (2018). "China and Israel in the Belt and Road Initiative". T.y
- Goldstein, J. (2004). "The Republic of China and Israel, 1911-2003," *Israel Affairs*, 10(1-2), 223-253.
- Gordon, M. (1993, October 13). "China Buys Weaponry from Israel, Says CIA," *The Age*, p. 13.

- Griffiths, J. (2013, November 21). "Shanghai's Forgotten Jewish Past," *The Atlantic*.
- Hasson, Y. (2014, May 22). "The Chinese Have Taken Over Israel's Largest Food Producer," *Ynetnews*.
- Inbar, E. (2020). "Israel's Pivot from Europe to Asia," in R. O. Freedman (Ed.), *Israel Under Netanyahu: Domestic Politics and Foreign Policy* (pp. 242-261). Routledge.
- Kadiri, G., & Tilouine, J. (2018). A Addis-Abeba, le siège de l'Union africaine espionné par Pékin. Retrieved from www.lemonde.fr
- Knockel, J., McKune, S., & Senft, A. (2016, February 23). "Baidu's and Don'ts: Privacy and Security Issues in Baidu Browser," *The Citizen Lab*.
- Krebs, B. (2014, July 28). "Hackers Plundered Israeli Defense Firms that Built 'Iron Dome' Missile Defense System," *KrebsOnSecurity*.
- Magid, J. (2021, October 13). "U.S.: Blinken to Warn Lapid of Risks of Cooperation with China in 'Candid' Talk," *Times of Israel*.
- Melman, Y. (2018, April 7). "Cause for Concern? Chinese Investment and Israel's National Security," *Jerusalem Post*.
- Miller, J. (2014, July 31). "Israeli Iron Dome Firms 'Infiltrated By Chinese Hackers'," *BBC News*.
- Reback, G. (2016, February 1). "Kaymera Nabs \$10 Million for its Super Secure Mobile OS," *Geektime*.
- Rogers, M., & Ruppertsberger, C. A. D. (2012, October 8). *Investigative Report on the U.S. National Security Issues Posed by Chinese Telecommunications Companies Huawei and ZTE*. U.S. House of Representatives, Permanent Select Committee on Intelligence.
- Shichor, Y. (1994). "Hide and Seek: Sino-Israeli Relations in Perspective," *Israel Affairs*, 1(2), 188-208.
- Shichor, Y. (2022, January 25). The US is wrong in its attitude towards China - and Israel may also pay the price.
- Shiffer, S. (2013, May 15). "U.S. Outraged After Israel Backs Out of Terror Suit," *Ynet News*.
- Smithsonian Magazine. (2021, July 20). "Europe's Jews Found Refuge in Shanghai".
- Sobol, M. (n.d.). *The Impact of the US on Israel-China Relations: Past, Present, and Future*.
- Times of Israel. (2021, August 19). "CIA Chief Told Bennett of U.S. Worries Over Chinese Influence in Israel".

Gulf Countries' Regional Actorness Amidst Israeli-Hamas Conflict

Zeynep Yetgin

By the end of the Gulf War, the regional dynamics had been shaped by the hegemonic power overlay of the US in the 1990s, up until the toppling down of the Saddam regime in Iraq. The political relationship between the states was governed under the guardianship of the regional hegemon at that time, on the ground that it would bring economic and, to some extent, political liberalization among the states and support any attempts directed to achieve them (Krieg, 2024). It was in this context that Gulf countries welcomed the increasing US presence in the region due to the shifting threat perceptions, subsequently from Iran in 1979 and Iraq in 1990, an Arab country that poses a real danger to the very survival of the Gulf. Hence, the new regional order together with new agents and alliances marked the switch of essence in regional politics in which the self-interests of domestic leaders triumphed over the Arab nationality discourse and a united Arab interest (Hinnebusch, 2003). This change of regional political dynamics resonated in the reconciliation efforts made with Israel starting with the Oslo Peace Agreement in 1993 and the following 1994 Jordan normalization efforts. While these signaled the softening of relations with Israel, a more recent development, the Abraham Accords signed in 2020, was a turning point for Gulf countries to make a peace attempt with Israel by the agency of the Trump administration. In this historical background, the Gulf countries started to shape their policymaking in line with their changing and sometimes evolving threat perceptions in the region. According to Buzan and Waeber (2003), this shift in threat perceptions and regional dynamics can be explained through the regional security complex theory, which underlines that there is a thin line between amity and enmity, and the Middle Eastern states show a clear example of that since the interplay between them shaped mostly by the triangular relationship of Iran, Israel and Arab states.

This article aims to examine how threat perceptions can fluctuate in Middle East inter-state relations by particularly focusing on how Gulf countries positioned themselves prior to the Israel-Hamas conflict. It will further analyze how the behavior of these states concerning other regional actors was formed in the way of “liquid alliances” suggested by Del Sarto and Soler i Lecha (2024). According to their argument, Arab states and, in this case, Gulf countries favored loose and swing alliances instead of depending on already existing core regional organizations- the Arab League and GCC because of their changing threat perceptions in the region and securitization processes by the aftermath of 2011 uprisings (Del Sarto and Soler i Lecha, 2024). Following this argument, the prominence of such alliances in the post-2011 period stems from both the evolving threat perceptions of major actors and broader structural transformations (Del

Sarto and Soler i Lecha, 2024), which will be explained through the conceptualization of the regional security complex and changing dynamics of amity and enmity (Ahn, 2025). In the end, the prospects in this protracted regional conflict will be discussed.

Gulf Cooperation Council (GCC) countries Qatar, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Bahrain, Kuwait and Oman are usually considered as a sub-region in the Middle Eastern regionalism among the IR discipline and scholars. It is not coincidental to regard them as such since the gulf region exemplifies and comprises unique dynamics and structures exclusively to the Gulf, such as having rich oil resources and having the same regime type which is monarchy. Hence, it is no surprise that the formation was in 1981, after the Iranian Revolution came into place in 1979, which was seen as a direct threat to the dynastic monarchy's survival. The Gulf was a region enclosed by the inter-rivalry nature of the Middle East, where Arab and Iranian confrontation on the one hand and the more evident protracted Arab-Israeli conflict on the other. In such a regional context, the Gulf found itself in an unprotected environment where it was exposed to inter-state rivalry. Hereby, the Gulf states started to align themselves in the shifting trajectory of rivalry between Iran and Israel by the lead of historical amity and enmity.

With this framework in mind, Gulf countries responded to the October 7 attacks of Hamas and the Israeli retaliation in a similar vein as they did to earlier conflicts, condemning Israeli oppression of the occupied territories and supporting the Palestinian rights cause. Traditionally, the GCC states have viewed the Palestine-Israel conflict through the lens of Arab unity, advocating for Palestinian rights and making it a key aspect of their foreign policies. Nevertheless, Gulf countries assumed a reserved approach to this conflict compared to earlier ones that happened in 1948, 1967, and 1973 because of the normalization attempts made with Israel, the Abraham Accords signed in 2020 with Bahrain and UAE, and later Saudi attempts to strengthen diplomatic ties prior to October 7 respectively (Ahn, 2025). It was a milestone alignment made through Arab Gulf countries' initiatives that can be regarded in the form of a liquid alliance since there was an effort to reconcile with a historical enemy (Del Sarto and Soler i Lecha, 2024). These agreements signified a strategic shift, where economic and security interests were prioritized over longstanding ideological commitments to the Palestinian cause (Khalid and Mat, 2024). This shift resonated with the Gulf countries' policy makings and discourses throughout the conflict, which is related to the changing and evolving threat perceptions in the region. Because Gulf states perceived the non-state actors in the region as the major threats to their regime stability, their stance on October 7 and its aftermath took shape in a similar vein as being pro-Palestinian but not lending full support to Hamas and its affiliates. It is

important to note that not all GCC states have shared common rhetoric concerning the issue; while they share cultural and religious ties, they frequently prioritize national interests and political survival over unified collective action (Khalid and Mat, 2024). This means that their behaviors and actions are decided through their securitization process, aligning with their domestic politics.

There are several factors that need to be examined to understand the behavioral patterns of Gulf monarchies concerning the escalation of the conflict, to prevent it from turning into a “regional conflict” at a scale of the 2010s (Ulrichsen, 2024). The first factor is Hamas being a non-state formation stepping into the war as the number one decisive actor and bringing the course of the conflict to a different dimension. It is crucial to underline it because Hamas was formed as a group with the ideals of the Muslim Brotherhood, which was a robust threat to Gulf monarchies in the awakening of the Arab revolution, that endangered the region’s regime stability (Abu-Amr, 1993; Kear, 2022, as cited in Ahn, 2025). It was not just this that made Hamas an unreliable actor for the Gulf countries, what is more, despite being a Sunni group, it is a proxy of Iran, together with the Houthis in Yemen and Hezbollah in Lebanon. This fact has exacerbated the historical threat perception of the Gulf countries towards Iran as a corollary to its proxy groups in the region. In return, the Gulf, except Qatar and Kuwait, has maintained a cautious stance toward Hamas and even made harsh allegations against it. In an interview made with a Hamas official in al-Arabiya, the interviewer, Rasha Nabil, went further to resemble the organization to ISIS. Saudi journalist Abdulaziz al-Khamis also made a similar point regarding Hamas by saying that if the war does not result in the termination of Hamas’ power in the conflict zone, it will be a “disaster not just for Israel but the entire free world” (Zalayyat and Guzansky, 2023, p.4). They are concerned that Hamas's success on October 7 could have a spillover effect on the Muslim Brotherhood’s narrative that political Islam offers a viable alternative to the failures of Arab regimes (Zalayyat and Guzansky, 2023). Therefore, Gulf regimes have been cautious about declaring any narrative overtly supporting Hamas’ actions that would harm their domestic survival and also affect their potential normalization effort with Israel after the conflict. This has been a vivid example of how the resurgence of feelings of enmity and common threat could redirect the policy of the Gulf states to conduct a relatively favorable policy toward Israel and even balance it against the axis of resistance (Ahn, 2025).

In the next section, the behavior and responses of prominent Gulf countries amidst the Israeli-Hamas conflict will be analyzed deeply through the regional security complex (RSC)

concept (Buzan, 2023) and the assessment of how instrumental they were in shaping the regional politics will be further discussed.

Qatar

The first state as a key actor was Qatar as a mediator at the onset of the conflict. With close ties with Hamas, Qatar has condemned Israel for using force against civilians in Gaza and found the Hamas cause justifiable for the October 7 attacks. However, Qatar continued its mediation efforts in order to de-escalate the tension in the region, and was able to form a four-day-long ceasefire in which the aid could be transferred to Gaza and the release of hostages from both sides realized (Cengiz et al., 2024). Although a long-term resolution process could not be fully materialized due to the lack of interest from both sides, the conflict resolution mechanisms under the form of mediation undertaken by the Qatari government emphasized a GCC member country's actorness in the region, a desire to lay down the matter onto diplomatic means. This has marked Qatar as an active player in the conflict, departing from other GCC countries to wield soft power instruments involved in the conflict to form peace among the parties and to prevent it from turning into a full-scale regional war (Milton-Edwards, 2024). It is worth mentioning here that despite being a small state, Qatar using its diplomatic tools effectively in the region had impacts beyond the region where it could align itself in a central position to conduct bilateral relations with the predominant external power, the US, and laid out opportunities for future mediation initiatives (Milton-Edwards, 2024).

United Arab Emirates (UAE) and Bahrain

The signing of the Abraham Accords between UAE, Bahrain, and Israel in 2020 signaled the normalization of relationships on the grounds of economic and strategic partnership, positioning Israel as a strategic partner rather than an adversary. The growing alignment between Israel and several Arab states reflects shared security concerns, particularly regarding Iran and economic opportunities (Madani, 2024). Yet, the current Israel-Hamas war overshadowed the possibilities of fostering this partnership in the foreseeable future, does not mean that the position of UAE and Bahrain has changed completely against Israel. While the war exacerbated the tension in the region and Israel's targeting the civilians in Gaza has been strongly condemned by regional public opinion, UAE has tentatively approached the conflict by taking one step forward and two steps back in order not to provoke Israel and reveal the prior biases to risk the normalization process.

This means that the UAE used Israel as leverage for its economic and strategic interests in the region and even to securitize itself against the supranational entities posing a threat. Even at the height of the Israeli-Hamas war, the UAE could not afford to jeopardize its cooperation with Israel and did not suspend the normalization agreement in the face of efforts by Iranian-backed non-state actors in the region to expand their spheres of influence. This shows how the UAE operates within the framework of the regional security complex theory and how historical enmities can turn into amities in the face of a more vital common regional threat (Madani, 2024). The UAE's steady stance towards normalization efforts has found legitimization in the words of Anwar Gargash, diplomatic adviser to the UAE, by stating that the UAE has taken a strategic decision with the reconciliation efforts with Israel, and strategic decisions are long-term (Harb, 2024). Bahrain followed a similar path to the UAE by supporting Palestinian rights, underscoring the significance of diplomacy in the conflict, and actively promoting a two-state solution through various international platforms. The two Gulf signatories of the Accords, therefore, emphasized the economic and humanitarian factors for a peaceful resolution to sustain regional stability rather than taking coercive measures. This implies their desire to conduct if not peaceful, a more neutral relationship with Israel after the war (Khalid and Mat, 2024).

Saudi Arabia

Before the October 7 attacks, Saudi Arabia had signaled a willingness to normalize relations with Israel. However, following the attack, Riyadh expressed support for Palestine while maintaining a firm stance against Hamas. Yet, its refusal to endorse more aggressive measures, such as halting oil production, indicated a reluctance to become deeply entangled in the conflict that would harm a prospective alignment with Israel "the day after" (Ahn, 2025; Zalayat and Guzansky, 2023).

On the other hand, Saudi Arabia preserved its pragmatic stance throughout the conflict by operating diplomatic tools and played a key role in hosting the Organization of Islamic Cooperation (OIC) meeting in October 2023, aimed at forming a unified response to Israeli aggression. Additionally, it facilitated the joint Arab League-OIC summit in November 2023, which focused on supporting Palestinians and easing the blockade on Gaza (Cengiz et al., 2024).

As though it seems Saudi Arabia diverted from reconciliation efforts, which had been progressing toward normalization and prioritizing dialogue with Israel before the outbreak of violence, Riyadh nevertheless kept its balancing act between advancing its geopolitical interests and maintaining support for the Palestinian cause, a key factor in its regional influence (Khalid and Mat, 2024). Even though these halted negotiations reaffirmed its solidarity with Palestine,

Riyad left the door open for “the day after” negotiations and possibilities to stand out as a regional stabilizer.

Conclusion

Against the backdrop of the October 7 attacks, Gulf and Israeli relations passed through a tightrope, and the resurgence of historical enmity challenged the normalization efforts between the two sides. The former alignments before the attacks, namely the Abraham Accords and Saudi initiatives to normalize relations, were significant footsteps, further signaling the conflict management and conflict resolution mechanisms in this protracted Arab-Israeli conflict (Madani, 2024). However, the outbreak of Hamas attacks and other insurgency groups’ actions within the region posed a direct threat to the internal stability of the Gulf states. Consequently, this has led to a reassessment of the threat perception in the region and the re-emergence of Iran as a common enemy vis-à-vis Israel.

Therefore, the policies and behaviors of the Gulf countries have been shaped around this historical concept of amity and enmity, and the Gulf states have pursued a policy that balances both Israel and the Palestinians at the same time under the framework of a security complex. It is likely that they will pursue this balancing policy until the end of the war, and when the war ends, they want to take their fair place at the negotiation table, deciding the future of security and stability in the region.

References

- Ahn, S. Y. (2025). The shifting dynamics of amity and enmity in the Middle East: analysing the 2023 Israel-Hamas war through the framework of regional security complex theory. *Asian Journal of Political Science*, 1–20.
- Buzan, B. (2003). Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World. In: Söderbaum, F., Shaw, T.M. (eds) *Theories of New Regionalism*. International Political Economy Series. Palgrave Macmillan, London.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.
- Cengiz, S., Battaloglu, N. H., & Al Qawasmi, F. (2024). Gulf States and Israel’s war on Gaza: variation in responses and policies. Gulf Studies Center.
- Del Sarto, R. A., & Soler i Lecha, E. (2024). Regionalism and Alliances in the Middle East, 2011–2021: From a “Flash in the Pan” of Regional Cooperation to Liquid Alliances. *Geopolitics*, 29(4), 1447–1473.

- Hanau Santini, R. (2017). A New Regional Cold War in the Middle East and North Africa: Regional Security Complex Theory Revisited. *The International Spectator*, 52(4), 93–111.
- Harb, I. K. (2024, January 11). Normalization survives despite the Gaza war. Arab Center Washington DC.
- Hinnebusch, R. (2003). *The international politics of the Middle East*. Manchester University Press.
- Horinuki, K. (2025). From Oil Weapon to Mediation Diplomacy: An Examination of the Gulf States' Responses to the Gaza War. In *Gaza Nakba 2023–2024: Background, Context, Consequences* (pp. 103-122). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Khalid, N., & Mat, B. (2024). Responses of Gulf States to the Palestine-Israel Conflict in the Post 7th October 2023. *SINERGI: Journal of Strategic Studies & International Affairs*, 4(2), 82-105.
- Krieg, A. (2024). The war in Gaza, the decline of US leadership and the emergence of a networked regional order. *Mediterranean Politics*, 1–10.
- Madani, L. (2024). Reassessing Peace: The Implications of the Abraham Accords for Conflict Resolution in the Gulf Region. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 18(3), 260-281.
- Milton-Edwards, B. (2024). Small States Big Conflicts: Strategic Analysis of Qatar's Conflict Resolution Initiatives. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 18(3), 282–297.
- Ulrichsen, K. C. (2024). GCC states' responses to Gaza War amid changing regional dynamics. Gulf International Forum.
- Zalay, I., & Guzansky, Y. (2023). *The Gulf States and the Israel-Hamas War*. Institute for National Security Studies.

Siege Warfare and Starvation: Gaza Crisis in International Law

Gülsena Çevirken

Contemporary armed conflicts increasingly take place in urban centers and densely populated areas. This trend significantly exacerbates the adverse effects of hostilities on civilian populations and has led to the frequent use of siege warfare. Sieges often deprive civilians of essential resources necessary for survival, resulting in severe humanitarian crises. Although international humanitarian law (IHL) contains rules aimed at limiting such methods of warfare and protecting civilians, the legality and implementation of siege warfare remain contentious and complex issues (Nijs, 2020, pp. 683–685).

This article will first outline the definition and core characteristics of siege warfare, and subsequently analyze doctrinal divergences concerning the prohibition of starvation of civilians and the applicability of the principle of proportionality in the context of sieges. These debates will be examined particularly in light of the concrete humanitarian consequences resulting from Israel's declaration of a complete siege on the Gaza Strip in 2023 (Corn & Watts, 2023). The Gaza case will be addressed as a critical example to emphasize that the starvation of civilians must be assessed not only in terms of intent but also with regard to indirect and foreseeable consequences (Dannenbaum, 2022; Lattimer, 2019). In light of these assessments, normative proposals will be presented as to how the current framework of international humanitarian law can be improved to ensure more effective protection of civilians.

Starvation and Proportionality in Siege Warfare: Legal Perspectives

Siege warfare has devastating consequences for civilians. Although IHL has identified the protection of civilians during conflicts as one of its fundamental purposes, the legality of siege warfare is still full of uncertainties. In particular, the prohibition of subjecting civilians to starvation constitutes one of the fundamental points of discussion in this context. What, then, constitutes a siege under international law, and how should it be assessed in light of the prohibition of starvation?

Siege warfare is a method of warfare that aims to isolate a specific region by cutting off its connection to the outside world in order to force enemy forces to surrender. A siege basically has two components: isolating the region by cutting off its connection to the outside world and weakening the defensive forces by depleting their supplies (Gillard, 2019). The fundamental problem in terms of international law is that the civilian population in the region where the siege

is implemented suffers serious harm in this process. These operations generally include methods such as encirclement, isolation and bombardment and can have serious humanitarian consequences on civilians in the region (Gillard, 2019).

The prohibition of starvation, under IHL, forbids using starvation as a warfare method to gain military advantage (Articles 54(1) and 14 of Additional Protocols I and II). In this context, the act of starving civilians, even if a direct military objective is pursued, exceeds the limits of the law of conflict and falls within the scope of serious violations. A legal ambiguity arises: if starvation is an indirect consequence of a siege, does it still violate the prohibition?

The answer to this question is divided in the doctrine. The widely accepted “narrow interpretation” argues that the prohibition only prohibits the deliberate starvation of civilians; it argues that starvation that occurs as an incidental or indirect consequence is not covered by the prohibition (Rule 53; ICRC Commentary to AP II). However, the greatest risk of this approach is that it overly narrows the scope of responsibility in sieges where civilians suffer serious and widespread harm. On the other hand, advocates of a broader interpretation state that starvation of civilians is also included in the prohibition as a natural and foreseeable consequence of a military siege (Dannenbaum, 2022). Although this view protects civilians more comprehensively, it is subject to various criticisms due to its difficulty in implementation (Gaggioli, 2019).

Another legal concept that further complicates this debate is the principle of proportionality. This principle requires that the anticipated incidental harm to civilians must not be excessive in relation to the concrete and direct military advantage expected, thereby ensuring a balance between military necessity and humanitarian considerations (Kleffner, 2018, p. 43). This principle is included in Article 51(5)(b) and Article 57(2) of Additional Protocol I. However, in order for the principle of proportionality to be applied to sieges, the siege must first be legally considered an “attack” under IHL (Article 49(1) AP I). In this case, the siege can be evaluated with the “*results-oriented interpretation*” of a military attack. Because today, the characterization of a siege as a “violent act” has become possible in terms of the harmful consequences it causes rather than the direct physical attack (Nijs, 2020, p. 696).

Here, another critical question arises: Is it realistic and applicable to conduct military operations to continuously apply the principle of proportionality by legally considering sieges as “attacks”? The answer to this question is directly related to the difficulties encountered in “ex ante” assessments, i.e. pre-attack assessments, especially in long-term sieges. (Nijs, 2020, p. 699) Sieges are operations whose results can change rapidly over time. An action initially considered

proportionate from a military perspective is likely to have disproportionate consequences for civilians in the long term. Especially in regions such as Gaza that have been subject to long-term isolation and blockade, the proportionality assessments determined at the beginning may quickly lose their validity (Dannenbaum, 2023).

To address this challenge, various methods of assessment have been proposed in the legal literature. One such method is the “quota view,” also referred to as the cumulative damage approach. Under this approach, all civilian harm sustained throughout the duration of the siege is continuously aggregated, and if the anticipated military advantage does not outweigh the cumulative civilian harm, the siege is deemed unlawful (Nijs, 2020). The alternative method is known as the “prospective view,” which contends that only future civilian harm should be considered in the proportionality assessment. This approach treats past civilian harm as irreversible costs and conducts the proportionality analysis on a forward-looking basis (Dannenbaum, 2022).

The complex relationship between the prohibition of starvation and the principle of proportionality in the legal assessment of siege wars holds significant relevance, especially in the context of protecting civilians. The Gaza example illustrates how these principles apply in practice. To ensure concrete results, a theoretical assessment is insufficient; Israel's actions must also be classified under international law. At this point, the nature of the siege practice and Israel's legal obligations come to the fore; Israel's level of control over Gaza plays a critical role in determining its responsibilities under the framework of the law of occupation.

The Legal Status of the Siege and Israel's Obligations

After considering the effects of the Gaza siege on civilians and the difficulties of the principle of proportionality, the status of this siege in the context of international law and Israel's legal obligations are also of particular importance. In this context, the fundamental question is whether Israel's de facto control over Gaza falls within the scope of occupation law and the impact of this situation on the protection provisions for civilians.

The current siege policy that the Gaza Strip is subjected to was implemented by Israel after Hamas took over the administration in Gaza in 2007. The main elements of this siege are the isolation of the region from land, sea and air routes and the severe restriction of the entry and exit of basic goods (Smith, 2019, p. 38). Israel has declared Gaza a "hostile territory" and has largely prevented aid to the region with the naval blockade it has implemented since 2009 (Corn

& Watts, 2023). The situation has become even more critical with the recent conflicts, and the humanitarian crisis in Gaza has reached its peak.

In this context, the fundamental legal question is as follows: Can Israel still be considered an occupying power in Gaza, despite its unilateral withdrawal in 2005? The decisive criterion for the existence of occupation under international law is the continuation of effective control over the territory. Israel's control over Gaza's airspace, land, and sea borders constitutes a strong argument that it maintains *de facto* authority over the region (Lauterbach, 2023). It is further argued that the comprehensive and sustained control exercised around Gaza is sufficient to trigger the application of the law of occupation under international law (Dinstein, 2019, pp. 298–301). However, the Israeli government and several states reject this interpretation and maintain that Gaza is not under occupation.

At this point, it should also be noted that, even if Israel is not an occupying power, there is a strong view that Israel is bound by the international law of armed conflict because of Palestine's failure to consent to Israel's operations in Gaza. This view is also consistent with the ICC's past conflict classifications (Dannenbaum, 2022). In this case, rules regarding the protection of civilians, especially basic principles such as the prohibition of starvation, come into play. Even if it is argued that Israel is not an occupying power, Palestine's failure to consent to Israel's military activities in Gaza supports the assessment of this conflict within the scope of the international law of armed conflict (ICRC 2016, para. 257-263).

In light of these assessments, it is clear that the risk of starvation for civilians in the Gaza siege is not only intentional, but also occurs through indirect and foreseeable consequences. It is clear that international legal norms must be interpreted to include such indirect effects. However, it should also be considered separately whether the current practices in Gaza not only exceed legal limits but also directly constitute war crimes.

Starvation of Civilians as a War Crime: The Case of Gaza

As Dannenbaum (2023) emphasizes, the siege policies implemented in Gaza constitute a serious war crime under international criminal law to the extent that they are carried out through the deliberate starvation of civilians. This assessment is based on the prohibition of starving civilians in Article 8(2)(b)(xxv) of the Rome Statute. Dannenbaum states that Israel is deliberately withholding basic life resources such as food, water, and medicine, which is contrary to the principles of distinction, proportionality, and humanity, as well as customary law. The

presence of Hamas fighters in the area or the fact that civilians have not left their places does not eliminate the protected status of these civilians. Therefore, the siege of Gaza should be seen as a military tactic directly targeting civilians, and the effective intervention of the international community should be ensured.

In this context, the ICC Prosecutor's arrest request for Gaza on 20 May 2024 is an important development. Yousuf Syed Khan (2024) states that this application is a turning point in international criminal law in terms of the first time the crime of starvation has been brought to justice. The prosecutor alleged that Israeli Prime Minister Netanyahu and Defense Minister Gallant acted with the intention of starving civilians and committed war crimes as well as crimes against humanity (murder, destruction, cruelty, inhuman acts) with widespread and systematic actions.

According to Khan (2024), the crime of starvation is evaluated not only on the basis of the result, but also on the basis of intent. The deliberate obstruction of the resources needed for civilians to sustain their lives is sufficient for the crime to occur, regardless of the outcome of death. The siege statements of Israeli authorities are evidence of this intent. Actions such as the closure of Rafah and other border gates, the cutting off of water and fuel, both violate the right to life of civilians and amount to collective punishment contrary to international law. In addition, forced displacements and the abandonment of agricultural areas increase the effects of these violations and lead to both physical and psychological destruction.

In conclusion, both Dannenbaum (2023) and Khan's (2024) analyses demonstrate that the siege of Gaza constitutes a war crime and a crime against humanity by starving civilians. The ongoing proceedings and expert reports of the ICC underscore that these crimes must not go unpunished and that the international community must fulfill its legal and political responsibilities to fulfill its obligation to protect civilians.

A Critical Assessment Based on the Example of Gaza

As outlined above, Israel's declaration of a "complete siege" on Gaza in 2023 and the ensuing starvation of civilians may be characterized as a war crime. However, to ensure legal clarity, the following critical question arises: Can a state be held responsible if, even without directly targeting civilians, its military policies foreseeably result in civilian starvation? As previously discussed, the prevailing view in the literature remains outcome-focused and narrowly

construed, yet this situation underscores the necessity of interpreting the prohibition against starvation of civilians in a broader sense.

Under IHL, the prohibition against starving civilians should not be confined solely to cases of intentional starvation; rather, indirect but foreseeable consequences of military operations—namely, incidental starvation—should also fall within its scope (Lattimer, 2019). This raises significant legal concerns regarding the exposure of civilians to indirect starvation risks, particularly in the context of sieges conducted in densely populated urban areas. According to Lattimer (2019), the legitimacy of city-wide sieges that prevent the entry of essential supplies must be critically evaluated against the requirement of achieving a legitimate military objective. Evidence shows that large-scale sieges, especially those targeting urban centers, tend to harm civilians disproportionately compared to their impact on combatant logistics, thereby casting serious doubt on the legal acceptability of indirect starvation as a method of warfare.

In this context, it is important to continuously evaluate the siege methods implemented within the framework of the principle of proportionality, especially in the case of Gaza. The principle of proportionality balances the concrete military advantages of a military operation with the humanitarian consequences it will have on civilians (Nijs, 2021). The risk of long-term starvation that siege tactics will create on the civilian population, even if initially assessed as proportional, may become disproportionate and unlawful over time due to the increasing humanitarian harm.

It is possible to develop some normative proposals to resolve these uncertainties. First, it should be clearly stated in legal texts that starving civilians should be prohibited not only intentionally but also as an indirect consequence (Dannenbaum, 2022; Durisch Acosta, 2021). Second, a dynamic proportionality assessment mechanism should be established that evaluates the long-term damages of sieges and is constantly updated. This mechanism will enable a more accurate assessment of the harm on civilians in situations like Gaza (Nijs, 2020).

The impact of the Gaza siege on international law practice may lead the international community to develop more sensitive and proactive policies regarding sieges and the protection of civilians. In this context, in terms of future developments, the Gaza example may lead to the development of clearer, more practical and humanitarian norms regarding the protection of civilians under siege. However, the realization of these developments will depend on states remaining loyal to the humanitarian principles of international law, independent of their political and military interests (Lauterbach, 2023; Dannenbaum, 2022).

Conclusion

This article critically examined the theoretical foundations and practical application of the prohibition of starvation and the principle of proportionality in siege wars through the example of Gaza. In particular, the long-term siege imposed by Israel on Gaza has raised serious questions about the extent to which the harms suffered by civilians are protected under international humanitarian law (IHL). Among the main problems in the application of the principle of proportionality are the uncertainty as to whether harms to civilians can be included in the prohibition without only requiring the element of intent, and the methodological deficiencies regarding how civilian harms should be measured in long-term sieges.

The example of Gaza clearly demonstrates that current legal interpretations and practices are inadequate in terms of protecting civilians. In this context, the most important conclusion to be drawn is the need to develop clearer, more predictable and comprehensive norms that will increase the applicability of the principle of proportionality in siege tactics. In future research, it is vital to develop normative and methodological tools that will enable more objective and comprehensive measurement of harm to civilians, and to establish more effective monitoring and enforcement mechanisms to ensure that states comply with their humanitarian law obligations

References

- Corn, G., & Watts, S. (2023, October 13). Israel – Hamas 2023 Symposium – Siege law and military necessity. *Just Security*.
- Dannenbaum, T. (2021) Siege starvation: A war crime of societal torture. *Chicago Journal of International Law*, 22(2), 368–431.
- Dannenbaum, T. (2022). Criminalizing starvation in an age of mass deprivation in war: Intent, method, form, and consequence. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 55(3), 565–624.
- Dannenbaum, T. (2023, October 11). *The siege of Gaza and the starvation war crime*. Just Security.
- Dinstein, Y. (2016). *The conduct of hostilities under the law of international armed conflict* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Durisch Acosta, C. (2021, December 20). It takes two: The protection of civilians during sieges under the IHL prohibition against starvation and the right to food. *Opinio Juris*.

Fleck, D. (Ed.). (2021). *The handbook of international humanitarian law* (4th ed.). Oxford University Press.

Gaggioli, G. (2019, January 30). Joint blog series on international law and armed conflict: Are sieges prohibited under contemporary IHL? *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law*.

Gillard, E.-C. (2019, June). Sieges, the law and protecting civilians. *Chatham House*.

Khan, Y. S. (2024, May 31). *Gaza arrest warrants: Assessing starvation as a method of warfare*. Just Security.

Lattimer, M. (2019, March 26). *Can incidental starvation of civilians be lawful under IHL?* *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law*.

Lauterbach, R.-L. (2023, October 16). Israel – Hamas 2023 Symposium – A “complete siege” of Gaza in accordance with international humanitarian law. *Just Security*

Nijs, M. (2021). Humanizing siege warfare: Applying the principle of proportionality to sieges. *International Review of the Red Cross*, 103(917), 963–987.

Ohlin, J. D. (2023, October 12). *International criminal law analysis of the situation in Israel*. *Opinio Juris*

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 1125 UNTS 3 (adopted 8 June 1977, entered into force 7 December 1978).

Rome Statute of the International Criminal Court, 2187 UNTS 90 (adopted 17 July 1998, entered into force 1 July 2002).

The Role of Racial Inequalities in the International Refugee Regime in Relation to Colonial Legacies

Alperen Gaygısız

Introduction

In his work, James Baldwin (1962) observes: "Not everything that is faced can be changed, but nothing can be changed until it is faced." This stresses how important it is that we confront global issues directly since doing so is a necessary first step in bringing about real change. With this attitude, we address a pressing question through this article: How does global racial inequality structure the international refugee regime?

Colonialism instilled enduring legacies of economic dependency and racism, profoundly shaping global systems, including the international refugee regime. Europe's colonial ambitions and its legacies led to a division within the geopolitical dynamics of the world, creating a Global South and a Global North. This division entrenched racism and economic dependencies, transforming colonies into extensions of Western markets and perpetuating inequalities. Racism served to justify exploitation, dehumanizing colonized peoples and legitimizing harsh treatments.

In this work, we argue that these historical legacies continue to influence the international refugee regime, where racial and economic biases shape refugee policies and experiences. This article explores how these intertwined elements of economic dependency and racism influence contemporary refugee policies, highlighting the need to address these root causes for a more equitable global refugee system.

Economic Dependency & Racism as Colonial Legacies

As a result of Europe's greed for land and labor, a colonialism process emerged that led to the occupation of continents, the enslavement of millions of people, the rise of violence, and the creation of victims in many parts of the globe. Frantz Fanon (1963) notes that this greed, which arose in Europe, resulted in the formation of a divided world. The inhabitants of these two worlds, separated by boundaries, barracks, and outposts, became masters and slaves, and thus colonizers and the colonized. When examining the process of colonialism, the increasingly dependent and alienated nature of the exploited peoples and the eventual entrenchment of racism are seen as the most significant political and social outcomes of colonialism.

The establishment of industrial centers producing in colonial countries results in the destruction of pre-capitalist structures and society. Investments and industrial initiatives here have been carried out by Western institutions. Colonies, directed according to the needs of the metropolises, have become countries regularly exploited by foreign investment capital. In colonial societies, the exchange of goods occurs on a global market scale between the colony and the metropolis, and as a result, the product market in colonial countries cannot extend beyond being an extension of the domestic market of Western capitalism (Zahar, 1974). This leads to a dependency relationship between the exploited and the exploiter, which begins on a commercial basis and later spreads to other areas. Production is largely oriented towards the needs of the exploiting country, and the profit derived from production also belongs to the exploiter; thus, the surplus value generated in the country is entirely transferred to the exploiting metropolis.

Another consequence of the aforementioned transfer is the debt relationship between the two parties, which further increases dependency. For industrialized countries, indebting a country does not only generate interest income. Primarily, debtor countries are forced to comply with the demands of creditors, thereby opening the door to intervention in economic policy. Subsequently, economic policies become an extension of regular debt repayment, and at a certain point, borrowing becomes a necessity. By incurring more debt, more resources are transferred abroad, and the dependency of the exploited on the metropolis intensifies (Başkaya, 2004). Researchers studying this topic argue that the closer the colonial powers are to the people and institutions in the colony, the faster the process of alienation occurs. In the continuation of this thesis, it is described that children living in the colony learn the language of the colonizers in schools, including the ideological meanings of every word, and in trying to identify with what they learn, they begin to alienate themselves (Zahar, 1974).

When examining the issue of racism in the context of colonial relations, it is stated that the fundamental element underlying racism is assimilation. Europeans denigrated everything related to Africa, and particularly the French spoke of two worlds: the barbaric and the civilized, with barbaric Africa and civilized Europe. Therefore, the best thing the civilized could do for the barbaric was to assimilate the other, thus creating black-skinned Frenchmen. According to this idea, the essence of Europe's definition of "civilization" stems from being the gathering place of all ideas. Europe, as the pool where all philosophies converge and all sensibilities gather, is the most suitable place for the redistribution of energy (Césaire, 2023).

Thinkers who view colonialism as a starting point for totalitarian regimes argue that European colonizers reshaped the world according to their desires. Hannah Arendt, a proponent of this idea, argues that the totalitarianism practiced over European colonies, especially in South Africa, rejected both Christian and enlightenment teachings and that colonial empires were precursors to Nazism. Arendt emphasizes that the colonial powers of Europe had their own traditions of democracy, which transformed in the colonial states, and that racism was invented through these means (Finaldi, 2005).

In approaches that consider racism as a tool used to achieve exploitation, racism or racial classification comes into play at the stage where the administrative structure reaches the labor factor to exploit it. By using the race factor, freedom was restricted in the exploited lands, and slaves were made to work harder. At the same time, this group's self-worth and labor were devalued, achieving one of the ultimate goals of exploitation: cheap and abundant labor.

Those who include the phenomenon of racism within colonialism argue that differences between the two sides were emphasized to instill the view that the colonial people were generally lazy, and therefore, these people were punished. Similarly, the exploited were paid low wages because they did not work efficiently; they acted savagely and thoughtlessly, and thus were subjected to harsh treatment. After systematic exploitation, the colonizer also changes. Under racist ideologies, as long as the colonizer considers the exploited person an object or an animal, they themselves acquire some inhuman characteristics, making the relationship between the two sides both destructive and creative (Zahar, 1974).

Racial Inequality and the Refugee Regime

The international refugee regime is profoundly influenced by historical and structural racial inequalities, intricately linked to economic dependencies created during the colonial era. Peter Gatrell (2013) and B. S. Chimni (2000) provide critical insights into how these intertwined elements shape refugee policies and experiences. Their analyses reveal that the global refugee regime is not merely a humanitarian construct but is deeply embedded in the geopolitical and economic power dynamics of the postcolonial world.

Economic dependency and racism, as colonial legacies, have been pivotal in structuring the international refugee regime. As discussed earlier, colonial powers established economic systems that rendered formerly colonized nations dependent and underdeveloped. This economic

dependency has translated into a disproportionate influence of Western nations in international institutions, including those governing refugee policies. Peter Gatrell's (2013) work underscores how the economic priorities and geopolitical interests of these powerful nations have historically dictated the terms of refugee assistance and protection.

Gatrell argues that the modern refugee regime was significantly shaped by the Cold War context, where Western nations used refugee policies as tools of political leverage. This period saw a selective humanitarianism, favoring refugees from communist countries while neglecting those from other regions, particularly the Global South. This selective approach underscores the racial and economic biases inherent in the refugee regime, reflecting the broader economic dependencies established during the colonial era. Refugees from non-Western regions, whose countries were often economically dependent on former colonial powers, faced significant barriers to protection and assistance, perpetuating their marginalization.

B. S. Chimni (2000) offers a critical perspective on how these economic dependencies and racial inequalities are institutionalized within the international refugee regime. He argues that the regime is manipulated by Western powers to serve their geopolitical interests, reinforcing the economic hierarchies established during colonialism. Chimni's concept of the "myth of difference" highlights how racial stereotypes are used to justify restrictive policies against non-Western refugees. This myth perpetuates the idea that refugee flows from the Third World are fundamentally different and less deserving of international protection, reinforcing economic and racial disparities.

Chimni critiques the institutional structures of the international refugee regime, particularly the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). He contends that the dominance of Western nations in these institutions leads to policies focused on containment and management of refugee flows, rather than addressing the root causes of displacement, such as economic exploitation and political instability, often rooted in colonial histories. This approach marginalizes refugees from the Global South, who are disproportionately affected by the economic and political legacies of colonialism.

The intersection of economic dependency and racism is also evident in the differential treatment of refugees based on their country of origin. Refugees from non-Western countries often face more stringent asylum processes, less access to resources, and harsher living

conditions in host countries. This disparity is a direct consequence of the historical and structural racism that underpins the global order and the economic dependencies that limit the political agency of postcolonial states.

Furthermore, the international refugee regime's focus on containment has led to the establishment of refugee camps and detention centers, often located in economically dependent regions of the Global South. These facilities are typically under-resourced and overcrowded, reflecting the broader neglect and devaluation of non-Western refugees. The living conditions in these camps are a stark reminder of the racial and economic inequalities that persist within the refugee regime, where the needs and rights of refugees from the Global South are systematically overlooked.

Conclusion

The contemporary international refugee regime faces problems that are multifaceted, deeply rooted in historical injustices and contemporary geopolitical dynamics. This article's exploration of the intertwined legacies of colonialism—economic dependency and racism—provides a crucial lens for understanding these issues. The international refugee regime, shaped by these legacies, often fails to address the underlying causes of displacement and instead perpetuates inequalities in the treatment and protection of refugees.

This article's analysis suggests that solving future refugee problems necessitates an approach that addresses both the historical and structural causes of displacement. International cooperation must move beyond geopolitical interests and economic gain to foster a more equitable and humane refugee regime. By integrating the lessons from the past, policymakers can create frameworks that genuinely support displaced persons and work towards global stability and justice.

References

- Baldwin, J. (1962). As much truth as one can bear. *New York Times Book Review*, 14(2).
- Başkaya, F. (2004). *Sömürgecilik, emperyalizm, küreselleşme*. Maki Basın Yayın.
- Césaire, A. (2023). Discourse on colonialism. In *Postcolonialism* (pp. 310-339). Routledge.
- Chimni, B. S. (1998). The geopolitics of refugee studies: A view from the South. *Journal of refugee studies*, 11(4), 350-374.
- Fanon, F. (1963). The Wretched of the Earth (New York: Grover, 2004), 62.

- Finaldi, G. (2005). European Empire and the Making of the Modern World: Recent Books and Old Arguments. *Contemporary European History*, 14(2), 245-258.
- Gatrell, P. (2013). *The making of the modern refugee*. OUP Oxford.
- Rahal, M., & White, B. T. (2022). UNHCR and the Algerian war of independence: postcolonial sovereignty and the globalization of the international refugee regime, 1954–63. *Journal of Global History*, 17(2), 331-352.
- Said, E. W. (1977). Orientalism. *The Georgia Review*, 31(1), 162-206.
- Rodney, W. (2018). *How europe underdeveloped africa*. Verso Books.
- Zahar, R. (1974). *Frantz Fanon: Colonialism and Alienation* (Vol. 19). NYU Press.

Rusya-Ukrayna Savaşı ve Küresel Göç Politikalarına Etkileri

Fatma Keyifli

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'yı tam ölçekli işgali her ne kadar Şubat 2022'yi gösterse de aslında bu zorunlu göçün başlangıcı 2014 yılının başlarında gerçekleşti. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın Donetska ve Luhanska bölgelerini işgal etmesiyle başlayan süreç 2022 savaşı itibarıyla Avrupa'da büyük bir göç dalgasının yayılmasına sebep oldu. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMBYK) resmi verilerine göre 18-23 Şubat 2022 tarihleri arasında sadece Donetsk ve Luhansk bölgelerinden 105.000 kişi Rusya Federasyonu'na göç etmiştir. Savaşın ilk 50 gününde ise Ukrayna nüfusunun dörtte birinden fazlasına denk gelen yaklaşık 11,7 milyon kişi, (4,6 milyon mülteci ve 7,1 milyon kişi ülke içinde yerinde edilmiş) göç etmiş ve bu nedenle Ukrayna Krizi II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en hızlı büyüyen mülteci krizi olarak kabul edilmiştir (UNHCR: E.T. 30.05.2022'den aktaran Bakır, 2022). Yine BMMYK'nin 2023 Ukraynalı mülteciler raporuna göre 2023 yılı sonunda Almanya'da 1 milyondan fazla bireysel mülteci, Polonya'da 976.414, Çekya'da 348.710, İspanya'da 177.768, İtalya'da 164.930, Romanya'da 133.312 ve Slovakya'da 103.409 kişi kayıtlıydı (Khairova vd, 2024). Bu ani göç dalgası AB üyesi ülkeler için zorluklar oluşturdu zira Avrupa ülkeleri yerinden edilen mültecileri, uluslararası standartlara uygun şekilde ülkelerine kabul etmek, mülteci haklarına tam erişimini sağlamak ve koruma hizmeti vermekle yükümlüydüler. Öte yandan bu savaş, Orta Asya'daki insanların yaşamları ve hareketlilikleri üzerinde fakat en önemlisi bölgenin geniş jeopolitik manzarasında değişime yol açmıştır (Heusala, Eraliev, 2024).

Savaş mültecilerinin Ukrayna'dan göçü konu su, savaş başladığından beri sosyal bilim çalışmalarına hakim olmuştur. Mevcut literatür kaynaklarının çoğu, göç durumunun bireysel ülkelerle ilişkili olarak ele alınmasına dayanmaktadır (özellikle Doğu Avrupa üyesi ülkeleri), bunların arasında Polonya'daki Ukraynalıların durumuyla ilgili çalışmalar baskındır. Sadece birkaç çalışma zorlukları ülkeler arası terimlerle ele almaktadır ve bunlar anket tabanlıdır (Khairova vd, 2024). Heusala ve Eraliev'in 2024 tarihli '*Russia's War in Ukraine: The Development of Russian Illiberalism and Migration in Central Asia*' makalesi Ukrayna savaşı ve göç krizinin Rusya'daki illiberal tutumları pekiştirdiğini ve Orta Asya bölgesine etkilerini inceleyen dikkate değer bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Grosman ve Raadschelders'in çalışması ise (*Managing Forced Migration: Overt and Covert Policies to*

Limit the Influx of Ukrainian Refugees) Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Ukraynalı mültecilere yönelik politikalarını incelemiş ve söylem ile pratiğin arasındaki ayrımın bulanıklaştırıldığını ve bu alanda özellikle ABD'nin mülteci kabul politikaların başarılı olup olmadığının incelenmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Değindiğim çalışmaların yanı sıra mülteci krizine yönelik AB'nin gelişen ve değişen sığınmacı politikalarına değinen çalışmalar da bulunmaktadır (Wolff, Trauner, 2024) ve savaş halihazırda sürmekte olduğundan bu konudaki araştırmaların derinleşeceğini tahmin etmekteyiz. Batılı devletlerin Afgan ya da Suriyeli mültecilerden farklı olarak Ukraynalı mültecileri daha olumlu karşılamasının altındaki nedenleri araştıran De Connick'in 2022 tarihinde yazdığı '*The refugee paradox during wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan refugees are (not) alike*' makalesi bu alandaki çalışmaların en ünlüsü sayılabilir. De Connick, Avrupa ve Amerikan halkının bu çift yönlü tepkisini etnisite, sembolik tehdit ve kolektif vicdan terimleriyle açıklamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Ukrayna mülteci krizinin küresel düzendeki etkilerini tartışmak ve AB ve Rusya özelinde ülkelerin bu krize verdikleri cevapları ortaya koymaktır. Özellikle Rusya tarafından göçün araçsallaştırılmasına karşın Suriye mülteci krizinden farklı olarak daha yapılanmacı ve ortak bir politika izleyen AB'nin bu araçsallaştırmayı kendi potasında eritmesinin dikkate değer olduğu kanısındayım. Ukrayna'daki savaş net bir perspektif sunmadan devam ettiğinden, analizimiz kısa ve orta vadeli sonuçlara odaklanmaktadır. Bir sonraki bölümde bahsettiğimiz iki farklı siyasi yapının (AB, RF) bu krize karşı oluşturdukları politikalar değerlendirilmektedir.

Orta Asya'nın Değişimi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı isyancılara verdiği desteği Şubat 2022'de Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı bir askeri saldırıya dönüştürme kararı ve devam eden savaş sadece ciddi bir güvenlik ve insani krize neden olmakla kalmadı, aynı zamanda Avrasya'nın siyasi, ekonomik ve sosyal dinamikleri üzerinde de geniş kapsamlı etkilere sahip oldu. Savaş bazı kesimler tarafından Putin'in bölgedeki Rus hakimiyetini pekiştirmek ve rejimi için iç destek toplamak için kullandığı bir yol olarak görülüyor. Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, Orta Asyalı göçmen işçilerin en büyük işvereni olan Rusya'nın ekonomisi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Bu da bölgenin işçi dövizine bağımlı ülkelerinde ekonomik ve sosyal baskıya ve 'tersine göç' olarak adlandırılan,

mültecilerin veya zorunlu askerlikten kaçanların Rusya'dan Orta Asya'ya taşınmasına neden oldu.

Rusya'nın iç politikasında, göçün toplumsal etkilerine ilişkin milliyetçi retorik, ekonomi ve ulusal kültürdeki risk değerlendirmelerini etkilemiştir. Lassila (2017), 2014'ten sonra Ukraynalı mültecilerin Rus ana akım medyasında olumlu bir şekilde tasvir edildiğini, ancak Ukrayna devletinin ağır bir şekilde eleştirildiğini belirtmiştir. Virkkunen, Silvan ve Piipponen'in çalışmasının gösterdiği gibi (*Global Migration and Illiberalism in Russia, Eurasia, and Eastern Europe*, 2024) küresel göçün ve özellikle de savaş mültecilerinin araçsallaştırılması, liberal-demokratik toplumlar üzerinde siyasi baskı kurmayı ve kriz zamanlarında dayanıklılıklarını test amaçlayan sözde hibrit etki yöntemlerinin cephaneliğine dahil edilmiştir. Dolayısıyla Rus tarafı için krizin bir yönü de Avrupa toplumlarının direncinin ne ölçüde olduğunu görmektir. Öte yandan uluslararası savaş hukuku kurallarına aykırı olarak Ukrayna topraklarından Ukraynalı çocukların 'yeniden eğitim' ve Rus aileler tarafından olası evlat edinme amacıyla sınır dışı edilmesi ve nakledilmesi iddiası, 1940'ların savaşının geri dönüşünü göstermektedir, ancak şimdi küreselleşmiş sosyal medya aktivizmi çağında bu tür stratejilerin gizlenmesini zorlaştırmaktadır. İddia edilen yasadışı sınır dışı etme ve nüfus (çocuk) transferinin sonucu, 17 Mart 2023 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi Ön Yargılama Dairesi II tarafından Roma Statüsü'nün 8(2)(a)(vii) ve 8(2)(b)(viii) maddelerine dayanılarak Başkan Putin ve Rusya Federasyonu Başkanlık Ofisi Çocuk Hakları Komiseri Maria Lvova Belova hakkında tutuklama emri çıkarılması olmuştur (Heusala, Eraliev, 2024). Fakat Rusya, 2002 yılında kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Roma Statüsünü 2000 yılında imzalamış olmasına rağmen hiçbir zaman onaylamamış, üstelik 2016 yılında da çekildiğini açıklamıştır. Dolayısıyla Rusya'nın UCM'nin yargı yetkisini tanımaması meselesi UCM'nin böyle bir kararı sonrasındaki etkisizliğinin de ortaya çıkarılması bakımından birçok akademisyen tarafından eleştiriye uğramıştır (Bakır, 2022). Ukrayna savaşının bir diğer etkisi de Rusya Federasyonu'nu terk eden vatandaşlarla ilgilidir. İşgalin ardından tahmini 700.000 Rus ülkeden kaçmıştır. Bu kitlesel göç, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Rusya'dan gerçekleşen en büyük insan çıkışı temsil etmektedir (Zavadskaya vd., 2024). Savaşın ilk altı ayında ülkeyi terk edenlerin çoğunluğu, siyasi muhalifler hariç, ailelerini ve işlerini Türkiye, Gürcistan, Ermenistan ve daha az ölçüde Orta Asya gibi yerlere sorunsuz bir şekilde taşıyabilecek maddi imkanlara ve sosyal bağlantılara sahiptir (Matusevich 2022). Rus vatandaşlarının ülkeye terk etmelerindeki sebeplerden en önemlisi Rus hükümetinin Eylül 2022'de erkekler için kısmi seferberlik ilan etmesiydi. Ukrayna'da yaşanan insan gücü kayıplarını telafi etmek adına çıkarılan bu yasa

halk nezdinde tepkilere sebep oldu. Heusala ve Eraliev'e göre bu göçün sadece Rusya'nın iç siyaseti için değil, aynı zamanda bu Rusların çoğunun göç ettiği Orta Asya ve Güney Kafkasya'daki toplumlar için de etkileri olacaktır. Çünkü Orta Asya toplumunun bir kısmı yaşanan savaşa karşı çıkarak Rusları mülteci olarak adlandırırken diğer kısmı ise ülkeyi savunma ihtiyacı anında ülkesinden kaçan asker kaçakları olarak görme eğiliminde. Meduza'nın da belirttiği gibi Rusların Orta Asya'ya göçü kendilerini hem Çarlık Rusyası hem de SSCB döneminde ayrıcalıklı konuma koydukları bakış açısından farklı olarak yabancı ülkelerde 'misafir' olarak bulunmaları algılarıdaki farklılaşmaya işaret etmektedir. Son olarak son 20 yıldır özellikle Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan'dan Rusya'ya çalışmak için gelen göçmen işçilerden bahsetmek faydalı olacaktır. Birçok uzman Ukrayna savaşıyla beraber Rusya'nın baş etmek zorunda olduğu derin yaptırımlardan ötürü bu göçmen işçi hareketliliğinin durma noktasına geleceğini öngörseler de Rus ekonomisi ruble istikrarını sağlamak için idari önlemler alarak bu hareketliliği canlı tutmayı başarmıştır. Ancak, Rusya'da kalmayı tercih eden yabancı işçiler artan güvenlik önlemleriyle karşılaşmış, sorunlar için haksız yere suçlanmış ve hatta doğrudan savaşa katılmak üzere askere alınmışlardır (Ozodlik, 2023'den aktaran Heusala, Eraliev, 2024). Yüzlerce, hatta muhtemelen binlerce Orta Asyalı'nın Ukrayna'nın işgal altındaki topraklarında çalıştığı bildirilmiştir. Kendi hükümetlerinin Ukrayna'ya seyahat etmekten ve tehlikeli koşullardan kaçınmaları yönündeki uyarılarına rağmen, bu göçmenler Rusya'daki inşaat firmaları aracılar tarafından yüksek ücret vaatleriyle savaştan zarar görmüş bölgeye çekilmeye devam etmektedir (Khashimov 2023). Dolayısıyla bu sebepler Orta Asya hükümetlerinin vatandaşları için istihdam kaynağı olan Rusya yerine alternatif arayışlara yönelmiş ve ekonomik zorluklara rağmen yeni destinasyon dilsel ve dini birliğe yakınlığıyla bilinen Türkiye olmuştur.

Avrupa Birliği'nin Sığınmacı Politikaları

AB'nin sığınma sistemi, 2015 ve 2016 Suriye göçü krizi sırasında yaygın olarak 'başarısız' olarak görülüyordu (Wolff, Trauner, 2024). Bu sistem Ukraynalı mülteciler 2022 yılında yoğun olarak Doğu Avrupa sınırında dayandıklarında revize edilmemişti. BMMYK 2022 raporlarına göre Ukraynalı yaklaşık 7 milyon insan ülkesinden ayrılmak zorunda kaldı ve ilk dalgayı karşılayanlar Polonya, Macaristan, Moldova ve Slovakya oldu (De Coninck, 2022). AB, 2001 yılından beri gündeme gelmemiş Geçici Koruma Direktifi (Temporary Protection Directive) hükümlerini aktif hale getirerek kriz zamanlarında belirli mülteci türlerinin (bu durumda: Ukraynalılar) sınırsız kabulünü ve sığınma talebinde bulunmadan

mülteci statüsünün derhal ve otomatik olarak kabulünü sağladı. Bu direktife göre Ukraynalılar AB'de üç yıla kadar çalışma, eğitim görme ve yaşama olanağına sahip oldu (Grosman, Raadschelders, 2024). Direktif ayrıca, geçici izin verilen çocukların okula gitmesine ve tıbbi bakım almasına da izin vermektedir. AB'nin genel bürokratik ve uzun süreçlerini göz önüne aldığımızda Suriye krizinden dersler çıkarıldığını söylemek mümkündür. Avrupa Komisyonu, 2016 yılında üye ülkelere AB Ortak Avrupa Sığınma Sistemi'ni (Common European Asylum System- CEAS) sunduğunda AB kurumları, göçmenlerin AB içinde yeniden yerleştirilmesi gibi tartışmalı konulardaki kutuplaşmış müzakereler nedeniyle bunu tamamlamak için uzun süredir mücadele etmekteydi. Öte yandan Ukrayna göçünün yarattığı şok ve Rusya'nın Avrupa topraklarına ilerleyebileceği korkusu mutabakatçı ve iş birliği fikirlerini tetikledi ve 2024 yılında Avrupa parlamentosu tarafından Göç ve Sığınma Paktı (Pact on Migration and Asylum) kabul edildi. Bu yönetim biçimi yeni değildi ancak Covid-19 ve yarı kalıcı acil durum zamanlarıyla ortaya çıktı ve literatürde 'koordineli Avrupalılaşma' (coordinative Europeanisation) olarak kavramsallaştırıldı (Ladi & Wolff, 2021'den aktaran Wolff, Trauner, 2024). Bu kavram giderek artan krizlere karşı AB'nin kurumsal bilgisinin geliştiğini ve bu krizlerin artık AB'nin normal politikalarına eklemlendiğini belirtmektedir.

Rus Ukrayna savaşı AB'nin reel politikalarının değiştirmekle kalmamış buna ek olarak AB iltica sisteminin altındaki normatif nedenleri ve inanç sistemlerini değişime uğratmıştır. İşgal, AB'nin jeopolitik ortamına ve konumuna bakış biçiminde derin bir değişime yol açtı. Basitçe ifade etmek gerekirse, Avrupa ve üye devlet düzeyindeki birçok aktör, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaştan tehdit hissetti ve Birliği gelecekteki olası saldırılara karşı savunmak için AB araçlarını artırmaya çalıştı (Ladi & Wolff, 2021'den aktaran Wolff, Trauner, 2024). Mülteci sorunu her ne kadar Pakt'ın imzalanmasını kolaylaştırsa da öte yandan AB'yi yeni bir sorunla da karşı karşıya bırakmıştır. Bu sorun bazı üye devletlerin yarı kalıcı acil durum rejimleri ve diğerlerinin AB sığınma hukuku standartlarına zayıf uyum sicili nedeniyle ulusal standartlarında daha fazla ayrışmaya başlaması olmuştur.

AB'nin Ukraynalı mültecilere yönelik çift-yönlü bakışı birçok akademisyen tarafından eleştirilse de uzmanlar mültecilerin kolaylıkla kabulünde tek etkenin ırk, etnisite temelli olmadığını göstermektedir (Grosman, Raadschelders, 2024). Ukraynalılar, alıcı ülkelerdeki önceden var olan sosyal veya ekonomik koşullar nedeniyle, bu ülkelere sağlayabilecekleri potansiyel faydalar algısı nedeniyle sıcak bir şekilde kabul ediliyorlar. Ülkeye bağlı olarak, birçok AB ülkesi artan bir vasıflı ve/veya vasıfsız işgücü sıkıntısıyla karşı karşıyadır, örneğin Almanya ve Polonya'da şirketlerin yaklaşık %40'ı iş sıkıntısı bildirmekte dolayısıyla Ukraynalı mülteciler, birçoğunun alıcı ülkelerde iş bulmak için kullandığı yüksek düzeyde

insan sermayesine sahip (EWL Report, 2022). Talihsiz bir gerçek ise, bazı Ukraynalıların genellikle dil engelleri nedeniyle vasıfsız işçi olarak niteliklerinin altında çalışmasıdır. Doldurulan iş pozisyonlarının türünden bağımsız olarak, rakamlar Ukraynalıların AB ülkelerinin ekonomilerine halihazırda fayda sağladığını göstermektedir: Polonya'daki pozitif ekonomik büyümeye %0,05'lik katkı mültecilerden gelmektedir. (Vorozhko, 2022'den aktaran Grosman, Raadschelders, 2024). Sonuç olarak Avrupa'daki birkaç OECD ülkesinde (Polonya, Birleşik Krallık, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Hollanda ve Estonya dahil), çalışma çağındaki Ukraynalı mülteci nüfusunun istihdamdaki payı 2023 yılında yüzde 40'ın üzerine çıkmıştır (Heusala, Eraliev, 2024).

Batılı devletlerin Ukraynalı mültecilere yönelik uyguladıkları çifte standart politikaları akademisyenlerin ilgisini çekmiştir. Bu noktada Afgan ve Ukraynalı mültecilere uygulanan politikaları karşılaştıran De Coninck'in kısa fakat özlü makalesi okunmaya değerdir. De Coninck, Taliban'ın 2021 yılında Afganistan'da başa geçmesiyle birlikte ABD'nin desteklediği Afgan hükümeti tarafında olan insanları tahliyesi sürecinde hem ABD hem de Avrupa kamuoyunun olumsuz bakışlarını (Örneğin Avrupa genelindeki Marine Le Pen, Viktor Orban siyasi aktörler Afganlara ev sahipliği yapmanın, sonraki aylarda Avrupa'ya çok sayıda ek mültecinin girmesine yol açabileceği konusunda uyarılarda bulunmuştur.) göz önüne alarak aslında her iki mülteci grubun yaşadığı koşullarda bir farklılık olmamasına rağmen bu çifte standartı belirli ilkelere bağlamıştır: sembolik tehdit, vicdan kolektifi ve etnisitenin rolü. Sembolik tehdit (*conscience collective*), göçmenlerin iç grubun dinine, değerlerine, inanç sistemlerine, ideolojisine veya dünya görüşüne meydan okuması korkusunu ifade eder (Stephan vd., 2009'den aktaran De Coninck, 2022). Ukrayna, kitlesel spor etkinlikleri veya müzik festivalleri (Eurovision) gibi bu etkinliklerin izleyicileri ve katılımcıları arasında bir vicdan kolektifinin oluşmasına katkıda bulunan küresel ölçekteki kitlesel etkinliklerde güçlü bir şekilde temsil edilmektedir fakat Afgan halkının bir temsiliyeti Batı dünyasında olmamaktadır. Sembolik tehdit ile kastedilen ise 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren Soğuk Savaş yıllarında Batı'nın 'ötekisi' olan Rusya'nın yarattığı tehdit algısıdır. De Coninck'e göre Avrupalılar Rusya'nın Ukrayna sınırlarında durmayacağından ve 'Avrupa'da fetih' yapmaya devam edeceğinden korkabilirler. Sonuç olarak Avrupalıların Ukraynalı mültecilere yönelik hoş karşılayıcı tepkileri, kaçmak zorunda kalmaları durumunda diğer Avrupalıların da bu mültecilere gösterdikleri aynı saygı ve açıklıkla muamele görecekları umudunu yansıtabilir.

Sonuç

Rusya-Ukrayna savaşı, modern çağın en büyük mülteci krizlerinden birini tetiklemiş ve küresel göç politikalarını derinden etkilemiştir. 2014’te başlayan ve 2022’de geniş çaplı bir işgale dönüşen bu süreç, milyonlarca insanın yerinden edilmesine yol açmıştır. Avrupa Birliği (AB), bu göç dalgasını yönetmek için önceki göç krizlerinden ders çıkararak hızlı ve koordineli bir şekilde hareket etmiş, geçici koruma direktifini devreye sokarak Ukraynalı mültecilere geniş kapsamlı haklar tanımıştır. Rusya’nın savaşı, yalnızca güvenlik ve insani kriz yaratmakla kalmamış, aynı zamanda Avrasya’nın sosyo-ekonomik dinamiklerini de değiştirmiştir. Özellikle Orta Asya’da tersine göç, ekonomik belirsizlikler ve siyasi etkiler gözlemlenmiştir. Rusya’nın iç politikasında milliyetçi retorik güçlenmiş, uluslararası hukuk ihlalleri ve göçmen işçilerin zorunlu askerlik uygulamalarına maruz kalması, bu dönemin belirleyici unsurları olmuştur. AB’nin göç politikalarındaki hızlı adaptasyon, Ukraynalı mültecilerin entegrasyonunu kolaylaştırırken, bu süreçte ortaya çıkan çifte standart eleştirileri de dikkat çekmektedir. Ukraynalı mülteciler, Batılı toplumlarda sosyal ve ekonomik fayda sağlama potansiyelleri nedeniyle daha olumlu karşılanmış, bu durum Afgan ve Suriyeli mültecilere kıyasla farklı bir yaklaşım sergilendiğini göstermiştir. Sonuç olarak, Rusya- Ukrayna savaşı göç politikalarının yeniden şekillendirilmesine yol açmış, AB’nin dayanıklılığını ve koordinasyon kapasitesini artırmış, ancak aynı zamanda etnik ve siyasi ayrımcılık tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Gelecekte, bu krizin uzun vadeli etkilerini anlamak ve küresel göç yönetimini daha kapsayıcı hale getirmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Referanslar

Bakır, H. (2022). *Rusya ’nın Ukrayna İşgalinin Avrupa Mülteci Mevzuatı ve Ukraynalı Mülteciler Üzerindeki Hukuksal Etkisi*. Artuklu İnsan Ve Toplum Bilim Dergisi, 7(2), 45-60.

De Coninck, D. (2022). *The Refugee Paradox During Wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan Refugees Are (not) Alike*. International Migration Review, 57(2), 578–586.

EWL Report, “Ukrainian refugees – vocational activation in Germany and in Poland”, 2022. ISBN 978-83-961929-4-3.

Grosman, Alex M., and Raadschelders, Jos C. N. (2024). *Managing Forced Migration: Overt and Covert Policies to Limit the Influx of Ukrainian Refugees*. World Affairs, 187(1), 49–62.

Heusala, Anna-Liisa and Sherzod Eraliev. 2024. *Russia's War in Ukraine: The Development of Russian Illiberalism and Migration in Central Asia*. Helsinki: Helsinki University Press.

International Organization for Migration (IOM). 2022. Ukraynalı Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler Üzerine Raporlar.

Iryna Maidanik (2023): *The Forced Migration From Ukraine After The Full Scale Russian Invasion: Dynamics And Decision Making Drivers*, European Societies.

Khairova, N. ,Rizun, N. ,Alexopoulos, C. ,Lukashevskyi, A. ,Redozub, I. (2024). *Understanding the Ukrainian Migrants Challenges in the EU: A Topic Modeling Approach* ACM International Conference Proceeding Series, pp. 196–205.

Trauner, F., & Wolff, S. (2024). *The Impact of the Russian War against Ukraine on the Reform of the Common European Asylum System*. European Politics and Society. 1-17.

UNHCR (2022, 2023). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Raporları.

Zavadskaya, Margarita, Emil Kamalov, and Ivetta Sergeeva. 2024. *Voice after Exit? Exploring Patterns of Civic Activism among Russian Migrant Communities in Eurasia after 24 February 2022*. Helsinki: Helsinki University Press.

Feminist Dış Politika ve Silahlanma Çıkmazı

Aşkın Beste Özdoğan

Geleneksel dış politika anlayışı uzun yıllar boyunca güç dengesi, askeri kapasiteler ve ulusal çıkarlar çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak feminist kuramların 1980'lerden itibaren uluslararası ilişkiler disiplinde önem kazanması ve 'erkek egemen uluslararası ilişkiler' ve 'toplumsal cinsiyet' temelli eleştirileri disiplinde bir dönüm noktası olmuştur. Feminist kuramların gelişimi ile birlikte güvenlik, savaş, barış ve dış politika başta olmak üzere birçok alanda yeni perspektifler ortaya çıkmıştır (Tickner ve Sjoberg, 2010).

Feminizmin uluslararası ilişkiler disiplinine getirdiği bu yeni perspektifler, dış politika yapım süreçlerinde de dönüşümlere yol açmış ve "*Feminist Dış Politika (FFP)*" anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Feminist kuramın gelişimi sayesinde, dış politikada toplumsal cinsiyet eşitliği, insani güvenlik ve kapsayıcı yönetim gibi unsurlar giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. FFP geleneksel güvenlik anlayışına alternatif bir paradigma sunan ve toplumsal cinsiyet perspektifini uluslararası ilişkilerin merkezine alan bir dış politika modelidir. FFP sadece kadın haklarını savunan bir alt politika olarak değil, kapsamlı bir dış politika olarak ele alınmalıdır. Kadınların ve dezavantajlı grupların uluslararası ilişkilere ve diplomasi süreçlerine dahil edilmesi ve politika yapımında önceliklendirilmesi, cinsiyet eşitliğinin ve insan güvenliğinin sağlanması bağlamında şekillenen FFP barış, insan hakları, sürdürülebilir kalkınma gibi birçok alanda kapsayıcı politikaların benimsenmesini amaçlamaktadır. Bu sebeplerle geleneksel dış politikaya kıyasla iş birliğine dayalı ve daha kapsamlı bir dış politika alternatifi olarak görülmektedir (Thompson, Patel ve O'Donnell, 2020).

FFP sadece kadınlarla ilgili değildir; kökenleri, dinleri, engelleri, cinsiyetleri ve cinsel kimlikleri gibi sebeplerle toplum dışında itilmiş ve marjinalleştirilmiş insanlara odaklanmaktadır. Temelde güç ilişkilerini sorgulayan ve baskıcı güç yapılarını dönüştürmeyi amaçlayan, şiddeti önlemeyi ve sosyal adaleti sağlamayı hedefleyen FFP'yi izleyen ulus devletlerin, bu politikaları hayata geçirirken teorik ideallerden sapmalar yaşadığı da gözlemlenmektedir.

Son yıllarda birçok ülkenin dış politikalarında önemli değişimler olduğu görülmektedir. 2014'te İsveç'le başlayarak Kanada (2017), Fransa (2019), Meksika (2020), İspanya (2021), Lüksemburg (2021), Almanya (2022), Şili (2022), Kolombiya (2022), Liberya (2022) ve Arjantin (2023) gibi birçok ülke genel dış politika çerçevelerini feminist bir dış politika benimsemek için değiştirmiştir (UN WOMEN, 2022).

FFP barışçıl bir söylem olarak sunulsa da Ukrayna Savaşı sürecinde FFP benimseyen ülkelerin askeri destek sağlaması yeni tartışmalar yaratmaktadır. Bu makalede FFP'nin kriz anlarında nasıl yeniden şekillendiği incelenecektir; bu bağlamda FFP'yi benimsemiş olan Almanya ve İsveç'in Ukrayna Savaşı sürecinde silahlanma ve güvenlik politikalarını nasıl değiştirdiği ve bu politikaların FFP ilkeleriyle ne kadar örtüştüğü ele alınacaktır.

Feminist Dış Politika ve Güvenlik

Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) son yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güvenlik politikalarına entegrasyonuna yönelik stratejiler geliştirmiştir. Özellikle Birleşmiş Milletler'in 2000 yılında kabul ettiği 1325 sayılı "Kadın, Barış ve Güvenlik" kararı, kadınların barış süreçlerine ve güvenlik politikalarına katılımını artırmayı hedeflemekte ve Avrupa'daki birçok ülkenin FFP stratejilerinin temelini oluşturmaktadır (Egnell, 2016). AB "Küresel Strateji" belgesi kapsamında kadın haklarını ve kapsayıcılığı dış politika hedeflerinin merkezine yerleştirmiştir (EEAS, 2016). NATO da 2000'lerden itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği gündemini benimsemiş ve kadınların güvenlik politikalarına entegrasyonunu teşvik eden çeşitli programlar geliştirmiştir (NATO, 2010).

Ancak AB ve NATO'nun FFP'yi benimseyen söylemleri, uygulamada çelişkili bir tablo ortaya koymaktadır. NATO'nun genişleme politikaları ve yüksek askeri harcamaları FFP ilkeleriyle çelişmektedir. NATO'nun Ukrayna ve Doğu Avrupa'daki askerî varlığının artırılması, FFP'yi benimseyen ülkeler açısından bir ikilem yaratmaktadır. FFP'nin temel ilkelerinden biri olan militarizme karşı duruş, NATO'nun güvenlik anlayışıyla örtüşmemektedir. Benzer şekilde AB de bir yandan barışçıl çözümleri destekleyen bir aktör olarak konumlanırken diğer yandan ortak savunma politikası kapsamında askeri harcamalarını artırmaktadır. AB üyesi bazı ülkeler FFP'yi resmi olarak benimsemiş olmasına rağmen, savunma bütçelerinin yükseltilmesi ve silah ihracatındaki artış, FFP söylemi ile çelişkili bir durum yaratmaktadır (EEAS, 2025).

FFP barış, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi değerleri merkeze alırken, geleneksel güvenlik politikaları genellikle askeri kapasiteyi artırma ve caydırıcılık üzerine kuruludur. Buradaki temel çelişki FFP'nin militarizme karşı eleştirel bir duruş sergilemesine rağmen, FFP söylemini benimseyen bazı devletlerin güvenlik kaygıları nedeniyle askeri stratejilere yönelmesinde görülmektedir. Örneğin Ukrayna Savaşı gibi krizler FFP söylemi ile silahlanma arasındaki çelişkileri de gün yüzüne çıkarmıştır. Rusya'nın 2022'de Ukrayna'ya tam

ölçekli bir şekilde saldırması, üye devletler ve sivil toplum aktörleri arasında FFP'ler ve askeri harcamalar konusunda yaşanan anlaşmazlıkların bazılarını ortaya çıkarmıştır. Almanya, Kanada ve İsveç de dahil olmak üzere FFP'leri olan birkaç ülkenin Ukrayna'ya yüksek düzeyde mali ve askeri yardım sağladığı görülmektedir. Bazı görüşlere göre bu feminist anti- militarizm ilkesine aykırıdır; onlara göre FFP ilkelerine dayalı bir yanıt, askeri yardımdan ziyade insani yardıma öncelik vermeli, ayrıca müzakere sürecinde kadınların temsili, kadınlar ve çocuklarla ilgili uluslararası anlaşmaların desteklenmesini ve mültecilere insanca muamele edilmesini sağlamalıdır (Chebab, 2023). Diğerleri ise öz savunmanın feminist bir eylem olduğunu vurgulayarak, FFP kapsamında Ukrayna'ya askeri destek verilmesini haklı çıkarmıştır (International Peace Institute, 2023). Bu bağlamda FFP'yi uygulamanın tek bir "doğru" yolu olduğunu söylemek mümkün değildir.

Almanya ve İsveç gibi FFP'yi benimseyen ülkeler, Ukrayna Savaşı bağlamında askeri yardımlar sağlayarak güvenlik politikaları ile feminist ilkeler arasında bir denge kurmaya çalışmış ancak bu süreçte "barış için silahlandırma" gibi yeni söylemler geliştirerek militarizasyonu meşrulaştırma yoluna gitmişlerdir (Shepherd, 2020; Deitelhoff, 2022). Bu durum FFP açısından bir kırılma noktası yaratmış ve silahlanma karşıtı söylemlerin savaş koşullarında nasıl dönüştüğünü göstermiştir.

Bunun yanı sıra NATO gibi güvenlik örgütlerinin genişlemesi ve askeri varlığının artırılması, FFP'yi benimseyen ülkeler açısından büyük bir ikilem yaratmaktadır. NATO'nun güvenlik anlayışı, askeri güce ve caydırıcılığa dayalı bir sistem üzerine kuruluyken, FFP bu tür militarist yaklaşımların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve şiddeti derinleştirdiğini savunmaktadır. Ancak FFP söylemini benimseyen bazı devletlerin NATO politikalarıyla uyum içinde hareket etmesi, feminist ilkelerin pratikte nasıl dönüştüğünü ve hatta araçsallaştırıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, FFP söylemlerinin yalnızca retorik düzeyde kaldığı ve geleneksel güvenlik yaklaşımlarına alternatif geliştiremediği yönünde eleştiriler bulunmaktadır (Shepherd, 2020; Aggestam & True, 2020).

Öte yandan FFP'yi benimseyen ülkeler, güvenlik politikalarını şekillendirirken sıklıkla insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği söylemlerini kullanmaktadır. Ancak bu durum, askeri müdahaleleri meşrulaştırmak için toplumsal cinsiyetin araçsallaştırıldığı eleştirilerine yol açmaktadır. Özellikle uluslararası çatışmalarda kadınların korunması ve insan haklarının savunulması gibi feminist argümanlar, askeri operasyonların gerekçelendirilmesinde kullanılmaktadır. Bu bağlamda FFP'yi benimseyen ülkelerin güvenlik kaygıları arttıkça, barışçıl çözümlerden uzaklaşıp geleneksel askeri stratejilere yönelmeleri, feminist güvenlik anlayışının temel ilkeleriyle çelişmektedir (Shepherd, 2020).

Ukrayna’da Kadınların Durumu

Tarih boyunca savaş bölgelerinde bulunan kadınlar, cinsel şiddet ve tecavüz dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin en ağır biçimlerine maruz kalmıştır. Örneğin Bosna Savaşı’nda sistematik tecavüz savaş silahı olarak kullanılmış, Ruanda Soykırımı sırasında binlerce kadın cinsel şiddete maruz kalmış ve İkinci Dünya Savaşı’nda benzer vakalar yaşanmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı da farklı değildir. Rusya’nın Ukrayna’yı işgali, çatışmanın insani boyutunu derinleştirmiş ve özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddet açısından büyük bir tehdit oluşturmuştur. Kimlik kesişimleri—toplumsal cinsiyet kimliği, etnik köken, engellilik gibi faktörler—çatışma bölgelerinde hayatta kalma koşullarını, insani yardıma erişimi ve fiziksel güvenliği doğrudan etkilemektedir. Örneğin Ukrayna’daki LGBTQ+ bireyler, hem savaşın getirdiği zorunlu yerinden edilme hem de cinsel kimlikleri nedeniyle çifte ayrımcılığa uğramaktadır. Benzer şekilde savaş ortamında engelli bireyler de hem fiziksel hem de sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği nedeniyle ciddi mağduriyetler yaşamaktadır. Rusya’nın saldırıları, zaten kırılgan olan Ukrayna’daki destek sistemlerine ek yük bindirmekte ve bu durum hem Ukrayna hükümetinin hem de uluslararası aktörlerin özel gereksinimli bireyleri daha fazla göz önünde bulundurmasını zorunlu kılmaktadır (Protection Cluster UNFPA, 2022). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) ve Uluslararası Af Örgütü’nün raporları, işgal bölgelerinde ve Ukrayna sınırlarında kadınlara yönelik yaygın cinsel şiddetin uygulandığını belgelemektedir (CARE, 2024). BM Ukrayna İnsan Hakları İzleme Misyonu (HRMMU) tarafından verilen bilgilere göre 25 Kasım 2024’e kadar 376 cinsel şiddet vakası belgelenmiştir; 376 kişi içinde 262 erkek, 104 kadın, 10 kız çocuğu ve 2 erkek çocuğu bulunmaktadır. Buna ek olarak bilinmektedir ki Rus esaretinden serbest bırakılan tutukluların %50’sinden fazlası işkence, tecavüz veya diğer cinsel şiddet biçimlerine maruz kalmıştır (OHCHR, 2024).

Rusya-Ukrayna Savaşı, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin savaşın ayrılmaz bir parçası olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Cinsiyete dayalı şiddet hem bireysel suçlar hem de savaş koşullarının meşrulaştırdığı cinsiyetçi toplumsal normlar aracılığıyla güçlenmektedir. Rus birlikleri tarafından gerçekleştirilen fiziksel ve cinsel şiddetin yanı sıra, savaşın doğurduğu ekonomik belirsizlikler ve psikolojik travmalar nedeniyle ev içi şiddette de belirgin bir artış görülmektedir (Kotliuk, 2024). Bu bağlamda Ukrayna 2022 yılında İstanbul Sözleşmesi’ni onaylayarak cinsiyete dayalı şiddete karşı uluslararası standartlara uyum sağlama yönünde önemli bir adım atmıştır (EUAM Ukraine, 2023).

Savaş aynı zamanda Ukrayna'daki kadınların ordu ve güvenlik sektöründeki rollerini de dönüştürmüştür. 2018 yılına kadar Ukraynalı kadınların toplumdaki temel görevi 'üreme' olarak görülmekteydi ve sadece ordudaki belirli pozisyonlarda görev alabilmekteydi. Veriler incelendiğinde 2014 yılında başlayan Donbas'taki savaş sonrası gönüllü 40.000 savaşçının %30-35'inin yani üçte birinin kadın olduğu görülmektedir. 2014'te Donbas'ta başlayan savaşla birlikte kadınlar orduda daha fazla yer almaya başlasa da uzun yıllar boyunca Ukrayna ordusunda kadınların resmi olarak savaşçı olarak görev yapmalarına izin verilmemiştir. 2016 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı "Kadınlar, Barış ve Güvenlik" kararı doğrultusunda Ukrayna ordusunda kadınlar için daha fazla pozisyon açılmış, ancak bunlar ağırlıklı olarak idari ve tıbbi görevler ile sınırlı kalmıştır (International Alert, 2019). Ukrayna ordusundaki kadın askerlerin yaşadığı yapısal ayrımcılıklar devam etmektedir. Örneğin, kadın askerler 2022 yılına kadar erkek askeri kıyafetlerini giymek zorunda bırakılmıştır. Ayrıca, ordu içindeki cinsel taciz ve istismar olaylarına dair resmi bir veri toplanmamaktadır, bu da kadın askerlerin maruz kaldıkları şiddeti rapor etmelerini zorlaştırmaktadır. 2022'den önce Ukrayna ordusunda kadın oranı %15,5 iken, toplam sivil ve askeri personel içinde kadınların oranı %23'tü. Ancak savaşın başlamasıyla birlikte bu oran 2022 Ağustos ayında %10'a gerilemiştir (Friedrich, 2022).

Almanya ve İsveç'in Ukrayna Politikaları

Angela Merkel dönemi (2005-2021) boyunca Almanya'nın güvenlik ve savunma politikaları temkinli ve çok taraflı iş birliği ekseninde ilerlemiştir. Almanya diplomasiye dayalı bir yaklaşım benimsemiş, askeri harcamaları artırma konusunda isteksiz olmuş ve NATO ile AB içindeki yükümlülüklerine bağlı kalmıştır. Ancak Almanya'nın doğrudan müdahaleden kaçınarak lojistik destek, eğitim ve silah ihracatına odaklanması müttefikleri tarafından eleştirilmiştir (Puglierin, 2021).

2021'de Almanya'da hükümet değişmiş ve 2023 yılında Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock liderliğinde FFP stratejisi açıklanmıştır. Almanya, FFP kapsamında kalkınma yardımları ve barış süreçlerinde kadınların ve marjinal grupların temsiline özel önem vermektedir. Bunun yanı sıra Almanya'nın 2025 yılına kadar kalkınma fonlarının %85'ini toplumsal cinsiyet duyarlı, %8'ini ise toplumsal cinsiyet eşitliğini dönüştürücü projelere yönlendirme hedefi bulunmaktadır (Federal Foreign Office, 2023). ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci kalkınma iş birliği sağlayıcısı olan Almanya'nın, yakın zamanda feminist bir dış politika benimsemesi uluslararası iş birliğinin odağını da daha feminist bir bakış açısına kaydırma noktasında önem arz etmektedir (OECD, 2024).

Almanya sadece FFP'ye bağılılığını ilan etmekle kalmamış, aynı zamanda Ukrayna, Afganistan ve İran'daki kadınların ve kız çocuklarının durumunu iyileştirmek için somut adımlar atmıştır. Almanya Ukrayna'da cinsel şiddet faillerinin yargılanmasını desteklemek amacıyla DNA analizi ve adli tıp araçları sağlamış, Taliban kontrolündeki Afganistan'da kadın mültecileri kabul etmiş ve sığınma evleri inşa etmeyi finanse etmiştir. İran'da Mahsa Jina Amini'nin öldürölmesi sonrası Almanya, İranlı yetkililere yaptırımlar uygulamış, sivil toplum liderlerini korumuş ve İnsan Hakları Konseyi'nde insan hakları ihlallerinin belgelenmesine öncölük etmiştir (Schnalke, 2024).

Ancak Almanya'nın FFP yaklaşımı, Ukrayna Savaşı ile ciddi bir sınavdan da geçmiştir. 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması, Almanya'nın dış politikasında bir dönüşüme yol açmış ve Şansölye Olaf Scholz'un "Zaman Değişimi (Zeitenwende)" söylemiyle savunma harcamalarının artırılması kararı alınmıştır (Roth, 2023). Almanya başlangıçta Ukrayna'ya askeri destek vermekten kaçınmış ancak kısa süre içinde Leopard tankları ve diğer ağır silahları sağlayarak savaşın seyrine doğrudan etki eden ölkelerden biri haline gelmiştir. Ayrıca 2022 yılında ölkö Ukrayna'ya askeri yardım olarak 2,24 milyar euro harcamıştır. (Schmitz, Maynes ve Kakissis, 2023). Bu durum FFP söylemiyle askeri destek arasındaki çelişkileri derinleştirmiştir.

Ukraynalı feminist hareketlerin, Almanya'dan hem askeri hem de sivil destek talep etmesine rağmen FFP tartışmalarının askeri yardımları ahlaki bir ikilem içinde ele aldığı ve bu nedenle karar alma süreçlerinin geciktiği gözlemlenmiştir. FFP'nin pasifist bir yaklaşım olması gerektiğini savunan kesimler, Almanya'nın silah ihracatını artırmasını eleştirirken, diğerleri Ukrayna'nın direnişini desteklemenin toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları açısından bir gereklilik olduğunu öne sürmektedir.

İsveç ise 2014 yılında FFP'yi resmi olarak benimseyen ilk ölkö olmuş ve dış politikasını toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları ve insani güvenlik ilkeleri çerçevesinde şekillendirmiştir (Aggestam ve Rosamond, 2016). Ancak 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, İsveç'in geleneksel tarafsızlık politikasında köklü bir dönüşüme neden olmuş ve İsveç NATO üyeliğine başvurarak tarihsel olarak benimsediği askeri tarafsızlık ilkesinden uzaklaşmıştır (Wright ve Rosamond, 2024).

İsveç'in NATO'ya katılım sürecinin FFP ilkeleriyle çelişmesi önemli tartışmalara yol açmıştır. FFP anlayışı geleneksel olarak militarizme karşı bir duruş sergilese de İsveç hükümeti NATO üyeliğini ulusal güvenliğin korunması açısından kaçınılmaz bir adım olarak değerlendirmiştir. İsveç yetkilileri NATO üyeliğinin FFP ilkeleriyle çelişmediğini aksine kadınların ve dezavantajlı grupların güvenliğini artıracak bir strateji olduğunu savunmuştur

(Wright ve Rosamond, 2024). Ancak bu argüman FFP'nin militarizme karşı temel duruşuyla bağdaşıp bağdaşmadığı konusunda eleştirilmiştir.

Ukrayna Savaşı sürecinde İsveç, askeri destek sağlayarak Ukrayna'ya silah yardımı yapan ülkelerden biri olmuştur (Saballa, 2024). Bu karar FFP ilkeleriyle çelişkili olarak yorumlanmış, ancak İsveç hükümeti bu yardımları “insan haklarını ve demokrasiyi savunma” bağlamında meşrulaştırmaya çalışmıştır. İsveç'in NATO üyeliğine başvurması ve Ukrayna'ya askeri destek sağlaması, FFP söyleminin kriz dönemlerinde nasıl şekillendiğini ve pratikte nasıl sınındığını gösteren önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

“Barış için Silahlandırma” Söylemi

FFP barış, diplomasi ve militarizme karşılık ilkeleri üzerine inşa edilmiştir. Ancak Ukrayna Savaşı gibi büyük ölçekli krizler, FFP'yi benimseyen ülkeleri ciddi bir ikilemle karşı karşıya bırakmıştır. Bir yanda FFP militarizme ve savaşın getirdiği yıkımlara karşı dururken diğer yanda Ukrayna gibi ülkelerin egemenliğini ve insan haklarını koruyabilmesi için savunma desteğine ihtiyacı olduğu belirtilmektedir.

Ukrayna Savaşı bağlamında FFP'yi benimseyen ülkeler, silah desteğini bir savunma stratejisi olarak meşrulaştırmak amacıyla “barış için silahlandırma” söylemini geliştirmiştir (Deitelhoff, 2022). Bu söylem askeri yardımın saldırganlığı teşvik etmekten ziyade mağdur konumundaki ülkelerin kendilerini savunmalarına yardımcı olduğunu ileri sürmektedir. Almanya ve İsveç gibi ülkeler Ukrayna'ya askeri destek sağlamalarını, sivilleri koruma ve insan haklarını savunma misyonunun bir parçası olarak sunmuştur (Bergmann, 2024).

Bu bağlamda Almanya Ukrayna'ya silah göndermeyi kadınların, çocukların ve sivillerin korunmasına katkı sağlayan bir FFP tercihi olarak göstermektedir. FFP ilkeleriyle bağdaştırılan temel argüman, "Kadınları ve insan haklarını korumak için savunma gereklidir" şeklinde özetlenebilir. Bu anlayışa göre silah yardımı saldırganlığı teşvik eden bir unsur değil, barışın sağlanması ve mağdurların korunması için bir araç olarak sunulmaktadır.

"Barış için silahlandırma" söylemi FFP içinde de tartışmalı bir konudur. Bazı feministler, militarizasyonun hiçbir şekilde barışçıl olmayacağını ve savaşın daha fazla şiddet üreteceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre silah desteği kısa vadeli çözümler sunsa da uzun vadede savaşın sürmesine ve militarizmin güçlenmesine yol açabilir. Diğerleri ise FFP'nin sadece diplomasi ve barış görüşmeleriyle sınırlı kalamayacağını, bazen temel hakların korunması için askeri müdahalenin kaçınılmaz olabileceğini savunmaktadır.

Bu söylem, FFP'nin realist güvenlik politikalarıyla nasıl uzlaştırılabileceğine dair önemli bir tartışma alanı yaratmaktadır. Ukrayna Savaşı gibi olaylar, FFP ilkeleri ile pratik

kararlar arasındaki sınırları test eden örnekler sunmaktadır. FFP'nin geleceği bu tür kriz anlarında nasıl bir yol izleyeceğine ve güvenlik politikalarıyla nasıl dengeleneceğine bağlı olacaktır.

Feminist Dış Politika Ne Kadar Uygulanabilir?

FFP'nin yalnızca barış zamanlarında uygulanabileceğine dair yaygın bir yanılgı mevcuttur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini şiddet içermeyen bir çerçevede ele almak, feminizmin sadece barış zamanı için uygun bir siyasi gündem olduğu algısını yaratmaktadır. Ancak feminizmin şiddetsizliğe odaklanması, feminist güvenlik anlayışının kriz ve savaş anlarında saldırganlık karşısında savunmasız bir duruş sergilemesi anlamına gelmemektedir (Balbon, 2025).

Ukrayna Savaşı, FFP söyleminin nasıl değiştiğini ve dönüştüğünü analiz etmek açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Feminist kuramlar militarizmin ataerkil yapıları pekiştirdiğini ve şiddeti artırdığını savunsa da Ukrayna'daki feminist hareketler askeri desteğin bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Ukraynalı feministler için savaşın iki muhtemel sonucu bulunmaktadır: ya Ukrayna kendi savunmasını güçlendirecek ya da Rusya'nın militarize ettiği bir bölge haline gelecektir. Ukraynalı feministler, militarizasyonun doğurabileceği olumsuz sonuçların farkında olmakla birlikte, güvenlik ve özgürlüklerini koruyabilmek için askeri savunmanın gerekli olduğunu kabul etmektedir. Bu yaklaşım, bir yandan militarizasyonun toplumsal etkileriyle mücadele etmeyi hedeflerken, diğer yandan savaşın dayattığı gerçeklerle yüzleşmeyi içermektedir (Balbon, 2025). Bu bağlamda FFP yalnızca insani yardımların sağlanmasıyla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda savunmayı güçlendirme girişimlerinin, askeri yardımın ve barış süreçlerinde etkili bir rol üstlenerek toplumsal adaleti sağlayacak mekanizmaların oluşturulmasına katkıda bulunmalıdır.

FFP'nin kriz anlarında sürdürülebilir olup olmadığı önemli bir tartışma konusudur. Ukrayna Savaşı sürecinde FFP benimseyen Almanya ve İsveç gibi ülkeler, askeri destek sağlama kararı alarak geleneksel FFP ilkeleriyle çelişen adımlar atmıştır. "Barış için silahlandırma" söylemi, FFP'nin dönüşümünü ortaya koymakta ve askeri yardımları barışçıl bir güvenlik stratejisi olarak sunarak realpolitik ile uyumlu hale getirmektedir. Ancak bu yaklaşım feminist ilkelerin revize edilmesine ve savaş karşıtı duruştan uzaklaşılmasına neden olmuştur.

Almanya ve İsveç'in Ukrayna Savaşı bağlamında aldığı kararlar, FFP'nin sınırlarını belirgin hale getirmiştir. FFP mevcut güvenlik sistemine entegre edilerek militarizme karşı bir alternatif sunma çabasından uzaklaşmıştır. NATO ve AB gibi uluslararası örgütler içinde FFP söylemi, askeri destekle uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu eğilim FFP'nin gelecekte

nasıl şekilleneceğini büyük ölçüde etkileyecektir. FFP ile NATO gibi askeri ittifaklar arasında bir çelişki olduğu düşünülse de Ukrayna Savaşı bağlamında bazı ülkeler bu çelişkiyi aşmaya çalışmaktadır. NATO'nun genişleme politikası ve askeri harcamaları FFP'nin militarizme karşı duruşuyla çelişirken, Almanya ve İsveç gibi ülkeler bu durumu otoriter rejimlere karşı bir savunma mekanizması olarak sunmuştur. İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliğine yönelmesi, FFP'nin güvenlik kaygılarıyla nasıl şekillendiğini gösteren önemli bir örnektir (Bergmand, 2024).

FFP, militarist savunma stratejileriyle giderek daha yakın bir ilişki kurmaktadır. Silahlanma, FFP çerçevesinde başlangıçta reddedilen bir güvenlik aracı olarak görülse de Ukrayna Savaşı ile birlikte bu perspektif değişime uğramıştır. FFP'ye sahip ülkeler, askeri yardımı "savunma" çerçevesinde meşrulaştırarak, militarizmin yeniden meşrulaşmasına dolaylı yoldan katkıda bulunmuştur. Ancak bu süreç feminist ilkeler doğrultusunda alternatif bir güvenlik anlayışının geliştirilmesi gerekliliğini de gündeme getirmektedir.

FFP uygulayan ülkelerin giderek realist bir güvenlik anlayışına evrildiği ve silahlanmayı destekleyen bir çerçeveye yaklaştığı görülmektedir. Savaş sonrası dönemde FFP ilkeleri, güvenlik kaygılarıyla yeniden şekillenmekte ve barışçıl söylemlerle askeri önlemler arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. FFP savaşın etkileriyle sınanmış ve bu süreçte bazı temel ilkelerinden ödün vermek zorunda kalmıştır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki FFP tek başına küresel çatışmaları sona erdirecek ve silahlandırmayı bitirecek sihirli bir değnek değildir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği, adalet ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda şekillenen bir dış politika anlayışı, uluslararası barış ve güvenlik tartışmalarına yeni bir perspektif kazandırabilir. FFP'nin geleceği, teorik idealler ile jeopolitik gerçekler arasında nasıl bir denge kurulacağına bağlıdır. Bu nedenle FFP söyleminin, savaş ve güvenlik tehditleri karşısında nasıl dönüştüğü ve uygulanabilir hale getirildiği, uluslararası ilişkiler disiplinde önemli bir tartışma konusu olmaya devam edecektir.

Referanslar

Aggestam, K., & Bergman-Rosamond, A. (2016, October). "Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender" *Ethics & International Affairs*, 30(3), 323-334.

Aggestam, K., & True, J. (2020). Gendering Foreign Policy: A Comparative Framework for Analysis, *Foreign Policy Analysis* 16(2): 143-162.

Balbon, N. (2025, Şubat). Feminist Foreign Policy for Ukraine- A Case of Hardship. The Global Public Policy Institute

Bergmann, M. (2024, Aralık). How to Support Ukraine: Peace will require Ukrainian strength. CSIS.

CARE. (2024, Ağustos). Rapid Gender Analysis Ukraine.

Chebab, S. J. (2023). Feminist Foreign Policy and the War in Ukraine: Hollow Framework or Rallying Force?'. *Journal of International Women's Studies* 25(6).

Deitelhoff, N. (2022, Nisan). Arming for Peace: The turning point for a sustainable peace order in Europe. *VerfBlog*.

EEAS: The Diplomatic Service of the European Union. (2016, June). A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy.

EEAS: The Diplomatic Service of the European Union. (2025, Şubat). EU Assistance to Ukraine.

Egnell, R. (2016, March). "Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace, and Security." *Armed Forces & Society*, 41(2), 203-228.

EUAM Ukraine. (2023, Mayıs). "Ratification of the Istanbul convention is an important step towards the EU accession.

Federal Foreign Office. (2023, Mart). Speech by Foreign Minister Annalena Baerbock to present the feminist foreign Policy guidelines.

Friedrich, J. (2022, Ağustos). Interview: Feminist Activism in Ukraine Usually Means Demanding More Weapons. Global Public Policy Institute.

International Alert (2019, Nisan). What's next for veterans in Ukraine? Promoting inclusion to improve the reintegration architecture for former combatants.

International Peace Institute. (2023, July). Feminist Foreign Policy and Multilateralism.

Kotliuk, G. (2024, Haziran). The Hidden Front of Russia's War: Addressing Gender- Based Violence in Ukraine. Global Public Policy Institute.

NATO Parliamentary Assembly. (2010). 280 SESA 10 E- NATO PA Policy Recommendations.

OECD. (2024, June), *Development Co-operation Profiles*, OECD Publishing.

OHCHR. (2024, November). In Ukraine, Survivors Speak Out About Conflict-Related Sexual Violence.

Protection Cluster UNFPA. (2022, Nisan). Ukraine: Gender- based violence: Secondary Data Review.

Puglierin, J. (2021, Ocak). After Merkel: Why Germany must end its inertia on defence and security. European Council on Foreign Relations.

Rosamond, A. B. (2024) The abandonment of Sweden's feminist foreign policy – militarism and gendered nationalism. In H. Partis-Jennings & C. Eroukhmanoff (Eds.), *Feminist policymaking in turbulent times: Critical perspectives*. Routledge.

Roth, M. (2023). "Germany's Zeitenwende: A Feminist Foreign Policy Perspective." *German Politics*, 32(2), 190-208.

Saballa, J. (2024, Mayıs). Sweden Oks Ukraine Use of Swedish Weapons to Strike Deep Into Russia.

Schmitz, R., Maynes. C. ve Kakissis, J. (2023, Ocak). Germany agrees to send its Leopard battle tanks to Ukraine after weeks of pressure.

Schnalke, B. (2024, December). *Germany's Feminist Foreign Policy: Effective Practice or an Empty Phrase?* Harvard International Review.

Shepherd L. J. (2020, September) The paradox of prevention in the Women, Peace and Security agenda. *European Journal of International Security*. 5(3):315-331.

Thompson, L., Patel, G., Kripke, G. ve O'Donnell, M. (2020). *Toward a Feminist Foreign Policy in the United States*. Washington, DC: International Center for Research on Women.

Tickner, J. A. and Sjoberg, L. (2010). Feminism. Dunne, T., Kurki, M. and Smith, S. (ed) *International Relations Theory: Discipline and Diversity*. New York: Oxford University Press.

UN WOMEN. (2022). Feminist Foreign Policies: An Introduction.

Wright, K. ve Bergman Rosamond, A. (2024, Mart). Sweden, NATO and the gendered silencing of feminist foreign policy, *International Affairs*, 100(2) 589–607.

Türk Dünyasında Yenilenebilir Enerji İş Birliği: Sürdürülebilir Bir Gelecek Mümkün mü?

Ahmet Alan

Giriş

Enerji, ekonomik kalkınma, toplumsal refah ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel bir unsur olarak kabul edilmektedir (Yergin, 2011). Fosil yakıtlara olan bağımlılık, iklim değişikliği ve enerji arz güvenliği gibi küresel sorunlar, devletleri alternatif ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına yönelmeye zorlamaktadır (IEA, 2021). Bu çerçevede, yenilenebilir enerji kaynakları güneş, rüzgâr, hidroelektrik ve biyokütle gibi hem çevresel hem de ekonomik açıdan uzun vadeli bir çözüm olarak ön plana çıkmaktadır. Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın (IRENA) 2018 raporuna göre, yenilenebilir enerji sektörü dünya genelinde 10,3 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır (IRENA, 2018). Bu rakam, sektörün yalnızca çevreci değil, aynı zamanda ekonomik büyümeyi destekleyici bir alan olduğunu göstermektedir. Türk dünyası olarak adlandırılan Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan hem enerji kaynaklarının çeşitliliği hem de tarihsel, kültürel ve dilsel bağları ile dikkat çekmektedir (Güneş, 2022). Bu ülkeler, bugüne kadar daha çok fosil yakıt temelli enerji politikaları izlese de, son yıllarda yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelmişlerdir. Türkiye, 2035 yılına kadar güneş enerjisi kurulu gücünü 52,9 GW'a, rüzgâr enerjisi gücünü ise 29,6 GW'a çıkarmayı hedeflemektedir (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023). Bu hedefler, Türkiye'nin mevcut kapasitesini önemli ölçüde artıracığını göstermektedir. Ancak bu hedeflerin ne kadar iddialı olduğunu anlayabilmek için diğer ülkelerle karşılaştırmak faydalı olacaktır. Örneğin Almanya'nın güneş enerjisi kurulu gücü 2025 itibarıyla 104 GW'a ulaşmıştır. İspanya ise 2030'a kadar 56 GW'lık yeni kapasite eklemeyi planlamaktadır. Bu durumda, Türkiye'nin güneş enerjisi hedefi bu ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Rüzgâr enerjisinde de benzer bir tablo görülmektedir: Almanya 62 GW'a ulaşmış, İspanya ise 29 GW seviyesindedir. Benzer şekilde, Kazakistan ve Özbekistan Türk Devletleri ülkeleri de güneş ve rüzgâr enerjisine dayalı büyük ölçekli projeleri gündemlerine almışlardır (Ember, 2023). Bununla birlikte, bu enerji dönüşümünün kalıcı ve sürdürülebilir olabilmesi için bölgesel düzeyde bir iş birliği mekanizması gerekmektedir. Ortak altyapı yatırımları, teknoloji transferi, finansal destek mekanizmaları ve politika eşgüdümü yoluyla Türk dünyasında yenilenebilir enerji alanında sinerji yaratmak mümkündür. Bu çalışma, söz konusu iş birliğinin mevcut durumu, potansiyeli ve karşılaştığı engeller ışığında sürdürülebilir bir geleceğin inşasına katkı sağlayıp sağlayamayacağını incelemeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde enerji güvenliği, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma arasındaki denge, küresel gündemin en kritik meselelerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, fosil yakıtların çevresel etkileri ve sınırlı rezervleri, ülkeleri yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmeye zorlamaktadır. Bu potansiyel, yenilenebilir enerji alanında iş birliği fırsatlarını da beraberinde getirmektedir. Türk dünyası ülkeleri, güneş, rüzgâr, hidroelektrik ve jeotermal gibi çeşitli yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip olmalarına rağmen, bu kaynakların etkin şekilde kullanımı ve bölgesel düzeyde entegrasyonu konusunda hâlen önemli yapısal ve stratejik eksiklikler bulunmaktadır. Bölge ülkeleri arasında enerji üretimi, dağıtımı ve teknoloji paylaşımına dair kapsamlı bir iş birliği mekanizmasının eksikliği, bu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilememesine neden olmaktadır. Oysa ki enerji alanındaki entegrasyon, sadece teknik kapasitenin artırılmasına değil, aynı zamanda enerji arz güvenliğinin güçlendirilmesine ve iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sunacak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına da hizmet edebilir. Artan nüfus, şehirleşme ve sanayileşme süreçleri, küresel ölçekte enerjiye olan talebi sürekli olarak artırmaktadır.

Enerji üretim teknolojilerindeki ilerlemeler ve tüketim alışkanlıklarındaki değişim, bu artışın yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir dönüşüm sürecine işaret ettiğini göstermektedir. Ancak bu dönüşüme rağmen, mevcut enerji üretim ve tüketim biçimlerinin uzun vadede sürdürülebilir olmadığı, çeşitli akademik ve teknik çalışmalarda vurgulanmaktadır. Özellikle fosil yakıtlara dayalı enerji sistemleri, hem çevresel etkileri hem de kaynakların tükenebilirliği nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Nitekim Uncu'ya (2019) göre, geleneksel enerji üretim biçimlerinin küresel ölçekte ekolojik yıkımı tetiklediği genel kabul görmüş bir olgudur. Bu durum, ülkeleri alternatif enerji kaynaklarına yönelmeye zorlamakta; özellikle çevre dostu, yenilenebilir enerji kaynaklarına olan ilgi her geçen gün artmaktadır (Uncu, 2019, s. 3). Uluslararası Enerji Ajansı'nın (UEA) verilerine göre, yenilenebilir enerjinin küresel elektrik üretimindeki payı 2019 yılında %27 iken, 2020 yılında %29'a yükselmiştir (UEA, 2021, s. 22). Bu artış, yalnızca çevresel kaygılardan değil, aynı zamanda enerji arz güvenliği bağlamında da değerlendirilmektedir. Karagöl ve Kavaz (2017), küresel enerji güvenliği konjonktürünün, yenilenebilir enerji yatırımlarının hız kazanmasında belirleyici bir etken olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda teknolojik gelişmelerin hız kazanması ve devlet destekli teşvik mekanizmalarının yaygınlaşması, yenilenebilir enerji projelerinin maliyetlerini azaltmakta ve bu alandaki yatırımların ekonomik fizibilitesini artırmaktadır (Karagöl & Kavaz, 2017, s. 10). Öte yandan, Renewables 2019 Global Status Report'a göre, dünya genelindeki yenilenebilir enerji kurulu güç sıralamasında Çin Halk Cumhuriyeti birinci, Amerika Birleşik

Devletleri ise ikinci sırada yer almaktadır (REN21, 2019, s. 25). Ancak kişi başına düşen kurulu güç açısından tablo farklılık göstermektedir. Hidroenerji dışarıda bırakıldığında, İzlanda ve Danimarka listenin başında yer alırken, Almanya, İsveç ve Finlandiya gibi ülkeler de üst sıralarda bulunmaktadır. Bu farklılığın altında yatan temel etkenler arasında nüfus büyüklüğü, ekonomik yapı ve enerji politikalarının yönelimi yer almaktadır.

Yenilenebilir enerjinin küresel düzeyde yaygınlaşmasına rağmen, toplam nihai enerji tüketimi içindeki payı hâlâ arzu edilen düzeye ulaşabilmiş değildir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, ülkeler arasındaki üretim ve tüketim alışkanlıklarındaki yapısal farklılıklardır. Gelişmiş ülkelerde enerji talebi nispeten durağan seyretmekte olup, mevcut altyapının dönüşümü ve kullanıcı alışkanlıklarının değiştirilmesi uzun vadeli süreçler gerektirmektedir. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerde hızla artan enerji talebi, çoğu zaman fosil yakıtlar yoluyla karşılanmakta, bu da yenilenebilir enerji teknolojilerinin yaygınlaşmasını yavaşlatmaktadır (Karagöl & Kavaz, 2017, s. 10). Yenilenebilir enerji teknolojilerinde yaşanan ilerlemelere rağmen, bu kaynakların maliyet etkinliği, fosil yakıtlarla tam anlamıyla rekabet edebilecek düzeye henüz ulaşmamıştır. Bu nedenle, yenilenebilir enerjinin enerji üretimindeki payı yavaş ama istikrarlı bir artış göstermektedir. Bununla birlikte, iklim değişikliğinin etkilerinin giderek daha görünür hale gelmesi ve fosil yakıt piyasalarındaki volatilité, birçok ülkede yenilenebilir enerjiye yönelik devlet destekli teşviklerin artmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye örneği, bu dönüşümün hem zorluklarını hem de fırsatlarını ortaya koymaktadır. Fosil kaynaklar bakımından sınırlı bir rezerve sahip olan Türkiye, uzun yıllardır enerji ihtiyacını büyük ölçüde dış kaynaklardan karşılamaktadır. 2016 verilerine göre, doğal gaz ihtiyacının %99,2'si, petrol ihtiyacının ise %93,6'sı ithalat yoluyla temin edilmektedir (Şişeci & Yamaçlı, 2020, s. 256). Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) verileri, 2017 yılında %70 civarında olan dışa bağımlılık oranının, 2020 yılı itibarıyla %50 seviyelerine gerilediğini göstermektedir (TEİAŞ, 2020). Bu düşüşte yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımların ve yerli enerji kaynaklarının daha fazla kullanılmasının payı büyüktür. Karadeniz'de Fatih sondaj gemisi tarafından gerçekleştirilen doğal gaz keşfi, sembolik olarak enerji bağımsızlığı yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilse de, kalıcı ve sürdürülebilir bir enerji politikası için yenilenebilir kaynaklara yönelimin artması gereklidir. Coğrafi konumu itibarıyla Türkiye, hemen her tür yenilenebilir enerji kaynağından faydalanma potansiyeline sahiptir. Hidrolik, rüzgâr, güneş ve jeotermal enerji kaynakları bakımından avantajlı bir konumda bulunmasına rağmen, bu potansiyelin etkin şekilde değerlendirilmesinin önünde bazı hukuki, teknik ve ekonomik engeller bulunmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 33-54). Yine de 2015 sonrası dönemde

yenilenebilir enerji politikalarında gözlemlenen ilerleme kayda değerdir. Nitekim TEİAŞ'ın verilerine göre, 2020 yılının Temmuz ayı itibarıyla, rüzgâr, güneş ve jeotermal gibi kaynaklardan üretilen elektrik toplam üretimin yaklaşık %10'unu oluşturmuştur. Bu oranlar, dönüşümün hâlâ başlangıç aşamasında olduğunu gösterse de, uzun vadeli stratejiler doğrultusunda atılan adımlar umut vericidir. Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payını artırmak ve enerji verimliliğini yükseltmek amacıyla son yıllarda önemli yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin temel amacı, enerji arz güvenliğini sağlarken, dışa bağımlılığı azaltarak yerli ve sürdürülebilir enerji kaynaklarını ön plana çıkarmaktır. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2019–2023 Stratejik Planı'nda açıkça belirtildiği üzere, elektrik üretiminde yerli ve yenilenebilir kaynakların payının artırılması, temel politika hedeflerinden biri olarak benimsenmiştir. Söz konusu planda, yerli ve yenilenebilir enerjiye dayalı elektrik kurulu gücünün toplam kurulu güç içerisindeki payının %59'dan %65 seviyesine çıkarılması hedeflenmektedir (ETKB, 2019). Bu hedef, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda fosil yakıtların ithalatından kaynaklanan ekonomik yükü azaltmayı da amaçlamaktadır. Özellikle elektrik üretiminde kullanılan doğal gaz, kömür ve petrol gibi fosil kaynaklara ödenen döviz miktarının düşürülmesi, hem dış ticaret dengesine olumlu katkı sağlamakta hem de enerji arz güvenliği açısından stratejik bir öncelik oluşturmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin enerji politikaları, hem ulusal çıkarları gözeten hem de küresel çevre hedefleriyle uyumlu bir dönüşüm süreci izlemektedir.

Türk Dünyası Ülkelerinde Stratejik Planlar ve Yenilenebilir Enerji Alanında İş Birliği İmkânları

Türk dünyasını oluşturan ülkeler başta Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan olmak üzere zengin enerji kaynaklarına sahip olmalarına rağmen, yenilenebilir enerji alanında karşılıklı entegrasyon ve kurumsal iş birliği bakımından hâlâ başlangıç aşamasındadır. Her bir ülke kendi ulusal enerji politikası ve stratejik kalkınma planı doğrultusunda yenilenebilir enerjiye yönelmeye çalışmakta; ancak bu politikaların bölgesel düzeyde eşgüdüm içinde yürütüldüğüne dair yeterli örnek bulunmamaktadır. Oysa Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çok taraflı yapılar üzerinden geliştirilebilecek ortak stratejik hedefler, hem enerji güvenliği bağlamında sinerji oluşturabilir hem de bölgenin sürdürülebilir kalkınma vizyonuna katkı sağlayabilir. Mevcut durumda ülkelerin ayrı ayrı geliştirdiği stratejik belgeler, yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik niyeti ortaya koymakla birlikte, bu belgelerin çoğu bölgesel iş birliğini önceleyen bir perspektiften yoksundur. Bu bağlamda, hem ulusal

stratejik belgelerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi hem de enerji alanında kurulabilecek ortak mekanizmaların değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Kazakistan'ın “Yeşil Ekonomi” Politikası ve Güneş-Rüzgâr Enerjisi Yatırımları

Kazakistan, Orta Asya'nın en geniş yüzölçümüne sahip ülkesi olarak, enerji alanında zengin doğal kaynaklara sahiptir. Petrol, doğal gaz ve kömür rezervleri açısından oldukça avantajlı bir konumda olan ülke, uzun yıllar boyunca enerji politikasını büyük ölçüde bu kaynaklara dayandırmıştır. Ancak 2013 yılında kabul edilen “Yeşil Ekonomi'ye Geçiş Konsepti” ile birlikte Kazakistan, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda yenilenebilir enerjiye dayalı bir dönüşüm sürecine girmiştir (Government of Kazakhstan, 2013). Bu belge, 2050 yılına kadar ülkenin enerji üretiminde yenilenebilir kaynakların payını %50'ye yükseltmeyi hedeflemekte ve düşük karbonlu bir ekonomi modeli çerçevesinde çevresel etkilerin azaltılmasını öngörmektedir. Kazakistan'ın güneş ışıınımı seviyesi yıllık ortalama 2.200–3.000 saat arası değişmekte olup, bu durum ülkenin geniş çöl ve yarı çöl arazilerinde büyük ölçekli güneş enerjisi projelerinin gerçekleştirilmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca ülkenin özellikle kuzey bölgeleri, rüzgâr enerjisi yatırımları açısından yüksek potansiyele sahiptir. Kazakistan Enerji Bakanlığı'nın verilerine göre, 2022 yılı itibarıyla ülkede toplam 134 yenilenebilir enerji tesisi faaliyet göstermekte olup, bunların 44'ü rüzgâr, 49'u güneş, 37'si hidroelektrik ve 4'ü biyokütle santrali olarak sınıflandırılmaktadır (Ministry of Energy of Kazakhstan, 2022). Bu tesislerin toplam kurulu gücü 2.200 MW'a ulaşmış ve toplam elektrik üretiminin %3,7'sini oluşturmuştur. Yatırımların çoğu uluslararası finansman desteğiyle hayata geçirilmekte; Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Asya Kalkınma Bankası (ADB) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi kurumlar, Kazakistan'daki yenilenebilir enerji projelerine teknik ve mali destek sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Astana Uluslararası Finans Merkezi (AIFC), yeşil finansman enstrümanları geliştirmeyi hedeflemekte ve karbon ticareti gibi çevreci piyasa mekanizmalarını teşvik etmektedir. Tüm bu gelişmelere rağmen, Kazakistan'ın elektrik altyapısının modernizasyonu ve iletim hatlarının güçlendirilmesi konusunda önemli zorluklar devam etmektedir. Özellikle yenilenebilir enerji üretim noktalarının tüketim merkezlerine uzak olması, enerji verimliliği ve iletim kayıpları açısından riskler doğurmaktadır. Ayrıca enerji mevzuatının sık değişmesi ve yatırım ortamının öngörülebilir olmaması, özel sektörün yenilenebilir yatırımlara yönelmesinde tereddüt yaratmaktadır (ADB, 2021).

Yine de Kazakistan'ın 2030 ve 2050 hedeflerine ulaşma konusunda kararlı adımlar atmaya devam ettiği ve bölgesel iş birliği olanaklarına açık bir politika izlediği

gözlemlenmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde kurulabilecek ortak enerji ağları ve bilgi paylaşım platformları, bu sürecin hızlandırılmasına önemli katkılar sunabilir.

Özbekistan’da Enerji Reformları ve Alternatif Enerji Projeleri

Özbekistan, Sovyetler Birliği’nden miras kalan merkeziyetçi enerji altyapısını uzun yıllar boyunca sürdürmüş; büyük oranda doğal gaz ve kömüre dayalı bir enerji üretim modeli benimsemiştir. Ancak son on yılda ülkede kapsamlı enerji reformları gerçekleştirilmiş ve bu reformlar, özellikle yenilenebilir enerji alanındaki yatırımları hızlandırmıştır. 2019 yılında kabul edilen “Yenilenebilir Enerji Kaynakları Hakkında Kanun”, bu alandaki en önemli yasal çerçeveyi oluşturmuş ve enerji çeşitliliğini artırma yönündeki politik iradeyi kurumsallaştırmıştır (Government of Uzbekistan, 2019).

Özbekistan’ın “2030 Enerji Strateji Planı” doğrultusunda hedefi, toplam elektrik üretiminin %25’inin yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanmasıdır. Bu hedefe ulaşmak adına Dünya Bankası, Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA) ve Asya Kalkınma Bankası (ADB) kuruluşlarla iş birliği geliştirilmiş; çok sayıda proje için teknik ve mali destek sağlanmıştır. Özellikle güneş enerjisi, Özbekistan’ın enerji dönüşüm sürecinde ön plana çıkan kaynaklardan biri olmuştur. Ülkenin yıllık ortalama güneşlenme süresi 2.800 saatten fazla olup, fotovoltaik santraller için son derece uygun bir iklim ve arazi yapısına sahiptir (IRENA, 2022). 2021 yılında Fransız şirketi Total Eren ile 100 MW’lık Nur Navoi Güneş Enerjisi Santrali tamamlanmış; bu proje Özbekistan’ın ilk büyük ölçekli bağımsız enerji üretim yatırımı olarak kayda geçmiştir. Ayrıca Birleşik Arap Emirlikleri merkezli Masdar firmasıyla imzalanan anlaşmalar kapsamında, toplamda 900 MW’a ulaşacak yeni güneş ve rüzgâr enerjisi santrallerinin yapımı planlanmaktadır (Masdar, 2022). Özbekistan’ın yenilenebilir enerji yatırımları yalnızca elektrik üretimi ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda enerji verimliliği ve dağıtım altyapısının iyileştirilmesine yönelik reformları da içermektedir. Ülkenin elektrik iletim şebekesinin modernizasyonu, kayıp-kaçak oranlarının azaltılması ve kırsal alanlara yenilenebilir kaynaklarla enerji erişimi sağlanması gibi hedefler, enerji dönüşüm sürecinin çok boyutlu bir şekilde ele alındığını göstermektedir. Ancak yasal çerçevenin uygulamaya aktarılmasında zaman zaman bürokratik engeller ve yatırım ortamında öngörülebilirlik eksiklikleri yaşandığı da gözlemlenmektedir. Bu nedenle Özbekistan’ın, yatırımcı güvenini artıracak hukuki reformlara ve bölgesel enerji iş birliklerini teşvik edecek dış politika açılımlarına daha fazla odaklanması gerektiği değerlendirilmektedir.

Kırgızistan’da Hidroelektrik Odağı ve Bölgesel İş Birliği Potansiyeli

Kırgızistan, sahip olduğu dağlık topoğrafyası ve zengin su kaynakları sayesinde, Orta Asya ülkeleri arasında hidroelektrik potansiyeli en yüksek ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ülkenin enerji üretiminin yaklaşık %90’ı hidroelektrik santrallerinden sağlanmakta olup, bu oran dünya ortalamasının oldukça üzerindedir (IEA, 2022). Bu durum, Kırgızistan’ı teknik olarak yenilenebilir enerji yoğunluklu bir ülke konumuna getirse de, enerji arz güvenliği, altyapı yetersizlikleri ve mevsimsel dengesizlikler gibi sorunlar sürdürülebilir enerji yönetimi açısından ciddi riskler oluşturmaktadır. Kırgızistan’ın “2021–2040 Ulusal Kalkınma Stratejisi” kapsamında, yenilenebilir enerji üretim kapasitesini artırmak ve enerji verimliliğini yükseltmek öncelikli hedefler arasında yer almaktadır (Government of Kyrgyz Republic, 2021). Bu hedef doğrultusunda yalnızca büyük hidroelektrik değil, aynı zamanda küçük ölçekli hidroelektrik santraller, güneş ve rüzgâr enerjisi yatırımları da teşvik edilmektedir. Ancak bu alanlardaki gelişmeler, finansman, teknik uzmanlık ve mevzuat desteği açısından sınırlı kalmaktadır. Ülke genelinde yılda ortalama 2.700 güneşlenme saatine sahip olması, Kırgızistan’ın özellikle kırsal ve dağlık bölgelerinde off-grid güneş enerjisi sistemlerinin kurulumu için elverişli bir zemin sunmaktadır (UNDP, 2020). Buna rağmen güneş ve rüzgâr enerjisi yatırımları, hidroelektrik dışındaki yenilenebilir kaynaklara dair politika ve teşviklerin yeterince gelişmemesi nedeniyle henüz başlangıç aşamasındadır. Enerji alanındaki en büyük yapısal sorunlardan biri, eski ve düşük verimle çalışan iletim ve dağıtım altyapısıdır. Mevsimsel değişkenlikler nedeniyle, özellikle kış aylarında hidroelektrik üretiminde düşüş yaşanmakta; bu durum ithalat bağımlılığına yol açmaktadır. Bu bağlamda Kırgızistan, bölgesel enerji entegrasyonuna büyük önem vermektedir. Orta Asya Elektrik Ağı (CASA-1000) projeler aracılığıyla komşu ülkelerle enerji alışverişini artırmak ve enerji arz güvenliğini çeşitlendirmek, ülke enerji politikasının temel yapı taşlarından biri hâline gelmiştir (CASA-1000, 2023).

Kırgızistan’ın, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında yürütülebilecek enerji projelerinde özellikle hidroelektrik deneyimini paylaşabileceği bir konumda olduğu değerlendirilmektedir. Bu potansiyelin, bilgi transferi, eğitim programları ve bölgesel teknik konsorsiyumlar aracılığıyla daha etkili bir iş birliğine dönüştürülmesi mümkündür.

Türkmenistan’ın Enerji Politikalarında Yenilenebilir Kaynaklara Yaklaşımı

Türkmenistan, Orta Asya’nın enerji zengini ülkeleri arasında yer almakta olup, dünya genelinde en büyük doğal gaz rezervlerine sahip ülkelerden biridir. Ülkenin enerji sektörü büyük ölçüde devlet kontrolünde olup, enerji üretimi ve ihracatı uzun yıllardır fosil yakıtlara

dayalı bir yapıda sürdürülmektedir (BP, 2023). Bu durum, Türkmenistan'ı ekonomik anlamda büyük ölçüde enerji gelirlerine bağımlı kılarken, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesini ikinci planda bırakmıştır. Bununla birlikte Türkmenistan, 2020'li yıllarla birlikte uluslararası iklim politikaları ve çevresel sorumluluklar doğrultusunda yenilenebilir enerjiye ilişkin stratejik belgeler hazırlamaya başlamıştır. 2022 yılında kabul edilen “Türkmenistan’da Enerji Sektörünün Gelişimi ve Çevresel Dönüşüm Programı”, enerji üretiminde verimliliği artırmayı ve alternatif enerji kaynaklarını sistem içine dâhil etmeyi hedefleyen ilk kapsamlı politika belgesi olmuştur (Government of Turkmenistan, 2022). Ülke, özellikle güneş enerjisi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Yıllık ortalama 3.000 saatten fazla güneşlenme süresi, geniş çöl arazileri ve düşük nem oranı, Türkmenistan'ı fotovoltaik enerji yatırımları için oldukça uygun bir konuma getirmektedir. Ancak bu potansiyele rağmen, ülkede büyük ölçekli güneş enerjisi santralleri henüz kurulmamış; yatırımlar daha çok pilot projeler ve teknik fizibilite çalışmalarına odaklanmıştır (IRENA, 2021).

Rüzgâr enerjisi bakımından da özellikle Hazar kıyıları ve dağlık bölgelerde ölçülebilir bir potansiyel bulunsa da, altyapı eksiklikleri, teknolojiye erişim sorunları ve yatırım ortamındaki şeffaflık eksikliği, bu kaynakların etkin kullanımını sınırlamaktadır. Ayrıca enerji sektörü üzerindeki merkezîyetçi yapının hâkimiyeti, özel sektörün yenilenebilir enerji alanına girişini büyük ölçüde engellemektedir (ADB, 2020). Bölgesel iş birliği perspektifinden bakıldığında ise Türkmenistan, enerji altyapı projelerine katılım konusunda görece daha çekimser bir tutum sergilemektedir. Bununla birlikte, Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde geliştirilebilecek enerji iş birlikleri ve teknoloji transferi mekanizmaları, Türkmenistan'ın alternatif enerji politikalarına entegre olmasında önemli bir fırsat sunmaktadır. Özellikle ortak eğitim programları, bölgesel pilot projeler ve araştırma ağları aracılığıyla Türkmenistan'ın yenilenebilir enerji konusundaki kapasitesinin geliştirilmesi mümkündür.

Sonuç

Yenilenebilir enerji, küresel ölçekte çevresel sürdürülebilirlik, enerji güvenliği ve ekonomik kalkınma arasında denge kurma arayışlarının merkezinde yer almaktadır. Fosil yakıtların sınırlı doğası, çevresel maliyetleri ve jeopolitik kırılganlıklara neden olan yapısı, ülkeleri alternatif enerji kaynaklarına yöneltmiştir. Bu bağlamda Türk dünyası ülkeleri, sahip oldukları doğal kaynak çeşitliliği, coğrafi avantajlar ve tarihsel bağlarıyla enerji alanında stratejik bir iş birliği potansiyeline sahiptir. Çalışmada incelenen ülkelerin her biri, yenilenebilir enerjiye dair farklı düzeylerde stratejik planlar geliştirmiş ve çeşitli yatırımlar başlatmıştır. Türkiye, enerji arz güvenliği ve dışa bağımlılığı azaltma hedefleri doğrultusunda önemli

ilerlemeler kaydederken; Kazakistan “Yeşil Ekonomi” vizyonu ile güçlü bir dönüşüm sürecine girmiştir. Azerbaycan, Karabağ bölgesini yeşil enerji havzasına dönüştürme hedefiyle dikkat çekerken, Özbekistan ise uluslararası ortaklıklarla güneş ve rüzgâr projelerinde somut adımlar atmıştır. Kırgızistan, hidroelektrik potansiyelini öne çıkaran bir yapıya sahipken, Türkmenistan ise henüz alternatif kaynaklara geçiş konusunda başlangıç aşamasındadır. Ancak bu çabaların bölgesel düzeyde ortaklaşa yürütülmesi hâlinde çok daha etkili sonuçlar doğuracağı açıktır. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çatısı altında kurulabilecek kurumsal iş birlikleri, yalnızca enerji üretimi ve teknolojik dönüşüm açısından değil, aynı zamanda ortak kimlik ve bölgesel dayanışma anlayışını güçlendirme bakımından da stratejik öneme sahiptir. Ortak yatırım fonları, bölgesel araştırma merkezleri, enerji altyapısı entegrasyonu ve yeşil finansman araçları gibi girişimler, bu iş birliğinin somutlaştırılmasını sağlayabilir. Türk dünyasında yenilenebilir enerji alanında geliştirilecek çok yönlü ve kurumsallaşmış bir iş birliği, sadece sürdürülebilir bir enerji geleceğinin kapısını aralamayacak; aynı zamanda bölgenin ekonomik bağımsızlığını, çevresel direncini ve uluslararası rekabet gücünü de artıracaktır. Bu bağlamda, çalışmada ortaya konan analizler ışığında, enerji alanında atılacak her ortak adım, Türk dünyasının 21. yüzyıldaki küresel rolünü daha da belirgin hâle getirecektir.

Bu bağlamda, çalışmada ortaya konan analizler ışığında, enerji alanında atılacak her ortak adım, Türk dünyasının 21. yüzyıldaki küresel rolünü daha da belirgin hâle getirecektir. Bu ortak çabanın devamlılığı, yalnızca teknik düzeyde değil; diplomatik, ekonomik ve kültürel alanlarda da çok yönlü kazanımlar sağlayacaktır. Enerji alanında kurulacak iş birlikleri, Türk dünyasında karşılıklı güvenin pekişmesine, bölgesel dayanışmanın kurumsal zemine oturmasına ve dışa bağımlılığın azaltılmasına katkı sunacaktır. Özellikle ortak enerji projelerinin Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında yürütülmesi, siyasi istikrarı güçlendirirken, bölge ülkeleri arasında uzun vadeli ekonomik bütünleşmeye de hizmet edecektir. Ayrıca, sürdürülebilir enerji iş birliği, genç nüfusun istihdam edilmesine, teknoloji ve mühendislik alanında ortak insan kaynağı yetiştirilmesine, çevre dostu şehircilik modellerinin teşvik edilmesine ve iklim değişikliğiyle mücadelede bölgenin daha aktif rol üstlenmesine imkân tanıyacaktır. Bu bağlamda, yalnızca devletler değil; üniversiteler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası finansal aktörler de bu dönüşüm sürecinin etkin paydaşları olarak değerlendirilmelidir. Son tahlilde, Türk dünyasında yenilenebilir enerji alanında kurulacak çok katmanlı ve stratejik iş birlikleri, yalnızca bugünün değil, geleceğin kuşaklarına da temiz, güvenli ve erişilebilir bir enerji mirası bırakmanın yolu olacaktır. Bu doğrultuda atılacak her

bilinçli ve ortak adım, hem bölgesel bir başarı hikâyesi yazacak hem de Türk dünyasını küresel enerji dönüşümünün öncülerinden biri hâline getirecektir.

Referanslar

- Asian Development Bank [ADB]. (2020). *Turkmenistan: Energy Sector Assessment*.
- Asian Development Bank [ADB]. (2021). *Kazakhstan: Energy Sector Assessment*.
- BP. (2023). *Statistical Review of World Energy 2023*.
- CASA-1000. (2023). *Central Asia South Asia Electricity Transmission and Trade Project*.
- Government of Kazakhstan. (2013). *Concept for the Transition to a Green Economy*.
- Government of Kyrgyz Republic. (2021). *National Development Strategy 2040*.
- Government of Turkmenistan. (2022). *National Program on Energy Development and Environmental Transformation*.
- Government of Uzbekistan. (2019). *Law on Renewable Energy Sources*.
- International Energy Agency [IEA]. (2022). *Kyrgyzstan Energy Profile*.
- International Renewable Energy Agency [IRENA]. (2018). *Renewable Energy and Jobs – Annual Review 2018*.
- International Renewable Energy Agency [IRENA]. (2021). *Renewable Energy Market Analysis: Central Asia*.
- International Renewable Energy Agency [IRENA]. (2022). *Uzbekistan Renewable Energy Profile*.
- Karagöl, E., & Kavaz, B. (2017). *Yenilenebilir enerji: Ekonomik etkileri ve Türkiye uygulamaları*. SETA Yayınları.
- Masdar. (2022). *Masdar and Uzbekistan expand renewable energy cooperation*.
- Masdar. (2022). *Masdar to build 230 MW solar power plant in Azerbaijan*.
- Ministry of Energy of Kazakhstan. (2022). *Renewable Energy Statistics of Kazakhstan*.
- Ministry of Energy of the Republic of Azerbaijan. (2023). *National Energy Strategy*.

Öztürk, T. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın enerji politikaları ve kurumsal kapasitesi. *Avrasya Enerji Dergisi*, 12(1), 45–62.

Renewable Energy Policy Network [REN21]. (2019). *Renewables 2019 Global Status Report*.

Şişeci, D., & Yamaçlı, M. (2020). Türkiye'nin enerji güvenliği: Yenilenebilir enerji perspektifinden bir değerlendirme. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(2), 250–266.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı [ETKB]. (2019). *2019–2023 Stratejik Plan*.

TEİAŞ. (2020). *Türkiye Elektrik Üretim ve İletim Verileri*.

Türk Devletleri Teşkilatı. (2022). *Faaliyet Raporu 2021–2022*.

Uncu, H. (2019). *Enerji politikaları ve yenilenebilir enerjiye yönelim: Küresel trendler ve Türkiye*. Nobel Yayıncılık.

Yergin, D. (2011). *The quest: Energy, security, and the remaking of the modern world*. Penguin Press.

Yılmaz, M. (2012). Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynaklarının gelişimi ve mevcut potansiyeli. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 33–54.

Afghanistan's Long Road to Peace:

A Half-Century of Conflict, Intervention, and Peacebuilding

Buket Er Akyol

1. Introduction

Afghanistan, which is located on ancient lands that have historically been home to various civilizations for thousands of years, has witnessed many changes since 1973, from kingdom to republic, from republic to communism, and from communism to sharia. Although the conflict in Afghanistan initially proceeded as a civil war, they gradually gained an international character with the intervention of other states. However, despite all these changes, conflicts, and interventions in half a century, the only thing that has not changed is that millions of people have suffered irreparable pain, been displaced from their homes, and lost their lives. This article examines the peace processes that Afghanistan, one of the countries in dire need of peace due to its half-century suffering, has gone through to build lasting peace. By examining these peace processes in Afghanistan, it is shown that top-down peacebuilding approaches through external interventions only offer palliative solutions. Thus, drawing lessons from the example of Afghanistan, it is necessary to reconsider what the limits of both external intervention and peacebuilding efforts should be.

2. From Kingdom to Communism: Afghanistan's Ethnic, Religious, and Political Transitions

Afghanistan is a landlocked country in the Central Asia, bordering Pakistan to the southeast, Iran to the west, Turkmenistan, Uzbekistan and Tajikistan to the north, and China to the northeast. Its population of approximately 31 million consists of 42% Pashtun, 27% Tajik, 9% Hazara, 9% Uzbek, 4% Aimak, 3% Turkmen, 2% Baluch and 4% others (World Population Review, 2024). The official languages are Pashto and Persian. The languages spoken are also significantly diverse with 45% Pashto, 33% Persian, 7% Uzbek, 4% English, 3% Turkmen, 2% Urdu, 1% Arabic, 1% Balochi, 1% Nuristani, 1% Pashayi and 2% others (WorldData, 2024). According to the CIA World Factbook, Afghanistan's population is 84.7% to 89.7% Sunni Muslim and 10% to 15% Shia Muslim, with small minorities of Christians, Buddhists, Bahais, Sikhs and Hindus (Central Intelligence Agency, 2022).

Afghanistan was ruled by King Zahir Shah of the Afghan Musahiban Barakzai Dynasty for a long and stable period as the Kingdom of Afghanistan. In 1964, King Zahir Shah introduced a constitutional monarchy with a bicameral legislature in which the king appointed one-third of the members of parliament. Thus began the era of democracy and political parties in Afghanistan. Due to accusations of corruption against the Dynasty and poor economic conditions caused by a severe drought in 1971–72, a non-violent coup, the Coup of 26 Saratan, abolished the monarchy in 1973 and declared a republic. However, the new regime, the Republic of Afghanistan, failed to meet the need for political, economic and social reforms. Thus, the Republic of Afghanistan was overthrown in the Saur Revolution carried out by the People's Democratic Party of Afghanistan on 27–28 April 1978 and the Democratic Republic of Afghanistan was established. Following the establishment of a new communist regime allied with the Soviet Union, uprisings began, and the ongoing conflicts in Afghanistan broke out. On 24 December 1979, the Soviet Union intervened in Afghanistan upon the invitation of the Democratic Republic of Afghanistan. However, this intervention was seen internationally as a violation of Afghanistan's sovereignty and territorial integrity, and the principle of non-intervention under Article 2(4) of the UN Charter.

3. Afghanistan's Peace Processes: From Soviet Withdrawal to U.S. Withdrawal

3.1. Soviet Intervention and Withdrawal (1979-1989)

Soviet troops, along with the Afghan alliance, fought against the Afghan Mujahideen, who were supported mostly by the United States, United Kingdom, Pakistan, Saudi Arabia, Egypt, the People's Republic of China and the Federal Republic of Germany. Because of the Cold War, especially the US provided an incredibly large amount of financial and weaponry assistance to the Mujahideen fighting against the Soviet Army (Stoner-Weiss & McFaul, 2009).

As for why the Soviet Union intervened Afghanistan, first of all, in accordance with the Brezhnev Doctrine, which called for Soviet intervention to support other socialist and communist movements and to protect socialist governments, the Soviet Union wanted to guarantee the power of the People's Democratic Party of Afghanistan on the ground of the Treaty of Friendship, Good Neighborliness, and Cooperation signed between these two countries (Rasanayagam, 2003; Kalinovsky, 2011). It also aimed to prevent the spread of Western influence and the possibility of Afghanistan forming an alliance with the US or its allies (Grau & Gress, 2002; Westad, 2005). Moreover, Afghanistan was important for the Soviet Union in many respects. Afghanistan was geopolitically important because it was adjacent to

some Soviet republics. It also provided a potential route for the Union to the Persian Gulf and the Indian Ocean, which would provide an advantage in its competition with China and the capitalist West (Halliday, 1983; Westad, 2005). Some scholars also argue that the invasion of Afghanistan historically stemmed from the Soviet Union's long-standing ambitions to expand its influence southward, dating back to the Tsarist period (Cordovez & Harrison, 1995).

During the decade-long and extremely brutal war, terrible casualties were inflicted, and countless war crimes were committed. Not only did the long and terrible casualties cast a shadow over the Red Army's invincibility, but war crimes committed against civilians were a heavy blow to its noble and heroic image. So much so that, the crimes committed by the soldiers fighting in Afghanistan were shocking: "We were struck by our own cruelty in Afghanistan. We executed innocent peasants. If one of ours was killed or wounded we would kill women, children and old people as revenge. We killed everything, even the animals." (Reuveny & Prakash, 1999, p. 702). The narratives regarding corruption and looting are also incredible: "[The] widespread corruption and smuggling of army equipment for trade in drugs and goods was permitted. And looting among the Afghan population, killing of non-combatants, punitive attacks on villages, as well as torture of prisoners of war was often permitted and even encouraged by officers." (Reuveny & Prakash, 1999, p. 702).

The Soviet Union, which failed to achieve the fast and easy victory it expected in Afghanistan and could no longer economically continue to stay in Afghanistan, decided to withdraw with the Agreements on the Settlement of the Situation Relating to Afghanistan on 14 April 1988. This UN-mediated Agreement between the Democratic Republic of Afghanistan and the Islamic Republic of Pakistan, which also included the declaration on international guarantees by the Soviet Union and the US, aimed to establish the principles of non-intervention and non-interference. Although the Agreement provided the withdrawal of Soviet troops from Afghanistan on 15 February 1989, it did not stop Pakistan's support for the Mujahideen factions.

3.2. Post-Soviet Era and Internal Conflict (1990-1996)

After the withdrawal of Soviet troops from Afghanistan, the Soviet Union continued to provide financial support to the communist Government until the collapse of the Union, and likewise the Mujahideen continued to receive support from the US, Saudi Arabia and Pakistan. The Democratic Republic of Afghanistan survived until the Peshawar Accord on 24 April 1992.

The Peshawar Accord, which was carried out by Mujahideen factions such as Jamiat-e Islami (led by Burhanuddin Rabbani), Hezb-e Islami (led by Gulbuddin Hekmatyar), Harakat-e-Inqilab-e-Islami, Ittihad-e-Islami, Hezb-e-Wahdat, Jabha-i Nejat-i Milli (Afghan National Liberation Front led by Sibghatullah Mojaddedi), Mahaz-i Milli (National Islamic Front), established the Islamic State of Afghanistan with an interim government divided among the Mujahideen factions, and framed the structure and process for this interim period. However, this Accord was based on a rather fragile balance, and as a matter of fact, Hezb-e Islami and Hekmatyar, supported by Pakistan, Saudi Arabia and the US, were not satisfied with the power-sharing and refused to recognize the interim government. Thereupon, the infiltration of Hezb-e Islami and Hekmatyar into Kabul and coming to power has led to internal conflict, the 1992–1996 Kabul War, and further exacerbated the civil war. Hekmatyar, with operational, financial and military support from Pakistani ISI, destroyed half of Kabul (Nojumi, 2002). Meanwhile, Iran supported the forces of Hezb-e-Wahdat, Saudi Arabia supported the Ittihad-e-Islami, and Uzbekistan supported the Junbish-i Milli Islami.

On 7 March 1993, the Islamabad Accord was signed with the factions of the Peshawar Accord, as a continuation of the Peshawar Accord, aiming to end the factional conflicts between the forces of Burhanuddin Rabbani, the President of the Islamic State of Afghanistan, and Gulbuddin Hekmatyar, the leader of Hezb-e Islami. This Accord consisted of the first annex, which dealt with the formation of the government, the establishment of the national army, a ceasefire, a constitution, and the determination of the election schedule, and the second annex, which provided for the division of powers among the Mujahideen parties. Although this Accord provided for a ceasefire and established a power-sharing arrangement for a short time, factional conflicts soon resumed. At this time, the Taliban, whose forces were largely composed of Hezb-e Islami and Harakat-e-Inqilab-e-Islami, emerged in 1994.

3.3. The Rise of Taliban (1996-2001)

After the Taliban took control of Kabul and most of Afghanistan in 1996, the first Islamic Emirate of Afghanistan was established. Against the Taliban, in 1996, the loyalists of the Islamic State of Afghanistan reorganized into the Northern Alliance, consisting of Jamiat-e Islami (led by Burhanuddin Rabbani) and Shura-e Nazar (commanded by Ahmad Shah Massoud), Hezb-e Wahdat, Junbish-i Milli Islami, and Harakat-e Islami (composed of Hazara fighters). Between 1996–2001, the Northern Alliance, mainly supported by Russia, Iran and India, remained largely defensive against the Taliban.

On 19 July 1999, at the initiative of the UN, the Tashkent Declaration on Fundamental Principles for a Peaceful Settlement of the Conflict in Afghanistan was signed. The Declaration aimed to promote a peaceful dialogue between the Taliban regime and the Northern Alliance. The “Six plus Two” group of states neighboring Afghanistan included China, Iran, Pakistan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan, as well as Russia and the US. Another aim of the Declaration was to oblige the parties to refrain from providing military support to any group in Afghanistan. The Declaration also touched on issues such as drug trafficking, humanitarian aid and the establishment of a multi-ethnic government. Although the Declaration aimed to encourage a peaceful resolution, it was not enough to prevent conflicts.

The Taliban received support from al-Qaeda, with which it had a very close relationship. Al-Qaeda, founded in 1988 by Osama bin Laden and a group of volunteer Arab fighters who fought against the Soviet invasion of Afghanistan, remained in Afghanistan after the Soviet withdrawal. During this time, al-Qaeda influenced many Afghan Mujahideen, especially members of Hezb-i Islami, to involve the jihadist movement. The Taliban, which emerged as the dominant force, provided a safe haven for al-Qaeda after taking control of Kabul in 1996, and al-Qaeda provided significant support to the Taliban in facilitating their operations in Afghanistan. In this way, the Taliban formed a strong strategic alliance with al-Qaeda in their high-profile attacks. Jamiat-e Islami, led by Burhanuddin Rabbani and commanded by Ahmad Shah Massoud, was strongly opposed to al-Qaeda’s radical approach and the Taliban’s regime. After the assassination of the Alliance military leader Ahmad Shah Massoud, known as the Lion of Panjshir, by al-Qaeda on 9 September 2001, al-Qaeda increased its attacks on the US, culminating in the September 11 attacks.

3.4. U.S. Intervention and the Bonn Agreement (2001)

Following the September 11 attacks, the Islamic Emirate of Afghanistan lost almost all international support and diplomatic recognition from Pakistan, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates. The US request for the Taliban to extradite Osama bin Laden was made formally on 4 October 2001, following George W. Bush’s initial ultimatum on 20 September 2001. The Taliban’s refusal to comply was communicated on 12 October 2001, when they demanded proof of Osama bin Laden’s involvement in the September 11 attacks before agreeing to extradite him (Spiegel International, 2007). Following the Taliban’s refusal to extradite Osama bin Laden, the US invoked Article 51 of the UN Charter on 7 October, which authorizes the use of force in self-defense. The US targeted the Taliban regime for harboring al-Qaeda. The US

intervention was also sanctioned under UN Security Council Resolutions 1368 and 1373, which called for international cooperation against terrorism.

As for why the US intervened in Afghanistan, although the initiating reason was framed as self-defense under Article 51 of the UN Charter in the context of the September 11 attacks, it later evolved into a broader nation-building effort to establish a pro-Western democratic Afghan government, which has been criticized by some scholars as liberal interventionism (Rubin, 2002; Ignatieff, 2003; Chandler, 2006). Another reason for the invasion of Afghanistan was the geopolitical and strategic interests of the US seeking to gain influence in energy-rich Central Asia and balance Russian and Chinese power (Chossudovsky, 2002; Brzezinski, 1997). Furthermore, considering the changes in US domestic policy at that time, the invasion strengthened the Bush administration by uniting the masses and legitimizing the massive investment and budget allocation in the arms industry (Bacevich, 2016; Stiglitz & Bilmes, 2008). The invasion of Afghanistan, identified with the Bush Doctrine of preemptive war, served as the first war in the “Global War on Terror” and became a “test case” for future interventions, including Iraq (Gerges, 2011; Schmitt & Shanker, 2007).

The US remained in Afghanistan for 20 years with the claim of stabilizing the country and rebuilding state institutions as part of its counterterrorism and peacebuilding mission. NATO also deployed in Afghanistan after the September 11 attacks, based on collective defense in Article 5 of North Atlantic Treaty. NATO’s involvement transitioned from Operation Enduring Freedom (2001) to the International Security Assistance Force (ISAF) (2003–2014) and later the Resolute Support Mission (2015–2021), focusing on training and assisting Afghan security forces. NATO operated under the authority of the UN Security Council, specifically through Resolution 1386, which authorized the creation of ISAF and subsequent missions. Following the overthrow of the Taliban and the eventual establishment of the internationally recognized Islamic Republic of Afghanistan, the war between 2001–2021 evolved into a protracted Taliban insurgency, with the Afghan Government and NATO-led coalition troops on one side, and the reorganized Taliban and, occasionally, other insurgent groups such as al-Qaeda, the Haqqani network, Hezb-e Islami, and the Islamic State Khorasan Province on the other.

On 5 December 2001, the Northern Alliance, the Rome Group (supporters of the exiled King Zahir Shah), the Cyprus Group (former communists) and the Peshawar Group (Pashtun groups) signed the Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions (‘Bonn Agreement’). Brokered after the

US-led intervention, this Agreement established the 2001–2002 Afghan Interim Government with Hamid Karzai as interim leader. The Agreement envisaged for the foundation for a new constitution, democratic elections, and the rebuilding of Afghan institutions after the fall of the Taliban and also provided the legal framework until a new constitution is adopted. The Agreement also provided for the integration of all armed groups into the new Afghan Armed Forces under the Interim Government, and for the UN to assist in the establishment of a national army.

3.5. Power Sharing and Regime Changes Post-2001

The Interim Government established after the Bonn Agreement had its shortcomings and lacked broad representation of Afghanistan's diverse ethnic and political groups, which is vital for long-term stability. Furthermore, the Interim Government was not elected and therefore lacked democratic legitimacy. Following the grand assembly ('the Loya Jirga'), the 2002–2004 Transitional Government was established in June 2002 as a step towards forming a legitimate and democratic government. This initiated state-building processes to draft a new constitution, rebuild institutions, and prepare for elections. Meanwhile, there have been many peacebuilding initiatives such as the 2002 Tokyo Conference, the 2002 Kabul Declaration, and the 2004 Berlin Declaration to emphasize governance reforms, security, and development, while reaffirming regional cooperation and international commitment to Afghanistan's reconstruction. With the preparation of the 2004 Constitution of Afghanistan, the Transitional Government led to the establishment of the internationally recognized Islamic Republic of Afghanistan and the subsequent presidential elections in 2004. Following the US-led overthrow of the Taliban in 2001, the Taliban retreated to rural areas and began to reorganize as an insurgent force. Although their influence has diminished, they have maintained networks throughout southern Afghanistan.

After the establishment of the Islamic Republic of Afghanistan, the 2006 Afghanistan Compact outlined governance reforms and economic development plans as the new Afghan Government, led by President Hamid Karzai, struggled to gain control amid a growing insurgency. The 2007 Rome Conference focused on strengthening the judicial system, and the 2007 Pak-Afghan Joint Peace Jirga and the 2009 Moscow Declaration aimed at improving regional cooperation, particularly with Pakistan, as cross-border militancy escalated. Between 2006–2010, the Taliban steadily regained power through guerrilla warfare, exploiting local grievances against the US presence and the Afghan Government. Despite NATO military efforts, the Taliban controlled parts of the rural south and east by 2010. The 2008 Paris

Conference and the 2009 Hague Conference strengthened international support for Afghanistan, but the 2010 London Conference and the 2010 Kabul Conference emphasized the need for Afghan leadership to take more control over security and governance as NATO prepared for a phased withdrawal. The 2011 Istanbul Process and the 2011 Bonn Conference outlined Afghanistan's transition to the Transformation Decade from 2015 to 2024, envisioning a more self-reliant state. Between 2010–2014, as NATO began shifting responsibility to Afghan forces, the Taliban was growing stronger. In 2014, after Ashraf Ghani won the controversial 2014 Afghan presidential election and became president, a power-sharing crisis broke out between his rival Abdullah Abdullah. In 2014, with the US-mediated National Unity Government Agreement, Ghani became president and Abdullah became chief executive, and power-sharing was split in half. Meanwhile, the National Unity Government, focusing on a power-sharing fight among themselves, did little to prevent the rise of the Taliban, and by 2016 Taliban's power had spread further. The Afghan Government has sought to reconcile with insurgent groups in order to end hostilities and ensure stability. The Afghan Government signed the 2016 Agreement between the Islamic Republic of Afghanistan and Hezb-e-Islami with Gulbuddin Hekmatyar and Hezb-e Islami, one of the largest insurgent groups. However, the Taliban rejected it.

3.6. The Road to the Doha Agreement and U.S. Withdrawal (2018-2021)

By 2018, the Taliban, which had gained more support and power, signed a ten-article Taliban MoU with department of Helmand on education on 14 February 2018, in Helmand Province under its control, which stipulated the further development and reconstruction of education, schools, and religious centers. The MoU also established monitoring mechanisms on education and educational materials. This local peace agreement, which signaled that the Taliban was beginning to establish administrative authority in Helmand and other southern provinces under its control, paved the way for the Taliban to implement education policies such as curriculum changes and teacher appointments.

The Kabul Peace Process, an Afghan-led peace initiative, held its first meeting in June 2017 and included representatives from more than twenty countries and international organizations to discuss peace and reconciliation in Afghanistan (UNAMA, 2017). The process aimed to find a peaceful solution to the war with regional and international support, focusing on the reintegration of the Taliban into the political process. In the second meeting on 28 February 2018, Afghan President Ashraf Ghani made an unconditional peace offer to the Taliban, including the possibility of recognizing them as a legitimate political party and

discussing a ceasefire (UNAMA, 2018). However, the Taliban rejected this offer again and insisted on direct talks with the US rather than negotiating with the Afghan Government. Thereupon, the Intra Afghan Peace Conference in Doha ('Doha Roadmap for Peace') was held in July 2019, with the initiative of Qatar and Germany. The Doha Peace Roadmap was the first peace process in which the Taliban officially involved in high-level talks involving intra-Afghan dialogue. Following the Doha Roadmap for Peace, the most important turning point that paved the way for the Taliban's return to power and the establishment of the second Islamic Emirate of Afghanistan was the 2020 Doha Agreement between the US and the Taliban. With this Agreement, the US formalized the withdrawal of its troops and effectively recognized the Taliban as a significant political entity in exchange for the Taliban's guarantee to prevent terrorism and begin intra-Afghan negotiations.

By 2021, as a result of the Doha Agreement between the Taliban and the US, the US and NATO troops began to withdraw from Afghanistan. Following the announcement of the US withdrawal, the Taliban took control of most of the country in ten days and finally captured Kabul on 15 August 2021 (BBC News, 2021). Thus, the Islamic Republic of Afghanistan lost its power and control over the country and fell. Afghanistan remains unsettled due to the ongoing Islamic State Khorasan Province-Taliban conflict since 2015 and also the resistance of Afghan republicans against the Taliban regime. Republicans, who remained loyal to the fallen Islamic Republic of Afghanistan, have reorganized into the National Resistance Front of Afghanistan in the Panjshir Valley. Despite having international recognition as the legitimate government of Afghanistan, the Front has received no external support. Taliban forces captured the Panjshir Valley in September 2021, and the leaders of the Front fled to Tajikistan. However, fighting continues between the Taliban and the small and scattered insurgents of the Front.

4. Conclusion

Considering the transition process from a kingdom to a republic, from a republic to socialism, and from socialism to sharia in Afghanistan, the cost of the half-century war, which began with Soviet expansionism based on the Soviet Union's mission to protect socialist governments, continued with the US's liberal interventionism based on its counterterrorism mission, and finally ended with the withdrawal of both major powers from Afghanistan, is clear: the suffering, displacement, and loss of life of millions of civilians who have been sacrificed amidst ideological delusions for half a century.

Afghanistan is a unique example of how a state intervening in the internal affairs of another state under the guise of democracy and human rights, designing the intervened state in accordance with its own interests through invasion under the guise of peacebuilding, and moreover, the failure of all these efforts escalates conflicts and radicalizes the conflicting parties more and more. In this regard, Afghanistan questions the legitimacy of the institution of intervention in the context of states that wage proxy wars by intervening in the internal affairs of other states, and more importantly, it proves that top-down peacebuilding approaches through external interventions only offer palliative solutions. It is therefore necessary to conclude that external intervention should be limited to humanitarian intervention only, without prejudice to the principle of non-intervention under Article 2(4) of the UN Charter, and that peacebuilding should also be limited to expanding grassroots participation from all segments of society at the negotiation table, with other states only acting as mediators to encourage dialogue, rather than top-down imposition.

5. References

- Bacevich, A. (2016). *America's War for the Greater Middle East: A Military History*. Random House.
- BBC News. (2021, August 16). *Taliban return to power in Afghanistan*.
- Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. Basic Books.
- Central Intelligence Agency. (2022). *The World Factbook: Afghanistan*.
- Chandler, D. (2006). *Empire in Denial: The Politics of State-Building*. Pluto Press.
- Chossudovsky, M. (2002). *War and Globalization: The Truth Behind September 11*. Global Research.
- Cordovez, D., & Harrison, S. S. (1995). *Out of Afghanistan: The inside story of the Soviet withdrawal*. Oxford University Press.
- Gerges, F. (2011). *The Rise and Fall of Al-Qaeda*. Oxford University Press.
- Grau, L. W., & Gress, M. A. (2002). *The Soviet-Afghan war: How a superpower fought and lost*. University Press of Kansas.

Halliday, F. (1983). *The making of the second Cold War*. Verso.

Ignatieff, M. (2003). *Empire Lite: Nation-Building in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*. Vintage.

Kalinovsky, A. M. (2011). *A long goodbye: The Soviet withdrawal from Afghanistan*. Harvard University Press.

Nojumi, N. (2002). *The rise of the Taliban in Afghanistan: Mass mobilization, civil war, and the future of the region*. Palgrave Macmillan.

PA-X Peace Agreements Database.

- (1992). *Peshawar Accord*.

- (1993). *Afghan Peace Accord (Islamabad Accord)*.

- (1999). *Tashkent Declaration on Fundamental Principles for a Peaceful Settlement of the Conflict in Afghanistan*.

- (2016). *Agreement between the Islamic Republic of Afghanistan and Hizb-e Islami*.

- (2018). *Taliban MoU with department of Helmand on education*.

- (2019). *Resolution of Intra Afghan Peace Conference in Doha, Qatar (Doha Roadmap for Peace)*.

- (2020). *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America*.

Rasanayagam, A. (2003). *Afghanistan: A modern history*. I.B. Tauris.

Reuveny, R., & Prakash, A. (1999). The Afghanistan war and the breakdown of the Soviet Union. *Review of International Studies*, 25, 693 - 708.

Rubin, B. R. (2002). *The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System*. Yale University Press.

Schmitt, E., & Shanker, T. (2007). *Counterstrike: The Untold Story of America's Secret Campaign Against Al Qaeda*. Times Books.

Spiegel International. (2007, November 30). *Al-Qaida releases Bin Laden speech in German*.

Stiglitz, J. E., & Bilmes, L. J. (2008). *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*. W.W. Norton & Company.

Stoner-Weiss, K., & McFaul, M. (2009). Domestic and international influences on the collapse of the Soviet Union (1991) and Russia's initial transition to democracy (1993). *Center on Democracy, Development, and The Rule of Law* Freeman Spogli Institute for International Studies.

United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*.

United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA).

- (2017, June 6). UNAMA supports the Afghan-led 'Kabul Process' vision for regional cooperation on peace and security.

- (2018, March 15). *Security Council press statement on the second meeting of the Kabul Process for peace and security cooperation*.

United Nations Peacemaker.

- (1988). *Agreements on the Settlement of the Situation Relating to Afghanistan*.

- (2001). *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions (Bonn Agreement)*.

United Nations Security Council. (2001).

- *Resolution 1368 (S/RES/1368)*. United Nations Digital Library.

- *Resolution 1373 (S/RES/1373)*. United Nations Digital Library.

Westad, O. A. (2005). *The global Cold War: Third world interventions and the making of our times*. Cambridge University Press.

World Population Review. (2024). *Afghanistan population 2024*.

WorldData. (2024). *Afghanistan country profile*.